

We are Hiring

Company Drivers

Solo driver 50 cents per miles+Safety Bonus
3000 plus miles per week.

Call, Goldy Ph: 260-797-1122

BIG BAZAAR

Grocery, Sweets & Catering

5425 E. Thompson Rd. Indianapolis IN 46237

*Fresh Vegetables Every Thursday

*Chat House is OPEN 7 Days *New meat shop is open now, next to big bazaar

*Book your catering now.

Ask for, Baljinder S. Ben Ph: 317-640-2400

Like our Facebook page: BigBazaarIndianGrocery

Buying/Selling in Michigan

All types of Residential & Commercial properties. Gas Stations, Liquor Stores, Hotels, Plazas, Truck Terminals etc.
All types of loans.

Landmark Realty

40600 Ann Arbor Rd., Suite# 150, Plymouth, MI 48170

Call: 734-751-4455

rajshergill@yahoo.com

Raj Shergill
Associate Broker

Twentieth Year of Publication

ਮਿਡਵੈਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ

Price 50¢

Email: punjabtimes1@gmail.com

ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ

www.punjabtimesusa.com

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 20, Issue 34, August 24, 2019

20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾਈ ਹੈ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਜਿਥੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਫਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ, ਉਥੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ, ਪਿੰਡ ਛੱਡਣੇ ਪਏ। ਰੂਪਨਗਰ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਜਲੰਧਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸਮੇਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਪਿੰਡ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਕਿਨਾਰੇ ਵੱਸਦੇ ਦਰਜਨਾਂ ਪਿੰਡ ਜਿਥੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਏ, ਉਥੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਿਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਐਨ.ਡੀ.ਆਰ.ਐਫ. ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਵਧਣ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸਹਿਮ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਏਕੜ ਫਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਘਰਾਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ, ਰਾਸ਼ਨ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਚਾਰਾ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਪਸ਼ੂ ਵੀ ਤੜਫਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਨਾਂ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 1700 ਕਰੋੜ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਐਲਾਨ, ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਾਹਤ ਲਈ 100 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰੱਖ ਦਾ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਤਬਾਹੀ ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਡੈਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡੇ ਬੇਹਿਸਾਬੇ ਪਾਣੀ ਕਾਰਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਡੈਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਸੀ ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੋਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਲੋਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਨਾਲਾਇਕੀ ਉੱਤੇ ਵੱਡੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕ

ਮੁਕੰਮਲ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਖੋਖਲੇ ਸਾਬਤ ਹੋਏ

ਰਹੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਹਰ ਸਾਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਗਾਊਂ ਬਿਪਤਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਅਜਿਹੀ ਤਬਾਹੀ ਵੇਖਣੀ ਪਈ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਪਹਾੜੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਦਾ ਸਹੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਫ਼ਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹ ਨਾਲ ਮਚੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਖਣਨ ਹੈ। ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦਾ ਧੁੱਸੀ ਬੰਨ੍ਹ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਮਾਈਨਿੰਗ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬੰਨ੍ਹ ਇਕ ਥਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਟੁੱਟਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਠੀਕ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਟੁੱਟੇ ਬੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਲੰਧਰ ਤੇ ਕਪੂਰਥਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ 55 ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਡੋਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲਈ ਡੂੰਘੇ ਟੋਏ ਪੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਧੁੱਸੀ ਬੰਨ੍ਹ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਾਈਨਿੰਗ ਲਈ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢਿਆਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਹੜ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਖਤਾ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਭੋਰਾ ਧਿਆਨ

(ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 ਉੱਤੇ)

ਹਿਮਾਚਲ ਅਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ 'ਚ ਵਿਆਪਕ ਤਬਾਹੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਤਰੀ ਤੇ ਪਹਾੜੀ ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ ਦਾ ਦੌਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਸੂਬੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ 'ਚ ਹੁਣ ਤੱਕ 37 ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਥੇ ਕਈ ਲੋਕ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਯਮੁਨਾ ਦਰਿਆ ਖਤਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਉਤਰਾਖੰਡ, ਪੂਰਬੀ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਣੇ 10 ਸੂਬਿਆਂ 'ਚ ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ ਦੀ ਚਿਤਾਵਨੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 'ਚ ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕਣ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤੱਕ 25 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਜਦਕਿ 12 ਹੋਰ ਜਖਮੀ ਹੋਏ। ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਦੇ ਉੱਤਰਕਾਸ਼ੀ 'ਚ ਬੱਦਲ ਫਟਣ ਨਾਲ ਦੋ ਦਿਨ 'ਚ 12 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਫੌਜ ਦੇ ਹੈਲੀਕਾਪਟਰ ਰਾਹਤ ਤੇ ਬਚਾਅ ਕਾਰਜਾਂ 'ਚ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੌਸਮ ਵਿਭਾਗ ਮੁਤਾਬਕ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਉੱਤਰਾਖੰਡ, ਪੂਰਬੀ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਬਿਹਾਰ, ਝਾਰਖੰਡ, ਉੜੀਸਾ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਤੇ ਪੁਡੁਚੇਰੀ ਦੇ ਕੁਝ ਇਲਾਕਿਆਂ 'ਚ ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਹੜ੍ਹ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਣੀ ਆਉਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਡਾ. ਰੂਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਗੋਵਾਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੰਗਾਮੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਆਦਿ ਦੇ ਢੁਕਵੇਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰਾਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤਿਆਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜ ਪੈਣ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

India Palace Restaurant
And Banquet Hall
Restaurant-Fine Indian Cuisine
4213 Lafayette Road, Indianapolis, IN
(Ph:317-298-0773)
Banquet Hall Available Up to 550

Amber Indian Restaurant
Restaurant-Fine Indian Cuisine
12510 N. Meridian St., Carmel, IN
Ph: 317-580-0828
We do private party's & catering at your home or business.

Call, Lakhvir S. Johal
Ph: 317-709-7800
www.indianpalaceindy.com
www.AmberIndianRestaurantCarmel.com

WorldWide Travel
www.theworld.com
866 66 INDIA 46342

BEST FARE GUARANTEE

734 838 9998

24 ਘੰਟੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸੇਵਾ

Please call our office for more details on latest fares

ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ

Regal Jewels
Ph: 773-262-4377
www.Regaljewels.com

ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲੋਗ, ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਆਪਣੇ ਸਟੋਰ

Diamonds
ਡਾਇਮੰਡ
22kt Gold
22kt ਸੋਨਾ
24kt Gold
24kt ਸੋਨਾ

Rajveer S. Gill
847-907-1525
2625 W. Devon Ave. Chicago, IL 60659
Email: regaljewelsinc@gmail.com

Sistar Mortgage

Minimizing Cost, Maximizing Investment
www.SistarMortgage.com

Balbir (Bill) Grewal, Loan Officer (NMLS 353442)
Residential & Commercial Loans

(734) 330-8859 Mobile
(586) 802-7385 Fax
Balbir.Grewal@SistarMortgage.com

Loans Available In Most States!

*Refinance up to 125% value of the house.

- Residential Loans (Purchase, Refinance & Cash Out Refinance).
- Self Employed and H1 Visa
- Jumbo loans
- Commercial Property With Business or Business Only.
- Business Equity Line of Credit.
- Multi Unit Investment Property.

Want to Buy/Sell Homes, THs, Condos!

Call Madan Khatri
Ph: 847-530-1550

www.PropertyZoo.com
CALL TO BUY/SELL HOME TODAY!

Top Producer at the office in 2011-2013-2014
*****A Broker who can work with you from Beginning to End, Call Now!!!*****

BHHS American Heritage
1010 Rohwing Road, Elk Grove Village, IL

Michigan Truck Driving School

6405 Middlebelt Road, Romulus, MI 48174

ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ! ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ!! ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ!!!
ਹੁਣ 48 ਸਟੇਟਾਂ ਵਿਚ ਮਨਜ਼ੂਰਸ਼ੁਦਾ

*ਆਪਣੀ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਲਰਨਿੰਗ ਪਰਮਿਟ ਲੈ ਕੇ ਆਓ ਤੇ ਉਸੇ ਸਟੇਟ ਦਾ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲਓ
*3-4 ਹਫਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਇਵਰ ਬਣੋ

Raj Jamarai **Cell:734-644-1010** Office:734-747-4298

Personalized Service-Committed To Quality

Purchase & Refinance Your Home Loans

Cell 312-608-0006

2700 Patriot Blvd., Suite 110
Glenview IL 60026. Direct 312-608-0006
Office: 847-834-0100, Fax: 847-834-0106

AMRIK P. SINGH
Mortgage Loan Originator
NMLS # 232904

Illinois Residential Mortgage Licensee.
Email: asingh@gosfmc.com
Web: www.gosfmc.com

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਖੇ ਖਾਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ, ਸੈਮੀਨਾਰ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਅਤੇ ਸੋਵੀਨਾਰ ਬੁੱਕ

ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀਓ,
ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇਕ ਅਤੇ ਸੱਚ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਜਗਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ 550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮੂਹ ਜਗਤ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮਨਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਜਥੇ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਖਾਸ ਕਾਰ ਸੇਵਾ 2 ਸਤੰਬਰ 2019, ਸੋਮਵਾਰ (ਲੇਬਰ ਡੇਅ) ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਤੋਂ ਰਾਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ, ਮਾਈ ਭਾਈ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਖਾਸ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਓ ਜੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਜੀ।

ਕਾਰ ਸੇਵਾ

2 ਸਤੰਬਰ

2019

ਸੋਮਵਾਰ
ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਤੋਂ

ਸੈਮੀਨਾਰ
ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਫਲਸਫੇ 'ਤੇ ਇਕ ਖਾਸ ਸੈਮੀਨਾਰ 29 ਸਤੰਬਰ 2019, ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੋ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਟਰਸਟੀ ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਨੀਟੂ) ਕਾਹਲੋਂ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ
ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਸਫਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਇਕ ਸੋਵੀਨਾਰ ਬੁੱਕ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

Sikh Religious Society
1280 Winnetka St., Palatine IL 60067 Phone: (847) 358-1117
www.srschicago.org e-mail:contactus@srschicago.org

ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦਾ ਖੇਡ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ 24 ਨੂੰ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਬਿਊਰੋ): ਸਥਾਨਕ ਖੇਡ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ ਦਾ ਕਬੱਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ 24 ਅਗਸਤ,

ਇਸ ਖੇਡ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲੇ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਬੱਡੀ ਟੂਰਨਾਮੈਂਟ ਦੌਰਾਨ ਨਾਮੀ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਦਿਲਚਸਪ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਵਾਲੀਬਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ

ਜਿੰਦਰ ਬੈਨੀਪਾਲ

ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ

ਰੱਸਾਕਸ਼ੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵੀ ਕਰਵਾਈਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤੇ ਹਿੰਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਡਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਫਰੀ ਪੀਜ਼ੇ ਦਾ ਵੀ ਬੰਦੋਬਸਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਮੇਲੀਆਂ ਲਈ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਫਤ ਪਾਰਕਿੰਗ ਅਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਲਈ ਫਰੀ ਮਹਿੰਦੀ ਦਾ ਸਟਾਲ ਵੀ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਨਾਮੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵੀ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨਗੀਆਂ।

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਪਾਲ ਨਾਲ ਫੋਨ: 773-895-2041 ਜਾਂ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨਾਲ ਫੋਨ: 847-732-9813 ਰਾਹੀਂ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਲੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਿੰਦਰ ਬੈਨੀਪਾਲ ਅਤੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ

ਗੈਂਗਸਟਰ ਸੁੱਖਪ੍ਰੀਤ ਬੁੱਢਾ ਰੋਮਾਨੀਆ 'ਚੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇੰਟਰਪੋਲ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਗੈਂਗਸਟਰ ਸੁੱਖਪ੍ਰੀਤ ਬੁੱਢਾ ਨੂੰ ਰੋਮਾਨੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸਾਈਬਰ ਸੈੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇੰਟਰਪੋਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਛੁਪਣਗਾਰ 'ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਗੈਂਗਸਟਰ ਵੀ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ। ਸੁੱਖਪ੍ਰੀਤ ਬੁੱਢਾ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜਸਥਾਨ 'ਚ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਫਿਰੋਤੀਆਂ ਲੈਣ ਲਈ

ਬਦਨਾਮ ਸੀ ਅਤੇ ਵੱਟਸਐਪ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਤੋਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਬੁੱਢਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਖਬਰ ਨਾਲ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਕਸਬਾ ਮੁੱਲਾਂਪੁਰ ਦੇ 12 ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਮਕੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਮੋਟੀਆਂ ਰਕਮਾਂ ਫਿਰੋਤੀ ਵਜੋਂ ਮੰਗਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਤੇ ਬੱਚੇ ਚੁੱਕਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦਵਿੰਦਰ ਬੰਬੀਹਾ ਦੀ 2016 ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਬੰਬੀਹਾ ਗੈਂਗ ਦਾ ਸਰਗਣਾ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਬੁੱਢਾ ਤੇ ਵਿੱਕੀ ਗੌਡਰ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ

ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਟਰਲਿੰਗ ਹਾਈਟਸ ਵਿਖੇ ਕਥਾ ਕਰਨਗੇ

ਸਟਰਲਿੰਗ ਹਾਈਟਸ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ (ਬਿਊਰੋ): ਪੰਥ ਪ੍ਰਸਿਧ ਕਥਾਵਾਚਕ ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ 24 ਅਤੇ 25 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ

ਭਾਈ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖਮੀ

ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਿਖੇ ਕਥਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨਗੇ। ਸਨਿਚਰਵਾਰ 24 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 6:30 ਤੋਂ 7:30 ਵਜੇ ਤੱਕ ਅਤੇ ਐਤਵਾਰ, 25 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਇਕ ਵਜੇ ਤੱਕ ਕਥਾ ਵਿਆਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੋੜਨਗੇ।

ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦੀਵਾਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ 'ਤੇ ਸਮਾਗਮ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ: ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਥਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਦਾ ਸੱਤਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਦਿਨ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ 2019 ਨੂੰ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ 2012 ਨੂੰ ਹੀ ਨਵੇਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਅਰੰਭਤਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਸਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਕਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕੇ ਗਏ ਹਨ। 30 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਸਤੰਬਰ, ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਭੋਗ ਪੈਣਗੇ।

Singh Tax & Accounting Services LLC.

Individual & Business Taxes, Accounting, Payroll & Financial Consulting Services.

Please contact us to File Individual, Partnership, Corporation and Modified Tax Returns, Consultation for tax matters. Notary Public Services & response to IRS Tax matters services.

ਫਾਰਮ ਭਰਨ, ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ, ਇੰਡੀਆ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ, ਓ. ਸੀ. ਆਈ., ਰਿਨਿਊਸੀਏਸ਼ਨ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਸਬੰਧੀ ਮਦਦ

ਪੰਜਾਬੀ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਟਰਾਂਸਲੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

Ph: 248-982-2036

Office Locations

Michigan:
38565 Joy Rd, Westland, MI 48185

Minnesota:
6043 Hudson Rd, Suite#399A
Woodbury, Minnesota 55125

Mohan Singh
M.COM, MBA
(Finance), ACA
Master in Taxation.
IRS Enrolled agent,
Notary Public

Email : jhand_mohan@yahoo.com; www.SinghTaxServices.com

SERVING

Wisconsin & Illinois State

Residential or Commercial

Buying, Selling, Renting or Investing

Buying: We will pay for your inspection, appraisal, attorney fees and much more! Have access to more than 60 websites to find your dream home or future investment!

Selling: Your listing will be posted to 60 websites and 80 interconnected websites as well as on social media. Have opportunities to market through Pro-photo, Video Open Houses and many more options!

Best Investment Possibilities: Call for any type of investment whether it be commercial or residential

For the best deal call:

Jesse Singh (e-PRO, SFR, CIAS)
Broker/Realtor

Cell: 847-606-3664

25884 E. Route 83, Long Grove, IL 60060
Email: jsingh@remax.net
Web Site: jsingh.illinoisproperty.com

Call and Let's Find a Great Deal for you Today!

First Time Buyer?? Why pay rent if you can buy??
Find out if you are qualified to buy a home!
Call for a free pre approval letter and the best mortgages rates.
Loan Officer Jagmeet Singh (NMLS #378091), Ph: 815-908-7274

ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਅਪਨਾਓ

ਮਹੀਨਾ ਭਾਦੋਂ ਤੇ ਅੱਸੂ

ਐਤਵਾਰ	ਸੋਮਵਾਰ	ਮੰਗਲਵਾਰ	ਬੁੱਧਵਾਰ	ਵੀਰਵਾਰ	ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ	ਸਨਿਚਰਵਾਰ
3 ਭਾਦੋਂ 18 ਅਗਸਤ	4 ਭਾਦੋਂ 19 ਅਗਸਤ	5 ਭਾਦੋਂ 20 ਅਗਸਤ	6 ਭਾਦੋਂ 21 ਅਗਸਤ	7 ਭਾਦੋਂ 22 ਅਗਸਤ	8 ਭਾਦੋਂ 23 ਅਗਸਤ	9 ਭਾਦੋਂ 24 ਅਗਸਤ
10 ਭਾਦੋਂ 25 ਅਗਸਤ	11 ਭਾਦੋਂ 26 ਅਗਸਤ	12 ਭਾਦੋਂ 27 ਅਗਸਤ	13 ਭਾਦੋਂ 28 ਅਗਸਤ	14 ਭਾਦੋਂ 29 ਅਗਸਤ	15 ਭਾਦੋਂ 30 ਅਗਸਤ	16 ਭਾਦੋਂ 31 ਅਗਸਤ
17 ਭਾਦੋਂ 1 ਸਤੰਬਰ	18 ਭਾਦੋਂ 2 ਸਤੰਬਰ	19 ਭਾਦੋਂ 3 ਸਤੰਬਰ	20 ਭਾਦੋਂ 4 ਸਤੰਬਰ	21 ਭਾਦੋਂ 5 ਸਤੰਬਰ	22 ਭਾਦੋਂ 6 ਸਤੰਬਰ	23 ਭਾਦੋਂ 7 ਸਤੰਬਰ
24 ਭਾਦੋਂ 8 ਸਤੰਬਰ	25 ਭਾਦੋਂ 9 ਸਤੰਬਰ	26 ਭਾਦੋਂ 10 ਸਤੰਬਰ	27 ਭਾਦੋਂ 11 ਸਤੰਬਰ	28 ਭਾਦੋਂ 12 ਸਤੰਬਰ	29 ਭਾਦੋਂ 13 ਸਤੰਬਰ	30 ਭਾਦੋਂ 14 ਸਤੰਬਰ
1 ਅੱਸੂ 15 ਸਤੰਬਰ	2 ਅੱਸੂ 16 ਸਤੰਬਰ	3 ਅੱਸੂ 17 ਸਤੰਬਰ	4 ਅੱਸੂ 18 ਸਤੰਬਰ	5 ਅੱਸੂ 19 ਸਤੰਬਰ	6 ਅੱਸੂ 20 ਸਤੰਬਰ	7 ਅੱਸੂ 21 ਸਤੰਬਰ
8 ਅੱਸੂ 22 ਸਤੰਬਰ	9 ਅੱਸੂ 23 ਸਤੰਬਰ	10 ਅੱਸੂ 24 ਸਤੰਬਰ	11 ਅੱਸੂ 25 ਸਤੰਬਰ	12 ਅੱਸੂ 26 ਸਤੰਬਰ	13 ਅੱਸੂ 27 ਸਤੰਬਰ	14 ਅੱਸੂ 28 ਸਤੰਬਰ
15 ਅੱਸੂ 29 ਸਤੰਬਰ	16 ਅੱਸੂ 30 ਸਤੰਬਰ	<p style="color: red; font-weight: bold;">15 ਭਾਦੋਂ (30 ਅਗਸਤ) ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ</p> <p style="color: red; font-weight: bold;">17 ਭਾਦੋਂ (1 ਸਤੰਬਰ) ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਵਸ</p> <p style="color: red; font-weight: bold;">2 ਅੱਸੂ (16 ਸਤੰਬਰ) ਗੁਰਗੱਦੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਚੌਥੀ ਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਅਤੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਦਿਵਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਤੀਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ</p> <p style="color: red; font-weight: bold;">4 ਅੱਸੂ (18 ਸਤੰਬਰ) ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਿਵਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਦੂਜੀ</p> <p style="color: red; font-weight: bold;">8 ਅੱਸੂ (22 ਸਤੰਬਰ) ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਦਿਵਸ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਪਹਿਲੀ</p>				

ਉਹੀ ਤਰੀਕ
ਹਰ ਸਾਲ,
ਠੀਕ ਇਤਿਹਾਸ
ਤਰਤੀਬ ਨਾਲ।

ਸਮੂਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਇਕਸਾਰਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਅਪਨਾਓ

Sikh Religious Society

1280 Winnetka St., Palatine IL 60067 Phone: (847) 358-1117
www.srschicago.org e-mail:contactus@srschicago.org

ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਗਿਣਵਾਈਆਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ

ਜਲੰਧਰ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੀ ਅਮਨ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸਖਤ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਤੋੜਵਾਂ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋਣ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ 73ਵੇਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ 'ਚ ਕੌਮੀ ਝੰਡਾ ਲਹਿਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਅਮਨ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਵਾਂਗੇ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਪਾਏ ਵੱਡੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸੂਬਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਸਾਗਰ, ਦੇਵ ਬ੍ਰਤ ਸਰਮਾ ਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਲੋੜਵੰਦ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿਲਾਈ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਦਿਵਿਆਂਗਾਂ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਈਸਾਈਕਲ ਵੰਡੇ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਤੱਕ ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਐਕਟ ਤਹਿਤ 27,744 ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ

ਦੇਸ਼ ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਤਾੜਨਾ

ਅਤੇ 33,622 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ 'ਚ ਫਸੇ 87,000 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ 178 ਓਟ ਕਲੀਨਿਕਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਬੰਧੀ ਹੁਣ ਤੱਕ 3500 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ 40 ਲੱਖ ਬੂਟੇ ਲਾਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 30 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ 261 ਸਮਾਰਟ ਸਕੂਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ

ਗਏ ਹਨ। ਦਾਨੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਲਗਭਗ 4000 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ, ਮਿਡਲ ਅਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਰਟ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ 9 ਸਤੰਬਰ ਤੋਂ 30 ਸਤੰਬਰ ਤੱਕ ਪੰਜਵਾਂ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੇਲਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ

'ਤੇ ਲਾਵੇਗੀ। ਸਰਕਾਰ ਇਕ ਲੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਡਿਜੀਟਲ ਪੰਜਾਬ ਉਪਰਾਲੇ ਤਹਿਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਸਮਾਰਟ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਕੇ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਕੀਤਾ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵੀਂ ਉਦਯੋਗਿਕ ਨੀਤੀ ਨਾਲ 50,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਨਾਂਹ

ਪਟਿਆਲਾ: ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪਟਿਆਲਾ 'ਚ ਹੋਏ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਸਨਮਾਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਸਨਮਾਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ। ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਰਾਣਾ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਜੋਂ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਫਰੀਡਮ ਫਾਈਟਰ ਉਤਰਾਅਧਿਕਾਰੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਵਾਅਦਾਖਿਲਾਫੀ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਰੀਡਮ ਫਾਈਟਰ ਉਤਰਾਅਧਿਕਾਰੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੱਦੇ ਤਹਿਤ ਸੰਗਰੂਰ ਪੁਲਿਸ ਲਾਈਨ ਖੇਡ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਫਰੀਡਮ ਫਾਈਟਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਬ੍ਰਹਮ ਮਹਿੰਦਰਾ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਸਨਮਾਨ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮੰਗਾਂ ਸਬੰਧੀ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਖਫਾ ਸਨ। ਉਂਜ ਫਰੀਡਮ ਫਾਈਟਰਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ ਤੇ ਕੌਮੀ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਸਲਾਮੀ ਮਗਰੋਂ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮੰਗ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਸਮਾਗਮ 'ਚੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਣੀ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਅਗਲੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਉਲੀਕੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਮੋਗਾ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ ਗੁਰਬਤ ਦੀ ਜੰਗ ਲੜ ਰਹੀ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਪਿੰਡ ਰਣੀਆਂ ਦੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਬਿਰਧ ਮਹਿਲਾ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸਨਮਾਨ (ਸ਼ਾਲ) ਲੈਣ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਠੁਕਰਾ ਦਿੱਤੀ। ਮਹਿਲਾ ਨੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੇ ਤਾਮਰ ਪੱਤਰ ਵੀ ਡਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਭਾਵੁਕ ਹੋਈ ਮਹਿਲਾ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ 'ਚ ਤਾਂ ਲਿਆ ਪਰ ਕੋਈ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਣ ਵਾਲੀਆਂ 21 ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਸਨਮਾਨਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਕ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਸਮਾਜ ਸੇਵਾ, ਸਾਹਿਤ, ਵਾਤਾਵਰਨ ਤੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਸਮੇਤ ਹੋਰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵਿਲੱਖਣ ਉਪਲਬਧੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ 21 ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਸਟੇਟ ਐਵਾਰਡ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਉਥੇ 9 ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੁਲਿਸ ਮੈਡਲ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ।

ਸਨਮਾਨਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ 'ਚ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਖੇਤਰ 'ਚ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੋਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਘੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਲੈਫ. ਕਰਨਲ (ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ) ਬਿਸ਼ਨ ਦਾਸ, ਮੰਡੀ ਅਹਿਮਦਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਰਾਕੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਗਰਗ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕਾਨਪੁਰ ਦੇ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮਾਨਸਾ ਤੋਂ ਤਰਸੇਮ ਚੰਦ ਸੈਮੀ, ਤਬਲਾ ਵਾਦਕ ਪੰਡਿਤ ਮਨੁੱ ਸੀਨ, ਰੋਪੜ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸੰਧੂਆ ਤੋਂ ਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਹਰਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਹਰਸ਼, ਰਾਜਪੁਰਾ ਤੋਂ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਚੌਹਾਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮਾਹਿਰ ਡਾ. ਵਿਸ਼ਾਲ ਗੋਇਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਕੈਂਸਰ ਮਾਹਿਰ ਡਾ.

ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਲ, ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਰਾਜੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਭਗਤ, ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ, ਪਠਾਨਕੋਟ ਤੋਂ ਸਮੀਰ ਸ਼ਾਰਦਾ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਲਲਿਤ ਮੋਹਨ ਪਾਠਕ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਗੁਣਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਵੈਟਰਨਰੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਰੀਪੁਰ ਜਲੰਧਰ ਦੀ ਸਰਪੰਚ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੀਤਾ ਰਾਣੀ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਅਤੇ ਮੁਹਾਲੀ ਤੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪੁਲਿਸ ਮੈਡਲ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ 'ਚ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਜੁਆਇੰਟ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ, ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਬਿਊਰੋ ਜਲੰਧਰ ਰੇਂਜ ਦਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਏ.ਆਈ.ਜੀ. ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਸੈੱਲ ਹਰਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਇਨਵੈਸਟੀਗੇਸ਼ਨ ਪਟਿਆਲਾ ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਹੁੰਦਲ, ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਇਲੈਕਸ਼ਨ ਸੈੱਲ ਅਮਰੋਜ ਸਿੰਘ, ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਅਕੈਡਮੀ ਫਿਲੌਰ ਸੇਵਕ ਸਿੰਘ, ਐਸ. ਐਚ. ਓ. ਦਾਖਾ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਐਸ.ਐਚ. ਓ. ਮੁੱਲਾਪੁਰ ਮੁਹਾਲੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਦਿਹਾੜੀ ਦੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਗਰਮਖਿਆਲੀ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਗਰਮਖਿਆਲੀ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਹਮਖਿਆਲੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਦਿਵਸ

ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਫਾਰ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਯੂ.ਐਨ.ਓ. ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ

ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬਠਿੰਡਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਥੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਲੰਧਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ, ਮਾਨਸਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਬਰਨਾਲਾ, ਮੋਗਾ, ਪਟਿਆਲਾ, ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਵਿਚ ਵੀ ਰੋਸ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ।

ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਦਿਨ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ। ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਝੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪਟਿਆਲਾ 'ਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ 'ਅ' ਤੇ ਹੋਰ ਪੰਥਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਂਦਿਆਂ ਖੰਡਾ ਚੌਕ 'ਚ ਰੋਸ ਇਕੱਤਰਤਾ ਕਰ ਕੇ ਕਾਲੇ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਇਵਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਮੁਸੌੜੇ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਨਿਬੜ ਗਿਆ।

ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸੂਬੇ ਦੇ 14 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਰੋਸ ਦਿਖਾਵੇ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਜਦੋਂਕਿ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਆਫ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ

ਉਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਦਬਾਅ ਬਣਾਉਣ ਤਾਂ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਸਵੈ-ਨਿਰਣੈ ਦਾ ਹੱਕ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰੋਸ ਦਿਖਾਵੇ ਵਿਚ ਦਲ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਬੁਲਾਰੇ ਕੰਵਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਪ੍ਰੋ.

ਮੋਦੀ ਵੱਲੋਂ ਚੀਫ ਆਫ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟਾਫ ਅਹੁਦਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਲਾਲ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਫਸੀਲ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਚੀਫ ਆਫ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟਾਫ ਅਹੁਦਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਹਿਦ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਬਾਦੀ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਅਤੇ 'ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਇਕ ਚੋਣ' ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਵੀ ਉਭਾਰੇ।

ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਪਹਿਲੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ ਕਰਨ ਦੇ ਕਦਮ ਨੂੰ 'ਇਕ ਰਾਸ਼ਟਰ, ਇਕ ਸੰਵਿਧਾਨ' ਵੱਲ ਕਦਮ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ 70 ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਫੈਸਲਾਕਰਨ ਨਤੀਜੇ ਦੇਣ 'ਚ ਨਾਕਾਮ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਆਪਣੇ 95 ਮਿੰਟਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਨ 'ਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੀਫ ਆਫ ਡਿਫੈਂਸ ਸਟਾਫ (ਸੀ.ਡੀ.ਐਸ.) ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ

ਸਾਰੀਆਂ ਤਿੰਨੋਂ ਸੈਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ 'ਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਮੁਲਕ

ਕੇ ਤੁਰਨਾ ਪਵੇਗਾ।"

ਬੇਦਸ਼ਾਂ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਰਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਅਤਿਵਾਦ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਗਰੀਬੀ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ, ਖਾਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਾਉਣ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੋਹਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ 'ਜਲ ਜੀਵਨ' ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ 'ਚ ਟੂਟੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਖਰਚੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ, ਕਿਸਾਨਾਂ, ਪੱਛੜਿਆਂ, ਦਲਿਤਾਂ ਅਤੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੁਖਾਲਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਘੱਟ ਦਖਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਈ-ਭਤੀਜਾਵਾਦ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਸਿਉਕ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਦਮ ਉਠਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਕਾਲੇ ਦਿਨ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਿਵਸ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਿਵਸ ਕਾਲੇ ਦਿਨ ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਪਾਕਿ 'ਚ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਨਾਲ ਖਬਰਾਂ ਛਾਪੀਆਂ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਮੇਤ ਕਈ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ ਖਾਤੇ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ 'ਤੇ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ ਸਰਹੱਦ ਲਗਾਈ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਕਿ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਇਮਾਰਤਾਂ 'ਤੇ ਝੰਡੇ ਵੀ ਅੱਧੇ ਚੜ੍ਹਾਏ। ਉਕਤ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਧਾਰਿਤ ਅਤਿਵਾਦੀ ਸਮੂਹ ਹਿਜ਼ਬੁਲ ਮੁਜਾਹਦੀਨ ਦੇ 1000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਮੁਜ਼ੱਫਰਾਬਾਦ 'ਚ ਮਾਰਚ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਾਲੇ ਝੰਡੇ ਲਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ, ਜਦਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਮਕਬੂਜ਼ਾ ਕਸ਼ਮੀਰ (ਪੀ.ਓ.ਕੇ.) ਦੇ ਨਰਿਅਲ 'ਚ ਉਥੋਂ ਦੇ ਸਥਾਨਿਕ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੈਨਾ ਦੇ ਵਾਹਨ ਰੋਕ ਕੇ ਪਾਕਿ ਫੌਜ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਨਾਅਰੇਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ।

ਬੇਅਦਬੀ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਬਾਦਲਾਂ ਨਾਲ ਲਿਹਾਜ਼ਦਾਰੀ 'ਤੇ ਘਿਰੇ ਕੈਪਟਨ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਦਲਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਿਰਦੇ ਜਾਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਕੈਪਟਨ ਉੱਪਰ ਸ਼ਰੇਆਮ

ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉੱਤੇ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਲਗਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲ-ਕੈਪਟਨ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਜੱਗ-ਜਾਹਿਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਜਾਂ ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ

ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ-ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਜੇਕਰ ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੱਖ ਨਾ ਪੂਰਿਆ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਣੇ ਹੋਰ ਕਈ ਜਣੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਡਰੱਗ, ਲੈਂਡ, ਸੈਂਡ, ਸਰਾਬ, ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ, ਕੋਬਲ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਮਾਫੀਆ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਿਆਸੀ ਸਵਾਰਥ ਸਾਂਝੇ ਨਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਕਈ ਵੱਡੇ ਖੁਲਾਸੇ ਹੋਣੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਬਾਜਵਾ 'ਤੇ ਪਲਟਵਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੈਪਟਨ ਉਸ ਦਿਨ ਕਿਉਂ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਦਲ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਅਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਬਾਦਲਾਂ ਨਾਲ ਫਰੈਂਡਲੀ ਮੈਚ ਬਾਰੇ ਖਰੀਆਂ-ਖਰੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਥਨਾਂ 'ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹੁਣ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਕੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਬੇਅਦਬੀ ਕਾਂਡ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਦਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਤੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਸੈਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਬਾਦਲਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ 'ਚ ਬੈਠਣ ਦਾ ਕੋਈ ਇਖਲਾਕੀ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਬਾਦਲਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਸੁਮੇਧ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਹਟਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਇਕ

ਵਾਰ ਕਰਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਹੁਣ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੀ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਨੂੰ ਘੇਰਦਿਆਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਗਰਜਣ ਵਾਲੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਐੱਚ.ਐੱਸ. ਫੂਲਕਾ ਦੇ ਰਾਹ ਪੈਦਿਆਂ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇਣ ਦੀ ਵੰਗਾਰ ਪਾਈ ਹੈ।

ਹੁਣ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕੀ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਐੱਚ.ਐੱਸ. ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਨੂੰ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਘੇਰਿਆ

ਟੱਬਰ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਚੁਣ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਪਟਨ ਅਤੇ ਬਾਦਲਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ-ਮਿੱਕ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਡੱਟ ਕੇ ਖੜ੍ਹਦੇ ਆਏ ਹਨ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ 'ਫਰੈਂਡਲੀ ਮੈਚ' ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ।

ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ

ਬਾਜਵਾ ਨੂੰ ਵੀ ਕੈਪਟਨ ਦੀ ਨੀਅਤ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੇ ਜਵਾਬ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਗਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਬਰਗਾਤੀ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਜਾਂਚ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਮਤੇ ਦੀ ਵੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਫਾਈਲ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਜਾਂਚ ਲਈ ਕੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਅਗਰ ਹਾਈਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵਿਰੁੱਧ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਮਾਣਹਾਨੀ ਲਈ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰਵੱਈਆ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਬਾਜਵਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਰਗਾਤੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੇਸ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਕੋਲੋਂ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਵੱਲੋਂ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ (ਏ.ਜੀ.) ਦਫਤਰ ਉੱਪਰ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਦਨ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਬਾਜਵਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹਨ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਕੋਲੋਂ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਸਦਨ ਵੱਲੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਜਸਟਿਸ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਪਤਝਾਲ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਕੇ ਜਸਟਿਸ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਖੁਲਾਸਿਆਂ ਉੱਪਰ ਪਰਦਾ ਪਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ

ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਫੂਲਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵਜੋਤ ਸਿੱਧੂ, ਰਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਕੀ, ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਅਤੇ ਬੈਂਸ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮਝ ਕੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਹੁੰਗਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਸਾਢੇ ਛੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ

ਬਠਿੰਡਾ: ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਲਯੁਗੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਾਢੇ ਛੇ ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਿਰਚਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਵਿੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੂਰੇ ਇਕ ਸਾਲ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਮਹਿਲਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 50 ਹਜ਼ਾਰ

ਜਰਮਾਨੇ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਹੈ। ਸਥਾਨਕ ਮਤੀ ਦਾਸ ਨਗਰ ਦੀ ਗਲੀ ਨੰਬਰ 18 ਦੀ ਔਰਤ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ ਵਾਰਦਾਤ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਠਿੰਡਾ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਬਾਬਰੂਮ 'ਚ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਿਰਚਾਂ ਦੇ ਵਾਰ ਕਰ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਬਾਣਾ ਸਿਵਲ ਲਾਈਨ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮਾਂ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ ਖਿਲਾਫ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ ਨੰਬਰ 141 ਤਹਿਤ ਕਤਲ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਹੀ ਰਾਜਵੀਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੱਚਾ ਹਰਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲਾਰਡ ਰਾਮਾ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਕਲਾਸ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਬਾਪ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਵਾਰਦਾਤ ਵਾਪਰੀ, ਉਦੋਂ ਬਾਪ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਗੱਡੀ ਧੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਹੈ।

ਥਾਰ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਬੰਦ
ਜੋਧਪੁਰ: ਭਾਰਤੀ ਰੇਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਜੋਧਪੁਰ ਤੋਂ ਕਰਾਚੀ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਜਾਂਦੀ ਥਾਰ ਲਿੰਕ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਨੂੰ ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿ ਤਣਾਅ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਸਾਰੇ ਸਭਕੀ ਤੇ ਰੇਲ ਸੰਪਰਕ ਠੱਪ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝੌਤਾ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਵੀ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਮੈਡੀਸਨ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਰਿਹਾਇਸ਼ ਫਰੀ, ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਸੰਨੀ
ਫੋਨ: 608-630-0287

ਮੈਡੀਸਨ ਨੇੜੇ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਵਿੱਚ
ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਵਿਕਾਊ ਹੈ
ਇਨਸਾਈਡ ਸੇਲ: ਔਸਤਨ \$50,000 ਮਹੀਨਾ
ਗੈਸ ਸੇਲ: 15000 ਗੈਲਨ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ
ਪੀਜ਼ੇ ਲਈ ਕਿਚਨ, ਲਿੱਕਰ ਅਤੇ ਬੀਅਰ ਲਾਇਸੈਂਸ
ਦੋ ਬੈਂਡਰੂਮ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼, ਕਿਚਨ ਤੇ ਲਾਂਡਰੀ ਡਾਊਨਸਟੇਅਰ
ਕੀਮਤ: \$425000
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 608-843-6144

ਗੁੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਮੈਡੀਸਨ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ (6970 Century Avenue, Madison, WI 53562) ਲਈ ਗੁੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ ਗੁਰਮਤਿ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ।
ਗਰੀਨ ਕਾਰਡ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ।
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:
ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ)
ਫੋਨ: (608) 446-1616
ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ (ਖਜਾਨਚੀ)
ਫੋਨ: (608) 843-6144

ਤੰਦੂਰੀਏ, ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਮੈਡੀਸਨ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ 'ਢਾਬਾ' ਲਈ ਤੰਦੂਰੀਏ, ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਮੁਫਤ ਖਾਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 608-886-2500

Punjab Times

Established in 2000
20th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Editor:

Amolak Singh Jammu
Astt. Editors:
Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh

Photographer

Kamaljit Singh Viridi
Ph. 847-502-2703

Our Columnists

Gurbakhsh Singh Bhandal
Baljit Basi
Ashok Bhaura
Tarlochan Singh Dupalpur
Major Kular
Corrpondents
Detroit, MI
Rajinder Syan
734-261-0936
New York
Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395

Postmaster: Please send
address changes to Punjab Times,
20451 N. Plum Grove Rd., Palatine,
IL 60074

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Mississippi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 100 ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 450 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਂਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorses the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣੇ

ਜੈਪੁਰ: ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਰਾਜਸਥਾਨ ਤੋਂ ਨਿਰਵਿਰੋਧ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਮਾਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੇਤੂ ਐਲਾਨਿਆ ਗਿਆ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਮੀਦਵਾਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਜਦਕਿ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਇਸ ਸੀਟ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮੀਦਵਾਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਸ਼ੋਕ ਗਹਿਲੋਣ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਸਭਾ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਮਦਨ ਲਾਲ ਸੈਣੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀਟ ਖਾਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਚੰਦਰ ਸ਼ੇਖਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਨੀਰਜ ਸ਼ੇਖਰ ਵੀ ਨਿਰਵਿਰੋਧ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 14 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀ ਭਰੀ ਸੀ। ਨੀਰਜ ਸ਼ੇਖਰ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਯੋਗੀ ਅਦਿੱਤਿਆਨਾਥ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਕਾਗਜ਼ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਸਨ।

ਕਸ਼ਮੀਰ: ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਕੂਲ

ਜੰਮੂ/ਸ੍ਰੀਨਗਰ: ਜੰਮੂ ਦੇ ਪੰਜ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਰਹੱਦੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੱਚੇ 'ਚ ਕਈ ਬਾਵਾਂ ਤੋਂ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ ਹਾਜ਼ਰੀ ਪੂਰੀ ਰਹੀ। ਉਧਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਕਈ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚੇ ਪਰ ਜਮਾਤਾਂ 'ਚ ਬੱਚੇ ਨਹੀਂ ਆਏ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀਨਗਰ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ 190 ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤੇ ਸਨ ਪਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ 15ਵੇਂ ਦਿਨ ਵੀ ਲਗਾਤਾਰ ਬੰਦ ਰਹੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਹਿੰਸਕ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਖਦਸ਼ਾ

ਆਰਥਿਕ ਮੰਦੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ: ਰਾਜਨ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਗਵਰਨਰ ਰਘੂਰਾਮ ਰਾਜਨ ਨੇ ਅਰਥਚਾਰੇ 'ਚ ਮੰਦੀ ਨੂੰ 'ਵੱਡੀ ਚਿੰਤਾ' ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਾਵਰ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਬੈਂਕਿੰਗ ਵਿੱਤੀ ਸੈਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਤੁਰਤ ਨਿਬੇੜਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਨੂੰ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਰਾਜਨ 2013 ਤੋਂ 2016 ਤੱਕ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੂਜੇ ਕਾਰਜਕਾਲ 'ਚ ਵਾਧਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭਾਰਤ 'ਚ ਜੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਕ ਟੀਵੀ ਚੈਨਲ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਸੈਕਟਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਦੇ ਫਿਕਰ ਸੁਣਾਈ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਹਤ ਲੋੜੀਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਅੱਧੇ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਅਰਥਚਾਰੇ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਚੁੱਕੇ ਸਵਾਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਝੰਡਾ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੀਤੀ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਗਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਲਾਏ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਚੇਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਇਥੇ ਗੈਰ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਾਲਜਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਐਕਸ਼ਨ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸੈਮੀਨਾਰ 'ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਨਵੀਂ ਨੀਤੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖਤਰਾ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰਾਂ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪਛਾਣਾਂ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲੱਗਣ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਜਮਹੂਰੀ, ਗਣਰਾਜ, ਨਿਆਂਸ਼ੀਲ, ਸਭਿਅਕ, ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲਾ ਮੁਲਕ ਸਿਰਜਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ 'ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ' ਸ਼ਬਦ ਛੱਡ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੁਲਕ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਘੱਟ

ਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਾਤਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਸਿੱਖਿਆ ਨੀਤੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਬੰਪੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਭਗਵਾਂਕਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੀਤੀ ਦਾ ਖਰਤਾ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਨਵੀਂ ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਕਸਾਰ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹਰ ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਲੋੜਾਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਮੰਦਿਰ ਢਾਹੁਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਰੰਗਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਖਫਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਗਲਕਾਬਾਦ ਸਥਿਤ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਸਬੰਧੀ ਉਸ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ 'ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਰੰਗ' ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜਸਟਿਸ ਅਰੁਣ ਮਿਸ਼ਰਾ ਤੇ ਐਮ.ਆਰ.ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਪੰਜਾਬ, ਹਰਿਆਣਾ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਸਖਤ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤਿੰਨੋਂ ਰਾਜ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਮੰਦਿਰ ਢਾਹੁਣ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਮਨ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਹੋਰ ਰੰਗਤ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਬੈਂਚ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਿਖਰਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਰਨਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਰੰਗਤ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਅਦਾਲਤੀ ਤੌਹੀਨ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਕੇਸ ਦੀ

ਜੀ.ਕੇ. ਖਿਲਾਫ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਵਾਏ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਖਿਲਾਫ 'ਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਚ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਚਾਣਕਿਆਪੂਰੀ ਥਾਣੇ 'ਚ ਕ੍ਰਾਈਮ ਬ੍ਰਾਂਚ ਮੁਹਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਵਾਏ।

ਦਰਅਸਲ ਜੀ.ਕੇ. ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਾਰਜਕਾਲ 'ਚ ਹੋਏ ਘੁਟਾਲੇ ਸਬੰਧੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਲਈ ਤਤਕਾਲੀ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਸਿਰਸਾ (ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ) ਨੂੰ ਕ੍ਰਾਈਮ ਬ੍ਰਾਂਚ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਸੱਦਿਆ ਸੀ। ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਵਾਉਣ ਉਪਰੰਤ ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੀ.ਕੇ. ਖਿਲਾਫ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਜੋ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕ੍ਰਾਈਮ ਬ੍ਰਾਂਚ ਨੇ ਮੰਗੀ ਸੀ, ਉਹ ਸਬੂਤਾਂ ਸਮੇਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿਰਸਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੋਲਕ ਚੌਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਬਲਕਿ ਗੋਲਕ ਚੌਰੀ ਦਾ ਪੈਸਾ ਵਸੂਲਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਜੀ.ਕੇ. ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ ਤਿੰਨ ਹਫਤਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਾਬਲਗੌਰ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਕਾਸ ਅਥਾਰਟੀ (ਡੀ.ਡੀ.ਏ.) ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਿਆਂ ਜੰਗਲਾਤ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਢਾਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ 9 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਵਿਦਾਸ ਜੈਯੰਤੀ ਸਮਾਰੋਹ ਸਮਿਤੀ ਵੱਲੋਂ ਜੰਗਲਾਤ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਖਾਲੀ ਨਾ ਕਰਨ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਪਿਛਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅਣਗੌਲਿਆ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ 'ਗੰਭੀਰ ਅਵੱਗਿਆ' ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਦਖਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰੀ ਤਬਾਹੀ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਕਾਰਨ ਇਕੱਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਬਾਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੇਰਲ ਸਮੇਤ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਡੇਢ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਤਕਰੀਬਨ 300 ਮੌਤਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਾਰ, ਉੜੀਸਾ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਵੀ ਮੀਹਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ

ਲਗਾਤਾਰ ਭਾਰੀ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਜਨਾਂ ਹੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਯਮੁਨਾ ਨਦੀ ਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਰਿਆ ਵੀ ਆਸ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਭਰ ਕੇ ਵਹਿਣ ਲੱਗਾ ਹੈ।

ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੜਕਾਂ ਵੀ ਪਾਣੀ

ਵਹਾ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ 'ਚੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਾਅ ਕਾਰਨ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਪਾਣੀ ਵੀ ਖਤਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਉਪਰ ਵਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਫਲੱਡ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹਣੇ ਪੈਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਤਲੁਜ ਦੇ ਬੇ-ਵਹਾਅ ਪਾਣੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਤਬਾਹੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ। ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਹਾਲਾਤ 1988 ਵਿਚ ਆਏ ਮਾਰੂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਬਣੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ 32 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਸ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਿਆ।

200 ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਨੱਪੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਗਲੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: 16ਵੀਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਨੂੰ ਖਤਮ ਹੋਇਆ 2 ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ 200 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਲੂਟੀਅਨ ਸਥਿਤ ਅਧਿਕਾਰਤ ਬੰਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿਲੋਂ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ

ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ
ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ
ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਅਬੋਹਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਕਤਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੈਕਟਰ 22 ਵਿਚ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਪਿੰਡ ਬਲੁਆਣਾ ਅਬੋਹਰ, (ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ) ਦੀਆਂ ਦੋ ਭੈਣਾਂ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ (25) ਅਤੇ ਰਾਜਵੰਤ ਕੌਰ (24) ਦਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਅਤੇ ਰੱਖਤੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਜਾਣਕਾਰ ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ (30) ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੇਵਾਮੁਕਤ ਬਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੀ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਨੀਲਾਬਰੀ ਜਗਦਲੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਰੱਖਤੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਤਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸੈਕਟਰ 22-ਸੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਨੰਬਰ 2598 ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਫੋਨ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਤਾਲਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਤਾਲਾ ਤੋੜਿਆ ਤਾਂ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਖੂਨ ਨਾਲ ਲੱਥ-ਪੱਥ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਮਕਾਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਸ਼ਸ਼ੀ ਬਾਲਾ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਤੜਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਕੁਰਲਾ-ਕੁਰਲਾ ਕੇ ਕਹਿ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ 'ਮੰਮੀ ਮੈਨੂੰ ਬਚਾ ਲਵੋ।'

ਸ਼ਸ਼ੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਦੂਜੀ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਗਈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਉਥੇ ਕੁਲਦੀਪ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ, ਜੋ ਅਕਸਰ ਉਥੇ

ਆਉਂਦਾ-ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕੁਲਦੀਪ ਨੇ ਸ਼ਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਅਦ 'ਚ ਕੁਲਦੀਪ ਲੜਕੀਆਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਤਾਲਾ ਲਾ ਕੇ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਲਦੀਪ ਦੋਵੇਂ ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਕੁੜੀਆਂ ਜ਼ੀਰਕਪੁਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਵੱਡੀ ਭੈਣ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਗੱਲੋਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗੱਲੋਂ

ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬੜ੍ਹਕ ਪਿੱਛੋਂ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮਾਰੀ ਬੜ੍ਹਕ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿਆਸਤ ਭਖ ਗਈ ਹੈ। ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੱਸਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤੇ 'ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਖੇਡਣਾ' ਚਾਹੀਦਾ।

ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਸਿੰਘਵੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਮੁਲਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਰਮਾਣੂ ਨੀਤੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰੇਗਾ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਲ ਪਾ ਕੇ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਨੀਤੀ 'ਚ ਕੋਈ ਬਦਲਾਅ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਮਾਮਲਾ ਹੈ। ਉਧਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਹ ਮਹਿਮੂਦ ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਨੇ ਭਾਰਤ

ਕੁਝਤਣ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਕੁਲਦੀਪ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਖੁੰਦਕ ਤਹਿਤ ਮੁਲਜ਼ਮ 14 ਤੋਂ 15 ਅਗਸਤ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਰਾਜਵੰਤ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੋਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਘੁੱਟੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਾਕੂ ਨਾਲ ਦੋਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਦਨਾਂ 'ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਕੇ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਬਾਰੇ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਭਖੀ ਸਿਆਸਤ

ਦੇ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਬਿਆਨ ਨੂੰ 'ਗੈਰਜ਼ਿਮੇਵਾਰਾਨਾ ਅਤੇ 'ਮੰਦਭਾਗਾ' ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਮੰਦਭਾਗਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਗੈਰਜ਼ਿਮੇਵਾਰਾਨਾ ਅਤੇ ਲੜਾਈ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਟੈਂਡ 'ਤੇ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਕੁਰੈਸ਼ੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਬਿਆਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਅਗਿਆਨਤਾ' ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੱਸ ਦਈਏ ਕਿ ਰਾਜਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ 'ਚ 'ਪਹਿਲ ਨਾ ਕਰਨ' ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉੱਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਸਥਿਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਟਵਿੱਟਰ 'ਤੇ ਪੋਸਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ 1998 ਵਿਚ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਈ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੀਖਣ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਰਾਜਨਾਥ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੋਸਟਰ ਉਹ ਇਲਾਕਾ ਹੈ ਜੋ ਅਟਲ ਜੀ ਦੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਰਮਾਣੂ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਨਾਲ 'ਪਹਿਲ ਨਾ ਕਰਨ' ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਰਹੇਗਾ ਪਰ ਭਵਿੱਖੀ ਹਾਲਾਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸਖਤ ਫੈਸਲੇ ਲਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਹੰਸਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਜੇ. ਐਨ. ਯੂ. ਦਾ ਨਾਂ ਮੋਦੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦੀ ਸਲਾਹ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਵਾਲੇ ਗਾਇਕ ਹੰਸ ਰਾਜ ਹੰਸ ਨੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਜੇ.ਐਨ.ਯੂ.) ਦਾ ਨਾਂ ਬਦਲਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਜੇ.ਐਨ.ਯੂ. ਵਿਚ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਹੰਸਰਾਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਹੁਣ ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੰਨਤ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਧਾਰਾ 370 ਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ ਸਭ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਦੁਆ ਕਰੋ ਕਿ ਸਭ ਲੋਕ ਅਮਨ ਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਨਾਲ ਰਹਿਣ। ਹੰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਜੇ.ਐਨ.ਯੂ. ਦੀ ਥਾਂ 'ਜੇ.ਐਨ.ਯੂ.' (ਮੋਦੀ ਨਰਿੰਦਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ) ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੋਦੀ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਨੂੰ ਮੁਮਕਿਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੋਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਹੁਣ ਬੰਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚੱਲਣਗੇ, ਮੇਰੀ ਦੁਆ ਹੈ ਕਿ ਬੰਬ ਨਾ ਚਲਾਉਣੇ ਪੈਣ, ਬੰਬਾ ਇੰਧਰ ਦਾ ਮਰੇ ਜਾਂ ਉੱਧਰ ਦਾ, ਮਰਦਾ ਤਾਂ ਇਕ ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹੀ ਹੈ।" ਹੰਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚਾਹੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਪਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ ਦੇਵੇ ਜਾਂ ਧਰਮਵੀਰ ਚੱਕਰ, ਮਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜੇ.ਐਨ.ਯੂ. ਵਿਚ ਖੱਬੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਬੋਲਬਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਇਸ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਖਾਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਠੋਸਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

Matrimonials

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਰਵਿਦਾਸੀਆ ਸਿੱਖ ਲੜਕੇ, ਉਮਰ 44, 5'-7", ਕਲੀਨ ਸ਼ੇਵ, ਵੈਸਟ, ਚੰਗੀ ਜੋਬ ਕਰਦੇ ਅਮਰੀਕਨ ਇਮੀਗਰਾਂਟ ਲੜਕੇ ਲਈ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਜਾਂ ਵਿਜ਼ਿਟਰ ਵੀਜ਼ੇ 'ਤੇ ਆਈ ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਫੋਨ: 916-730-8029

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Wanted suitable match for Sikh Ramgarhia girl, 31 yrs, 5'-3", working as Radiation Oncology Physicist in USA. Email Bio-data & photo: quest4singh@gmail.com

Looking for a suitable girl for Ramgarhia Sikh boy 31 yrs, 5'-10", working at a very reputed IT company in San Jose, California. Caste no bar. Pl contact: psingh03850@gmail.com or Ph: 512-806-4053

Wanted suitable match from USA or Canada for a Canadian citizen Kamboj Chandi girl 26 yrs, 5'-2", B Tech. net working as senior consultant. Father vet doctor (retired), Mother retired colonel from defense. Pl respond with photo and bio-data at email: chandi.avtar@yahoo.com or Ph: 780-200-8082

punjabtimesusa.com

ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਇੰਡੀਆ ਰਹਿੰਦੀ ਜੱਟ ਸਿੱਖ 40 ਸਾਲਾ ਕੱਦ 5' 2" ਵਿਧਵਾ ਲਈ ਅਮਰੀਕਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਤਲਾਕਸੂਦਾ ਜਾਂ ਅਣਵਿਆਹੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜੋ 35 ਤੋਂ 45 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੋਰ ਬੱਚਾ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਲੜਕੀ ਦੀਆਂ 4 ਤੋਂ 12 ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਦੋ ਬੇਟੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ 5 ਕਿੱਲੋ ਜ਼ਮੀਨ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਤੋਹ-ਮੋਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦਾ ਕੋਈ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ। ਲੜਕੀ ਦਾ ਭਰਾ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੈਲ ਸੈਟਲਡ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਚੰਗਾ ਬਿਜ਼ਨਸ ਹੈ। ਲੋੜਵੰਦ ਅਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਲੜਕੇ ਦੀ ਸੈਟ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਲੋੜਵੰਦ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਫੋਟੋ ਸਮੇਤ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ। ਈਮੇਲ: jhajjkaur2501@yahoo.com

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

For Emergency
Call anytime at
847-673-3825

EARLYBIRD SALE!!!!

Domestic fares
available

ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਆਇਓਵਾ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ
ਲਈ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ, ਖਾਣਾ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਮੁਫਤ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 515-291-1961

ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਸਟਾਫ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਹਿਊਸਟਨ (ਟੈਕਸਸ) ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਮਿਠਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕਾਰੀਗਰ (ਹਲਵਾਈ), ਤੰਦੂਰੀਏ ਤੇ ਵੈਜੀਟੇਰੀਅਨ ਬਫੇ (ਨਾਰਥ ਐਂਡ ਸਾਊਥ ਇੰਡੀਅਨ) ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈਫ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ
ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 713-884-9547
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 832-724-1635

Restaurant and Grocery Store For Sale

A unique combination of Indian Restaurant and Grocery Store for sale in Lake County, IL. Established business in a rich neighborhood. Over 85K monthly sale Asking Price \$250K + Inventory Call: 224-513-1051

Desi Bazar

916 E. Main Street #118, Greenwood, IN, 46143
Tel: 317-888-2040, Fax: 317-887-6116

We specialize in all kind of Indian Groceries and Sweets

- FRESH VEGETABLES EVERY THURSDAY
- FRESH GOAT MEAT

10% off on all Gurudwara supplies and Religious programs!!

We Are Open 7 Days a Week

ਖੁਲ੍ਹਾ ਤੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਸਟੋਰ, ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਮਾਣ ਦੇਸੀ ਬਾਜ਼ਾਰ

ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ...

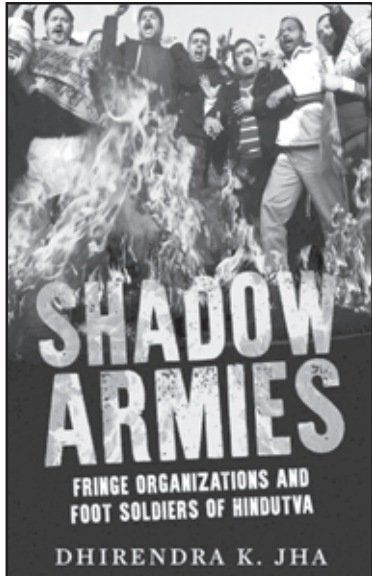
ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸੰਗਠਨਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਅੰਦਰ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਉਭਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ) ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸੰਗਠਨ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਇੱਕੋ ਮਕਸਦ ਲਈ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ

ਧੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਝਾਅ

ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਇੱਕੋ ਖਾਸ ਕੌਮ 'ਹਿੰਦੂ' ਹੈ, ਜਿਸ ਕੋਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਕੌਮੀ ਪਛਾਣ ਪਰਿਭਾਸ਼ਤ ਕਰੇ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮਸੇਵਕ ਸੰਘ (ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ.) ਜੋ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੰਸਥਾ ਹੈ, ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪਿਛਾਂਹਖਿੱਚੂ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹੀ ਪੂਰੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਝੰਡਾਬਰਦਾਰ ਹਨ। 1925 ਵਿਚ ਬਣੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਜੇ ਵੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਰਜਿਸਟਰ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ

ਨੂੰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਮੰਤਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੇਂਦਰੀ ਏਜੰਡਾ ਬਣਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਫੌਜ ਦੇ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਲੀ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਸਿਖਲਾਈ, ਭਾਵੇਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਗੈਰ ਹਥਿਆਰਬੰਦ, ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਇਟਲੀ ਦੇ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦੀ ਆਗੂ ਬੈਨੀਤੋ ਮੁਸੋਲੀਨੀ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਹੈ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿਛੋਂ ਕਈ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਇਸ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪਾਬੰਦੀ ਲੱਗੀ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ 1948 ਵਿਚ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਕਰੀਬ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ, ਫਿਰ 1970 ਦੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਮੇਂ ਦੋ ਸਾਲ ਲਈ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਕੁੱਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ 1992 ਵਿਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਾਹੇ ਜਾਣ ਸਮੇਂ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦੀ ਰਹੀ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਵੀ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸੰਘ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਵਾਲੇ ਦਰਜਨਾਂ ਸੰਗਠਨ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੰਗ ਭਾਰਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰ ਸੰਘ, ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀਆ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਅਤੇ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਹਨ। ਆਰ. ਐਸ.

27 ਸਤੰਬਰ 1925 ਨੂੰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮਸੇਵਕ ਸੰਘ (ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ.) ਨੇ ਕਰੀਬ ਨੌਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬੜੇ ਉਤਰਾ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਇਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿੰਗ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ), ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂ 1977 ਤਕ 'ਭਾਰਤੀ ਜਨ ਸੰਘ' ਸੀ, ਦੇ ਹੱਥ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ। 1977 ਤੋਂ 1980 ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਰਲੇਵਾਂ ਹੋਇਆ ਰਿਹਾ, ਪਰ 1980 ਵਿਚ ਅਟਲ ਬਿਹਾਰੀ ਵਾਜਪਾਈ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਨਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਾਲੰਟੀਅਰ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਉਘੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਧੀਰੇਂਦਰ ਕੁਮਾਰ ਝਾਅ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੰਗਠਨਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸ਼ੈਡੋ ਆਰਮੀਜ਼' (ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਲਸ਼ਕਰ) ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਲੜੀਵਾਰ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਐਸ. ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਡੇਢ ਲੱਖ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਬਾਇਲੀ ਭਲਾਈ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਸੰਗਠਨ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹੋਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਹਿੰਦੂਤਵ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਦਲੀਲ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਲਸ਼ਕਰ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਸਿਆਸੀ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਚੋਣ ਲਈ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਸਨਾਖਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬੁਝ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਰਤ 'ਚ ਹਰ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਰ ਸੰਗਠਨ ਉਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੈ।

ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕੰਨੀ ਕਤਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦਰਅਸਲ ਪਿੱਤਰੀ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਯੁੱਧਨੀਤਕ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਸੇਧ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫਿਰਕੂ ਫਸਾਦ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲੇ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁੱਝ ਗੋਲ ਮੋਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਾ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹਰ ਤੌਰ-ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਬੰਧ, ਭਾਜਪਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ, ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਆਕਿਆ ਵੇਦੀ, ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ, ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਭੌਸਲਾ ਮਿਲਟਰੀ ਸਕੂਲ ਆਦਿ।

ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸੰਗਠਨ ਕੋਈ ਝਗੜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸ਼ੀਆ ਸੰਗਠਨ (ਫਰਿੰਜ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨਜ਼) ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਰਗਰਮ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਇਹ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖਾੜਕੂ ਸੰਗਠਨ ਹਨ, ਇਹ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਮਾਜ 'ਚ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਇਹੋ ਸੰਗਠਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਤਾਂ ਸੰਘ ਵਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸੰਘ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਖ ਸਨਾਤਨ ਸੰਸਥਾ, ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ, ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਸੈਨੇ ਅਤੇ ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਸਵੈ ਨਿਰਭਰ

ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਨਾਤੂਆ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਇਹ ਵੀ ਇਹੀ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ

ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਆਧਾਰ ਵੀ.ਡੀ. ਸਾਵਰਕਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਤੋਂ ਹੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ; ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ 'ਹਿੰਦੂ ਕੌਣ ਹੈ?' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

1923 ਵਿਚ ਛਪੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਹਿੰਦੂਤਵ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਵਾਦ (ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ) ਦੀ ਥਾਂ ਹਿੰਦੂ ਪਛਾਣ ਸਮਝਦੀ ਹੈ। ਸਾਵਰਕਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਹਿੰਦੂ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਭੂਮੀ ਸਮਝਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਵੈਦਿਕ ਕੌਮ ਦਾ ਮਹਾਨ ਖੂਨ ਦੌੜਦਾ ਹੈ; ਜੋ ਆਪਣੀ ਹਿੰਦੂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ 'ਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੀ ਖੇਡੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਰਕਾਰ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮੂਹਾਂ ਲਈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ, ਇਸਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ ਨਫਰਤ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਵਾਜਬੀਅਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਅਹਿਮ ਸੰਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਗਠਨ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਵੇਂ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾ ਮੰਨਣ,

ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਨਕਲੀ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਢੰਗ ਭਾਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਘ

ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖ 'ਧਮਕਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ' ਵਰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰੇ ਇਹ 'ਹਾਸ਼ੀਆ ਸੰਗਠਨ' ਭਾਵੇਂ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ ਜਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਥਾਨਕ ਜਾਂ ਖੇਤਰੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਉਤਰਾਅ ਚੜ੍ਹਾਅ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਡੂੰਘੀ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਿਆਂ ਇਹ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸਿਆਸਤ ਵਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਫਿਰਕੂ ਵਾਵਰੋਲੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਭਾਜਪਾ ਦਾ 1984 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ 2014 ਦੀਆਂ 282 ਸੀਟਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਬਹੁਮੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਸਫਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਫੌਜਾਂ/ਸੰਗਠਨਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਵੀ ਹੈ (ਐਤਕੀ ਤਾਂ ਸੀਟਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 303 ਤਕ ਅੱਪੜ ਗਈ ਹੈ)।

ਅਜੇ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਇਹ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤੀ ਸੰਗਠਨ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਵੀ ਹੈ। ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਮੈਂ ਇਹੀ ਸਮਝਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਆਪਣੇ ਭਾਈ ਬੰਧੂਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸੰਗਠਨਾਂ, ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ., ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੇ ਸੀਐ ਵਿਚੋਂ ਦੇਖਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਖੋਜ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਹਾਸ਼ੀਆ ਸੰਗਠਨਾਂ' ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਹੈ, ਜੋ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਰੋਧਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ ਤੇ ਪ੍ਰੰਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਅਗਾਂਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਰ ਆਜ਼ਾਦ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਬਜਰੰਗ ਦਲ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ, ਭੌਸਲਾ

ਮਿਲਟਰੀ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਆਕਿਆ ਵੇਦੀ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ, ਸਨਾਤਨ ਸੰਸਥਾ, ਹਿੰਦੂ ਯੁਵਾ ਵਾਹਿਨੀ ਅਤੇ ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਸੈਨੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਅਚੰਭਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਤਰ ਮਿਲੇ। ਕਈ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਸਨ, ਕਈ

ਮੁਰਖ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿਆਸੀ ਪਰਦੇ ਹੇਠ ਮੁਜ਼ਰਿਮ ਦਿਸਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਪੂਰੇ ਜੋਸ਼ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੇ ਗਰੂਰ ਵਿਚ ਸਨ। ਉਹ ਜੋ ਕੁੱਝ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਐਨ ਜਾਗਰੂਕ ਸਨ। ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਬਹੁ-ਸਿਰੇ ਜਾਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ।

ਹਿੰਦੂਤਵ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਵਰਕਾਰ ਨੇ ਹਿੰਦੂਨੈਸ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ (ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ-ਹਿੰਦੂਵਾਦ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ), ਇਹ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਦਿਲੋਂ, ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਸਲਾ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਜਨ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਧਰੁਵੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਤਵ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਰੂਪ ਉਸ ਸਮੇਂ ਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਭਾਜਪਾ ਜਾਂ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੇ ਕੌਮੀ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਛੜੀਆਂ ਅਤੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੌਜਵਾਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਹੀ ਪਰਛਾਵਾਂ ਫੌਜਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਇਹ ਪਛਾਣਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂਤਵ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਤਾਕਤ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਹ ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਨਹੀਂ, ਕੇਵਲ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਉਹੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਹਿੰਦੂਤਵ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਦੀਆਂ ਤਕ ਦਬਾਈ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਲੜਨ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹਿੰਦੂ ਧਾਰਮਿਕਤਾ, ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ 'ਧਮਕਾਉਣ' ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਤੇ ਨਫਰਤ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਕਿ ਉਹੀ ਹਿੰਦੂਤਵ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਢੰਗ ਭਾਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੱਖ 'ਧਮਕਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ' ਵਰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਹਮਲੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂਇਜ਼ਮ ਨਾਲ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਮੁੜ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਤੇ ਉਚ ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵੱਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੱਚਾਈ ਵੀ ਦਿਸਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਜਦੋਂ ਜਾਤੀ ਢਾਂਚਾ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰ ਪਛੜੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ 'ਚ ਬਗਾਵਤ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਸੈਨੇ ਵੇਲੇ ਹੋਇਆ। ਉਂਜ ਇਹ ਬਾਗੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਬਦਲ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੋਚਦੇ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ, ਭਾਜਪਾ ਦੀ 2014 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਤ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣੀ (ਜੋ ਹੁਣ 2019 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਬਣੀ ਹੈ - ਸੰਪਾਦਕ)। ਇਸ ਕਾਰਨ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੇ ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਅੰਦੋਲਨ ਸਮੇਂ ਖਾਲੀ ਕੀਤੇ ਸਥਾਨ ਮੁੜ ਭਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਿਖਤ ਦੀਆਂ ਅਗਲੀਆਂ ਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਤਸਵੀਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂਤਵ ਜੋ ਹਿੰਸਾ, ਨਫਰਤੀ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆਂ ਉਤੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ; ਕਿਵੇਂ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਏਜੰਡਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪੂਰਾ ਟਿੱਲ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

(ਚਲਦਾ)

ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਦਾ ਅਸਲੀ ਖਤਰਾ

ਭਖਦੇ ਮਸਲੇ

ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ) ਦੇ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਕਾਰ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਟਵੀਟ ਵਿਚ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਵਿਚ 5-7 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਇਹ ਜੰਗ ਹੋਈ ਤਾਂ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਦੋਂ ਇਹ ਟਵੀਟ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਧਮਕੀ ਕਿਸੇ ਸਿਰ ਫਿਰੇ ਜਨੂੰਨੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਭਤਾਸ ਹੈ; ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਮਕੀ ਕਿਸੇ ਸਿਰ ਫਿਰੇ ਜਨੂੰਨੀ ਬੰਦੇ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਮਾਨਸਿਕ ਭਤਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ (ਭਾਜਪਾ) ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਹੈ, ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਸ਼ੀਦਗੀ ਆਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਬਣੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਨਫਰਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਫੇੜਨ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਅਖਬਾਰ ਅਤੇ ਰਸਾਲੇ ਵੀ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਬੋਲਣ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਮੁੱਦੇ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਪੁਣਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ

ਦੀ ਸੋਚੀ-ਸਮਝੀ ਫੌਜੀ ਯੁਧਨੀਤੀ ਦਾ ਇਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਬਾਲਾਕੋਟ, ਸਰਜੀਕਲ ਸਟਰਾਈਕ, ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲਾਂ ਵਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ, ਸਭ ਇਸੇ ਯੁਧਨੀਤੀ ਅਧੀਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਸਾਡਾ ਅਗਲਾ ਕਦਮ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਚੀਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੇ ਅਕਸਾਈਚਿਨ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ, ਵੀ ਇਸੇ ਯੁਧਨੀਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਮਕੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਲੜਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਲਈ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਇਸ ਯੁਧਨੀਤੀ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਨਾ ਵਰਤਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਬਦਲ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਸ ਚਿਤਾਵਨੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਦੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 1998 ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ 'ਪਾਗਲ' ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਦੀ ਅਗਾਊਂ ਵਰਤੋਂ ਹੁਣ ਲੋੜੀਂਦੀ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਅਨੁਸਾਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ (ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਹੱਥੋਂ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਾਰ ਕੇ) ਅਪਮਾਨਤ ਹੋਇਆ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਮਲਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਉਸ ਉਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਹੁਣ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਿਆਫ਼ਿਆਂ

ਭਾਵ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਇਕਮੁਠ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਵੋਟ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਾੜ ਕੇ ਰਖੇ। ਇਸੇ ਚੋਣ ਰਣਨੀਤੀ ਹੇਠ ਭਾਜਪਾ ਨੇ 2014 ਤੋਂ 2019 ਦੀਆਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਫੌਜੀ ਯੁਧਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਟਵੀਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਫੌਰੀ ਐਕਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ। ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ 28 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਗੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਰਾਨ ਨਿਰਪੱਖ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਲਗਭਗ ਇਹੀ ਗੱਲ ਬੜੇ ਰੋਸ ਭਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਪੁਖਤਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਦੀ ਹਿਟਲਰੀ ਨੀਤੀ ਉਤੇ ਚਲ ਕੇ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵੱਲ ਧੱਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜੰਗੀ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਰਵਾਇਤੀ ਜੰਗ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸਿੱਟਾ ਦੋ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ

ਵਾਹਗਾ ਬਾਰਡਰ ਉਤੇ ਜਾ ਕੇ ਆਉਣਾ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁਛਣ 'ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਚੀਨ ਇਹ ਬਾਰਡਰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਸਪਸ਼ਟ

ਇਹ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੀ ਸਨ।

ਮੌਦੀ-ਸ਼ਾਹ-ਡੋਵਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਅੱਜ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਕਰੀਬ ਸੱਤ ਅਰਬ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਥਾਂ ਲੈ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਣਦਿਸਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਹਥ-ਵਸ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਵਾਪਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਮੁਸਲਿਮ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਬੂਟਾਂ ਹੇਠ ਦਰਤ ਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਯਤਨ ਅਤੇ ਇਸ ਧੱਕੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੋਲਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੇ, ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਦੀਆਂ ਹਕੀਕੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਵਰਤਾਰੇ ਨੂੰ ਜੇ ਆਲਮੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਗੱਲ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਜਿੱਤ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਨੇ, ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ ਵਿਗਾੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੱਦ ਤਕ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਝੌਂਕਣ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜੱਗਬਾਣੀ ਵਰਗੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਟੂਡੇ ਵਰਗੇ ਰਸਾਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਬੁਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਤਰਕ ਸਿਰਜਣ ਉਤੇ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਦੇ ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਇਹ ਖਤਰਾ ਵਿਖਾਉਣਾ ਵੀ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇੰਜ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਜੰਗ ਵਿਚ ਜੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪੰਜ ਦਸ ਲੱਖ ਲੋਕ ਮਰ ਵੀ ਗਏ ਤਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਵਡੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਉਕਾ ਹੀ ਤਬਾਹ ਹੋ

ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਸਵਾਮੀ

ਇਸ ਫੌਜੀ ਯੁਧਨੀਤੀ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਕਿਵੇਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ 15 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਟਵੀਟ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਫੌਰੀ ਐਕਟ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਦੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈ। ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲੈਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਕੋ ਵੇਲੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ 28 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਗੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਇਰਾਨ ਨਿਰਪੱਖ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਹੋਰ ਵੀ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਵਲੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਘੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੌਦਾ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨਜ਼, ਰੂਸ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸੌਦੇ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਵੀ ਲਈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੌਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਬਾਜਵਾ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੋਈ ਸਾਰੀ ਹਲਚਲ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦੇ ਸਨ ਕਿ ਚੀਨ, ਰੂਸ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹੁਕਮਰਾਨ ਜਮਾਤ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਇਹ ਸੌਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਏਧਰਲੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਸਰਹੱਦ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਸਮੇਤ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਮੰਡੀ ਦਾ ਲਾਲਚ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਦੋਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਆਰਥਕ ਹਾਲਤ ਅਤੇ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੀ ਆਲਮੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੇ ਵੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਚੀਨ ਤੇ ਰੂਸ ਦਾ ਇਸ ਅਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸੁਆਰਥ ਸੀ ਕਿ ਇਉਂ ਕੀਤਿਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਖੇਤਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਅਮਰੀਕਾ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਯੁਧਨੀਤਕ ਯਾਰੀ ਟੁਟ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਮੁਸਲਿਮ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਾਲ ਗੁਸੀ ਆਰ. ਐਸ. ਐਸ. ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨੂੰ ਇਹ ਅਮਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਸੂਲ ਵਾਂਗੂ ਚੁਭਿਆ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਐਨ ਮੁਢ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਜੁੱਡਲੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਘੇ ਦੇ ਬਣਨ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਪਾਉਣੀਆਂ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜੁੱਡਲੀ ਦੇ ਯਾਰ ਬਾਦਲ ਦਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

1 ਬਸ = ਖੇਲ ਖ਼ਤਮ

ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਆਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸ ਚਰਚਾ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਕਿਉਂ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਾਂ? ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ 2013 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ 2014 ਦੀਆਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਚੋਣ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸੇ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਹੀ ਕਹੀ ਸੀ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਸਿਰਫ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ, ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਹੀ ਕਹੀ ਸੀ, “ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਹਿੰਦੂਜ਼, ਡਿਵਾਈਡ ਮਿਨਾਰਟੀਜ਼।”

ਵਿਚ ਨਿਕਲੇਗਾ। ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਨੇ ਆਲਮੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜੰਗ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਆਲਮੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜੋ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਬੂਟਾਂ ਹੇਠ ਦਰਤ ਦੇਣ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚੁਪ ਵੱਟੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਦੇ ਇਸ ਰੋਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਸਫਲ ਹੋਣਾ ਵੀ ਹੈ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਘੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਸੌਦਾ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਜਨਰਲ, ਰੂਸੀ ਫੌਜ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਈ ਆਉਣਾ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ,

ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ, ਇੰਡੀਆਨਾ ਵਿਚ ਅੰਬਰ ਇੰਡੀਅਨ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਅਤੇ ਇੰਡੀਆ ਪੈਲੇਸ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਵੇਟਰ ਅਤੇ ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰ (ਡਿਸ਼ ਵਾਸ਼ਰ) ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ
ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੌਹਲ
ਫੋਨ: 317-709-7800

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 24 ਅਗਸਤ 2019

ਹੜ੍ਹ, ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਆਵਾਮ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੇ 1988 ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਤ ਦੀ ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫੀ ਦੇਖੋ ਕਿ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਿਫਰ ਸਾਬਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਾਲ ਦਾ ਮਸਲਾ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਸਾਲ ਇਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਵਰਤੀਂਦਾ ਹੈ। ਘੱਗਰ ਦਰਿਆ ਕਰੀਬ ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਘਰ ਤਬਾਹ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਹੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਡਰੇਨਾਂ ਬਗੈਰਾ ਦੀ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਸਫਾਈ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਮਾਰ ਘੱਟ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਰਸਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧਿਤ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੜ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਏ ਗਏ ਹਨ। ਉੱਜ, ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਆਏ ਫੰਡ ਹੜਪਣ ਦਾ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਵੇਲੇ ਸਿਰ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ; ਫਿਰ ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਵਾਰ ਕਾਰਜਾਂ 'ਚ ਕਾਰਵਾਈ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਵਾਰ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਨੁਕਸਾਨ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਨਤੀਜਾ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੀ ਹੈ; ਹਰ ਸਾਲ ਇਹੀ ਵਰਤਾਰਾ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉੱਜ, ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੂਤ ਬਹੁਤ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਨੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਮਸਲੇ-ਮੁੱਦੇ ਪਿਛਾਂਹ ਧੱਕ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਹਰ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਇਹੀ ਰੁਝਾਨ ਭਾਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਹੋਈਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਵਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਮੁੱਦੇ ਬਹੁਤ ਪਿਛਾਂਹ ਰਹਿ ਗਏ। ਹੁਣ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਗੌਣ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਿਆਸਤ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਹੱਥ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਆਵਾਮੀ ਮਸਲਾ ਉਭਰਨ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਮਸਲੇ ਉਭਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੌਰ ਬਾਰੇ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਹਰ ਵਾਰ ਇਹੀ ਤਰੀਕਾ ਵਰਤਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਇਹੀ ਮਸਲੇ ਵੱਡੇ ਜਾਪਣ ਲਗਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸਲ ਮਸਲੇ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਢਾਈ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਦੋਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣੀ ਹੈ, ਆਵਾਮ ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਤਿੱਖੀ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਫੌਤ ਹੋ ਰਹੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਨਿਤ ਦਿਨ ਨਸ਼ਰ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ ਸਭ ਹੱਦਾਂ-ਬੰਨ੍ਹੇ ਪਾਰ ਕਰ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਰਲੇ ਹੋਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਮੀਡੀਆ ਅੰਦਰ ਲਗਾਤਾਰ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹਨ। ਮਾੜੀਆਂ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਾਹ ਕੱਢਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੁਝਾਅ ਵਿਚ ਦਮ ਬਹੁਤ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਉਦਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਹੀ ਮਸਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਆਮ ਬੰਦਾ ਕੀ ਅਤੇ ਕਿੰਨਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਰਕਾਰ ਜੇ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸਹੁੰ ਖਾ ਕੇ ਵੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਰਗੇ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਪਾ ਰਿਹਾ।

ਕੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਹਰ ਮਸਲੇ ਦੀ ਘੁੰਡੀ ਚੌਕਸ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਆਵਾਮ ਦੀ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ। ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਆਵਾਮ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਗੱਲ ਕਿਸੇ ਤਣ-ਪੱਤਣ ਲਗਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਮਸਲੇ ਇੰਜ ਹੀ ਪਹਾੜ ਬਣ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਟੁੱਟਦੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਖਾਨਾਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ। ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੇ ਵੀ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹੀ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਹੁਣ ਇਸ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲੱਗ ਜਾਣਗੇ। ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਉਜੜੇ ਲੋਕ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦਫਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉਮਦਾ ਮਿਸਾਲ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਮੁਲਕ ਕਿਊਬਾ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਟਾਪੂ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਣਗਿਣਤ ਤੂਫਾਨ ਤੇ ਹੜ੍ਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਥੋਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਿਅੰਕਰ ਤੋਂ ਭਿਅੰਕਰ ਤੂਫਾਨ ਜਾਂ ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਬਚਾਅ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਬਾਬਾ ਆਦਮ ਬਿਲਕੁਲ ਨਿਰਾਲਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਦੇ ਸੰਕਟ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਬਥੇਰੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਅਤੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹ ਇਸਰਾਈਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਸਫਲ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੌਰਿਆਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਅਜੇ ਤਕ ਸਿਫਰ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੁਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਗਲ 'ਗੂਠਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਵੀ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਲੋਕ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਦਰਤੀ, ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਝੱਲਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣਗੇ।

ਸਿਆਸੀ ਖਾਮੀਆਂ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ

ਪੰਜ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਤਬਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੰਚਾਂ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਬਾਰੇ ਭਰਵੀਂ ਚਰਚਾ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਤਿੱਖੀ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁਮਨਦੀਪ ਕੌਰ ਨੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮਸਲੇ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਕੜੀਆਂ ਦੀ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਵਾਮ ਨਾਲ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵਧੀਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵੱਖਰੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਲਈ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਇਥੋਂ ਦੀ ਫਿਜ਼ਾ ਬੁੱਧ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼, ਵੇਦਾਂਤ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ, ਸ਼ੈਵ ਸੰਪਰਦਾ ਅਤੇ ਸੂਫੀ ਰਹੱਸਵਾਦ ਜਿਹੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਬਰੇਜ਼ ਰਹੀ ਹੈ। 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਮਹਿਜ਼ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੇ ਆਪਸੀ ਟਕਰਾਅ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਸਿਆਸੀ ਟਕਰਾਅ ਉਦੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਜਦੋਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਕੀ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਉਲਟ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ

ਸੁਮਨਦੀਪ ਕੌਰ
ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ
ਫੋਨ: +91-94179-34984

'ਸਟੈਂਡਸਟਿੱਲ' ਸਮਝੋਂਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਭੇਜਿਆ, ਜੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਅਜੇ ਗੱਲਬਾਤ ਚੱਲ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ 'ਸਟੈਂਡਸਟਿੱਲ' ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਬਾਇਲੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਥੇ ਅਜਿਹੀ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਨੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰ ਰਹਿਣ ਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਨੂੰ ਚਕਨਾਚੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅੱਖੀ ਘੜੀ ਉਸ ਕੋਲ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚਿਆ, ਲਿਹਾਜ਼ਾ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤਹਿਤ 'ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟ ਆਫ ਅਕਸੈਸ਼ਨ' 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਬਾਹਰੀ ਮਸਲੇ ਤੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਵਿਭਾਗ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਅਧੀਨ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਸਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਸੀ। ਕਾਬਿਲ-ਏ-ਗੌਰ ਹੈ ਕਿ ਗੱਲਬਾਤ ਕਿਸੇ ਸਿਰੇ ਨਾ ਲੱਗਣ ਪਿਛੋਂ ਭਾਰਤ ਨੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਕੋਲ ਉਠਾਇਆ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾਉਣ ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਫੌਜ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਰੈਫਰੈਂਡਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨਾਂਹ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਰੈਫਰੈਂਡਮ ਕਦੇ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 'ਇੰਸਟਰੂਮੈਂਟ ਆਫ ਅਕਸੈਸ਼ਨ' ਤਹਿਤ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 370 ਅਤੇ 35-ਏ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਟਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਮਹਿਜ਼ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੀਆਂ ਜਗੀਰਵਾਦ-ਵਿਰੋਧੀ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਸੁਧਾਰ ਜਿਹੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ। 1950 ਵਿਚ ਪਰਜਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਜੇ ਡੋਗਰਾ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੀ, ਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਪਿਛੋਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨ ਸੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕੀਤੀ, ਨੇ ਧਾਰਾ 370 ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ। 1952 ਵਿਚ ਪਰਜਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਨੇ ਅੰਦੋਲਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨ ਸੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿਆਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮੁਖਰਜੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਧਾਰਾ 370 ਖਿਲਾਫ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨਾਅਰਾ ਬੁਲੰਦ ਕੀਤਾ, "ਏਕ ਦੇਸ਼ ਮੇਂ ਦੋ ਵਿਧਾਨ, ਦੋ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ, ਨਹੀਂ ਚਲੇਗਾ।" ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਮੁਖੀ ਐਮ.ਐਸ. ਗੋਲਵਾਲਕਰ ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਏਕੀਕਰਨ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅੰਦੋਲਨ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਦੇਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਬੰਚ ਆਫ ਥੋਟਸ' ਵਿਚ

ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਕਦਮ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਉਖਾੜ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਹੀ 'ਇਕ ਦੇਸ਼, ਇਕ ਰਾਜ, ਇਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ, ਇਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਢਾਂਚਾ' ਕਾਇਮ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਸੰਨ 1953 ਪਿਛੋਂ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਕਦਰ ਬਦਲੇ ਕਿ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਰੈਫਰੈਂਡਮ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਅਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਗਟਾਈ। ਹਾਮਿਦ ਬਾਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, "ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਨੂੰ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਰੈਫਰੈਂਡਮ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸਾਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਬਣਿਆ।" 1957 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਟੱਟ ਅੰਗ ਐਲਾਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਵਾਮ ਵਿਚ ਡਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਨੰਦਿਤਾ ਹਾਸਕਰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦੀ ਹੈ, "ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਵਾਮ ਵਿਚ ਨਹਿਰੂ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮੁਖਰਜੀ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਿੱਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।" ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਿਹਾ ਇਹ ਆਵਾਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੱਟਤਪੰਥੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸੀ।

ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਮਸਲਾ ਇੰਨਾ ਕੁ ਉਲਝ ਗਿਆ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਐਮ.ਜੇ. ਅਕਬਰ 'ਇੰਡੀਆ: ਦਿ ਸੀਜ ਵਿਚ ਇਨ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਜੇ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕੇਂਦਰੀ ਥਾਂ ਮੱਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।" 13 ਨਵੰਬਰ 1974 ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਵਿਚਾਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਧਾਰਾ 370 ਅਧੀਨ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਵਾਮ ਅੰਦਰ ਸੁਲਘ ਰਹੀ ਚੰਗਿਆਈ 'ਤੇ ਤੇਲ ਪਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1953 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਹੋਰ ਘਟਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।

ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿਛੋਂ ਫਾਰੂਕ ਅਬਦੁੱਲਾ ਲਈ ਰਸਤਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। 1984 ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਭਣਵੰਈਏ ਜੀ.ਐਮ. ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਤਖਤਾ ਪਲਟ ਦਿੱਤਾ। ਬਤੌਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ 'ਕਰਫਿਊ ਸਰਕਾਰ' ਵਾਲਾ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। 1986 ਵਿਚ ਫਾਰੂਕ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਕਰਕੇ ਕੱਟਤਪੰਥੀ ਅਤੇ ਫਿਰਕੂ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਮਾਰਚ 1987 ਦੀਆਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਧਾਂਦਲੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰੋਹ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਟਿਆ-ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ, ਉਹ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਰਲੇ ਅਤੇ ਫਾਰੂਕ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ 'ਖੁਸ਼ ਕਰਨ' ਵਿਚ ਰੁੱਝਾ ਰਿਹਾ।

ਇੰਜ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪਛਾਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੀਆਂ ਸੈਕੂਲਰ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੱਟਤਪੰਥੀ ਤਾਕਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਹਿਜ਼ਬੁਲ ਮਜਾਹਿਦੀਨ, ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਨੇ ਲੈ ਲਈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਥਿਆਰ, ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਦੇਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸਲਾਮੀ ਰਿਆਸਤ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਤੱਕ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕੱਟਤਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਕਤਲੋਗਾਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਹਿਜ਼ਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ

ਨੂੰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ ਵੱਡੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਫੌਜ ਅਤੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਐਫ. ਭੇਜ ਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ 'ਮਿਲਟਰੀ ਜ਼ੋਨ' ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ। ਇਸ ਨੇ ਜੰਨਤ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਦੀ ਨੂੰ ਜਹੰਨਮ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ।

ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਿਹੇ ਪੇਚੀਦਾ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਜਮਹੂਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਦੀ ਥਾਂ ਧਾਰਾ 370 ਮਨਸੂਖ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਇਕਪਾਸਤ, ਗੈਰ-ਲੋਕਰਾਜੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ। ਮਸਲਨ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਲ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈਣ, ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ, ਮੀਡੀਆ ਤੇ ਸੂਚਨਾ ਸਾਧਨਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਫਿਊ ਲਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਡੱਕ ਦੇਣ ਨਾਲ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਵਾਮ ਵਿਚ ਡਰ ਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਭਾਈਵਾਲ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਮੰਨ ਕੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਡੰਬਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਾ-ਉਮਰ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਬਾਦਲ) ਨੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮੁਤਫਿਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਪਾਰ ਲਈ। ਲੋਕਲ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਏ. ਆਈ. ਡੀ. ਐਮ.ਕੇ. ਬੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਅਤੇ 'ਆਪ' ਵਲੋਂ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਸਿਆਸਤ ਲੋਕ ਹਿਤੋਸ਼ੀ ਹੋਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਿਸ ਕਦਰ ਸੌਣੀ ਅਤੇ ਸੰਕੀਰਨ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਰਾਹ 'ਚ ਰੁਕਾਵਟ ਐਲਾਨ ਕੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਅਤਿਵਾਦ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ 'ਨੋਸ ਕਦਮ' ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੰਮੂ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਲਦਾਖ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਸਨਅਤੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਪਸ਼ੇਨਗੋਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿਹਤ, ਸਿੱਖਿਆ, ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਲਿੰਗਕ ਸਮਾਨਤਾ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਹੋਰ ਕਈ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਿਹਤਰ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ 2017-18 ਵਿਚ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਮਦਨ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਉੜੀਸਾ, ਝਾਰਖੰਡ, ਬਿਹਾਰ ਆਦਿ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਭਾਰਤ ਗੰਭੀਰ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚ ਮਾਰੂਤੀ, ਹੁੰਡਾਈ ਅਤੇ ਰਾਇਲ ਇਨਫੀਲਡ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 33.5, 3.8 ਅਤੇ 22 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਗਿਰਾਵਟ ਆਈ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸਟੀਲ ਸਨਅਤ ਦੇ ਧੁਰੇ ਜਮਸ਼ੇਦਪੁਰ 'ਚ ਟਾਟਾ ਸਟੀਲ ਦੀਆਂ ਜਿਥੇ ਕਰੀਬ 30 ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਉਥੇ ਕਈ ਹੋਰ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਵਾੜੇ ਕਾਰਨ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਕੰਢੇ ਹਨ। ਫਾਡਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿਰਫ ਆਟੋਮੋਬਾਇਲ ਸੈਕਟਰ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਨੌਕਰੀ ਗੁਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਲੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ-ਪਰੇਖੇ ਕਰ ਕੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਕਿਥੋਂ ਤੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ?

ਸੋਚਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸੰਘੀ ਢਾਂਚਾ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੀ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਫਿਲਹਾਲ ਆਪਣੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ ਮਹਿਰੂਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਮ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਭਾਵੇਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦ ਹਾਲਾਤ ਸਾਜ਼ਗਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਆਵਾਮ ਦੀ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਵਿੱਖ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਹਾਜ਼

ਵਿਲੱਖਣ ਪੱਤਰਕਾਰ !

'ਮੈਗਾਸੈਸੇ' ਦਾ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਿਆ, ਰੱਖੀ ਜਾਗਦੀ ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ਮੀਰ ਯਾਰੋ। ਨਾਹੀਂ ਝੁਕਦਾ ਅੱਗੇ ਉਹ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ, ਨਹੀਂ ਪੈਸਾ ਬਣਾਇਆ ਉਸ ਪੀਰ ਯਾਰੋ। ਟੀ. ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਵਾਲੇ ਘੜਮੱਸ ਅੰਦਰ, ਐਨ. ਡੀ. ਟੀ. ਵੀ. ਦੀ ਖਾਸ ਤਾਸੀਰ ਯਾਰੋ। ਐਂਕਰ ਭੱਜ ਪਏ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਾਰੇ ਚਾਹੁਣ ਦਿਖਾਉਣੀ ਤਸਵੀਰ ਯਾਰੋ। ਸਿਫਤਾਂ ਸੌਖੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸੱਚ ਦੀਆਂ, ਐਪਰ ਔਖਾ ਐ ਬਹੁਤ 'ਸਚਿਆਰ' ਹੋਣਾ। ਹਿੱਸੇ ਆਉਂਦਾ ਏ ਮਾਣ ਇਹ ਵਿਰਲਿਆਂ ਦੇ, ਰਵੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਜੈਸਾ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੋਣਾ !

ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਹਸਤੀ ਮਿਟਾਉਣ ਦਾ ਅਮਲ

ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ 5 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਜੋ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਮਨਸੂਬੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਕਰ ਦੇਣ ਵੱਲ ਸੋਧਤ ਹਨ। ਫੌਜ ਅਤੇ ਨੀਮ-ਫੌਜ ਵਲੋਂ ਘਾਟੀ ਦੀ 'ਸਫਾਈ ਕਰਨ' ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਬੇਪੀ ਗਈ, ਉਹ ਪੂਰੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਨਿਸੰਤਾ ਬਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਤੋਂ

ਏ.ਜੀ. ਨੂਰਾਨੀ

ਸੰਚਾਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਹੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਦੇ ਬਾਗੀ ਜਜ਼ਬੇ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ।

ਉਥੇ ਤਿੰਨ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਖੁਦਮੁਖਤਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨੀ ਦਿੰਦੀ ਧਾਰਾ 370 ਮਨਸੂਖ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਐਕਟ 2019 ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਜ਼ਰੀਏ ਲਦਾਖ ਨੂੰ ਅੱਡ ਕਰਕੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਇਲਾਕਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮੁਸਲਿਮ ਕਾਰਗਿਲ ਨੂੰ ਬੇਪੀ ਲੋਹ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਰੱਖ ਕੇ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਇਲਾਕਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਰਾਜ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ' ਨਾਂ ਦੇ 'ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ' ਜ਼ਰੀਏ ਸਿੱਧਾ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾਏਗੀ। ਇਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਆਪਣੀ ਪੁਲਿਸ ਜਾਂ ਪਬਲਿਕ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਵਸਥਾ ਉਪਰ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੀ ਇਕ

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨਦਾਨ ਏ.ਜੀ. ਨੂਰਾਨੀ ਚਰਚਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਆਰਟੀਕਲ 370: ਏ ਕਾਂਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਲ ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਜੰਮੂ ਐਂਡ ਕਸ਼ਮੀਰ' ਅਤੇ 'ਦਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਡਿਸਪਿਊਟ 1947-2012' ਦੇ ਲੇਖਕ ਹਨ। ਉਹ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਲੇਵੇਂ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 370 ਦੀਆਂ ਪੇਚੀਦਗੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਪੂਬੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਗਹਿਰ-ਗੰਭੀਰ ਪੇਸ਼ੀਨਗੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਲਿਖਤ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਸਾਡੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਜਦੋਂ 1951 ਵਿਚ ਜਨ ਸੰਘ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਸ ਖਾਤਰ ਸਮੁੱਚੀ ਤਾਕਤ (ਕਾਡਰ ਅਤੇ ਆਗੂ ਦੋਵੇਂ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮਸੇਵਕ ਸੰਘ (ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ.) ਵਲੋਂ ਮੁੱਠੀਆਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਲਦਾਖ ਨੂੰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ 1980 ਵਿਚ ਜਨ ਸੰਘ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਇਸ ਨੇ ਵੀ ਉਹੀ ਨੀਤੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। 1989 ਵਿਚ ਐਲ.ਕੇ. ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮੰਗਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਨੀਤੀ ਨੂੰ ਸੂਤਰਬੱਧ ਕੀਤਾ - ਇਕਸਾਰ ਸਿਵਲ ਕੋਡ (ਭਾਵ ਮੁਸਲਿਮ ਪਰਸਨਲ ਲਾਅ ਦਾ ਖਾਤਮਾ), ਅਯੁੱਧਿਆ ਵਿਖੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਵਾਲੀ ਜਗ੍ਹਾ ਉਪਰ ਰਾਮ ਮੰਦਰ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ ਕਰਨਾ।

ਨਾ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਤਲਾਕ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਕੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜੁਰਮ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਡਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ। 6 ਦਸੰਬਰ 1992 ਨੂੰ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਪਰ ਧਾਰਾ 370 ਅਜੇ ਬਰਕਰਾਰ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਕਾਰਜ ਵੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਨ 2014 ਵਿਚ ਪੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਦੇ ਆਗੂ ਮੁਫਤੀ ਮੁਹੰਮਦ ਸਈਦ ਵਲੋਂ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ (ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ.) ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੇ

ਗਏ (ਚੋਣ ਬਾਈਕਾਟ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਵੋਟਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਪੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਜੋਸ਼-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਵੋਟਾਂ ਪਾ ਕੇ ਜਿਤਾਇਆ; ਲੋਕਿਨ ਪੀ.ਡੀ.ਪੀ. ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਾਨਫਰੰਸ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਠੁਕਰਾ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਹ ਗੱਠਜੋੜ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਅਧਿਕਾਰਕ ਬੁਲਾਰੇ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਰਾਮ ਮਾਧਵ ਵਲੋਂ ਰੱਖੀਆਂ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਤਹਿਤ ਹੋਇਆ।) ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਆਰਐਸਐਸ ਦੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਪੀਕਰ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਇਕ ਹੋਰ ਡਿਪਟੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਆਰਐਸਐਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੋ ਗਈ।

2014 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਨੇ ਜੰਮੂ ਵਿਚ ਹੁੰਝਾ ਫੇਰੂ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁਝ ਸੀਟਾਂ ਹਥਿਆਉਣ ਉਥੇ ਕੁਝ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹਿੰਦੂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਹਰਬਾ ਵਰਤਿਆ। ਇਹ 1947 ਤਕ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ, ਉਸੇ ਵੱਲ ਪਿਛਲਮੋੜਾ ਸੀ। ਮੁਸਲਿਮ ਕਸ਼ਮੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਦਾ ਰੋੜ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿੱਥ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਹਸਤੀ ਮਿਟਾ ਦੇਣੀ ਹੈ।

ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ ਕਰਕੇ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਐਕਟ 2019 ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਘਿਨਾਉਣਾ ਟੀਚਾ ਵੀ ਇਹੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ। ਮੁਫਤੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੱਦਾਰੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਉਪਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰਹੇਗਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਹੱਥਠੋਕਾ ਮੁੜ-ਹੱਦਬੰਦੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਧਾਨ-ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਨਵੀਂ 'ਹੱਦਬੰਦੀ' ਜ਼ਰੀਏ ਇਸ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਿਉਂ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ? ਘਿਨਾਉਣੇ ਮਨਸੂਬੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ 1957 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 1989 ਤਕ ਇਸ ਦਾ ਜੋ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਰਿਹਾ, ਮੌਜੂਦਾ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੱਕਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵਾਂ ਹੈ।

ਇਸ ਹਮਲੇ ਪ੍ਰਤੀ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ 8 ਅਗਸਤ 1953 ਨੂੰ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 11 ਸਾਲ ਕੈਦ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕਥਿਤ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਗਾ ਕੇ ਝੂਠਾ ਕੇਸ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਦੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉਪਰ ਫੌਜ ਦਾ ਰਾਜ ਰਿਹਾ।

ਜਾਬਰ ਕਦਮ ਸੜਕਾਂ ਉਪਰ ਰੋਸ ਵਿਖਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਰੋਕ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਰੋਸ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਘੀ ਨਹੀਂ ਘੁੱਟ ਸਕਦੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਅਤੀਤ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਐਨੀਆਂ ਅਸਹਿ ਨਹੀਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਹਨ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਅਕਬਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਇਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਹੜੱਪਣ ਵਾਲਾ ਖਲਨਾਇਕ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਧੋਬੋਬਾਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਆਜ਼ਾਦ ਹੁਕਮਰਾਨ ਦਾ ਤਖਤਾ ਪਲਟਿਆ। ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾ. ਬਸ਼ੀਰ ਅਹਿਮਦ ਸ਼ੇਖ ਨੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹਫਤਾਵਾਰੀ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਾਈਫ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਲਿਖਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਇਕ ਦਹਿ-ਸਦੀ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ।

ਖੁਦ ਨਹਿਰੂ ਨੇ 26 ਜੂਨ 1952 ਨੂੰ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ: "ਇਹ ਨਾ ਸੋਚੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਬਿਹਾਰ ਜਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹਿੱਸੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਐਸੇ ਇਲਾਕੇ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠ ਰਹੇ ਹੋ ਜਿਸ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਭੂਗੋਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਾਸ ਪਿਛੋਕੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਥਾਨਕ ਖਿਆਲ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਤੁਅੱਸਬ ਹਰ ਥਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਥੋਪਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪੱਕੇ ਪੈਰੀਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਾਂਗੇ। ਸਾਨੂੰ ਦੂਰਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਬਣਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀਮੁੱਚੀ ਆਪਣਾ ਅਨਿੱਖਤ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਥੋਂ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸਲੀ ਅਖੰਡਤਾ ਦਿਲੋ-ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿਸੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਮੰਦ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਉਪਰ ਥੋਪ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹੋ।"

ਪਰ ਇੰਜ ਕਦੇ ਵਾਪਰਿਆ ਨਹੀਂ। 14 ਮਈ 1948 ਨੂੰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ: "ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੈ ਕਿ 'ਉਹ ਇਸ਼ਮਾਰੀ' ਵਿਚ ਸ਼ੇਖ ਅਬਦੁੱਲਾ ਦੀ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹੋਵੇਗੀ ਹੈ।" ਅਸਲ ਵਿਚ 1990 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੋ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਸਾਡੇ ਕੰਨੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਲੰਮਾ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਐਸੀ ਤਾੱਘ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਚਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆ ਅੰਦਰ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਚਾਰੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਪਰਵਾਸ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਗੰਦਗੀ, ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ, ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼, ਭੀੜ ਦੀ ਹਿੰਸਾ, ਕੁਤਰਕੀ ਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਨੇਤਾਵਾਂ ਜਾਂ ਹਾਸ਼ੀਆਗਤ ਧਿਰਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਹਾਲਾਤ ਸਦਾ ਅਜਿਹੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਅਜਿਹਾ ਵੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਤਮਾਮ ਬੁਰਾਈਆਂ ਸਮੇਤ ਮਹਾਨ ਦੇਸ਼/ਧਰਤੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਅੱਜ ਦੀਆਂ 'ਸੰਸਾਰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ' ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਾਕ ਮੰਨਦੀਆਂ ਸਨ। ਹੁਣ ਵੀ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ, ਖੋਜੀ ਅਤੇ ਚਿੰਤਕ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਸੱਭਿਆਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਸੱਭਿਆਤਾ ਦੀ

ਸਰਬਜੀਤ

ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਦਰਸ਼ਨ, ਗਿਆਨ, ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਕਲਾ ਨਾਲ ਮਾਲਮਾਲ ਹੈ।

ਉਂਜ, ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਵਿਕਸਿਤ ਸੱਭਿਆਤਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਤਾ ਦੇ 'ਅਖੌਤੀ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ' ਦੀ ਭੀੜ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਹੱਦ ਬਰਬਰਤਾ ਅਤੇ ਉਜੱਡਪੁਣੇ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਭੀੜ ਨੇ ਉਸ ਉਪਰ ਰੱਜ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਈ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵਾਪਰਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹਰ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਖਸ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਭ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। 'ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦੇ ਘਾਣ ਦੇ ਜਸ਼ਨ' ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ ਅੱਜ ਭੀੜ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਹਰ ਸਿਆਣਾ, ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਚਿੰਤਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਖਸ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਭੀੜ ਹੁਣ ਇੰਨੀ ਸਿਆਣੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਘੇਰਾਬੰਦੀ ਰਾਹੀਂ ਭੀੜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀਆਂ

ਹਜੂਮ, ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਅਤੇ ਭਾਰਤ

ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸੌਣ ਕਮਰਿਆਂ ਤੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਪਿੱਛਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਭੀੜ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਇਕੋ-ਇਕ ਢੰਗ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਜੂਝ ਰਹੋ ਸ਼ਖਸ' ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ 'ਇਕੱਲਾ ਕਰ ਦੇਣਾ' ਹੈ; ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ 'ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਕਾ ਕੇ' ਜਾਂ 'ਕੁੱਟ ਕੁੱਟ ਕੇ' ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭੀੜ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਕਰੂਪ ਚਿਹਰਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 1947 ਵਿਚ ਹੋਈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਵੀ 'ਭੀੜ' ਨੇ ਭਰਵੀਂ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲਵਾਈ ਸੀ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਘਰ, ਸਰੀਕੇ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਨ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਹਿੰਸਕ ਅਤੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾ ਰਹੀਆਂ ਭੀੜਾਂ' ਨੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਘਰ ਅਤੇ ਰਿਫਿਊਜੀ ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਮਨਾਏ ਜਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤੰਦ ਇਸ ਤੱਥ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ 1947 ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਮੁਲਕ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਉਪਰ ਹੀ 'ਜਸ਼ਨ ਮਨਾ ਰਹੀ/ਹਿੰਸਕ ਭੀੜ' ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਭੀੜ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਛੱਡੋ, ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਬਾਬਤ ਸਾਡੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਨੇ ਆਮ ਕਰਕੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰਾਨਾ ਬਿਆਨ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਦਰਾਂ ਅਗਸਤ ਜਾਂ ਛੱਬੀ ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਉਤਸਵਾਂ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ 1947 ਦੀਆਂ 'ਹਿੰਸਕ/ਜਸ਼ਨ ਵਾਲੀਆਂ ਭੀੜਾਂ' ਦੇ ਤਸੱਦਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣੀ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਰਹੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ

ਨੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਅਤੇ ਸਹਿਹੋਂਦ ਵਰਗੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਆਧਾਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਬਕ ਸਿੱਖਣਾ ਸੀ ਲੇਕਿਨ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲੂ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹਿੰਸਕ ਤੇ ਬੇਕਾਬੂ ਭੀੜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮਚਾਈ ਬਰਬਰਤਾ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੁਸੀਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਸਲੇ ਉਪਰ 'ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ' ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਜ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਵਾਲੀ 'ਹਿੰਸਕ/ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੀ ਭੀੜ' ਦਾ 'ਬੀਜ' 1947 ਵਿਚ ਹੀ ਬੀਜਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ 'ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਮੌਕੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਘਰਾਂ, ਮੁਹੱਲਿਆਂ, ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਦੀ 'ਆਜ਼ਾਦੀ' ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਖੋਹ ਲਈ' ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ 'ਧੱਕਾ ਅਤੇ ਧੱਕੇ ਦਾ ਜਸ਼ਨ' ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਰਤ ਦਾ ਬਿਨਾ ਲਿਖਿਆ 'ਮੁਕੱਦਸ ਕਾਨੂੰਨ' ਬਣ ਗਿਆ।

ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਾਲੀ/ਹਿੰਸਕ ਭੀੜ ਦਾ ਕੋਈ ਇਕ ਚਿਹਰਾ, ਇਕ ਪਛਾਣ ਜਾਂ ਇਕ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ, ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ, ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਭੀੜਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਤੇ ਗਹਿਰੀ ਸਾਂਝ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਆਧਾਰ ਕੇਵਲ 'ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਘਾਣ' ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਉਪਰ ਹਮਲਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦਾ ਗਿਰਾਇਆ ਜਾਣਾ, 'ਭੀੜ' ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇੰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਦ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸੇ ਭੀੜ ਨੇ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਇਆ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਕਤਲ

ਸਮੇਂ ਵੀ 'ਭੀੜ' ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਫੁੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸਮਾਈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਕਤਲ ਹੋਏ, ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਬਲਾਤਕਾਰ ਹੋਏ, ਅੱਗਜ਼ਨੀ ਹੋਈ, ਉਦੋਂ ਵੀ 'ਭੀੜ' ਜਸ਼ਨ ਮਨਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਆਜ਼ਾਦ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਜਦੋਂ ਇਕ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਹਿ ਕੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ/ਭੀੜ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਫਾਂਸੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਭੀੜ ਜਸ਼ਨ ਕਿਉਂ ਨਾ ਮਨਾਏ? ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜਦ 'ਭੀੜ' ਕਾਨੂੰਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਿਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਟੀਵੀ ਤੇ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਰਾਹੀਂ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਬਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਧੁਨਿਕਤਾ, ਲੋਕਤੰਤਰ, ਨਿਆਂ-ਵਿਵਸਥਾ ਸਭ ਬੇਮਾਅਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਅੰਨਦਾਤੇ/ਕਿਸਾਨ ਕਿਸੇ ਆਸ ਨਾਲ ਭੁੱਖੇ ਢਿੱਡ ਤੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਵੱਲ ਵਧੇ ਪਰ ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਨਿਰਾਸ਼ੇ ਪਰਤੇ, ਉਦੋਂ ਵੀ ਭੀੜ 'ਹਿੰਦੂ ਸਰਕਾਰ/ਰਾਸ਼ਟਰ' ਬਣਨ/ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਜਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸੀ। ਇਹ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੌਰ ਤੇ 'ਨੀਰੋ ਦੇ ਬੋਸਰੀ ਬਜਾਉਣ' ਜਿੰਨੀ ਕੋਫ਼ਤ ਭਰੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ/ਪੁਲਿਸ ਖਿਲਾਫ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਅੰਨ੍ਹੀ-ਗੁੰਗੀ-ਬੋਲੀ ਭੀੜ ਫੌਜ/ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਣ ਵਿਚ ਮਸ਼ਗੂਲ ਸੀ।

ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਅਫਸਰ ਸਥਾਨਕ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਗੱਡੀ ਅੱਗੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦਾ 'ਜਲੂਸ' ਕੱਢਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭੀੜ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ੀ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਪੰਚਕੂਲਾ ਵਿਚ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਸ਼ਖਸ ਹੋਣ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ 'ਪ੍ਰੇਮੀ' ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਭੀੜ ਨੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁੰਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਤੇ ਸ਼ਰੇਆਮ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਏ, ਬਲਾਤਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ, ਕਿਸੇ

ਕਲਾਕਾਰ ਔਰਤ ਦਾ ਨੱਕ ਵੱਢ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਉਪਰ ਇਨਾਮ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਵਿਰੋਧੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾਣ ਦੇ ਫਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਲੇਕਿਨ ਕਿਸੇ ਕਾਨੂੰਨ-ਵਿਵਸਥਾ ਨੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

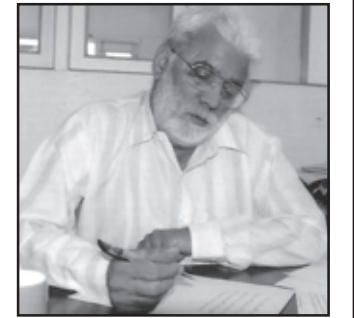
ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਭੀੜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ? ਸ਼ਾਇਦ ਹਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਭੀੜ ਕਿਤੇ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਹੋ। ਅਸੀਂ ਭੀੜ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਭੀੜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਪਸਰੀ ਭੀੜ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਜੇਕਰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀਏ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਡੀ ਸੂਝਵਾਨ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸੋਚ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ 'ਭੀੜ ਦਾ ਸੋਚ' ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅੱਜ ਦੀ ਮੁੱਖ ਲੋੜ 'ਆਪਣੀ ਸਮਝ' ਅਤੇ 'ਭੀੜ ਦੇ ਸੋਚ' ਵਿਚਾਲੇ ਅੰਤਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਜੋ ਹਾਲਾਤ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਸ ਦਰਮਿਆਨ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੇਵਲ ਦੋ ਰਾਹ ਹਨ। ਅੱਜ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਭੀੜ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਨਹੀਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਾਂ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਚੋਣ ਕਰਨ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਘਟੀਆ ਹਾਲਤ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਸੌ ਸਾਲ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਇਸ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹਿਰੀ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ ਦਾ ਵਾਰ ਵਾਰ ਘਾਣ ਕਰਨਾ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਅੰਦਰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਸੀਮਤਾ ਅਤੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬੇਮੁਖਤਾ ਭੀੜਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅਰਾਜਕਤਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵੱਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਦ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅਸੰਤੁਲਨ ਨਾਲ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਖੋਰਾ ਲੱਗੇਗਾ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ 'ਖੁੰਫੀ' ਕਰਕੇ 'ਸਿਸਟਮ ਬਨਾਮ ਚੇਤਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ' ਨੂੰ 'ਚੇਤਨ ਲੋਕਾਂ ਬਨਾਮ ਭੀੜ ਦੀ ਲੜਾਈ' ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਬਰਗਾੜੀ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਬੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਸਰਨਾ

ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਪਿੜ

ਜਤਿੰਦਰ ਪੰਨੂੰ
ਫੋਨ: 91-98140-68455

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਉਪਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦਾ ਅੱਧ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਅੱਧੇ ਸਮੇਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਕਿਰਨੇ ਸੂਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਹੰਢਾਇਆ ਜਾਂ ਭੁਗਤਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਇਹੋ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਗੁੱਡਾ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਲੋਕ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਦੂਜਾ ਅੱਧ ਸੂਰੂ ਹੋਣ ਤੱਕ ਲੋਕ ਅਜਿਹੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਤੋਂ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਹੋਣ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੇਲਾ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਉਤੇ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਜਾਪਦੀ ਨਹੀਂ।

ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਇਸ ਵਕਤ ਰਹੇ ਨਹੀਂ। ਉਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਿਲੇ-ਸ਼ਿਕਵੇ ਸਨ, ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਮੰਚੀ ਹੋਈ ਲੁੱਟ-ਖੋਹ ਦੇ ਵੀ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਕੰਮੇਪਣ ਦੇ ਵੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਥਾਪੇ ਗਏ ਹਲਕਾ ਇੰਚਾਰਜਾਂ ਦੀ ਜ਼ੈਲਦਾਰੀ ਹੇਠ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਤੇ ਫੁਡਾਉਣ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤਕੜੀ ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣ ਤੋਂ ਵੀ ਲੋਕ ਤੰਗ ਆਏ ਪਏ ਸਨ। ਸੋ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਸ ਚੋਣ ਵਿਚ ਬਰਗਾੜੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਕਾਂਡ ਤੇ ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਰੋਸ ਕਰਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਅਤੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਰਖ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤਿਕਤਮਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਉਣ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ।

ਚੋਣਾਂ ਨੇੜੇ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉਤੇ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲ ਸੱਚੇ ਹੋਣ ਲਈ ਬਠਿੰਡੇ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਰੈਲੀ ਕਰ ਕੇ ਤਾਕਤ ਦਾ ਮੁਜਾਹਰਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਓਸੇ ਥਾਂ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਰੈਲੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਗਲੀ ਚੋਣ ਮੁਹਿੰਮ ਸੂਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਥੇ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗੁਟਕਾ ਲਾ ਕੇ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕੀ ਤੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਬਰਗਾੜੀ ਦੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕਾਂਡ ਅਤੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਤੇ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਸੀ।

ਇਹ ਉਹ ਵਕਤ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਚੜ੍ਹਤ

ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਵਰਗੇ ਰਾਜਸੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖਕ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਬੂਲਣ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਬਠਿੰਡੇ ਦੀ ਰੈਲੀ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ ਗਈ ਸਹੁੰ ਦਾ ਅਸਰ ਵੱਧ ਹੋਇਆ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਏ ਦੀ ਮੋਢੇ ਪਾਉ ਧਾਤ ਕੋਲੋਂ ਤੰਗ ਆਏ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਭੁਗਤੇ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਰਾਜ ਦਾ ਬਿਸਤਰਾ ਲਪੇਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕੈਪਟਨ

ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣ ਗਈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾ ਸਹੀ, ਬੋਝੇ-ਬਹੁਤ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮੁਆਫ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਠੀਕ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸੀ, ਪਰ ਇਹੋ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੁੱਕੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਕਈ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ ਹਨ, ਤੇ ਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਤੇ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਦੇ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਦੋਂ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਜਸਟਿਸ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਅਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਦਾ

ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਓਨਾ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ, ਜਿੰਨੀ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਵਾਕਆਉਟ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਮੈਦਾਨ ਖਾਲੀ ਕਰ ਗਏ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸੀ. ਬੀ. ਆਈ. ਕੋਲ ਚੱਲਦੇ ਕੇਸ ਵਾਪਸ ਲੈਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਟੀਮ ਬਣਾਈ, ਉਹ ਵੀ ਆਸ ਬੰਨ੍ਹਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੰਮ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਹੱਕਣ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਹੱਕਣ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਖੜ੍ਹੀ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਬਲਦਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਦਨਾਮੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਦਨਾਮੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਨ ਦਿੰਦੀ ਤੇ ਇਹ ਗੱਲ ਹਾਕਮ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਵੀ ਕਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਡਿਨਰ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦੱਸੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਵੀ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ।

ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਉਸੇ ਗੱਲ ਉਤੇ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਰਾਜ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਹਰ ਗੱਲ ਦਾ ਇੱਕੋ

ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਖਜਾਨਾ ਖਾਲੀ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਵਾਈ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਵੀ ਇਹੋ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪਿਛਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋੜ ਦੀ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨਿਕੰਮੇ ਹੋਣ ਦਾ ਨਵੀਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਣਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਖੀ ਅਜੇ ਤੱਕ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ, ਪਰ ਏਦਾਂ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦਾ ਜੋ ਅਸਰ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਾਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਡੀ ਆਸ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਪੱਧਰ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡਿੱਗ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਆਪਣੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਓਨਾ ਉਚਾ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ, ਜਿੰਨੀ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਅਤੇ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਬੋਲਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਵਚਨ ਕਿੱਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੁਣਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਸਰ ਹਰ ਵਾਰੀ ਘਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਇਹ ਨੌਬਤ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਵਚਨ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਕਾਰ ਦੇ ਡੈਸ਼ ਬੋਰਡ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਲਾਉਣ ਦਾ ਚੇਤਾ ਸਿਰਫ ਉਦੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਓਪਰੇ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਢਾਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ ਬੋਝੇ-ਬਹੁਤ ਵਾਧੇ-ਘਾਟੇ ਨਾਲ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਅੱਕ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਮਲ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਅਮਲ ਹੋ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ

ਮਿਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਔਧਾ ਸਮਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾਤੇ ਹੀ ਗੁਆ ਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸੁਰ-ਸੇਧ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਹੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਟੀਮ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹੋ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਧਿਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੇ, ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਹੋਈ ਵੀ ਅਣਹੋਈ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਜੋਗੀ ਧਿਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਇਸ ਮੌਕੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਉਠ ਰਹੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਧਿਰ 'ਮੋਦੀ-ਮੋਦੀ' ਦੀ ਰੱਟ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲਾਉਣ ਵੀ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ।

ਜੀ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਹ ਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਦੇ ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼ਵੇਤ ਮਲਿਕ ਨੇ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੂੰ 'ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਨੋਟ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਜਪਾ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਜਪਾ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਉਚੇਚੀ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਵੀ

ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਦੀ ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਜਪਾ ਕੋਟੇ ਦੇ ਤੇਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਆਬਜ਼ਰਵਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਧੜਪੁੰਮੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਜਪਾ 'ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ' ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਾਅਰੇ ਹੇਠ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ।

ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੌਰ ਕੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਅਗਲੀ ਚੋਣ ਭਾਜਪਾ ਟਿਕਟ ਉਤੇ ਲੜਨੀ ਪੈ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਇਹ ਜਾਣਦੀ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਦੀ ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਜਪਾ ਕੋਟੇ ਦੇ ਤੇਈ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਹਲਕਿਆਂ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਆਬਜ਼ਰਵਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵਿਚ ਚੱਲਦੀ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਉਧੜਪੁੰਮੀ ਵਾਲੇ ਰਾਜ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਜਪਾ 'ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ' ਸਰਕਾਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਾਅਰੇ ਹੇਠ ਲਾਮਬੰਦੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਚੋਟਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਤਾਜ਼ੇ-ਤਾਜ਼ੇ ਵੱਖ ਹੋਏ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਰਤਣ ਦੀ ਝਾਕ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਹਾਲ ਦੀ ਘੜੀ ਆਪਣੇ ਪੱਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗੇਤਾ ਚਾਨਣ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਏਦਾਂ ਦੀ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਣਾ, ਜੋ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਧਿਰ ਉਠ ਰਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਸਦੀ। ਹਾਲਾਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਪੈਰੋ-ਪੈਰ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਇਹ ਗੱਲ ਅੱਜ ਅਗੇਤੀ ਜਾਪ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਲ ਮੁੱਕਣਾ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਕਈ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਣਗੇ।

ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਧਾਰਾ 370 ਵਲ੍ਹੋਟੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਬਦਲੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ, ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕੇਗਾ। ਬਰਗਾੜੀ ਤੇ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕਰਨ ਤੇ ਚਹੇਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਤੀਆਂ ਵਜਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਠੀਕ ਹਨ, ਪਰ ਜਿੰਦਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਉਭਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨਾਲ ਬੁੱਤਾ ਨਹੀਂ ਸਰਨ ਵਾਲਾ।

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਧੀ ਸਹੀਬੰਦ

1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਹਾਕਮਾਂ-ਜੁਨਾਗੜ੍ਹ ਦੇ ਨਵਾਬ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਰਾਜਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮਿਲਾਉਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰੇ ਦਾ ਪਤੱਪੋਤਾ ਸੀ।

ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਫੋਨ: 91-94642-51454

ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹੈ, ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਆਪੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਏਲਰੀ ਭੇਜੇ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਨੇ ਅਜੀਬ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਡਰ ਨੇ ਕਦੀ ਇਹ ਵਾਜਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਹਿਣਜੋਗ ਥਾਂ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਕੀ ਪਤਾ! ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀਆਂ ਵਰਗੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਰਹਾਂਗੇ। ਕਈ ਹਫ਼ਤੇ ਜਦ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਛੱਡਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਤਦ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਤੋਂ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਧ ਘਿਉ, ਸ਼ਹਿਦ, ਮੇਵੇ, ਕਸ਼ਮੀਰਨਾਂ ਕਾਬੂ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਬਾਇਲੀ ਬਾਗੋਬਾਗ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਡਰਦਾ ਭੱਜ ਜਾਏਗਾ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਰਲ ਜਾਣਗੇ। 24 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਸਤਰਧਾਰੀ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦਾ ਕਾਰਵਾਂ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਵਲ ਚੱਲ ਪਿਆ।

ਸਿਵਿਲ ਅਫਸਰ ਵੀ. ਮੈਨਨ, ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਦੇ ਬੜਾ ਨੇੜੇ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ 25 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਡਰਦਾ ਮਾਰਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਸਣੇ ਜੰਮੂ ਆ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦਾ ਸਰਦੀਆਂ ਦਾ ਕੈਂਪ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਥਾਂ ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੇ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸੀ। ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮਹਾਜਨ ਨੇ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸੈਨਿਕ ਮਦਦ ਕਰੋ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਕਰੋ। ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਸੈਨਾ ਤੁਰੰਤ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਨਾ ਪੁੱਜੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਿਨਾਹ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲਾਹੌਰ ਜਾਵਾਂਗਾ।

ਫਸਟ ਸਿੱਖ ਬਟਾਲੀਅਨ 27 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਮਹਾਜਨ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ

ਸਵਖਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣੀਆਂ। ਆਰਮੀ ਪੁੱਜ ਗਈ। ਸਵੇਰੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ

ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਡੋਗਰਾ

ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਫੌਜ ਨੇ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਬਾਇਲੀ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਸਕੇ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਜਿਨਾਹ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਦੇ ਐਕਸ਼ਨ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਰਨੈਲ ਸਰ ਗ੍ਰੇਸੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਫੌਜ ਭੇਜੋ-ਇਕ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੋਂ, ਦੂਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਤੋਂ। ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਾਲੀ ਸੈਨਾ ਜੰਮੂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਏਗੀ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸ਼੍ਰੀਨਗਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰੇ। ਗ੍ਰੇਸੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦ-ਪਾਕਿ ਦੀ ਜੰਗ ਹੈ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਫੀਲਡ ਮਾਰਸ਼ਲ ਸਰ ਕਲਾਡ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾ ਜੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਉਲਝਾਂਗਾ।

ਕਲਾਡ ਨੇ ਆਗਿਆ ਨਾ ਦੇਣੀ ਸੀ, ਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਵਾਇਸਰਾਇ ਲਾਰਡ ਮਾਉਂਟਬੈਟਨ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ, ਜਿਨਾਹ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼ ਜਤਾਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਸ਼ੌਰੇਆਮ ਹਿੰਸਾ ਰਾਹੀਂ ਹਮਲਾ ਕਰਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਰਲਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ਹਿ 'ਤੇ

ਕਸ਼ਮੀਰ ਉਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਰਾਜਾ ਆਜ਼ਾਦ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਬਾਇਲੀਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਪਿਛੋਂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਇਸ ਦੀ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਿਰ ਹੈ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਤਾਂ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੋ-ਤਿਹਾਈ ਰਕਬੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਮਰੀ, ਗਿਲਗਿਤ ਅਤੇ ਬਲਿਸਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਕੋਲ ਆ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜੰਗ ਇਕ ਸਾਲ ਚੱਲੀ। ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ 1948 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ, ਜਿਸ ਦੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਲੋਚਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਿਉਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਯੂ. ਐਨ. ਓ. ਨੇ 13 ਅਗਸਤ 1948 ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਤਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜੋ 5 ਜਨਵਰੀ 1949 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੀ ਦਸਤਖਤ ਹਨ।

ਮਹਾਰਾਜੇ ਦਾ ਬਿਆਨ, "ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਇੰਦਰ ਮਹੇਂਦਰ, ਰਾਜਰਾਜੇਸ਼ਵਰ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਧਿਰਾਜ, ਸ਼੍ਰੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਨਰੇਸ਼ ਤਬਾ ਤਿੱਬਤਾਦਿ ਦੇਸ਼-ਅਧੀਪਤਿ, ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਹਾਕਿਮ, ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਭੂਸੱਤਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਉਪਰ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।"

ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਿਆ

ਰਈਆ: ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਭੇਰਾ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਿਆਸੀ ਵਿਰੋਧੀਆਂ

ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਜੋੜ ਮੇਲਾ

ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਰਗੜੇ ਲਾਉਣ ਉਤੇ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਤਾਂ ਚੁੱਕਿਆ

ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਢਿੱਲ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਹੀ ਮੜ੍ਹਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਗਾਂਧੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਵਾਇਆ, ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਇਨਸਾਫ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਲਈ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਬਣਾਈ, ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਕਿ ਅੱਜ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਵਰਗੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦ ਹੋ ਕੇ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਭੁਗਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਗਲ ਕਹੀ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਮੁੜ ਆਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ

ਜਾਣਗੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਮੁੜ ਨੰਬਰ ਇਕ 'ਤੇ ਆਵੇਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਬਾਦਲ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਹੱਕ ਖੋਹਣ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ।

ਉਧਰ, ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਕਰਵਾਈ ਗਈ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸਹਿਕਾਰਤਾ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਦਿਨ ਦੇਸ਼ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦਮੁਖਤਿਆਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਫਰਜ਼ੰਦ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਚ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੋਦੀ ਦੀ ਤੋਪ ਦਾ ਮੂੰਹ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਵਰ੍ਹੇਦਿਆਂ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਰਗਾਤੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕੇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੱਜਣ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਜੋ ਕਲੋਜ਼ਰ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਡਵੋਕੇਟ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪੈਰਵਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬੇਅਦਬੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ

ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਿਵਾ ਕੇ ਰਹੇਗੀ। ਸਿਹਤ ਮੰਤਰੀ ਪੰਜਾਬ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖਤਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਮੋਦੀ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਂਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਦਲ ਤੇ ਮਜੀਠੀਆ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਜਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਰੱਖੜ ਪੁੰਨਿਆ ਮੇਲੇ ਮੌਕੇ ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਰਵਾਇਤੀ ਅਕਾਲੀ, ਕਾਂਗਰਸੀ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਸਿਆਸੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਕਰਕੇ ਇਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਦੁਸ਼ਣਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਉਥੇ ਲੋਕ ਇਨਸਾਫ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਲਈ ਸੰਜੀਦਾ ਹੋ ਕੇ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ 16 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਕੀਮਤ ਵਸੂਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਲਈ 6 ਕੈਂਪ ਲਗਾ ਕੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੇ ਜਨ ਅੰਦੋਲਨ ਸਬੰਧੀ ਪੋਸਟਰ ਵੰਡ ਕੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕੀਤਾ। ਕੈਂਪਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਬੈਂਸ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਚਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਗਤ ਨੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ 'ਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ।

ਹੁੱਡਾ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਏ ਬਾਗੀ ਤੇਵਰ

ਰੋਹਤਕ: ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਚ ਧੜੇਬੰਦੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਝਟਕਾ ਲੱਗਿਆ ਜਦੋਂ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁੱਡਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਖਿਲਾਫ ਬਗਾਵਤੀ ਤੇਵਰ ਹੋਰ ਤਿੱਖੇ ਕਰ ਲਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਥੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰੈਲੀ ਦੌਰਾਨ ਪਾਰਟੀ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਐਲਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈਕਮਾਂਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ

ਬਹਾਲ ਕਰਨ, ਗਰੀਬੀ ਰੋਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਮਹੀਨਾ ਦੀ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇਣ, ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ. ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ 300 ਯੂਨਿਟ ਤੱਕ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਮੁਫਤ ਦੇਣ, ਮਹਿਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦੀਆਂ ਬੱਸਾਂ 'ਚ ਮੁਫਤ ਯਾਤਰਾ, ਬੀ.ਪੀ.ਐਲ. ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਰੁਪਏ 'ਚ ਕਣਕ ਅਤੇ ਚੌਲ ਦੇਣ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ।

ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ 'ਚ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਗੁਲਾਮ ਨਬੀ ਆਜ਼ਾਦ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ 'ਚ ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਦੇਣ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਥੇ ਕੀਤੀ ਗਈ 'ਮਹਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਰੈਲੀ' ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਹੁੱਡਾ ਨੇ 25 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨਾਲ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਨਵਾਂ ਧੜਾ ਜਾਂ ਪਾਰਟੀ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਮੇਟੀ 'ਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਕ 13 ਕਾਂਗਰਸ ਵਿਧਾਇਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕੱਲਿਆਂ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ 25 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਹੁੱਡਾ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬਾਅਦ 'ਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 'ਚ ਐਲਾਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਮਨਸੂਖ ਕਰਨ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਗੁੰਮਰਾਹ ਹੋ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਜਪਾ 370 ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਹਰਿਆਣਾ 'ਚ ਆਪਣੀ ਬੇੜੀ ਪਾਰ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਰੈਲੀ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਦੁਬਾਰਾ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਚਾਰ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਜ਼ੇ ਮੁਆਫ ਕਰਨ, ਪੁਰਾਣੀ ਪੈਨਸ਼ਨ ਯੋਜਨਾ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਖਿਲਾਫ ਵਿੱਢੀ ਮੁਹਿੰਮ

ਇਸਲਾਮਾਬਾਦ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਡੀਜ਼ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਖਿਲਾਫ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਢੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਇਹ ਨਵੀਂ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਣੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਾਰਣ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਨਵਾਂ ਫਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

'ਡਾਅਨ' ਅਖਬਾਰ ਨੇ ਸੂਚਨਾ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਇਕ ਫਿਰਦੌਸ ਆਜ਼ਿਕ ਅਵਾਨ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੀਡੀ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਸੰਘੀ ਰਾਜਧਾਨੀ 'ਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੁਲਕ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ 'ਚ ਵੀ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਜਾਣਗੇ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮੀਡੀਆ ਰੈਗੂਲੇਟਰੀ ਅਥਾਰਿਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਚੈਨਲਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਅਕਤੂਬਰ 'ਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

BOMBAY FILMS

PRESENTS

Diwali Mela

Cultural Events & Mela

SUNDAY OCTOBER 13, 2019
11 AM TO 7 PM

BURTON MANOR
27777 SCHOOLCRAFT, LIVONIA, MI 48158

One Gift Box per family please

Booth & Sponsorship options available. Free Parking. Free Admission.

Call: 586-733-0294 Visit: www.mybombayfilms.com

info@mybombayfilms.com

Free Family Photo with 4"X6" Print

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਇਕੱਤਰ ਹੋਇਆ ਪੈਸਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੱਖ ਟੈਂਪਲ, ਲੈਨਸਿੰਗ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ) ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

ਬੂਥ ਲਾਉਣ ਤੇ ਸਪਾਂਸਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ, ਫੋਨ: 586-733-0294; info@mybombayfilms.com

All Proceeds donated to the Guru Nanak Sikh Temple Lansing, Michigan

ਤੈਅ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਵੇਗਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘੇ ਦਾ ਕੰਮ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦਾ 550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜਾ ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੀਮਾ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨੇੜੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘੇ ਦਾ ਕੰਮ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉੱਚ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਉੱਚ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਾਰਜ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਸੰਪੂਰਨ ਕਰਨ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਅਤੇ ਵਾਅਦੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਲਾਂਘੇ ਦਾ ਕੰਮ 65 ਫੀਸਦੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਚ ਲਾਂਘੇ ਦਾ ਕੰਮ ਲਗਭਗ 90 ਫੀਸਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਧਰ, ਮਾਨਸੂਨ ਕਾਰਨ ਵੀ ਕੰਮ ਕੁਝ ਮੱਠਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹੁਲਕਾ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਤੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਜਲਦ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪੰਜ ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਇਥੋਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜਾਂ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਣਗੇ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪੁੱਜਦੀ ਕਰਨਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਰੰਧਾਵਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਗਾਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਲਾਂਘੇ ਨੂੰ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਵਾਉਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ

ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਾਂਘੇ ਦਾ ਕੰਮ ਮਿਥੀ ਤਰੀਕ ਤੱਕ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਨਿਰਮਾਣ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲੰਬੇ ਮਹੀਨੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਜਲਦ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਦਬਾਅ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੋ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤ 'ਚ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ ਪਹਿਲਾਂ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਪ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਵੈਕਈਆ ਨਾਇਡੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 26 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘੇ ਦਾ ਰਸਮੀ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨਵੰਬਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂਕਿ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਿਚ ਇਹ ਕਾਰਜ 15 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲਕ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕਦੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਬਣਦੇ ਭਾਅ ਨਾ ਮਿਲਣਾ 'ਤੇ ਰੋਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ, ਕਦੇ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕਾਰਜ (ਰਸਤੇ) ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਫਕੀਰ ਦੀ 'ਜਗੂ' ਦਾ ਆਉਣਾ ਤੇ ਮਾਲਕਾਂ/ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧ ਜਤਾਉਣਾ ਤੇ ਫਿਰ ਸੰਤ ਸਰੋਵਰ ਮੰਦਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਦੇ ਕੰਮ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਰੁਕਾਵਟ ਪੈਣਾ ਹੋਣ ਵਰਗੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਿਰਮਾਣ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਵਿਘਨ ਪਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਸਿੱਧੇ-ਅਸਿੱਧੇ ਫੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਸੀ।

ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ

ਧਾਰਾ 370 ਤੇ 35ਏ ਨੂੰ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਮਾਹੌਲ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਬਣਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ

ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਲੰਗਰ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਭਾਈ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ ਵੱਲੋਂ ਹੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਡੇਢ ਏਕੜ

ਕਾਰਜ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣਾ, ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਸਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 17ਵੇਂ ਵੰਸ਼ ਬਾਬਾ ਸੁਖਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨਿਰਵਿਘਨ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਲੰਬੇ 72 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ

ਜ਼ਮੀਨ ਠੋਕੇ 'ਤੇ ਲੈ ਲਈ ਗਈ ਹੈ।

ਇਥੋਂ ਦੇ ਐਸ.ਜੀ.ਪੀ.ਸੀ. ਮੈਂਬਰ ਜਥੇਦਾਰ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸਾਹਪੁਰ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿਰਮਾਣ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ

ਦਾ ਮਸਲਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਾਰਪੀਡੋ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਵਧਦੀ ਕੁੱਤਰਤ ਕਾਰਨ ਜੇ ਲਾਂਘੇ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਲੰਬੇ 19 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਅਭਿਲਾਸੀ ਸੰਸਥਾ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਮੱਸਿਆ 'ਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲਾਂਘੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਆਗੂ ਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਗੁਰਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਵਡਾਲਾ ਤੇ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਆਸ ਜਤਾਈ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਲਾਂਘਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਗੇ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਹਾਈਵੇਅ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਲੈਂਡ ਪੋਰਟ ਅਥਾਰਟੀ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੀਮਾ ਨੇੜੇ ਯਾਤਰੂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਦਫਤਰ, ਇੰਟੀਗ੍ਰੇਟਿਡ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ (ਆਈ.ਸੀ.ਪੀ.) ਦੀ ਬਿਲਡਿੰਗ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇਗੀ।

ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 'ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਤਸਵ' 5 ਤੋਂ 20 ਨਵੰਬਰ ਦੌਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ, ਸੰਗੀਤ, ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਖਸੀਅਤਾਂ ਆਉਣਗੀਆਂ ਅਤੇ 15 ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹੱਥ ਲਿਖਤ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਅਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਿਚ 'ਨਾਨਕ ਬਗੀਚੀ' ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਣਾਅ ਨੇ ਲੀਹੋਂ ਲਾਹਿਆ ਦੁਵੱਲਾ ਵਪਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਅਟਾਰੀ-ਵਾਹਗਾ ਸਰਹੱਦ ਰਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਦੁਵੱਲਾ ਵਪਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਦੇਵਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਿਗੜਦੇ-ਸੁਧਰਦੇ ਆਪਸੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਆਪਸੀ ਵਪਾਰ ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਪੁਲਵਾਮਾ ਹਮਲੇ ਮਗਰੋਂ ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਦਰਾਮਦ ਉੱਤੇ ਟੈਕਸ 200 ਫੀਸਦ ਵਧਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਦੁਵੱਲਾ ਵਪਾਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਲਗਭਗ ਬੰਦ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਚ ਧਾਰਾ 370 ਖਤਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਵੀ ਸਰਹੱਦ ਰਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਇਹ ਦੁਵੱਲਾ ਵਪਾਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ 1996 ਵਿਚ ਤਰਜੀਹੀ ਮੁਲਕ ਐਮ.ਐਫ.ਐਨ. ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਵਪਾਰ ਹੋ ਸਕੇ ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਦਰਜਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ 138 ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ

ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਦੁਵੱਲੇ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਹੀ ਅਟਾਰੀ ਸਰਹੱਦ ਵਿਚ 2012 ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲਾਗਤ ਨਾਲ ਆਈ.ਸੀ.ਪੀ. (ਸੰਗਠਿਤ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ) ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਲਗਭਗ 118 ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਬਣੀ ਇਸ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ 'ਤੇ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਸਹੂਲਤਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਆਈ.ਸੀ.ਪੀ. ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਮਗਰੋਂ ਇਥੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਵਪਾਰ ਵਧਿਆ ਸੀ ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਆਪਸੀ ਦੁਵੱਲੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਉਤਾਰ-ਚੜ੍ਹਾਅ ਆਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। 2012-13 ਵਿਚ ਇਹ ਦੁਵੱਲਾ ਵਪਾਰ ਲਗਭਗ 4800 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜੋ 2013-14 ਵਿਚ ਵਧ ਕੇ 5443 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ।

2014 ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਥਾਪਤ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਰਸਤੇ ਕੁੱਲ 4485

ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਦੁਵੱਲਾ ਵਪਾਰ ਹੋਇਆ। 2015-16 ਵਿਚ ਦੁਵੱਲਾ ਵਪਾਰ ਕੁਝ ਘਟਿਆ ਅਤੇ ਕੁੱਲ ਵਪਾਰ 3748 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 2016-17 ਵਿਚ 3971 ਕਰੋੜ ਅਤੇ 2017-18 ਵਿਚ 4148 ਕਰੋੜ ਦਾ ਵਪਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। 2018-19 ਵਿਚ ਇਹ ਵਪਾਰ 4354 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੀ ਪਰ 2019-20 ਵਿਚ ਇਹ ਵਪਾਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿਰਫ 531 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹੀ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਲਵਾਮਾ ਹਮਲੇ ਮਗਰੋਂ ਦਰਾਮਦ ਉੱਤੇ ਵਾਧੂ ਟੈਕਸ ਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਦਰਾਮਦ ਸਿਰਫ 369 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਇਹ ਦਰਾਮਦ 3627 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਾਮਦ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰੰਤਰ ਘੱਟ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਿਰਫ 162 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਇਹ ਬਰਾਮਦ 726 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸੋਇਆਬੀਨ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਕਾਟਨ, ਚਿਕਨ ਫੀਡ,

ਲਾਲ ਮਿਰਚ, ਆਟੋ-ਮੋਬਾਈਲ ਦੇ ਸਪੇਅਰ ਪਾਰਟ, ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਦਾਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਸੀਮਿੰਟ, ਜਿਪਸਮ, ਛੁਹਾਰੇ, ਚੱਟਾਨੀ ਨਮਕ ਤੇ ਹੋਰ ਵਸਤਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਇਸ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੇ ਮਕਬੂਜ਼ਾ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਸਤੇ ਹੁੰਦਾ ਵਪਾਰ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਚਲਦੀ ਸਮਝੌਤਾ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ ਰੇਲਗੱਡੀ, ਦਿੱਲੀ-ਲਾਹੌਰ ਵਿਚਾਲੇ ਚੱਲਦੀ ਦੋਸਤੀ ਬੱਸ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-

ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚਾਲੇ ਚਲਦੀ ਪੰਜ-ਆਬ ਬੱਸ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੇਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਈ. ਸੀ. ਪੀ. ਰਸਤੇ ਸਿਰਫ 13 ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਹੀ ਦੇਵਾਂ ਪਾਸੇ ਆਏ ਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 77 ਹਜ਼ਾਰ ਸੀ। ਦੇਵਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੀ ਆਪਸੀ ਕੁੱਤਰਤ ਕਾਰਨ ਭਾਰਤ ਦਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਰਸਤੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਵਪਾਰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਆਸਾਰ ਹਨ।

ਕੁਲੀ ਤੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਦਾ ਧੰਦਾ ਠੱਪ

ਅਟਾਰੀ: ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਪਾਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਥੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 3300 ਕੁਲੀ ਤੇ ਹੈਲਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨੀਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਪਾਰ ਵਾਸਤੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਨੇ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਟਰੱਕ ਖਰੀਦੇ ਸਨ ਜੋ ਹੁਣ ਵੇਚੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕੁਲੀ ਯੂਨੀਅਨ ਅਟਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਾਬਾ ਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੰਗਠਿਤ ਚੈੱਕ ਪੋਸਟ ਅਟਾਰੀ ਸਰਹੱਦ ਵਿਚ 1433 ਕੁਲੀ ਅਤੇ ਏਨੇ ਹੀ ਹੈਲਪਰ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਾਲੇ ਵਪਾਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕੁਲੀ, ਢਾਬਾ ਮਾਲਕ, ਰੋਹਤੀ, ਰਿਕਸ਼ੇ ਅਤੇ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋਏ ਕੁਲੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੈਟ ਪਾਲਣ ਲਈ ਦਿਹਾੜੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 1972 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵਾਹਗਾ-ਅਟਾਰੀ ਸਰਹੱਦ ਰਸਤੇ ਵਪਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕੁਲੀਆਂ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੀੜੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 14 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਪੁਲਵਾਮਾ ਹਮਲੇ ਮਗਰੋਂ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 200 ਫੀਸਦੀ ਕਸਟਮ ਡਿਊਟੀ ਲਾਉਣ ਮਗਰੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਵਪਾਰ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਪਾਰ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਸਫੈਦ ਰੰਗ 'ਚ ਰੰਗਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ 550 ਸਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ ਨੂੰ ਇਕਸਾਰ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ 300 ਸਾਲਾ ਸਿਰਜਣਾ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ 1999 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਆਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ. ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਸਾਰੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸੰਗਤ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਲਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਕੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਜਲਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮਾਗਮਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਨਿਵੇਕਲੀ ਦਿੱਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਹਰਿਆਵਲ ਭਰਪੂਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵੀ ਇਕ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ

ਯਾਦਗਾਰੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਗਤ ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ 13-13 ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਵੇ। ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ 13 ਰੁਪਏ,

1300 ਰੁਪਏ, 13 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਆਪਣੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਹਿਯੋਗ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵਾਲੇ ਬਾਬਿਆਂ, ਸੰਤ ਸਮਾਜ, ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ।

ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਵੱਲੋਂ 36 ਸੜਕਾਂ ਤੇ 5 ਪਾਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਲਾਹੌਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਲਈ 36 ਸੜਕਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪਾਰਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਕਦਮ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਉਸਮਾਨ ਬੁਜ਼ਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 36 ਸੜਕਾਂ (ਸੂਬੇ ਦੇ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 'ਚ ਇਕ ਸੜਕ) ਅਤੇ ਪੰਜ ਵੱਡੇ ਪਾਰਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰੋਡ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਪਾਰਕ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਜਾਗਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ।" ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਰੱਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਰੋਧ

ਵਜੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ 'ਕਾਲਾ ਦਿਵਸ' ਅਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ 'ਕਸ਼ਮੀਰ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਦਿਵਸ' ਵਜੋਂ ਮਨਾਇਆ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੇੜਲੇ ਭਾਈਵਾਲ ਚੀਨ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਖਿਲਾਫ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸਲਾਮਤੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਚ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੰਮੂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਮੁਲਕ ਦਾ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਾਮਲਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰੇ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਲਕ 'ਚ ਅਤਿਵਾਦ ਫੈਲਾਉਂਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਾਦੀ ਲਈ ਇਹ ਕਦਮ ਉਠਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ।

ਡੇਅਟਨ ਤੇ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਵਿਖੇ ਤਿੰਨ ਰੋਜ਼ਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ

ਡੇਅਟਨ, ਓਹਾਇਓ (ਬਿਊਰੋ): ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਅਲਾਇੰਸ ਆਫ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ (ਸਿਆਨਾ) ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸਾਲਾਨਾ ਤਿੰਨ ਰੋਜ਼ਾ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸਿੱਖ ਯੂਥ ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ 2019 ਸਬੰਧੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਡੇਅਟਨ ਅਤੇ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਸੁਸਾਇਟੀ ਆਫ ਡੇਅਟਨ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸੈਂਟਰ ਆਫ ਡੇਅਟਨ ਵਿਖੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ 6 ਸਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 22 ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਦੇ 56 ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਨਵੀਨਰ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿਆਨਾ ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਸੰਨ 2000 ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਮਾਰਚ-ਅਪਰੈਲ ਮਹੀਨੇ ਇਹ ਮੁਕਾਬਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਅਗਸਤ ਮਹੀਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੇ ਜੇਤੂ ਬੱਚੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ

ਹਰੇਕ ਗਰੁੱਪ ਨੂੰ ਇਕ ਕਿਤਾਬ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ 6 ਤੋਂ 7 ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਇਸ ਸਾਲ ਪਹਿਲੇ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਸਾਕਾ ਚਮਕੌਰ, ਦੂਜੇ ਨੇ

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਪੰਜਵੇਂ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ 16 ਤੋਂ 22 ਸਾਲਾਂ ਦੇ 7 ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ 1984 ਦੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਸਬੰਧੀ ਡਿਬੇਟ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 4 ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਸਬੰਧਤ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਕੀਤੇ।

ਮੁਆਫੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਦੇ ਹਾਲੀਡੇ ਇਨ ਵਿਖੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਾਈਨਲ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਜੇਤੂਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਖਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸਿਆਨਾ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ।

ਸਿੰਪੋਜ਼ੀਅਮ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਉਪਰੰਤ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਭਾਸ਼ਣ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਟੈਕਸਸ ਤੋਂ ਪਾਹੁਲ ਕੌਰ, ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਮੁਸਕਾਨ ਕੌਰ, ਤੀਜੇ ਵਿਚ ਓਟਾਰੀਓ ਤੋਂ ਅਨੋਲ ਕੌਰ, ਚੌਥੇ ਵਿਚ ਓਹਾਇਓ ਤੋਂ ਜਸਜੀਵ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪੰਜਵੇਂ ਗਰੁੱਪ ਵਿਚ ਟੈਕਸਸ ਤੋਂ ਸਹਿਜ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਰਹੇ। ਜੇਤੂਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਡਲ ਤੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਭਾਸ਼ਣ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜੇਤੂਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਾਕੀ ਦੇ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੁਰਸਕਾਰ 'ਡਿਸਟਿੰਗੂਇਸ਼ਡ ਸਪੀਕਰ' ਅਵਾਰਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਨਵੀਨਰ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ

ਬਹਾਦਰ ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ, ਤੀਜੇ ਨੇ ਦਸਤਾਰ ਅਤੇ ਚੌਥੇ ਗਰੁੱਪ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਬੰਧੀ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੱਤੇ।

ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਚਾਰ ਗਰੁੱਪਾਂ ਦੇ ਫਾਈਨਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਹੋਏ। ਹਿੱਸਾ

ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਵਿੰਡਸਰ, ਓਟਾਰੀਓ ਤੋਂ ਸ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਡਿਬੇਟ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਘੱਲੂਘਾਰੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਉਂਤ 13 ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਘੜੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਸਬੰਧੀ ਫੁਪੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕਿਆ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜ ਨੇ 37 ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਵੀ ਲਈ।

ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਪਿਛੋਂ ਕਨਵੀਨਰ ਸ. ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਜੋ ਵਾਪਰਿਆ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣ ਸਬੰਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਿਰਫ ਖਾਨਾਪੂਰਤੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ

ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਡਿਨਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਵਰਲਡ ਸਿੱਖ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਆਫ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ. ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ,

ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਅਲੰਬਰਦਾਰ ਮਰਹੂਮ ਸ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖਾਲਤਾ ਦੀ ਬੇਟੀ ਨਵਕਿਰਨ ਕੌਰ

ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ, ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।

ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ 13 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਖਿੱਤੇ ਤੋਂ ਜੇਤੂ ਬੱਚੇ ਫਾਈਨਲ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜ ਗਰੁੱਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਡੇਅਟਨ ਸਥਿਤ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਰਾਈਟ ਪੈਟਰਨਸ ਏਅਰ ਫੋਰਸ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਖੁਰਾਕੀ ਤੇਲਾਂ ਦੀ ਸਦਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ

ਸਿਹਤ ਸੰਭਾਲ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ): ਸਿੱਖ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨਜ਼ ਦੀ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਹੋਈ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਖੁਰਾਕੇ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਦੀਪਾਲੀ ਔਲ ਨੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਬਹੁਤਾ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਗਾਹਕ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਧੇਰੇ ਲੋਕ ਕੀਮਤ ਦੇਖ ਕੇ ਹੀ ਵਸਤਾਂ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ। ਖਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਲੋਬਲ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮਾਰਕੀਟਿੰਗ ਦਾ ਹੈ। ਇਸਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਇੰਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖਰੀਦਦਾਰ ਭੰਬਲਭੁਸੇ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੋਜ 'ਤੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਖੋਜ ਕਰਨ-ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਖੋਜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਹਾਲ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਤੇਲਾਂ ਦਾ ਹੈ।

ਦੀਪਾਲੀ ਮੁਤਾਬਕ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਵੈਜੀਟੇਬਲ ਤੇਲ ਖਾਣ ਲਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਭੈੜਾ ਕੋਲੈਸਟਰੋਲ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਟਰਾਂਸ-ਫੈਟ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਵਸਤਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਖਾਣ ਲਈ ਮਿਲਣ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਓਮੇਗਾ-3 ਘੱਟ ਅਤੇ ਓਮੇਗਾ-6 ਵਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਰੀਹ ਦਾ ਦਰਦ ਤੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸੋਜਿਸ਼ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੀਪਾਲੀ ਔਲ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਸਹੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਚੰਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਗਾਂ ਦੇ ਮੱਖਣ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਨਹੀਂ। ਚਿੱਟਾ ਘਿਓ ਪੀਲੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੱਧ ਲਾਭਦੇਹ ਹੈ, ਜੋ ਆਇਰਿਸ਼ ਘਿਓ ਤੋਂ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀ ਮੰਤਰਾ ਦਾ ਬਣਿਆ ਘਿਓ ਵੀ ਅੱਡਾ ਹੈ। ਐਲਿਵ ਤੇਲ ਵੀ ਖਾਣ ਲਈ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਤੜਕੇ ਲਈ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੀ ਤਾਸੀਰ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਓਮੇਗਾ 3 ਕਾਫੀ ਹੈ। ਤੇਲ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ 'ਚੋਂ ਬੋਠੀਆਂ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਫੋਟੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਵਿਚ ਖਰੀਦੇ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ

ਸੀਸੇ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ 'ਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਉ। ਸਰੋਂ ਦਾ ਤੇਲ, ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਵਰਤਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਖਾਣ ਲਈ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਇਹ ਐਂਟੀਸੈਪਟਿਕ ਹੈ ਅਤੇ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ

ਦੀਪਾਲੀ ਔਲ

ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਲੋਕ ਸਰੀਰ ਦੀ ਮਾਲਸ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਚਮੜੀ ਚਮਕ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਰਾਤੀ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਸਰੋਂ ਦੇ ਤੇਲ ਦਾ ਫੰਬਾ ਧੁੰਨੀ 'ਤੇ ਲਾਉ ਤਾਂ ਇਹ ਪੇਟ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਘੱਟ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲਾ ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀ ਮੰਤਰਾ ਚੰਗਾ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਆਰਗੈਨਿਕ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਆਰਗੈਨਿਕ ਉਪਰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਦਵਾਈਆਂ ਜਾਂ ਖਾਦ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਈ ਵਾਰ ਸਿਰਫ ਲੇਬਲ ਲਾ ਕੇ ਆਰਗੈਨਿਕ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਹੋਰ ਤੇਲ ਐਵੋਕੈਡੋ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਮੋਕਿੰਗ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਸੀਸੇ ਦੀ ਬੋਤਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਬੋਠਾ ਸੁਆਦ ਆਵੇਗਾ। ਅਲਸੀ ਦਾ ਤੇਲ ਵੀ ਵਰਤ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਜੋ ਲੋਕ ਖੂਨ ਪਤਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਦਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਇਹ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਉਚੇਚਾ ਧਿਆਨ ਦੀਪਾਲੀ ਔਲ ਨੇ ਪਿਆਜ਼ ਭੁੰਨਣ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਕਿ ਪਿਆਜ਼ ਭੁੰਨਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਤੇਲ, ਘਿਓ ਵਾਧੂ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਥੋੜ੍ਹਾ ਲੂਣ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਘੱਟ ਘਿਓ, ਤੇਲ ਨਾਲ ਕੰਮ ਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਿਆਜ਼ ਭੁੰਨਣ ਵਿਚ ਵਕਤ ਘੱਟ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸਲਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਿਆਜ਼ ਵੱਖਰਾ ਭੁੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰੀਆਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਕੱਟ ਕੇ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੀ ਰਿੰਨ ਲਉ, ਵਿਚੇ ਪਿਆਜ਼ ਪਾ ਦਿਉ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੂਣ ਤੇ ਬਾਕੀ ਮਸਾਲੇ। ਬਾਕੀ ਦਾਲਾਂ ਆਦਿ ਵੀ ਮਿਲਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਨਾਲ ਜਿੱਥੇ ਖਾਣਾ ਸਵਾਦਲਾ ਬਣੇਗਾ, ਉਥੇ ਪੌਸਟਿਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਈ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਰੀਹ, ਕਬਜ਼, ਦਰਦ ਆਦਿ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੱਛੀ, ਮੁਰਗਾ ਵੀ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ, ਭਾਰਤੀ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤਜਰਬੇ ਕਰੋ।

ਕਈ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀਆਂ, ਪਰ ਇਥੇ ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ, ਤਰੂ-ਤਰੂ ਦੇ ਹਰੇ ਪੱਤੇ, ਮੈਕਸੀਕਨ ਮਿਰਚਾਂ ਆਦਿ। ਇਹ ਪਦਾਰਥ ਸੁਆਦ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗੁਣਕਾਰੀ ਤੱਤ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਦੀਪਾਲੀ ਔਲ ਸਮੂਚੀਜ਼ (smoochies) ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਇਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਕਦਮ ਬਹੁਤਾ ਝਟਕਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦਿੱਕਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਸੂਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਲਈ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਾਚਣ ਰਸ ਨੂੰ ਟਿਕ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਦਿੰਦੀ। ਜੇ ਲੋਕ ਖੂਨ ਪਤਲਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦਵਾਈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੀਆ ਸੀਡ ਵੀ ਸੰਭਲ ਕੇ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਸਿਹਤ ਲਈ ਸੱਕਰ ਦੇ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਚਰਬੀ ਰਹਿਤ ਦੁੱਧ ਪੂਰੀ ਸਟਰੈਂਬ ਵਾਲਾ ਵਰਤੋਂ। ਉਸ ਦੀ ਮਿਕਦਾਰ ਘਟਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਤਲਾ ਕਰ

ਲਉ। ਬਦਾਮ ਦੁੱਧ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਦਾਮ ਭਿਉਂ ਕੇ ਪੀਸ ਲਉ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਉ।

ਦੀਪਾਲੀ ਔਲ ਨੇ ਆਟੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੰਤਰਾ ਆਟਾ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਆਟੇ ਵੀ ਮਿਲਾਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਬਤੀ ਆਟਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੀਹ ਦਾ ਰੋਗ ਹੈ ਜਾਂ ਗੈਸ, ਪੇਟ ਦਰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਗਲੂਟਨ ਮੁਕਤ ਖਾਣਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੂਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਗਰਮ ਪਾਣੀ, ਗਰਮ ਦਲੀਆ ਖਾ ਕੇ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਗਰਮ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਚੌਥਾ ਹਿੱਸਾ ਸੁਲੀਕਾ ਦੀ ਪੀਸੀ ਦਾਲਚੀਨੀ ਲੈ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਚਲੇਗਾ।

ਦੀਪਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦੋ ਜੋ ਲੋਕਲ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਫਾਰਮਰ ਮਾਰਕੀਟ, ਆਲਡੀ, ਟ੍ਰੇਡਰ। ਕੁਝ ਨਾਮੀ ਸਟੋਰਾਂ 'ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਹਫਤੇ ਬਾਅਦ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ, ਦਵਾਈਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਿਖ ਨੂੰ ਤਾਜ਼ਾ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਘਿਓ, ਮੱਖਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿੰਗਿ ਕ੍ਰੀਮ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਚੌਲਾਂ ਦੀ ਪਿੱਛ ਕੱਢ ਕੇ

ਖਾਉ। ਤੇਲ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਬਦਲਦੇ ਰਹੋ। ਦਾਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੇਟ ਗੈਸ ਘਟਾਉਣ ਲਈ 4-5 ਮਿੰਟ ਭਿਉਂ ਦਿਉ, ਫਿਰ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁਟਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਉ। ਗੈਸ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਘੱਟ ਬਣੇਗੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਾਈਰੋਡ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਖਾਣਾ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਦਵਾਈ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਹਜ਼ਮ ਹੋਣ ਲਈ ਭਾਰੀ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਪਹਿਰੇ ਜਾਂ ਸਵੇਰੇ ਖਾਣਾ ਵਧ ਉਚਿਤ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਕਾਜੂ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਘਟਣ 'ਤੇ ਕੁਝ ਕਾਜੂ ਖਾ ਲਉ, ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ ਵਧ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਗਜ਼ ਜਾਂ ਕੱਦੂ ਦੇ ਬੀਜ ਖਾਣ ਨਾਲ ਜ਼ਿਕ ਆਦਿ ਧਾਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੀਨੀਅਰ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮੀ 4 ਤੋਂ 6 ਵਜੇ ਤਕ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਤੀਜੇ ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਲੰਚ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਾਲਤਾ ਨਾਲ ਫੋਨ 847-305-9119 ਜਾਂ basatit@aol.com 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ 4500 ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਦੇਣ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਅਹਿਮ ਸਕੀਮ 'ਸਰਬੱਤ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ' ਦਾ ਲਾਹਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਐਲਾਨ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਲਗਭਗ 4500 ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫਾਇਦਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ ਤੋਂ ਹੇਠਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਬੀਮੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾ ਕੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਰਬੱਤ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 42.5 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪਹਿਲੀ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਅਮਲ 'ਚ

ਆ ਗਈ ਹੈ। ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਐਕਰੀਡਿਟਿਡ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਪੀਲਾ ਕਾਰਡ ਧਾਰਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਯੋਗ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਖਰਚਾ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਝੱਲੇਗੀ। ਸਕੀਮ ਹੇਠ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਕਰੀਬ 400 ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਹਸਪਤਾਲ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਕਵਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਫੈਸਲਾ ਲੈ ਕੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਧਾਇਆ ਸੀ। 42.5 ਲੱਖ ਪਰਿਵਾਰਾਂ 'ਚੋਂ 14.86 ਲੱਖ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾ ਹੇਠ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ 60:40 ਦੀ ਅਨੁਪਾਤ ਵਿਚ ਕਰੇਗੀ।

ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਮਿਡਵੈਸਟ)

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ-2019

ਅਤੇ ਵਾਲੀਬਾਲ ਮੁਕਾਬਲੇ

1 ਸਤੰਬਰ 2019 ਐਤਵਾਰ

ਮੁਫਤ ਦਾਖਲਾ, ਖਾਣਾ, ਕਾਰ ਪਾਰਕਿੰਗ ਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ

ਹਰਭਜਨ ਮਾਨ ਤੇ ਗੁਰਸੇਵਕ ਮਾਨ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ

@ Busse Wood Forest Preserve South, Elk Grove, IL

ਯੂ. ਐਸ. ਏ. ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀਆਂ ਧਨੰਤਰ ਕਬੱਡੀ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਣਗੇ

ਵਾਲੀਬਾਲ ਦੇ ਇਨਾਮ ਢੀਂਡਸਾ ਬ੍ਰਦਰਜ਼ ਵਲੋਂ ਸਵਰਗੀ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ

ਕਬੱਡੀ ਟੀਮਾਂ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ

ਮਨਮੋਹਨ ਗਰੇਵਾਲ

ਬਰੈਂਟੀ ਗਿੱਲ

ਕਾਬੁਲ ਗਿੱਲ

ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ

ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ

ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧਰ

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ	ਚੇਅਰਮੈਨ	ਪ੍ਰਧਾਨ	ਪਹਿਲਾ ਇਨਾਮ	ਦੂਜਾ ਇਨਾਮ	ਤੀਜਾ ਇਨਾਮ
ਗੁਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ	ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ	ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਲੀਲ ਇੰਡੀਆਨਾ	ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ	ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡੀ. ਸੀ. (ਏ-1 ਮੋਟਰ ਸੇਲ)	ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੰਦਰ	ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਟਾਂਡਾ
ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਲੱਖਣ (ਲੱਖਣ ਪ੍ਰੋਟੋਕੋਲੀਅਮ)	ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਲੱਖਣ					

ਸਾਬਕਾ ਚੇਅਰਮੈਨ

ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਨੰਦੜਾ, ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੱਪੂ ਗਰੇਵਾਲ, ਰਵਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੰਦੜਾ, ਹਰਇੰਦਰਜੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂਂ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂਂ, ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂਂ, ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਧਨੋਆ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ

ਲਾਈਵ ਕਬੱਡੀ ਡਾਟ ਕਾਮ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ

ਰਵੀ ਹੰਗਰਾ

ਬੋਰਡ ਮੈਂਬਰ

ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ, ਅਮਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੰਦੇਸ਼ਾ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੰਦੇਸ਼ਾ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪੰਮਾ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਨਾਜਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਅਜੈਬ ਸਿੰਘ ਲੱਖਣ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਡੀ ਸੀ, ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਪੱਪੂ

ਗੁਰਮੀਤ ਧਾਲੀਵਾਲ ਖਜਾਨਚੀ, ਜੱਸੀ ਸਰੋਤਾ, ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਮੀਡੀਆ ਸਲਾਹਕਾਰ, ਪਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਔਜਲਾ, ਬੱਬੀ ਬਾਠ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਮਾਂਗਟ, ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫਗੂੜਾ, ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਕੰਗ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਪਿੰਦਾ ਸੈਂਬੀ

For Further Info.: Ph: 920-460-1001, 847-561-7101, 630-523-3412, 815-546-0525, 847-544-1788, 708-612-7963, 847-338-3866, 847-477-1613, 630-947-3686, 847-271-7451

Sher-E-Punjab Sports & Cultural Club-Chicago (Midwest)

ਗੈਸਟ ਆਫ ਆਨਰਜ਼

ਜਥੇਦਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂਾਂ   ਹਰਵਿੰਦਰ ਵਾਲੀਆ   ਜੇ. ਪੀ. ਖਹਿਰਾ   ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾ   ਜਸਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ   ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰਾਜ   ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿੱਕ   ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ   ਸੁੱਖੀ ਘੁੰਮਣ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਪ੍ਰਿਥਪਾਲ ਘੋਤੜਾ   ਲਵ ਮਿਨਹਾਸ   ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਰੋਤਾ   ਹੈਰੀ ਘੁਮਾਣ   ਅਮਰਬੀਰ ਘੁਮਾਣ   ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ   ਇਕਬਾਲ ਬੋਪਾਰਾਏ ਕਲੀਵਲੈਂਡ   ਐਮ. ਆਰ. ਦੂਬੇ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਪਟਿਆਲਾ   ਮੌਂਟੀ ਭੁੱਲਰ ਸਾਊਥਬੈਂਡ   ਮਨਜਿੰਦਰ ਭੰਮਰਾ

ਪਲਾਟੀਨਮ ਸਪਾਂਸਰ

ਵਿਭਾ ਰਾਜਪੂਤ   ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ   ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰੜ   ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌੜਾ   ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ   ਬਿਕਰਮ ਸਿੱਧੂ   ਹਰਵਿੰਦਰ ਕੰਗ   ਰਾਜਦੀਪ ਪੰਮਾ   ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਮੱਲੂ   ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ

ਜਸਵੀਰ ਲਾਲੀ   ਦਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ   ਰੁਪਿੰਦਰ ਅਰੋੜਾ   ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ   ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ   ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ   ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ   ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ   ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੂਰ   ਅਮਰਜੀਤ ਚੀਮਾ   ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ   ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਮਾਨ ਅਤੇ ਸੁੱਖੀ ਮਾਨ   ਚਰਨਜੀਤ ਸਮਰਾ   ਦਲਜੀਤ ਮੁਲਤਾਨੀ   ਰਾਜਬੀਰ ਰਾਣਾ   ਜਸਵਿੰਦਰ ਜੱਸੀ ਸਲੇਮਪੁਰ   ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ   ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਤੱਖਰ   ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਕਾਰੋ   ਮਨਮਿੰਦਰ ਹੀਰ   ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤਾ

ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਧੰਮ ਸਪੁਤਰ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਧੰਮ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ

ਚੰਨਾ ਧੰਮ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਧੰਮ

ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਿੰਘ ਧੰਮ ਸ਼ਾਰਟ ਪੁੱਟ ਅਤੇ ਡਿਸਕਸ ਥਰੋ ਦੇ ਅੰਡਰ-18 ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਯੂ ਐਸ ਏ ਟਰੈਕ ਐਂਡ ਫੀਲਡ ਯੂਥ ਨੈਸ਼ਨਲ ਚੈਂਪੀਅਨ ਰਹਿ ਚੁਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਵਿਸ਼ਵਜੀਤ ਧੰਮ ਅੰਡਰ-14 ਉਮਰ ਗਰੁਪ ਵਿਚ ਚੌਥੀ ਥਾਂ ਆ ਚੁਕਾ ਹੈ

ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲੋਗ, ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਆਪਣੇ ਸਟੋਰ

MVP Award by

Regal Jewels
Since 1983
773-262-4377
www.RegalJewels.com
2625 W. Devon Ave. Chicago, IL 60659

MVP Stopper Winner 1 Tola Gold | **MVP Raider Winner 1 Tola Gold**

Regal Jewels Chicago
Rajveer Singh Gill
847-907-1525

ਕਬੱਡੀ ਕੁਮੈਂਟੇਟਰ

ਕਬੱਡੀ ਕੁਮੈਂਟੇਟਰ ਦੇ ਸਪਾਂਸਰ

ਮੱਖਣ ਅਲੀ   ਸਰਪੰਚ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ   ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਰ   ਰਣਦੀਪ ਪਾਲ ਰਿੱਕੂ   ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਿੰਦੀ   ਸਤਪਾਲ ਸੱਤਾ   ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਮੇਲਾ ਮਿਡਵੈਸਟ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਮਰਥਕਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ

ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਡਾ. ਮਨਅਮਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ

ਫੂਡ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੈਫੇ ਇੰਡੀਆ, ਮਿਲਵਾਕੀ ਵਲੋਂ

Desi Junction
www.DESIUNCTION.COM

DHOL RADIO

92.5 Oshkosh PARDEN
ਕਰੋ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ

Fresh INDIAN GRILL
Bring Flavor to Your Life

Jaswant Singh
Owner

317.853.6550
info@freshindiangrill.com
freshindiangrill.com

1420 W Main St. Suite D Carmel, IN 46032

ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਮਿਡਵੈਸਟ)

ਸਾਡੇ ਸਪਾਂਸਰ

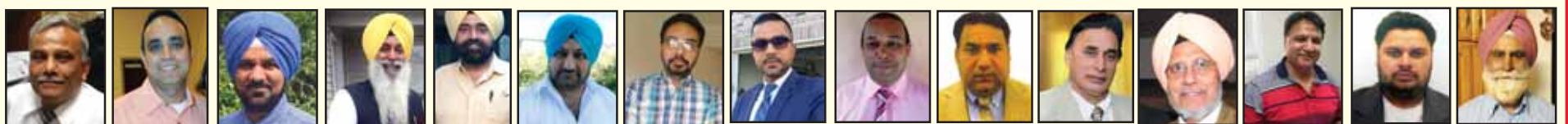
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧਰ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਲਾਲੀ ਸਿੱਧੂ ਹਰਭਜਨ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਜਗਜੀਤ ਚੀਂਡਸਾ ਲਖਬੀਰ ਚੀਂਡਸਾ ਜਸਵੀਰ ਪੰਨੂ ਰਾਕੇਸ਼ ਰੇਹਨ ਕੈਫੇ ਇੰਡੀਆ ਮਿਲਵਾਕੀ ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ ਕੰਵਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਕੋਪੀ

ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੀਟਾ ਸਰੋਤਾ ਗੁਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਬਸੰਤੀ ਅਮਰਦੀਪ ਛੀਨਾ ਗੁਰਮੀਤ ਅਰੋੜਾ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਲੰਗ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੱਧੂ ਸਤਵੰਤ ਨਿੱਜਰ ਜੱਸੀ ਪਾਲੀਵਾਲ ਰਿਪੀ ਖੱਟੜਾ ਧਰਮਿੰਦਰ ਖੱਟੜਾ ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਬੱਬੂ ਗੁਰਚਰਨ ਝਾਵਰ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਰਾਣਾ ਵਿਰਕ ਜਸਵਿੰਦਰ (ਜੱਸੀ) ਸੰਧੂ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਬਾਬ ਹੁੰਦਲ ਡਾ. ਪਾਲ ਬੰਦੇਸ਼ਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਗੁਰਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਤੂਰ ਸਤੀਸ਼ ਭਾਰਦਵਾਜ ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਮਾ ਮਹਾਂਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਬੋਬੀ ਸਿੰਘ ਸਲੇਮਪੁਰ ਕਮਲ ਸੰਘਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਜੈਨ ਜਸਵੀਰ ਸੁੱਗਾ ਬਲਦੇਵ ਬਿੰਦ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਸੁਰਜੀਤ ਗਰੇਵਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਰੰਧਾਵਾ ਇੰਦਰਜੀਤ ਗਰੇਵਾਲ ਤਾਲੀ ਭੱਠਲ ਜਿੰਮੀ ਬਰਾੜ ਮੱਖਣ ਬਦੇਸ਼ਾ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਉਪਲ ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ ਪਰਦੀਪ ਸਲਵਾਨ ਪਰਮਿੰਦਰ ਮੁਲਤਾਨੀ ਬਲਿਹਾਰ ਦੁਲਈ

ਰਣਜੀਤ ਗਿੱਲ ਰਾਣਾ ਸਿੱਧੂ ਡਾ. ਵਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਕੇ ਕੇ ਪੰਮਾ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਿੰਦਰ ਨਾਗਰਾ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੱਧੂ ਜੋਰਾਵਰ ਸਿੰਘ ਜਗਜੀਤ ਬਾਜਵਾ ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ ਰਘਵਿੰਦਰ ਮਾਹਲ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਵੀ ਸਿਕੰਦਰ ਬਿੱਟੂ ਸਤਵਿੰਦਰ ਸੱਤਾ ਨਿਪਾਨ ਸਿੰਘ

ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਸਨੀ ਕੁਲਾਰ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਰਿਖੀਰਾਜ ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਟੀਟੂ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਮਿਅਾਣੀ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਮਿੱਟੂ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ ਵਿਕਰਮ ਸੋਹੀ ਹੈਪੀ ਸਿੰਘ ਹੀਰ ਤਰਲੋਚਨ ਸੰਘਾ ਸਤਨਾਮ ਮਿਨਹਾਸ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ

ਟੀਟੂ ਮਸਕੀਗਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਨੀ ਵਰਮਾ ਰੋਸ਼ਨ ਲਾਲ ਤੇ ਸਿਮਰਨਜੀਤ ਆਇਓਵਾ ਓਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਡੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਿੱਲਾ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਧਵਨ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘੱਗਰ ਬੋਬੀ ਮਸਕੀਗਨ ਕਾਲਾ ਇੰਡੀਆਨਾਐਪੇਲਿਸ ਹਰਕੇਵਲ ਲਾਲੀ ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਯਾਲੀਵਾਲ ਜਸਵੀਰ ਸੇਢੀ

ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੁਰਾ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੈਗਨਾਅ ਨਿਰਮਲ ਸਿੰਘ ਮੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈਪੀ ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਸੰਨੀ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਇੰਡੀਆਨਾਐਪੇਲਿਸ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਅਮਰਜੀਤ ਗਡਾਣੀ ਮਨਦੀਪ ਘੋੜਾ ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੂਬੀ ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਰਾਏ ਅਤੇ ਨਿੱਕ ਰਾਏ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਸੱਲੂ

ਪੀ ਸੀ ਐਸ ਕੈਲਮਜੂ , ਮਿਸ਼ੀਗਨ

ਇੰਡੋ ਅਮੈਰਿਕਨ ਸੀਨੀਅਰ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਇੰਡੀਆਨਾ

ਗੁੰਦਿਆ ਪਰਾਂਦਾ ਰੀੜਾਂ ਨਾਲ ਵੇ...

ਸਭਿਆਚਾਰ

ਬਣ ਠਣ ਕੇ ਰਹਿਣ, ਸੱਜ ਸੰਵਰ ਕੇ ਵਿਚਰਨ ਤੇ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬਣ ਦੀ ਦਿਲੀ ਰੀੜ ਕਹਿ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਉਹ ਘਰੇ ਕੁੜੀਆਂ/ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁੱਡੇ-ਗੁੱਡੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੇਡ ਖੇਡਦਿਆਂ ਉਹ ਖਿਡਾਉਣਿਆਂ ਦਾ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਘਣੇ, ਮੁਲਾਇਮ ਤੇ ਲੰਮੇ ਵਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ 'ਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾਲਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ, ਵਾਲ ਵਾਹ ਕੇ ਗੁੱਤ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁੱਤ 'ਚ ਕਾਲਾ

ਡਾ. ਪ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮਹਿਰੋਕਾ
ਫੋਨ: 91-98885-10185

ਜਾਂ ਰੰਗਦਾਰ ਪਰਾਂਦਾ ਸਜਾਉਣ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਬਹੁਤ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਅਨੁਸਾਰ, “ਪਰਾਂਦਾ ਪਰਿਬੰਧਨ ਜਾਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਕੋਸ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਾ ਡੋਰਾ” ਹੁੰਦਾ ਹੈ (ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਰਤਨਾਕਰ ਮਹਾਨਕੋਸ਼, ਪੰਨਾ 2640)।

ਪਰਾਂਦਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਜਾਂ ਸੂਤੀ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਬੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਂਦੇ ਨੂੰ ਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਨ ਵਾਲੀ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਜਤਤ ਵਾਲੀ ਡੋਰੀ ਵੀ ਕਹਿ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਾਲ ਤੇ ਗੁਲਾਬੀ ਰੰਗ ਦਾ ਪਰਾਂਦਾ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦਾ ਮਨਭਾਉਂਦਾ ਪਰਾਂਦਾ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਂਦੇ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਸੀਸਿਆਂ, ਮੋਤੀਆਂ, ਮਣਕਿਆਂ, ਬਾਰੀਕ ਘੁੰਗਰੂਆਂ, ਝਾਲਰਾਂ, ਮੋਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ, ਚਮਕੀਲੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਬੁਣਿਆ/ਸਿੰਗਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਫੈਸ਼ਨ ਦੇ ਚਲਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਲੇ, ਗੁਲਾਬੀ ਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਪਰਾਂਦੇ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਬਣਿਆ ਆ ਰਿਹਾ

ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਟਿਆਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਣੇ ਪਰਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁੜੀਆਂ ਬੇਹੱਦ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ:

ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਰਾਂਦਾ ਪਟਿਆਲਿਆਂ ਲਿਆਂਦਾ ਉਹਦੀ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਡੋਰ ਨੂੰ ਬਣ ਭਾਬੀਏ ਮੇਰੀਆਂ ਝਾਂਜਰਾਂ ਦਾ ਸ਼ੌਰ ਗੁਲ ਸੁਣ ਭਾਬੀਏ...।

ਵਿਆਹਾਂ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਮਾਜਕ/ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਮੌਕੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਦਿਹਾਰ 'ਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਗੁੱਤ ਵਿਚ ਪਰਾਂਦਾ ਸਜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਰਚੇ ਗਏ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਪਰਾਂਦੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਬਹੁਤ ਬਾਈ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਈ ਗੀਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲੋਕ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਰਸ਼ਕਾਂ/ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੇ ਬੇਹੱਦ ਕਰੀਬ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਪਰਾਂਦਾ ਮੇਰੇ ਸੱਜਣਾਂ ਲਿਆਂਦਾ ਨੀ ਮੈਂ ਚੁੰਮ ਚੁੰਮ ਰੱਖਦੀ ਫਿਰਾਂ...।

ਕਾਲੀ ਤੇਰੀ ਗੁੱਤ ਤੇ ਪਰਾਂਦਾ ਤੇਰਾ ਲਾਲ ਨੀ...।

‘ਕਾਲਾ ਡੋਰੀਆ ਕੁੰਡੇ ਨਾਲ ਅਤਿਆ ਈ ਓਏ...।’ ਆਦਿ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਪਰਾਂਦੇ ਦਾ ਜਸ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਪਰਾਂਦੇ ਦੀ ਵੱਖ ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਮਹਿਮਾ ਗਾਈ ਗਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ,

ਬੋਲੀ ਪਾ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਗੇਤਾ ਅੱਡੀ ਦੀ ਧਮਕ ਨਾਲ ਮੈਂ ਹਿਲਾ 'ਤਾ ਵਿਹਤਾ ਮੇਰੇ ਗੋਰੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਨੱਚਦਾ ਭੂਚਾਲ ਵੇ ਨਹੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ ਗੱਭਰੂਆ ਗੁੰਦਿਆ ਪਰਾਂਦਾ ਰੀੜਾਂ ਨਾਲ ਵੇ...।

ਘੁੰਗਰੀਆਂ ਪਰਾਂਦੇ ਨੂੰ, ਘੁੰਗਰੀਆਂ ਪਰਾਂਦੇ ਨੂੰ ਆਖ ਰਹੀ ਮੈਂ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਜਾਈ ਵੇ ਲਲਾਗੀ ਨੂੰ ਦੇਹ ਡੋਬਾ, ਦੇਹ ਡੋਬਾ, ਫੁਲਕਾਰੀ ਨੂੰ...।

ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਈ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਕੁੜੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਡੋਲੀ ਤੋਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਗੁੰਦਣ ਦੀ ਰਸਮ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਦੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਪਰਾਂਦਾ ਗੁੰਦ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗੁੱਤ ਵਿਚ ਸਜਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਪਰਾਂਦਾ ਸ਼ਗਨ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਵੀ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਬਾਰੇ ਤੇ ਪਰਾਂਦੇ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਬੋਲ ਉਚਾਰਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜਚਦੀ ਹਾਂ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਉਹ ਜਚਦਾ ਮਾਹੀ ਨਾਲ ਨੱਚਦੀ ਹਾਂ ਮੈਂ

ਨਵੀਂ ਵਿਆਹੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਵੀ ਤੋਹਫੇ ਵਜੋਂ ਪਰਾਂਦਾ ਭੇਟ ਕਰਦਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁੱਤ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਪਰਾਂਦੇ ਨੂੰ ਉਹ ਅਗੰਮੀ ਚਾਅ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਗੁੱਤ ਵਿਚ ਸਜਾਉਂਦੀ।

ਤੇ ਗੁੱਤ ਨਾ ਪਰਾਂਦਾ ਨੱਚਦਾ...। ਗੁੱਤ ਵਿਚ ਗੁੰਦਿਆ ਪਰਾਂਦਾ ਉਸ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਰੰਗੇ ਜਾਂ ਬਹੁ ਰੰਗੇ ਧਾਗਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੜੀਆਂ ਨੂੰ ਡਾਢੀ ਜੁਗਤੀ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਜਦੋਂ

ਖੂਬਸੂਰਤ ਪਰਾਂਦੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਾਲਦੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਪਰਾਂਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਸਤ ਕਲਾ ਦਾ ਵਧੀਆ ਤੇ ਵੇਖਣਯੋਗ ਨਮੂਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਗੁੱਤ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਤੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਪਰਾਂਦੇ ਨਾਲ ਸਿੰਗਾਰਨਾ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗੁੱਤ ਅਤੇ ਪਰਾਂਦੇ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਨੇੜਲਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਗੁੱਤ ਤੇ ਪਰਾਂਦਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਹਨ।

ਤੋਰੀ ਗੁੱਤ ਦਾ ਪਰਾਂਦਾ ਭੁੰਜੇ ਡਿੱਗਿਆ ਨੀ ਉਹ ਸੱਪ ਵਾਂਗੂ ਵਲ ਪਿਆ ਖਾਂਵਦਾ ਮੇਰੇ ਹੱਥ ਚੁੱਕ ਕੇ ਫੜਾ ਦੇ ਵੇ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲੋਂ ਡਰ ਆਂਵਦਾ...।

ਭੰਗੜਾ ਤੇ ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਨਾਚ ਦੀ ਲੋੜ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਏ ਗਏ ਵਸਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਮੇਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਗਾਰਨ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਪਰਾਂਦੇ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹਦੇ/ਸਜਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਾਂਦਿਆਂ ਨਾਲ ਅਲਗੋਜ਼ੇ, ਤੁੰਬੀ, ਢੋਲ ਆਦਿ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਮੰਡੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਤੇ ਸੱਜ-ਸੰਵਰ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਅਨੇਕ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਸੰਦ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਹੁਣ ਪਰਾਂਦਾ ਵਿਆਹ ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਤੇ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਗੁੱਤ ਵਿਚ ਸਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਹੁਣ ਪਰਾਂਦੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਅਲਮਾਰੀਆਂ, ਟਰੰਕਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਹਨੇਰੇ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿੱਲੀਆਂ ਨਾਲ ਟੰਗੇ ਹੋਏ ਮਿਲਣਗੇ। ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਹਾਰ ਸਿੰਗਾਰ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀ ਬੈਠੀਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤਾਂ ਕੋਲੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਪੁਰਾਣੇ ਪਰਾਂਦਿਆਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਪਰਾਂਦਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਪਰਾਂਦਿਆਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਪਰਾਂਦਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ ਰੂਪ, ਵੰਨਗੀਆਂ, ਸਫਾਈ, ਸਜਾਵਟ, ਫੱਬਤ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਬਾਕਮਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਹ ਮਨਮੋਹਕ ਵੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਇੰਜ ਪਰਾਂਦੇ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਪੱਧਰ ਵਿਚ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮੀਸ਼ਾ ਨੂੰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੋਇਆਂ 33 ਸਾਲ ਹੋ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲਗੋਈ ਨੂੰ ਉਰਦੂ ਗਜ਼ਲਗੋਈ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਦੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਕਵੀਆਂ-ਸ. ਸ. ਮੀਸ਼ਾ, ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਤੇ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲ ਨੂੰ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੁਹਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਬੜਬੋਲੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਇਆ। ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮਤਲਾਅ ਵਾਲੀਆਂ ਚੁਣਾਂਗਾ,

1. ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਪਹਿਰ ਦੇ ਤੜਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਨੀਂਦਾ ਰੜਕੇ।
  2. ਨੂਰਿਆਂ ਵਿਚ ਟਿਮਟਿਮਾਈਏ ਦੋਸਤੋ ਅੱਖੀਆਂ ਦੀਏ ਬਣਾਈਏ ਦੋਸਤੋ।
- ਪਹਿਲੀ ਗਜ਼ਲ ਵਿਚ ਸੁਹਜ ਤੇ ਸਹਿਜ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਤੇ ਹਿਰਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਹਜ ਤੇ ਫੇਰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ। ਤੇਰੀ ਧੂੜ ਵੀ ਸੁਰਮੇ ਵਰਗੀ ਸੱਜਣਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂਦੀ ਸੜਕੇ। ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਕੱਲ ਇਕ ਰਾਹੀ ਡਿੱਗਾ ਆਪਣੀ ਛਾਂ ਵਿਚ ਅੜ ਕੇ। ਲੋ ਹੀ ਲੋ ਸੀ ਸੇਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖ ਲਿਆ ਮੈਂ ਜੁਗਨੂੰ ਫੜ ਕੇ। ਜੇ ਗੱਲ ਤੈਥੋਂ ਕਹਿ ਨਾ ਹੋਈ ਉਹ ਮੇਰੇ ਵੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੜਕੇ। ਜਾਨ ਰਹੀ ਨਾ ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ ਨਬੜ ਵੀ ਚੱਲੇ ਦਿਲ ਵੀ ਧੜਕੇ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਉਸ ਸ਼ਿਅਰ ਦੇ ਸਹਿਜ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਚ ਕਵੀ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਤੁਰਦੇ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿਚ ਅੜ ਕੇ ਡਿੱਗਾ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਗਜ਼ਲਗੋ ਦੇ ਹਾਣ ਦੀ ਹੈ; ਮਾਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਵੀ। ਦੂਜੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਕੁਝ ਸ਼ਿਅਰ ਹਨ: ਪਾਲਤੂ ਚਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀਏ ਪਿੰਜਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚਹਿਚਹਾਈਏ ਦੋਸਤੋ।

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮੀਸ਼ਾ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਮੱਦਾਹ

ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕਤਰੇ ਗਏ ਆਓ ਅਫਵਾਹਾਂ ਉਡਾਈਏ ਦੋਸਤੋ। ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਕੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਈਏ ਦੋਸਤੋ। ਦੇਖ ਕੇ ਸ਼ੀਸ਼ੇ 'ਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਮੀਸ਼ਾ

ਆਪਣਾ ਚੇਤਾ ਕਰਾਈਏ ਦੋਸਤੋ। ਰਾਤ ਠੰਢੀ ਸੀਤ ਠੱਕਾ ਕਹਿਰ ਦਾ ਅਗਨ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਮਘਾਈਏ ਦੋਸਤੋ। ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਟਟਹਿਣੇ ਢੂੰਡੀਏ ਦੋਵੀਆਂ ਦਿਉਤੇ ਧਿਆਈਏ ਦੋਸਤੋ। ਇਸ ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਜਿੰਨੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੈ। ਸੱਚੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਖੰਭ ਕਤਰੇ ਜਾਣ ਤੇ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪੈਣ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਵੀ ਦਿਉਤੇ ਧਿਆਉਣ ਨੂੰ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਟਟਹਿਣੇ ਢੂੰਡਣਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਹੈ ਨਾ

ਉਤਮਤਾ ਦੀ ਸਿਖਰ ਤੇ ਕਮਾਲ!

ਇਹ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਮੋਹਾਲੀ ਨੇ ਐਸ. ਐਸ. ਮੀਸ਼ਾ ਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਕਾਵਿ ਇੱਕ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਛਾਪਿਆ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਮੀਸ਼ਾ ਦੇ ਜੂਨੀਅਰ ਮਿੱਤਰ ਤੇ ਮੱਦਾਹ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਨੇ ਮੀਸ਼ਾ ਦੀ ਗਜ਼ਲਗੋਈ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਹਜ ਤੇ ਸਹਿਜ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਸੀ.ਡੀ./ਸੰਗੀਤਕ ਐਲਬਮਾਂ ਵਿਚ ਸਮੋਇਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਰਬਵਿਆਪੀ ਅਪੀਲ ਵਾਲੀ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਗਜ਼ਲ ਹਮਦਰਦ ਦੀ 'ਦਰਦ-ਏ-ਦਿਲ' ਨਾਂ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਵਿਚੋਂ 'ਜਾਨ ਰਹੀ ਨਾ ਤੇਰੇ ਬਾਝੋਂ' ਅਤੇ ਇਕ ਸੁਹਜ ਭਾਵੀ ਗਜ਼ਲ 'ਜੁਗਨੂੰ' ਨਾਂ ਦੀ ਸੀ. ਡੀ. ਵਿਚੋਂ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹੋ। 'ਜੁਗਨੂੰ' ਬਰਜਿੰਦਰ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਸੀ. ਡੀ. ਸੀ ਤੇ 'ਦਰਦ-ਏ-ਦਿਲ' ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੀ ਆਖਰੀ।

ਚੇਤੇ ਰਹੇ, ਉਰਦੂ ਗਜ਼ਲਗੋ ਮਿਰਜ਼ਾ ਅਸਦੁੱਲਾ ਖਾਂ ਗਾਲਿਬ ਵੀ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਏਨਾ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ, ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਗਾਇਕ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾਕਾਰੀ ਦੇ ਮੱਦਾਹ ਸਨ ਤਾਂ ਮੀਸ਼ਾ ਨੂੰ ਅਮਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਮਦਰਦ ਦਾ ਨਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤੇ ਬੋਲੇਗਾ। ਹਮਦਰਦ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮੀਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਤਿੰਨ ਸੀਡੀਆਂ/ਸੰਗੀਤਕ ਐਲਬਮਾਂ ਦੇ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤੇ ਚੌਥੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਹਮਦਰਦ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੁਹਜ ਭਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਰਦੂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਉਚਤਮ ਹਸਤਾਖਰਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਸ਼ਰਫ ਨਹੀਂ ਹਾਸਲ ਜਿਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਸੀਡੀਆਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਕਾਰਨ

ਸਿਰਫ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੀਸ਼ਾ, ਹਮਦਰਦ ਹੁਰਾਂ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਤੇ ਮਿੱਤਰ ਸੀ, ਮੀਸ਼ਾ ਦੀ ਰਚਨਾਕਾਰੀ ਵਿਚ ਸੁਰ-ਤਾਲ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ।

ਗਜ਼ਲਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸੁਣਨ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਹੋਣ। ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਉਠਾਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉਤਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਕਥਨ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਮੀਸ਼ਾ ਦੀ ਰਚਨਾਕਾਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ 'ਰੇਤ ਦਾ ਟਿੱਬਾ ਵੀ ਲਗਦਾ ਤੁਰ ਹੈ' ਕਾਫੀਆ ਤੇ ਰਦੀਫ ਵਾਲੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਦੋ ਸ਼ਿਅਰ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ

ਵਿਚੋਂ ਇੱਕ ਸ਼ਿਅਰ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਜਵਾਬ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, (ੳ) ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਚਹਿਚਹਾਓ ਪੰਛੀਓ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਫਲ, ਨਾ ਫੁਲ, ਨਾ ਬੂਰ ਹੈ। ਪਾਲਤੂ ਚਿਤੀਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀਏ ਪਿੰਜਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚਹਿਚਹਾਈਏ ਦੋਸਤੋ। (ਅ) ਇਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੇਰੇ ਵੱਸ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਹੁਸਨ ਕਿਹੜਾ ਸੰਭਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

Sandhugulzar@yahoo.com

ਮੇਰੇ ਘਰ ਤੋਂ ਤੇਰਾ ਘਰ ਤਾਂ ਦੋ ਕਦਮ ਤੇਰੇ ਘਰ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਘਰ ਕਿਉਂ ਦੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ ਡਾ. ਹਮਦਰਦ ਦੀਆਂ ਚੁਣੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ। ਮੀਸ਼ਾ ਦੇ ਹਮਦਰਦਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ

ਅਤੇ ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਾਲਾ ਹਰੀਸ਼ ਜੈਨ ਵੀ ਹੈ; ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ! ਅੰਤਿਕਾ: ਐਸ. ਐਸ. ਮੀਸ਼ਾ ਦੇ ਇੱਕ ਖਤ ਵਿਚੋਂ ਜਿਸ ਘੜੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ ਤੈਨੂੰ ਉਸ ਘੜੀ ਨੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਤਾਂ ਕਰ ਦਈਏ ਮੌਤ ਨੇ ਮੁਲਤਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ।

ਸਬਰ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ

ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਰਕੇ ਫਰੋਲਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਦਿ ਪੇਸ਼ੈਂਟ ਅਸੈਸਿਨ'

ਘਟਨਾ 13 ਮਾਰਚ 1940 ਦੀ ਹੈ। ਵੈਸਟਮਿਨਸਟਰ (ਲੰਡਨ) ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਐਨ ਨੇੜੇ ਕੈਕਸਟਨ ਹਾਲ ਵਿਚ ਜਲਸੇ ਲਈ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਦਾਖਲਾ ਕਾਰਡਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਕਾਫੀ ਉਚੀ ਸੀ, ਪਰ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅਤੇ ਰੁਤਬੇ ਹੀ ਅਜਿਹੇ ਸਨ ਕਿ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਦੂਰੋਂ-ਦੂਰੋਂ ਆਏ। ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਤਿਹਾਦੀ ਮੁਲਕ, ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਦੂਜੇ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੁੱਭ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਲਿਹਾਜ਼ਾ, ਦੇਸ਼-ਪਿਆਰ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲੋਕ ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਵੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਲਸੇ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ: 'ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਜਰਮਨੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਦੀ ਸੇਵੀਅਤ ਸੰਘ ਤੋਂ ਦਰਪੇਸ਼ ਖਤਰੇ' ਬੁਲਾਰੇ ਸਨ: ਸਰ ਮਾਈਕਲ ਓ'ਡਵਾਇਰ, ਲਾਰਡ ਜੈੱਟਲੈਂਡ, ਸਰ ਲੂਈਸ ਡੇਨ ਅਤੇ

ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਦੋ ਦਰਜਨ ਦੇ ਕਰੀਬ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਮਰਾਠੀ ਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਪਾਖਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਭਾਰਤ ਦਾ ਗੌਰਵ' ਅਤੇ ਡਾ. ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਚਿਤ 'ਦਿ ਟ੍ਰਾਇਲ ਆਫ ਉਧਮ ਸਿੰਘ' ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸਮੇਂ ਕਾਫੀ ਚਰਚਿਤ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਕੌਮੀ ਨਾਇਕਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨੀ-ਲੇਖਣ ਆਸਾਨ ਵਿਧਾ ਨਹੀਂ। ਲੇਖਕ ਉਤੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮਨੋ-

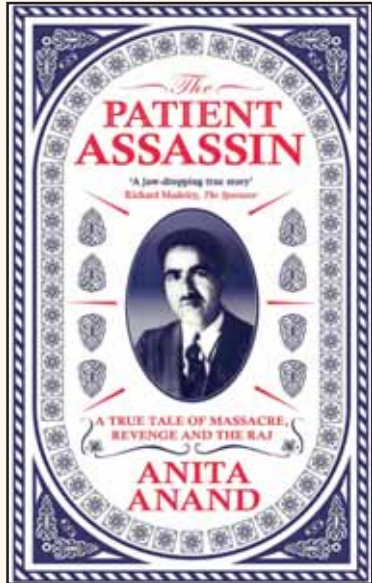
ਭੁਗਤਦੇ ਪਏ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਅਨੀਤਾ ਦੇ ਪਤੀ ਸਇਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਝ ਵਡੇਰੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇੰਜ ਹੀ ਅਮਰੀਕਾ ਫੁੱਡਣ ਪਿਛੋਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੈਕਸਿਕੀ ਪਤਨੀ ਅਤੇ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣੀ ਵੀ ਵਾਜਬ ਨਾ ਸਮਝੀ। ਅਨੀਤਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਿਵੇਂ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਨਿਰੋਲ ਦੁੱਧ-ਧੌੜੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਮਾਈਕਲ ਓ'ਡਵਾਇਰ ਜਾਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਬੁੱਚੜ' ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਜਨਰਲ ਰੈਗੀਨਾਲਡ ਡਾਇਰ ਵੀ ਨਿਰੋ ਸਿਆਹ ਕਿਰਦਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅੰਦਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਲੂਟੀ ਸੀ, ਪਰ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੇਦੋਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬੇਕਿਰਕੀ ਨਾਲ ਜਾਨ ਲੈਣ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਾਰੇ 'ਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਵੀ ਪਛਤਾਵਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਗੈਰ-ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਪਹੁੰਚ ਅਪਨਾਉਣੀ ਵੀ ਉਸ ਲੇਖਕ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਦਾਦਾ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾਸ ਆਨੰਦ 1919 ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਸੇ ਝੋਰੇ ਨਾਲ ਘੁਲਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕਤਲੇਆਮ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਚੰਦ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ ਯਾਦ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਾਗ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਿਉਂ ਗਿਆ।

'ਦਿ ਪੇਸ਼ੈਂਟ ਅਸੈਸਿਨ' ਅਨੀਤਾ ਆਨੰਦ ਦੀ ਤੀਜੀ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਪਹਿਲੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸੋਫੀਆ' ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਟੀ ਬਾਰੇ ਸੀ। ਦੂਜੀ 'ਕੋਹਿਨੂਰ' ਨਾਮਵਰ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਵਿਲੀਅਮ ਡੈਲਰਿਪਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਉਦਮ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੀਜੀ ਕਿਤਾਬ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਬਾਰੇ ਹੈ ਸਗੋਂ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਦੀ ਕਰਤੂਤਾਂ ਅਤੇ ਦੰਭ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵੀ ਹੈ। ਰੜਕਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਹੈ: ਭਰਵੀਂ ਖੋਜ ਤੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਅਤਿਅੰਤ ਅਹਿਮ ਭੇਤ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ 1919 ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।

1857 ਦਿੱਲੀ-ਦਿੱਲੀ: ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤੇ ਬਹੁਵਿਧਾਈ ਲੇਖਕ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਨਵਾਂ ਨਾਵਲ '1857 ਦਿੱਲੀ-ਦਿੱਲੀ' ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ 1857 ਦੇ ਸੰਗਰਾਮ ਸਮੇਂ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਝਰੋਖਾ ਹੈ।

1857 ਦਾ ਸੰਗਰਾਮ ਆਪਣੀ ਨਾਕਾਮੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੌਮੀ ਯਕਜਹਿਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਭਾਰਤੀ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਅਹਿਮ ਅਧਿਆਇ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਅਜੋਕੇ ਹੁਕਮਰਾਨ ਦਿੱਲੀ ਉਤੇ ਇਕ ਦਹਿਸਦੀ ਤਕ ਕਾਬਜ਼ ਰਹੇ ਮੁਸਲਿਮ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਭਾਵੇਂ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ, ਇਸ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਦਰਕਿਨਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਿਮ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਮਨੋ-ਸਮਾਜਕ ਏਕੀਕਰਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਹਿੰਦ ਦੇ ਮਰਕਜ਼ ਵਾਲਾ ਰੁਤਬਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਲਤਾਨਾਂ-ਪਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਹੀ ਦੇਣ ਸੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਫਿਰੰਗੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਵਿਦਰੋਹ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬੰਗਾਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੋਹਾਟ ਤਕ ਦੀਆਂ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਛਾਉਣੀਆਂ 'ਚ ਬੈਠੇ ਹਿੰਦੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਜ਼ਹਬੀ ਤੇ ਜਾਤੀਵਾਦੀ ਵਲਗਣਾਂ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹਿੰਦੀਆਂ ਵਾਲੀ ਏਕਤਾ ਦਿਖਾਈ ਤੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਜ਼ਫਰ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮਕਰਜ਼ੀ ਨੇਤਾ ਮੰਨ ਕੇ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾਏ।

ਨਾਵਲ ਵਿਚ ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਦਾ ਫੋਕਸ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਸਲਾਮਤੀ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਫੌਜੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਤੇ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਕਾਰਨ ਦਿੱਲੀ 'ਤੇ ਵਹਿਸ਼ਤ ਢਾਹੁਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇ ਵੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ, ਸਲਾਮਤੀ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਤਿਹਾਸਮੁਖੀ ਗਲਪ ਆਸਾਨ ਵਿਧਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਲਪਨਾ ਤੇ ਹਕੀਕਤ ਦਾ ਸੰਤੁਲਨ ਬਿਨਾਉਣਾ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ ਨੇ ਇਸ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਲੇਖਕਾ ਅਨੀਤਾ ਆਨੰਦ

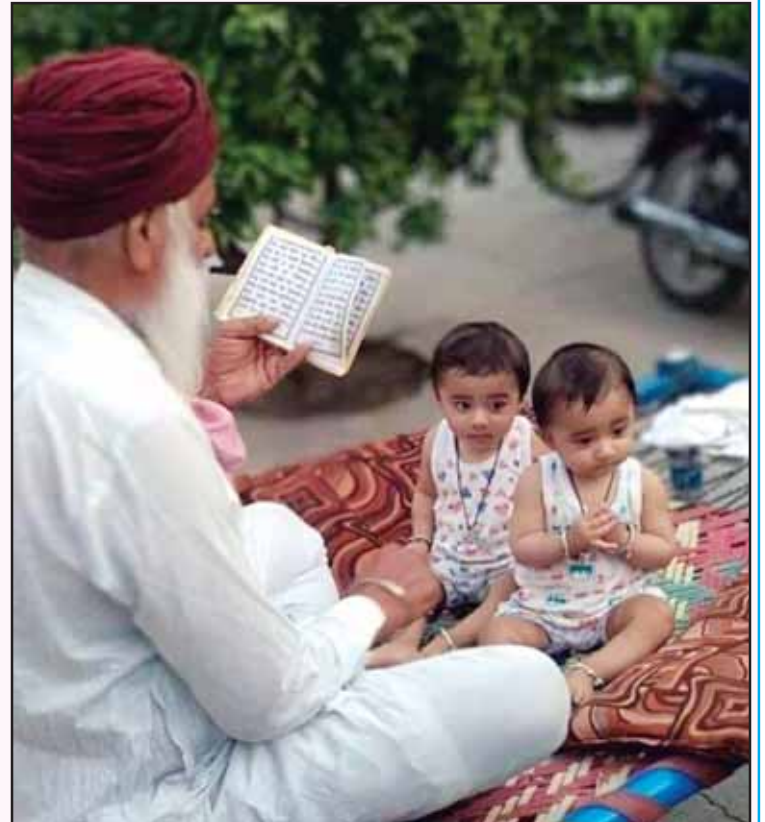
ਸਮਾਜਕ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦਾ ਦਬਾਅ ਹੀ ਇੰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਹਿਮਾਕਾਰੀ ਵੇਗਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦਾ। ਅਨੀਤਾ ਆਨੰਦ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਬੇਲੋੜੀ ਉਸਤਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਯਤਨ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੀ। ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੀ ਇੰਨਾ ਹੋਰਤਅੰਗੇਜ਼ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਉਤੇ ਰਸ਼ਕ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੁਨਾਮ ਦੇ ਗਰੀਬ, ਕੰਬੋਜ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮਿਆ ਪਰ ਬਹੁਤ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਯਤੀਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸੈਂਟਰਲ ਖਾਲਸਾ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਵਿਚ ਪਲਿਆ ਸਾਧਾਰਨ ਮੁੰਡਾ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਦੇ ਖੂਨੀ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕਹਿਰਵਾਨਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਠਾਣ ਲਈ। ਇਸ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅੱਧੀ ਦੁਨੀਆਂ ਗਾਹੁਣੀ ਪਈ, ਦਰਜਨਾਂ ਜੋਖਿਮ ਉਠਾਉਣੇ ਪਏ, ਕਈ ਕਸਬ ਅਪਨਾਉਣੇ ਪਏ, ਕਈ ਭੋਜ ਵਟਾਉਣੇ ਪਏ ਪਰ ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ, ਤੇ ਇਕ ਹੱਦ ਤਕ ਕਈ ਤਤਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਵੀ, ਉਸ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨੂੰ ਗਲਤ ਰੰਗਤ ਦੇਣ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਪਰ ਇਹ ਯਤਨ ਵੀ ਦੇਰ-ਸਵੇਰ ਨਾਕਾਮ ਸਾਬਤ ਹੋਏ।

ਅਨੀਤਾ ਆਨੰਦ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਖਾਮੀਆਂ ਉਤੇ ਵੀ ਉਗਲ ਧਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ ਅਨੁਸਾਰ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਉਪਰ ਇਸ ਹੱਦ ਤਕ ਕੇਂਦਰਿਤ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਨੈਤਿਕਤਾ ਤੇ ਅਨੈਤਿਕਤਾ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਮਦਦਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਖਮਿਆਜ਼ੇ

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 31 ਅਗਸਤ 2019 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-392

ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਨ ਪਾਠ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਪੌਤੇ ਬਣੇ ਸੁੱਤੇ। ਬੀਬੇ ਰਾਣੇ ਬਣ ਕੇ ਬੈਠੇ, ਜਿਵੇਂ ਸਿਖਾਏ ਤੌਤੇ!

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-390

ਮੰਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਢੰਗ ਆ ਗਿਆ ਮੈਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੁਲਾਉਣਾ। ਚੱਲੇ, ਇਕੱਲੇ ਨਾਲੋਂ ਦੋ ਭਲੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋਵੇ ਕੋਈ ਖਿਡਾਉਣਾ।

-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ
ਵਿੰਨੀਪੈਗ, ਐਮ. ਬੀ. (ਕੈਨੇਡਾ)
ਫੋਨ: 1-431-887-7222

ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਜਾਣੇ ਸੌਣ ਨੂੰ ਲੋਰੀ, ਨਿੱਘ ਬੱਚਾ ਭਾਲੇ। ਟੋਕਰੇ 'ਚ ਪਾ ਕਰ ਲਿਆ ਨੇੜੇ ਨਿਗਾਹ ਵੀ ਰੱਖਣੀ, ਕੰਮ ਕਰ ਲਊ ਨਾਲੇ। ਟਿਕੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਲੈ ਲਾਗ ਪੂਰਾ ਸੁੱਖ ਤਿਆਗ, ਘਰ-ਬਾਰ ਸੰਭਾਲੇ।

-ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਕਰ ਲੈ ਅਰਾਮ ਸੋਹਣਿਆ ਫਿਰ ਤਾਂ ਹੋਣੀ ਚੱਲ ਸੇ ਚੱਲ। ਬੇਫਿਕਰੀ ਤੈਨੂੰ ਹੈ ਬਖਸ਼ੀ ਇਹ ਮਿਲਣੀ ਨਾ ਫਿਰ ਕੱਲ੍ਹ। ਨਵਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਹੈਂ ਧਰਤ ਦਾ ਹਾਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਡਾਢਾ ਚਾਅ। ਟੈਡੀ ਬੀਅਰ 'ਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਟੋਕਰੇ 'ਚ ਤੈਨੂੰ ਪਾ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਟੈਡੀ ਬੀਅਰ ਪਿਆਰਾ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ

ਸੌਂਦਾ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੀ ਟੈਡੀ ਬੀਅਰ ਦਾ ਭੁੱਚਰ ਰੱਖੇ ਖਿਆਲ। ਸੁੱਤੇ ਭੁੱਚਰ ਦਾ ਲਾਗ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਕਰਦੀ, ਪੋਚੇ ਲਾਵੇ, ਕੱਪੜੇ ਧੋਵੇ ਕਰੇ ਸਫਾਈ ਘਰ ਦੀ। ਸੌਂ ਜਾ ਮੇਰੇ ਰਾਜ-ਦੁਲਾਰੇ ਸੌਂ ਜਾ ਮੇਰੇ ਨਾਲ। ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਰਾ ਤੂੰ ਰੱਖ ਖਿਆਲ।

-ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਲੰਮੇ
ਫੋਨ: 925-325-2486

ਆਪ ਗਿੱਲੇ ਪੈ ਬੱਚੇ ਪਾਵੇ ਸੁੱਕੀ ਥਾਂ। ਉਸ ਔਰਤ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਂ। ਪਾ ਟੋਕਰੀ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਖਿਡੋਣਾ ਪਾਇਆ। ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁੱਤਾ ਬੱਚਾ ਕਿਸ ਸੋਹਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਜਾਇਆ। ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਬਖਸ਼ੀ ਰੱਬਾ ਹਰ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹੁੰਦੇ ਦੇਸ਼, ਕੰਮ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ।

-ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ
ਫੋਨ: 718-640-6660

ਬੱਚਾ ਬਿਨ ਮਾਂ, ਮੱਛੀ ਬਿਨ ਪਾਣੀ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਮਾਂ ਕਸੂਤੀ ਬੱਚਾ ਵਿਲੁਕ ਵਿਲੁਕ ਹਾਲੇ ਬੇਹਾਲ ਹੁੰਦਾ। ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕੰਮ ਕਰਾਉਂਦੀ। ਕੋਈ ਬਰਾਂਡੀ ਦਾ ਘੁੱਟ ਦੇ ਬੱਚਾ ਸੁਲਾਵੇ ਕੋਈ ਦੇ ਖਿਡੋਣਾ ਪਰਚਾਵੇ ਜਾਂ ਲੈ ਕੁੱਛ ਘਰ ਦਾ ਕੰਮ ਨਿਪਟਾਵੇ। ਛਾਬਾ ਰੋਟੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉਸੇ ਪਕਾਉਣਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤਾਂ ਆ ਬਹਿੰਦਾ ਲੈ ਮੂੜਾ, ਪੀੜ੍ਹੀ ਪੱਕੀ ਪਕਾਈ ਪਰੋਸੀ ਥਾਲੀ ਹੀ ਉਡੀਕਦੇ।

-ਦਰਸ਼ਨਪਾਲ ਦੋਸਾਂਝ

ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇਜ

ਲਾਰਡ ਲੈਮਿੰਗਟਨ। ਚਾਰੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਓ'ਡਵਾਇਰ ਜਲ੍ਹਿਆਂਵਾਲਾ ਬਾਗ ਸਾਕੇ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਇਸ ਸਾਕੇ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਗੁੱਜਰਾਂਵਾਲਾ ਵਿਚ ਜੂੜੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੰਬਾਰੀ ਅਤੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਵੀ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਲਾਰਡ ਜੈੱਟਲੈਂਡ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੈਬਨਿਟ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਸੀ। ਲੂਈਸ ਡੇਨ, ਓ'ਡਵਾਇਰ ਤੋਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਸੀ। ਲਾਰਡ ਲੈਮਿੰਗਟਨ ਬੰਬੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਸੀ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਗਵਰਨਰ ਸੀ।

ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਮੁੱਕਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਟੋਪਧਾਰ ਸ਼ਖਸ ਨੇ ਓ'ਡਵਾਇਰ ਦੇ ਐਨ ਨੇੜੇ ਢੁੱਕ ਕੇ ਰਿਵਾਲਵਰ ਕੱਢਿਆ। ਓ'ਡਵਾਇਰ ਨੂੰ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ। ਉਹ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਢੇਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਪਰ ਸਮਿੱਥ ਐਂਡ ਵੈਸਨ ਰਿਵਾਲਵਰ ਵਿਚ ਸਮੱਸਿਆ ਕਾਰਨ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਬਹੁਤੀ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਈ। ਹਮਲਾਵਰ ਆਪਣੀ ਤਰਫੋਂ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ ਪਰ ਰਿਵਾਲਵਰ ਦਾ ਬੋਰ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਅਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਕੈਲੀਬਰ ਘੱਟ ਹੋਣ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਵਾਕਫ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੈੱਟਲੈਂਡ ਮਾਮੂਲੀ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ, ਬਾਕੀ ਦੋਵੇਂ ਵੱਧ ਫੱਟਣ ਹੋਏ। ਹਮਲਾਵਰ ਨੇ ਬਚ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਿੱਤੀ, ਆਪਣਾ ਨਾ ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਦੱਸਿਆ ਅਤੇ ਕਬੂਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਤਾਂ ਮਾਈਕਲ ਓ'ਡਵਾਇਰ ਹੀ ਸੀ, ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਤਾਂ ਬੇਨਸ ਵਾਂਗ ਸਨ।

ਇਹ ਨਾਟਕੀ ਅੰਸ਼ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਪੱਤਰਕਾਰ, ਲੇਖਕ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰ ਅਨੀਤਾ ਆਨੰਦ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਦਿ ਪੇਸ਼ੈਂਟ ਅਸੈਸਿਨ' (ਧੀਰਜਵਾਨ ਹੱਤਿਆਰਾ) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਉਰਫ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਸਾਡੇ ਲਈ ਭਾਰਤੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦਾ ਮਹਾਂਨਾਇਕ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸਿਆਸੀ-ਸਮਾਜਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਭ ਧਿਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਆਦਰਸ਼ ਦੱਸਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੁਹੰਮਦ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਦੱਸ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੈਕੂਲਰਵਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਉਭਾਰਿਆ, ਇਸ ਉਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸੱਜੇ-ਪੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਉਜ਼ਰ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਉਜ਼ਰ ਉਸ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮੋਹਤਬਰ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਓ'ਡਵਾਇਰ ਦੇ ਕਤਲ ਨੂੰ 'ਪਾਗਲਪੰਥੀ' ਅਤੇ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਨੇ 'ਅਫਸੋਸਨਾਕ ਕਾਰਵਾਈ' ਦੱਸਿਆ ਸੀ (ਇਹ ਵੀ ਵਿਡੀਓ ਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸਰਬਰਾਹਾਂ ਨੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕੇ ਬਾਅਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅਸਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬਰਤਾਨਵੀ ਕਬਰ ਵਿਚੋਂ ਕਢਵਾ ਕੇ ਕੌਮੀ ਸਨਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵਤਨ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ)।

ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਕੀ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਹਨ?

ਅੱਜ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਸਵਾਲ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂ ਹਨ? ਉਠਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਲੰਮੇ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਤੇਜ਼ੀ ਤੇ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਉਠਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਧਾਰਮਿਕ, ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ-ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੇ ਬੌਧਿਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹਾ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਨਾ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਤਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੌਧਿਕ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਕ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਵੀ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਕਸਦ ਤਾਂ ਡੂੰਘਾ ਜਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਡੂੰਘਾਈ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਥੇ ਜਾਣਿਆਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਣਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਉਤਰ ਕੀ ਹੈ?
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦਾ ਸਹੀ ਉਤਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਉਹ ਨਾ ਹਿੰਦੂ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ। ਭਾਵ ਸਿੱਖ ਸਿੱਖ ਹਨ, ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹਿੰਦੂ ਹਨ, ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਇਹ ਉਤਰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਸਹੀ ਉਤਰ ਨਾ ਕਦੇ ਸਮਝ

ਡਾ. ਗੋਬਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾਓ
ਫੋਨ: 408-634-2310

ਸਕੇ ਤੇ ਨਾ ਦੇ ਸਕੇ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਕਰ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਉਸ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਖੁਦ ਖੜ੍ਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਧਰਾਤਲ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?
ਬਹਿਸ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ ਮੱਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਸਲ, ਧਰਮ ਤੇ ਨਿਵਾਸ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਨਿਗੂਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੂਲ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਂਗ ਕਿੱਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ-ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਰੀਆ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਹਨ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਸਥਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਦੋਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸ਼ਰਧਾਪੂਰਵਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਹਸਤੀਆਂ ਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਕਈ ਹੋਰ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਫਿਰਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਫਰਕ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਚਲਦੇ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ, ਪਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। ਜਿਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇਖ ਲਓ, ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਮੱਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਹੀ ਹਨ।

ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੀ ਦਲੀਲ ਹੈ?

ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰਾ ਧਰਮ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦਾ ਪਖੰਡ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੁਰਜੋਰ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਧਰਮ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਬਹੁਤੇ ਦੋਵੇਂ-ਦੋਵੇਂ ਤੋਂ ਮੰਨਣ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ ਸਰਬ-ਸਕਤੀਮਾਨ ਰੱਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਰਹੂ-ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੀ ਬਾਣੀ ਰਚੀ, ਜੋ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ-ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਧਾ-ਸਾਦਾ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਲੀਹ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਦੂਜੇ ਨੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਧਰਮ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਨਿਵੇਕਲੇ ਨਕਸ਼ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੇ।

ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ। ਇਸ ਸੋਚ ਵਿਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਫੈਲਾਉਣ 'ਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਖਹਿਬਾਜ਼ੀ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਸੰਪਰਦਾਇਕਤਾ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ

ਹਨ। ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵੱਟ ਬੈਕਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਸਿਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸੰਪਰਦਾਈ ਹਿੰਦੂ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦੱਸ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੋਟ ਬੈਕ ਹਥਿਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜਿਹਾ ਦੱਸ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨੁੱਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਧਾਰਮਿਕ ਫਿਰਕਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ, ਸਮਾਜਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਗਤੀਰੋਧ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਰਹੂ-ਰੀਤਾਂ ਨੂੰ ਪਖੰਡਮਈ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਕਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਪੱਕੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿਖੇਧੀ ਸੁਣ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦਾ ਮਾਨ-ਸਨਮਾਨ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪੇਖ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਿੰਦੂ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਉਪ-ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਭੁੱਤਵ ਵਾਲਾ ਖਿੱਤਾ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨਦੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਸੁਰਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਸਮਾਨ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਜਾਰੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕ ਘਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸਮੇ ਕੇ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਹੇਠ ਲਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸੁਰਖਿਅਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਬਹੁਲਵਾਦ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕਵਾਦ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਥਾਈ ਸਮਝਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਧਰ ਸਿੱਖ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿਣ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਦੱਸਣ ਪਿੱਛੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਹਿਰੀ ਚਾਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਧਾਰਮਿਕ ਹਸਤੀ ਤੇ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਮਿਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਧਰਮ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਘੱਟ-ਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹਿਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਧਰਮ ਦੀ ਨੀਂਹ ਹੀ ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ 'ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਜਮਾਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਭੁੱਤਵ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਰਹੇ ਤੇ ਵਿਰੋਧਾਤਮਕ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰ ਚਲਦਾ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਾਤਰ ਕਰਤਾ ਧਰਤਾ ਸ਼ਾਮ, ਦਾਮ, ਦੰਡ, ਭੇਦ ਆਦਿਕ ਰਣ-ਨੀਤੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਕਾਰਜ ਕਰਨ 'ਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪੁੰਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੀਆਂ ਗੰਢਾਂ ਹਾਲੇ ਤੀਕ ਨਹੀਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ।

ਹਿੰਦੂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਬੰਦੋਬਸਤ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਸੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੈਨ ਤੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਨੇ ਜਿਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਲਪ-ਸੰਖਿਅਕ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ਮ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ

ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਇਹ 'ਅਜ਼ਗਰ' ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਗਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਵੋਟ ਬੈਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਾਂਗ ਵਖਰਾ ਸਿਆਸੀ ਲਾਹਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਕੀ ਸਿੱਖ ਇਸ ਬਹਿਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿੱਤਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਉਣਗੇ?

ਜੇ ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਇਸ ਪੱਧਰ ਦੀ ਦਲੀਲਬਾਜ਼ੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਸਾਰ ਇਸ ਤੋਂ ਉਲਟ ਹਨ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬਿਗਾਨੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬਿਗਾਨੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਦੁਸ਼ਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੱਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਬਹਿਸਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਆਸੇ 'ਹਿੰਦੂ ਅਜ਼ਗਰ' ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ 'ਨਿਗਲਣਾ' ਕੋਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਧਰਮ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾ ਲੋਹੇ ਨੂੰ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਹਾ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਨਿਗਲ ਸਕਦਾ ਤੇ ਧਰਮ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਮਨਮੁੱਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਸਹੀ ਦਲੀਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ?

ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਦਾ। ਨਾ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਸਹੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਘੜ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਹੀ ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਪੇਰਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੱਚ ਪੁਛੋ ਤਾਂ ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਨਿੱਖੜ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਉਚਾਈ ਤੋਂ ਨੀਵਾਣ ਵਲ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਏਮੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਿਖਾਈ ਤੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਗੱਲ ਛੱਡ ਕੇ ਕੇਵਲ ਬਾਹਰੀ ਦਿੱਖ ਸਹਾਰੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਹੋ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸੁਣੀ-ਸੁਣਾਈ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਗੁਆ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ।

ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਇਸ ਵਿਜੋਗ ਦੀ ਅਵਸਥਾ 'ਚ ਕਿਉਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ?
ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਇਕ ਭਟਕਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ

ਵਿਚ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਲ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਪੁਜਾਰੀ-ਕ੍ਰਿਤ ਤਰਜਮਾ ਜਾਂ ਉਲਥਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੂੜ੍ਹ-ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਸਟੀਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਸਟੀਕ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਬਾਣੀ ਦਾ ਵਿਵੇਕੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਵਿਚਲਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸਮਝਣਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹ ਜਾਣਨ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੀ ਲਿਖ ਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਲਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਕੀਤੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੋਲ ਲੇਖੇ ਲਵਾਉਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਣਦਾ ਲਾਭ ਦੇਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਣੀ ਪਾਠ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਆਪਣੇ ਨਿਜੀ ਹਿੱਤ ਪੂਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਕਰੀਬ ਉਸੇ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੱਚੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਫਿਰ ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਇਸ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਵੇਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਦੇ ਭਟਕਣ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸਹੀ ਅਧਿਐਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਅੱਜ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਮਾਨਤਾਵਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਈਆਂ, ਉਸੇ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਖੌਤੀ ਸੱਮਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਨਿਕਲ ਆਵੇਗਾ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਠੀਕ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੇ ਸਭ ਦਾਈਏ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਕੇਵਲ ਪਹਿਲੇ ਅੱਖਰ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਸੋਚ ਸਿੱਧੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਪਰਦਾਇਕ ਬਹਿਸ ਕਰਨਾ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ। ਕੋਈ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਧਰਮ ਉਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪਾਣੀ ਭਰਨਗੇ। ਸ਼ਰਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਸਨ।

ਅਜੋਕਾ ਸਿੱਖ ਇਕ ਭਟਕਣ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਚਾਨਣ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਹ ਦਿਖਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚਾਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਉਹ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੂਲ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦਾ, ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਪੁਜਾਰੀ-ਕ੍ਰਿਤ ਤਰਜਮਾ ਜਾਂ ਉਲਥਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਅਵੇ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਬੁਧੀਜੀਵੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਗੂੜ੍ਹ-ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਸਟੀਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅਰਥ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਆਪਣੇ ਸਟੀਕ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਸਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਵੀ ਹਿੰਦੂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਖਤਰੀ ਹਿੰਦੂ ਜਾਤੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਨਾਮ, ਜਾਤਾਂ ਤੇ ਰਸਮਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਸਮਾਜਕ ਨੇੜਤਾ ਤੇ ਰੋਟੀ-ਬੋਟੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੱਧ-ਕਾਲ ਦੇ ਭਗਤੀ ਅੰਦੋਲਨ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਸਨ, ਜੋ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੀ ਲਹਿਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਦੂਜੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੁਧਾਰਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਕਈ ਤਰੁਟੀਆਂ ਸੋਧ ਕੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਚਲਾਇਆ, ਜੋ ਭਾਵ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦਾ ਸੁਧਰਿਆ ਰੂਪ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਓਹੀ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਈਸ਼ਵਰ, ਭਗਤੀ, ਆਤਮਾ, ਆਵਾਗਮਣ, ਪੁਨਰ-ਜਨਮ, ਮੁਕਤੀ, ਨਰਕ, ਸੁਰਗ, ਪਾਪ ਪੁੰਨ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਤੇ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਇਕੋ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖ ਲਿਪੀ, ਵੱਖ ਬਾਣੀ, ਵੱਖ ਧਾਰਨਾਵਾਂ, ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਵੱਖ ਧਰਮ ਅਸਥਾਨ, ਵੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ, ਵੱਖ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ, ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਵੱਖ ਰਹੂ-ਰੀਤਾਂ, ਵੱਖ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ, ਵੱਖ ਦਿੱਖ, ਵੱਖ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਜਥੇਬੰਦਕ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦਿੱਤੇ।

ਸਿੱਖ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਜਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਾਂਵਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਵੈਦਿਕ ਮੰਤਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਨੰਦ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਿਆਹ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖ ਅਸਥੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹਰਿਦੁਆਰ ਦੀ ਥਾਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ 13 ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਫਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸ਼ਰਾਧਾਂ, ਪ੍ਰਥਾ ਦਾ ਖੰਡਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹਨ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ?

ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ-ਦੋਵੇਂ ਪੁਰਾਤਨ

ਹੱਕ ਪਰਾਇਆ

ਤੁਰ ਪਿਆ ਬਾਬਾ ਸੋਧਣ ਲੁਕਾਈ।
ਛੱਡ ਘਰ ਬਾਰ ਮਾਪੇ ਤੇ ਲੁਗਾਈ।
ਸੰਨ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਤੋਂ ਉਦਾਸੀ ਭਰੀ।
ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਤੁਰੇ ਮੂੰਹ ਸੀ ਕਰੀ।

ਚੱਲ ਪਏ ਲੈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੂੰ ਸੰਗ।
ਜਿੱਤਣ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਵਾਲੀ ਜੰਗ।
ਸੋਧਣ ਵਹਿਮ, ਭਰਮ ਪਖੰਡ।
ਮੁਕਾਉਣ ਭੇਦ ਭਾਵ ਵਾਲੀ ਡੰਡ।

ਪਹਿਲਾਂ ਗਏ ਏਮਨਾਬਾਦ ਨਗਰ।
ਠਹਿਰੇ ਜਾ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਘਰ।
ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਉਥੇ ਭਾਗੋ ਹੰਕਾਰੀ।
ਲੁੱਟਦਾ ਕਿਰਤ ਕਾਮੇ ਦੀ ਭਾਰੀ।

ਭਾਰਾ ਉਹਨੇ ਯੱਗ ਰਚਾਇਆ।
ਬਾਬੇ ਤਾਂਹੀਂ ਸੱਦ ਭਿਜਵਾਇਆ।
ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਦਾਅਵਤ।
ਪਰ ਨਾਲ ਗਰੀਬਾਂ ਨਾ ਮੁਹੱਬਤ।

ਚੱਲੇ ਯੱਗ ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾ ਪਹੁੰਚੇ।
ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਖਾ ਬੌਸ ਰਸ ਭੁੰਚੇ।
ਭਾਗੋ ਡਾਢਾ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਵੇ।
ਝੱਟ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਸੱਦ ਬੁਲਾਵੇ।

“ਰੁੱਖੀ ਮਿੱਸੀ ਲਾਲੋ ਦੀ ਖਾਵੇ।
ਕਿਉਂ ਖੀਰ ਪੁੱਤੇ ਮੇਰੇ ਠੁਕਰਾਵੇ?
ਕਿਉਂ ਗਈ ਤੁਹਾਡੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ?”
ਆਖਦਾ ਇੰਜ, ਭਾਗੋ ਹੋ ਹੰਕਾਰੀ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੈਠੇ ਰਹੇ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾ।
ਆਖਣ ਭਾਈ ਤੂੰ ਵੀ ਲੈ ਆ।
ਇੱਕ ਹੱਥ ਸੱਚੇ ਹੱਕ ਦੀ ਰੋਟੀ।
ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਨਿਹੱਕ ਕਮਾਈ ਖੋਟੀ।

ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਨੇ ਬਚਨ ਫੁਰਮਾਏ।
ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਫਰਕ ਸਮਝਾਏ।
ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ।
ਨਿਰੀ ਜਹਿਰ ਲੁੱਟ ਵਾਲੀ ਕ੍ਰਿਤ।

ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਕ ਨਾ ਦੂਜੇ ਦਾ ਖਾਏ।
ਸੱਚਾ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਿਮ ਕਹਾਏ।
ਕਿਰਤੀ ਕਾਮੇ ਸਨ ਵਡਿਆਏ।
ਮਲਕ ਭਾਗੋ ਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦੁਝਾਏ।

ਹੱਕ ਪਰਾਇਆ ਜਹਿਰ ਹਮੇਸ਼ਾ।
ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਨੂੰ ਦੇਹ ਉਪਦੇਸ਼।
ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਵੰਡਣ ਸੰਦੇਸ਼।
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸੀ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼।
—ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ
ਸੈਨ ਹੋਜੇ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੇ ਸੇਵਕ ਇਸ ਸਾਲ ਤੇਰੀ 550ਵੀਂ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ 'ਤੇ ਸਮਾਗਮ, ਸੋਚ ਤੇ ਸੁਹਰਤ ਲਈ ਬੜੇ ਜੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਮਨਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਲੀਕੇ ਜਾਣਗੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਾਇਦ ਗੱਲਬਾਤ ਥੋੜੀ ਹੀ ਹੋਵੇ। ਨਾਨਕ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਨਾਨਕ ਪੀਰ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਪਰ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਫਕੀਰ ਬਾਰੇ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰੇ। ਸੋਚਿਆ ਮਨਾ! ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਫਕੀਰ ਨਾਲ ਇਕ ਪਾਸਤ ਸੰਵਾਦ ਹੀ ਰਚਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਜੋ ਤੇਰੀ ਫਿਤਰਤ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਬਹਾਨੇ ਮੈਂ ਖੁਦ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋ, ਆਪਣੀਆਂ ਕਮੀਆਂ, ਕੁਤਾਹੀਆਂ ਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਣਨ, ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਕੇ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਮੇਰਾ ਹਾਸਲ ਹੋਵੇਗਾ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ 20 ਰੁਪਿਆਂ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਵਪਾਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਦਿੱਭ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਲੰਗਰ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿਤਾ, ਜੋ ਭੁੱਖਿਆਂ ਲਈ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਲਈ ਮਦਦ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖ-ਸੋਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਣ ਨਹੀਂ ਸਕੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿ ਲਿਆ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਸੀ।

ਬਾਬਾ! ਤੂੰ ਹੀ ਦੱਸ ਜਦ ਲੰਗਰ ਦਿਖਾਵਾ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਭੋਜਨ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਪਲੀਤ ਕਰੇ, ਰੱਜਿਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਰਜਾਇਆ ਜਾਵੇ, ਸੈਕਿਤਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੰਗਰ ਦੇ ਸਟਾਲ ਲਾਏ ਜਾਣ, ਕਿਸੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੱਡੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਸਮਾਗਮ, ਭੋਗ ਜਾਂ ਅੰਤਿਮ ਅਰਦਾਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਚੁੱਕਵਾਂ ਲੰਗਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਆਤਮਾ ਕੁਰਲਾ ਉਠਦੀ ਏ। ਲੰਗਰ, ਲੰਗਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਪੰਗਤ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਪੀੜਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਏ ਅਤੇ ਇਸ ਪੀੜ ਵਿਚੋਂ ਉਭਰਨ ਲਈ ਤੂੰ ਹੀ ਕੋਈ ਸੁਮੱਤ ਦੇਹ!

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! “ਗੁਰੂ ਬਿਰਾਹਮਣ ਕਉ ਕਰੁ ਲਾਵਹੁ ਗੋਬਿਰਿ ਤਰਣੁ ਨ ਜਾਈ॥ ਧੋਤੀ ਟਿਕਾ ਤੈ ਜਪਮਾਲੀ ਧਾਨੁ ਮਲੇਛਾ ਖਾਈ॥” ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰਲੇ ਦਿਖਾਵੇ ਨੂੰ ਨਿੰਦਣ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਬਾਣੀ-ਬੋਲ ਆਪਣੀ ਹੋਣੀ 'ਤੇ ਹੰਝ ਵਹਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹੋਰ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਜਦ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਣੇ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਵੇ। ਜੀਵਨੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾ, ਸੋਗ ਮਨਾਉਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਏ। ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਬਾਣੇ ਤੀਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੀ। ਜਿਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਤੇਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਣਿਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਏ, ਪਰ ਇੰਜ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ। ਅੱਜ ਕੱਲ ਸੁਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਸ਼ੋਭਾ ਸਿੱਖੀ ਫੋਟੋ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਏ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੇਰੇ ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਹ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਫੋਟੋ ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਜਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਏ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਉਸ ਵਕਤ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਧਰਮਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਧਰਮ ਦੀ ਮੋੜੀ ਗੱਡੀ, ਜੋ ਬਿਰਥ ਬਣ ਕੇ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੀਕ ਮੋਲਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ, ਫਲਸਫੇ ਤੇ ਸੋਚ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਬਖਸ਼ੀ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਡੋਰਿਆਂ, ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਮਰਿਆਦਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖੀ ਜੋਤ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਦਾਇਰਿਆਂ ਤੀਕ ਸੀਮਤ ਕਰ, ਇਸ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦਾ ਪਸਾਰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਸਿੱਖੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਾ ਨਾਮ ਏ, ਸੰਗੋਤਨ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਲੋਕ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੱਜ ਤੀਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਦੀ ਏ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ-ਚਿੰਤਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਵੱਲੋਂ ਬੇਰੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਏ। ਡਰ ਲੱਗਦਾ ਏ ਕਿ ਜੈਨ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਵਾਂਗ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚੋਂ ਖਤਮ ਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਮੇਰੀ ਕੂਕ ਤੇਰੇ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਿਆਣਪ ਦੇਹ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲਬੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ, ਖੁਦ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਪਨਾਈਏ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ‘ਸਚੁ ਵਾਪਾਰੁ ਕਰਹੁ ਵਾਪਾਰੀ...’ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਬੋਲ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਉੱਚੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਨੇ। ਪਰ ਕੀ ਕਰਾਂ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਵੀ ਸਿੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਲਈ ਰਾਜੀ

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ!

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਕ ਵਿਚ ਕਾਵਿ-ਰੰਗ ਇੰਨਾ ਭਾਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਾਰਤਕ ਹੈ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ! ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਦੱਸੀਆਂ ਸਨ, “ਘਰ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਮੰਦਿਰ, ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੁਆਵਾਂ ਦਾ ਦੁਆਰ, ਭੈਣਾਂ-ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਦੋਸਤੀਆਂ ਦਾ ਰੈਣ-ਬਸੇਰਾ, ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਸਿਰਜਣ-ਦੁਆਰ ਅਤੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਅੰਬਰੀ-ਪਸਾਰ।” ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਸਿੱਖ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ 550ਵੀਂ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਮਨਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਮੱਤ ਨਾਲ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ? ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਟੁੱਟੇ ਸਗੋਂ ਉਲਟ ਚੱਲ ਰਹੇ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਬਿਆਨੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, “ਵਪਾਰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲੱਗ ਪਵੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਕਮੀਨਗੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਦਾਰੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ‘ਘਰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਧਰਮਸਾਲ...’ ਦੀ ਥਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਫੋਟੋ ਲੈਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਲੇ ਸਚਿਆਰੇਪਣ ਅਤੇ ਨਿਆਰੇਪਣ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।” -ਸੰਪਾਦਕ

ਨਹੀਂ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਨੇ ਕਿ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਝੂਠ, ਠੱਗੀ ਅਤੇ ਹੋਰ-ਫੇਰੀ ਜਾਇਜ਼ ਏ ਅਤੇ ਇਸ ਧਾਰਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ, ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਵਿਖਾਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਦਿਖਾ ਸਕਣ ਕਿ ਉਹ ਵੱਡੇ ਧਰਮੀ ਹਨ। ਵਪਾਰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਦ ਇਹ ਧਰਮ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਲੱਗ ਪਵੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਕਮੀਨਗੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣ ਜਾਵੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਦਾਰੇ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਨਿੱਜੀ ਜਾਇਦਾਦ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ‘ਘਰ ਘਰ ਅੰਦਰ ਧਰਮਸਾਲ...’ ਦੀ ਥਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਵਾ ਕੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਫੋਟੋ ਲੈਣ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਲੇ ਸਚਿਆਰੇਪਣ ਅਤੇ ਨਿਆਰੇਪਣ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾ ਹੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਵਪਾਰਕ ਅਦਾਰੇ ਭਾਈ ਲਾਲੋਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀ, ਦਿਨ ਬਦਿਨ ਵਧ ਫੁਲ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਹ ਕਹਾ ਵਪਾਰ ਏ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੱਚ ਦੇ

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਰੀਬੀ ਸਾਥੀ ਰਿਹਾ। ਤੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲੇ ਸਾਥੀ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਤੇ ਹਤਾਸ਼ ਏ। ਪਿਰਕਾਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਅੱਕ ਕੇ ਹੁਣ ਰਾਮਦਾਸੀਆਂ, ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ, ਲੁਬਾਣਿਆਂ, ਰਵਿਦਾਸੀਆਂ, ਜੱਟਾਂ, ਰਵਿਦਾਸੀਆਂ ਆਦਿ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਿਆ, ਜੋ ‘ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੇ ਮੰਦੇ’ ਦੀ ਘੋਰ ਅਵੱਗਿਆ ਏ। ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਦੇਖ ਤੇਰੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਕਿੰਜ ਦੁਰਕਾਰਦੇ ਨੇ? ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਘਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਰਨ ਲਈ, ਮਰਨ-ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਏ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ‘ਬਾਬੇ ਕੀਤੀ ਸਿੱਧ ਗੋਸ਼ਟਿ...’ ਰਾਹੀਂ ਤਰਕ, ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦ ਤੋਂ

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੇ ਬੋਲ ‘ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿੰਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ॥’ ਸਿਸਕਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜਦ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਣ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਜਾਣਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਤੇਰੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਤੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਕਰੀਬੀ ਸਾਥੀ ਰਿਹਾ। ਤੇਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਨੇੜਲੇ ਸਾਥੀ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਵਿਹਾਰ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਤੇ ਹਤਾਸ਼ ਏ। ਪਿਰਕਾਰੇ ਹੋਇਆਂ ਨੇ ਅੱਕ ਕੇ ਹੁਣ ਰਾਮਦਾਸੀਆਂ, ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ, ਲੁਬਾਣਿਆਂ, ਰਵਿਦਾਸੀਆਂ, ਜੱਟਾਂ, ਰਵਿਦਾਸੀਆਂ ਆਦਿ ਨੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਿਆ, ਜੋ ‘ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੇ ਮੰਦੇ’ ਦੀ ਘੋਰ ਅਵੱਗਿਆ ਏ। ਨੀਚਾਂ ਨੂੰ ਗਲੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਦੇਖ ਤੇਰੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਕਿੰਜ ਦੁਰਕਾਰਦੇ ਨੇ? ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੀਮਤ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਘਾਣ ਅਤੇ ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਰਨ ਲਈ, ਮਰਨ-ਰੁੱਤ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਏ।

ਵਪਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਜੋਕੇ ਵਪਾਰ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਫੁਲਵਾਤੀ ਹੋਰ ਮਹਿਕੇਗੀ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! “ਤੀਰਥ ਵਰਤ ਸੁਚਿ ਸੰਜਮੁ ਨਾਹੀ ਕਰਮੁ ਧਰਮੁ ਨਹੀ ਪੂਜਾ॥ ਨਾਨਕ ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਨਿਸਤਾਰਾ ਦੁਬਿਧਾ ਵਿਆਪੈ ਦੁਜਾ॥” ਜਾਂ “ਪੂਜਾ ਵਰਤ ਤਿਲਕ ਇਸ਼ਨਾਨਾ ਪੁੰਨ ਦਾਨ ਬਹੁ ਦੈਨ॥ ਕਉ ਨ ਭੀਜੈ ਸੰਜਮ ਸੁਆਮੀ ਬੋਲਹਿ ਮੀਠੇ ਬੈਨ॥” ਰਾਹੀਂ ਵਰਤ, ਪੂਜਾ, ਤੀਰਥ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤੇਰੇ ਬੋਲ ਸ਼ਾਇਦ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੀਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਏ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਤੂੰ ਵਰਜਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਕਪੂਤ ਹੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਪਖੰਡਬਾਜੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਧਿਆਉਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸ਼ਬਦ-ਜੋਤ ਨੂੰ ਬੁਝਾ ਕੇ ਕਿਹੜਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਮਸਤਕ ਚਾਨਣ ਕਿਥੋਂ ਬਿਆਵੇਗਾ? ਤੂੰ ਹੀ ਸੁਮੱਤ ਬਖਸ਼ ਬਾਬਾ!

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੇ ਬੋਲ ‘ਨੀਚਾ ਅੰਦਰਿ ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਨੀਚੀ ਹੁ ਅਤਿ ਨੀਚੁ॥ ਨਾਨਕੁ ਤਿੰਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸਾਥਿ ਵਡਿਆ ਸਿਉ ਕਿਆ ਰੀਸ॥’ ਸਿਸਕਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਜਦ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਣ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ ਜਾਣਾ ਪਿਆ, ਜੋ ਸਿਰਫ ਤੇਰੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਸਨ।

ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਾਂਗੇ। ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ 'ਤੇ ਰਹਿਮ ਤਾਂ ਕਰ ਹੀ ਸਕਦੇ ਬਾਬਾ?

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! “ਘਾਲਿ ਖਾਇ ਕਿਛੁ ਹਬੁਹੁ ਦੇਇ” ਵਰਗੀ ਚੇਤਨਾ ਸਾਡੀ ਜ਼ਮੀਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕੀ? ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ ਕੀ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਏ? ਕੀ ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ-ਗੁਰਬੇ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਅਸੀਮਤ ਸੁੱਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲ-ਕਦਮੀ ਕੀਤੀ ਏ? ਕੀ ਇਹ ਸਮਾਜਕ ਬਰਾਬਰੀ ਲਈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਚਾਹਨਾ ਤੁਸੀਂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪਾਪ ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਬਣੇ ਧਨਾਵਾਂ ਵਲੋਂ ਦਸਵੰਧ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਬੇਰੁਹਮਤੀ ਮਨ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਕਰਦੀ ਏ? ਕਿੰਜ ਬੰਨਾਵਾਂ ਢਾਹਸ ਡਿੱਗ ਰਹੇ ਮਨ ਨੂੰ? ਤੂੰ ਹੀ ਕੁਝ ਦੱਸ ਬਾਬਾ!

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! “ਪਾਪ ਕੀ ਜੰਝ ਲੈ ਕਾਬਲੋਂ ਧਾਇਆ ਜੋਰੀ ਮੰਗੇ ਦਾਨ ਵੇ ਲਾਲੋ”, “ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕੁਰਲਾਣੈ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ” ਜਾਂ “ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕੇ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸ ਨ ਹੋਈ॥ ਰਹਾਉ॥ ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵਗੇ ਖਸਮੈ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ॥” ਬੋਲ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਭੁੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨੇ। ਬਾਬਰ ਕਾਬਲੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਦੁਸ਼ਮਣੀ, ਜੁਲਮ, ਤਸੱਦਦ, ਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਜਬਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਉਤਾਰੂ ਨੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆਂ ਵੀ ਸੁਰਮਸਾਰ ਹੋਈਦਾ। ਖੁਦ ਨੂੰ ਇਸ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀ। ਜਦ ਆਪਣੇ ਹੀ ਆਪਣਿਆਂ ਦਾ ਮਰਸੀਆ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੋਣ, ਸਿਵਾ ਸੇਕਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦੇਣ ਜਾਂ ਸਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤਾਪ ਦੀ ਭੱਠੀ ਬਣਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਦੇਖੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਭੀਖ ਮੰਗਣ ਤੋਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮੰਗਤੇ, ਹੀਣੇ ਤੇ ਬੋਝੇ ਬਣਾ 'ਤਾ। ਮਰ ਗਈ ਏ ਗੈਰਤ। ਬੇਅਣਖੀ ਕੌਮ ਆਪਣੀ ਕਬਰ ਖੁਦ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਅੱਜ ਕੱਲ ਤੇਰੀ ਜਨਮ ਭੋਂ 'ਤੇ ਹੋ ਰਿਹਾ ਏ, ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਲੋਅ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਏ ਅੰਧੇਰ-ਨਗਰੀ। ਅਦਲੀ ਰਾਜਾ, ਗਿਆਨ-ਵਿਹੁਣੀ ਤੇ ਅੰਧੀ ਰਈਅਤ ਨੂੰ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਮੁਢਾਦ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਵਰਤਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਰਿਹਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਬੋਲ ‘ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਮਿਟੀ ਪੁੰਦ ਜਗ ਚਾਨਣ ਹੋਇਆ’ ਤਾਂ ਵੈਰਾਗ-ਹਿੰਚਕੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨੇ। ਜੁਲਮ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕਲਮਾਂ ਕੁਝ ਤਾਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਕੁਝ ਜੀ-ਹਜੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਖਾਮੋਸ਼ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕਲਮ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ ਹਰਫ ਬਾਬਰ ਲਈ ਵੰਗਾਰ ਬਣਨਗੇ ਅਤੇ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ, ਦਰਦ, ਵੈਣ, ਕੀਰਨੇ ਅਤੇ ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ ਨੂੰ ਉਲਥਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ? ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਚੁੱਪ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਚੋਗਿਰਦੇ ਵਿਚ ਬੇਗਾਨਗੀ ਦੀ ਜੂਨ ਹੰਢਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਏ। ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੀ ਹੂਕ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ? ਹਰੇਕ ਹੈ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਮਾਰ। ਫਿਰ ਕੌਣ ਲਵੇਗਾ ਸਮਾਜਕ ਅਲਾਮਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰ?

ਹੋ ਨਾਨਕ! ‘ਗਲੀਂ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ ਅਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ...’ ਰਾਹੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਫਰੋਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਲਾ ਕੁਸੱਤ, ਕਮੀਨਗੀ ਅਤੇ

ਚਿਰਾਗ-ਡਾਰ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਕੁਹਜ ਨੂੰ ਜੱਗ-ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਰਤਾਂ ਵਿਚ ਜਿਉਣਾ ਸਿੱਖ ਲਿਆ ਏ। ਅਸੀਂ ਮੌਕੇ ਵੇਖ ਕੇ ਗਿਰਗਿਟ ਵਾਂਗ ਰੰਗ, ਲਿਬਾਸ, ਬੋਲ ਅਤੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਬਦਲਣ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਤੇਰੀ ਇਸ ਸਿਖਿਆ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਰੋਕਾਰ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ, ਰੋਬੋਟ ਵਾਂਗ ਭਾਵਹੀਣ ਹੋਣਾ, ਗੈਰਤ ਵੇਚਣਾ, ਜ਼ਮੀਰ ਦੀ ਬੋਲੀ ਲਾਉਣੀ ਜਾਂ ਖੁਦ ਹੀ ਚੌਰਾਹੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਿਲਾਮੀ ਲਾਉਣਾ, ਆਮ ਵਰਤਾਰਾ ਏ। ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਅ-ਸਿੱਖ ਹਾਂ। ਜ਼ਹਿਨੀਅਤ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰ। ਤੇਰੇ ਬੋਲ 500 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਸੱਚੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚੇ। ਬਦਲਿਆ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ ਸਾਲ ਅਤੇ ਕੈਲੰਡਰ ਬਦਲੇ ਨੇ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੇ ਬਾਣੀ-ਬੋਲਾਂ “ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ...“ ਦੀ ਰੂਹ ਕੁਰਲਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਤੇਰੇ ਹੀ ਵਾਰਸਾਂ ਨੇ ਹਵਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿਤੀ ਏ, ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪਲੀਤ ਕਰ ਦਿਤਾ ਏ ਅਤੇ ਧਰਤ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਖਾਦਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਏ। ਹੁਣ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਫਸਲ ਉਗਦੀ ਏ। ਦਰਿਆ ਬਰੇਤੇ ਬਣ ਗਏ ਨੇ ਅਤੇ ਸਿਸਕਦੀ ਏ ਪੌਣ। ਤੇਰੀ ਸੁਮੱਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਕੁਮੱਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਤੇਰੇ ਵਾਰਸਾਂ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਬੋਲਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਦੀ ਆਸ ਕਿਵੇਂ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਏ? ਅਜਿਹੇ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕੀ ਕਹਾਂ? ਪੀੜਤ ਮਨ ਤੇਰੇ ਬਾਣੀ ਬੋਲਾਂ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਦਿੰਦਾ ਕੂਕਦਾ ਏ “ਰੁੰਡ-ਮਰੁੰਡ ਰੁੱਖ, ਬੰਜਰ ਕੁੱਖ, ਬੇਗੈਰਤ ਮਨੁੱਖ ਅਤੇ ਉਹ ਪੁੱਛਦੇ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਦੇ ਦੁੱਖ?”

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ “ਤਖਤ ਬਹੈ ਤਖਤੇ ਕੇ ਲਾਇਕ...“ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿਤਾ। ਪੁੱਤਰ ਮੋਹ ਨੂੰ ਨਕਾਰ ਕੇ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਨੂੰ ਗੁਰਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਲੋਕਾਈ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕੇ, ਜੋ ਤੂੰ ਪਹੁੰਚਾਈ ਸੀ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਦਿੱਭ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਮੁਖੀ ਸੋਚ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਵੱਡਾ ਧਰਮ ਬਣ ਕੇ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਏ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤਖਤਾਂ ਤੇ ਗੱਦੀਆਂ ਦੀ ਵਸੀਅਤ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਵਸੀਅਤਨਾਮਾ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕਾਇਮ ਏ। ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਏ ਲਿਆਕਤ, ਯੋਗਤਾ, ਗਿਆਨ ਜਾਂ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ। ਸਿਰਫ ਗਲਬਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਤਖਤ ਤੇ ਗੱਦੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਿਹੜੀ ਚੰਗਿਆਈ ਤੇ ਸੁਚੱਜ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੋਗੇ? ਕਿਹੜੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋਵੇਗੀ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਵੋਗੇ? ਕਿਹੜੇ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਉਚੇਰੀਆਂ ਬੁਲੰਦੀਆਂ ਤੀਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਅਤੇ ਦਿੱਖ ਨੂੰ ਰੁਸਨਾਉਣ ਲਈ ਮਨ-ਚਾਹਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ? ਨਿੱਜੀ ਮੁਢਾਦ ਤੀਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਈ ਸੋਚ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਚੰਗਿਆਈ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖਣਾ ਬੇਬਵਾ ਤੇ ਬੇਲੋੜਾ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ। ਆਮ ਸਿੱਖ ਭੁਗਤ ਰਿਹਾ ਏ ਚੌਧਰੀਆਂ ਦੀ ਨਾਕਾਮੀ, ਬਦਨਾਮੀ ਅਤੇ ਬੇਗੈਰਤਾ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ।

ਹੋ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੇ ਸਿੱਖ ਤੇਰੇ ਗੁਣਗਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਜੁਗਾਤ ਜੁ ਬਣਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਕ ਰਹੀ ਏ, ਕੀਰਤਨ ਵਿਕਾਉ ਏ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਮੁੱਲ ਦਾ ਏ। ਸੱਚ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਸੱਚ ਜਿਉਣ ਦੀ ਜੁਅਰਤ ਨਹੀਂ। ਅਜਿਹੇ ਵਕਤਾਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਕਠੋਰ ਸੱਚ ਦਾ ਜੁਅਰਤੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਕਿਸ ਕੋਲ ਏ? ਜਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਚੱਲੀਏ?

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੀ, ਓਨਾ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਅੱਜ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੰਨਣੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੈ। 'ਦੀ' ਮੰਨਾਂਗੇ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ ਅਤੇ 'ਨੂੰ' ਮੰਨਾਂਗੇ ਤਾਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁਣ ਲੈਣ ਨਾਲ ਕੰਮ ਚੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਰਤਾਂਗੇ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਓਸੇ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਵਿਚ

ਪ੍ਰੋ. ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ*
ਫੋਨ: +91-93163-01328

ਉਤਾਰਨਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਨੁਭਵੀ ਸੈਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਜਿੰਨੀ ਪਹਿਲੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਾਲੀ ਵਿਧੀ ਸੋਖੀ ਹੈ, ਓਨੀ ਹੀ ਬਾਣੀ ਵਾਲੀ ਵਿਧੀ ਔਖੀ ਹੈ। ਸੱਖ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦੀ ਇਨਸਾਨੀ ਫਿਤਰਤ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਤੁਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਢਾਡੀਆਂ, ਰਾਗੀਆਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਤੁਰਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਘਟਨਾ ਦੀਆਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਪਰਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ

ਆਉਣੋਂ ਰਹਿ ਹੀ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਅੱਜ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ 'ਤੇ ਵੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ 1469-1539 ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤੁਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਆਸਥਾ ਤਾਂ ਨਿਕਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਨੈਤਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲ ਸਕੀ। ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ ਕਰਕੇ "ਜਗਤ ਗੁਰ ਬਾਬਾ" ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਤੱਕ ਸੁੰਗੜ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਡੇਰੇਦਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਬਿੰਬ ਨੂੰ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਵਰਤਣ ਨੂੰ ਡੇਰੇਦਾਰੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖ ਕੋਟੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਮੰਡੀਕਰਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮਨੁਮਾ-ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤਨੁਮਾ-ਧਰਮੀਆਂ ਵਜੋਂ ਸਮਝਿਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਏਜੰਡੇ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਕੋਟੀਆਂ ਦੇ ਆਗੂ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਏਜੰਡਾ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਆਮ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲਾਲਚ ਅਧੀਨ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਲੋੜਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਆਮ

ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਾਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਸ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬਾ ਹੀ ਕਿਉਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਆਮ ਬੰਦੇ ਦੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਰਾਹ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਅਪਵਿਤਰ ਗਠਜੋੜ ਨੇ ਰੋਕ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤਾਕਤ ਹੋਵੇਗੀ, ਉਥੇ ਨੌਕਰਸ਼ਾਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਕੀ ਬਚਣਾ ਹੈ, ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਬਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਚੇਤਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਟਿਮਟਮਾ ਤਾਂ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਜਲਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾ ਸਕਦੀ। ਕਿਸ ਨੂੰ ਕੌਣ ਦੱਸੇ ਕਿ ਨਾਨਕ-ਚਿੰਤਨ ਵਿਚ ਨਿਹਿਤ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕੀ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਮਾਡਲ ਵਜੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਮਨਾਂ ਵਾਲੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮਲੇਵਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਅਣਰੰਗੇ ਮਨਾਂ ਵਾਲੀ ਭੀੜ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕੇਗੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਬੀਜੇ ਹੋਏ ਬੀਜ ਨੂੰ ਮੌਲਣ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਸਿੱਖ ਹੋਏ ਬਿਨਾ ਸਿੱਖ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸਹੂਲਤ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਾਂਗੇ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭ ਸਕਾਂਗੇ। ਸੋਚਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਆ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਜੋਤਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਰਾਸਤਾ ਦਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸਮਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਣੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ, ਸਿੱਖ

ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮੁਰਾਤਬੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਣਾਓ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੀਆਂ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖ ਲਈਏ ਤਾਂ ਤਣਾਓ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਚਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਜਿਹੇ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਮੌਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਦੇ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰਾਂ ਨਾਲ ਉਡਣ ਵੱਲ ਸੋਧਤ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ: ਗੁਰੂ ਦਾ ਮਾਰਗ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਰਹਿਤ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਖੰਭਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜੇ ਸੁਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹੋ ਜਿਹੀ ਖੜੋਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੀ ਖੜੋਤ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾਨਕ ਨਾਮਲੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨ ਸਿੱਖ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਸਾਂਝੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, "ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਦਾ ਸਿੱਖ ਵਿਚਾਰ-ਸੰਕਲਪ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਕਲਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਪੱਖ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਮੇਲ

ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਯਾਤਰਾ ਜਾਂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਬੜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ-ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਸੱਚ ਵਲ ਵਧ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਇਸ ਸੋਭਾ ਯਾਤਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਨਿਵਾਜਿਆ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਉਨਤੀ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ। ਉਹ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਮਤ ਮੁਤਾਬਕ ਖੜੋਤ ਜਾਤਾਂ ਦੀ ਨਿਜੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਹਿਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਟੁਕ ਦੀ ਚੁਲ 'ਦੋਹਾਂ ਤੇ ਗਿਆਨੀ ਸਿਆਣਾ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਹਿੰਦੂ ਅੰਨਾ ਤੁਰਕੂ ਕਾਣਾ' ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਰੋਹਤ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਭਾਣਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਧਰਮ ਨੂੰ ਜਨਮ ਤੋਂ ਮੰਨ ਲੈਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਨਿਕਲਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਦੋ ਸਿੱਖ ਜੰਮਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਘਟਦੀ ਤੁਰੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਹੀ ਚੇਤਾ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਣੀ ਦਾ ਇਹ ਸੱਚ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਸਿਖੀ ਸਿਖਿਆ ਗੁਰ ਵੀਚਾਰਿ॥ ਨਦਰੀ ਕਰਮਿ ਲੰਘਾਏ ਪਾਰਿ॥ (ਪੰਨਾ 465)

---
*ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।

ਵੇਈਂ ਨਦੀ ਤੋਂ ਸੱਚ-ਖੰਡ

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕਾਦਰ ਨੇ ਕੋਈ ਖੇਲ ਰਚਾਇਆ। ਭਿੰਨੀ ਰੇਣ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਸੀ ਜਗਤ ਸਬਾਇਆ। ਔਖੀਆਂ ਬੰਦ ਤੇ ਹੱਥ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸੁਰਤ ਮੇਰੀ ਸੀ ਉਚੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ, ਤੁਰਦੀ ਤੁਰਦੀ ਤੁਰੀ ਗਈ ਮੈਂ ਜਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੇ ਵਿਚ ਵੜ ਗਈ।

ਧੰਨ ਨਾਨਕੀ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਧੰਨ ਤ੍ਰਿਪਤਾ ਜਿਨ ਨਾਨਕ ਜਾਇਆ। ਜਾਹਰ ਪੀਰ ਜਗਤ ਗੁਰ ਬਾਬਾ ਕਲ ਤਾਰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਇਆ। ਧਰਤ ਪਈ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਦੀ ਬਨਸਪਤੀ ਪਈ ਚਵਰ ਝੁਲਾਵੇ, ਠੰਢੀ ਠੰਢੀ ਪੌਣ ਪੁਰੇ ਦੀ ਝੂਮ ਝੂਮ ਕੇ ਸਦਕੇ ਪਈ ਜਾਵੇ।

ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਚੰਨ ਚਾਨਣੀ ਚੰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਤਾਰੇ। ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ ਵੇਈਂ ਕਿਨਾਰੇ। ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਵੇਈਂ ਪਿਆਸੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਲਈ ਸੀ, ਕਦ ਆਵੇ ਤੇ ਦਰਸ ਦਿਖਾਵੇ ਖੜੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਬਾਬੇ ਪੈਰ ਵੇਈਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਵੇਈਂ ਪੈਰ ਪਕੜ ਕੇ ਬਹਿ ਗਈ। ਬਾਬੇ ਬੈਠ ਸਮਾਧੀ ਲਾ ਲਈ ਵੇਈਂ ਬਾਬੇ ਵਲ ਤਕਦੀ ਰਹਿ ਗਈ। ਨਿਕਲ ਨਦੀ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਰਬਾਬੀ ਬਹਿ ਗਿਆ ਆਣ ਕਿਨਾਰੇ ਉਤੇ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਨਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਜਾਗ ਪਏ ਸੁੱਤੇ।

ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਪੈ ਗਿਆ ਰੌਲਾ ਨਾਨਕ ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਨਾਨਕ ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਜੀਵ ਖਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਦਲਦਲ ਦੇ ਵਿਚ ਖੁਭ ਗਿਆ।

ਕਿਸੇ ਆਖਿਆ, ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਲੁੱਟ ਮਚਾ ਕੇ ਡਰ ਗਿਆ ਏ ਉਹ, ਕਿਸੇ ਆਖਿਆ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋਣੈ ਡਰਦਾ ਹੀ ਕੁਝ ਕਰ ਗਿਆ ਏ ਉਹ।

ਪਰ ਡੁੱਬਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਨਾਨਕ ਚੁਭੀ ਮਾਰ ਸੀ ਬੈਠਾ। ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਉਸ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰ ਸੀ ਬੈਠਾ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਆਕਾਰ ਰਹਿਤ ਦੀ ਜਿੱਥੇ ਜਗਦੀ ਪਈ ਜੋਤ ਸੀ, ਓਸੇ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਹੋਇਆ ਓਤ ਪੋਤ ਸੀ।

ਐਸਾ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਕੀਤਾ ਤਪਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਠਾਰਨ ਦੇ ਲਈ। ਸਤਿਨਾਮ ਦਾ ਬੰਨਿਆ ਬੋਤਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ ਦੇ ਲਈ। ਭਟਕ ਰਹੇ ਇਨਸਾਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਗੁਰਮੁਖ ਗਾਡੀ ਰਾਹ ਚਲਾਉਣਾ, ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਭਰਮ ਮਿਟਾ ਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਬਣਾਉਣਾ।

ਕਿਧਰੇ ਸੱਜਣ, ਮਲਕ ਹੈ ਕਿਧਰੇ, ਕਿਧਰੇ ਬੈਠਾ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੰਗਾਂ ਲੁੱਟ ਕੇ ਖਾ ਲਈ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਖਲਕਤ ਸਾਰੀ। ਕਿਧਰੇ ਪੰਡਿਤ, ਕਿਧਰੇ ਕਾਜੀ, ਕਿਧਰੇ ਮੁੱਲਾਂ ਲੁਟ ਮਚਾਈ, ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਲੁੱਟਾਂ ਮੱਚੀਆਂ, ਦਰ ਦਰ ਰੁਲਦੀ ਫਿਰੇ ਲੋਕਾਈ।

ਓਧਰ ਹਫਤਾ ਦਫਤੀ ਮੱਚੀ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਵੀ ਦੌਤਿਆ ਆਇਆ। ਰੌਲਾ ਪਾਵੇ ਧਾਹੀਂ ਰੋਵੇ ਨਾਨਕ ਇਹ ਕੀ ਕਹਿਰ ਕਮਾਇਆ। ਕਈ ਮਾਰ ਕੇ ਚੁਭੀਆਂ ਲੱਭਦੇ, ਕਈਆਂ ਨੇ ਸੀ ਜਾਲ ਵਿਛਾਏ, ਪਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੱਚਖੰਡ 'ਚ ਪਿਆ 'ਸੋ ਦਰ' ਗਾਏ।

ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਸੀ ਪਿਆ ਹਨੇਰਾ।

ਹਰ ਕੋਈ ਰੱਬ ਨੂੰ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੀ ਸੀ ਓਸ ਵਿਗਾੜਿਆ ਤੇਰਾ। ਦੂਰ ਪਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੇ ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਹੱਥ ਜੋਤ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਬੁੱਲੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਫਰਕ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਸੁਰਤੀ ਰੱਬ ਵਿਚ ਵੜੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਕ ਪਾਸੇ ਮਰਦਾਨਾ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕ ਨਾਨਕ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਤਾ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਨਕ ਕੋਈ ਭੇਦ ਅਗੰਮੀ ਖੋਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਲੰਘਿਆ, ਦੂਜਾ ਲੰਘਿਆ, ਤੀਜਾ ਦਿਨ ਜਦ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ, ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਆ ਬਾਹਰ ਖਲੋਇਆ।

ਨਜ਼ਰ ਉਠਾ ਕੇ ਬਾਬੇ ਤੱਕਿਆ ਬੋਬੇ ਖੜ੍ਹੀ ਦੂਰ ਹੈ ਹੋਈ। ਹੱਥ ਅਰਦਾਸ 'ਚ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨੂਰ ਨੂਰ ਹੈ ਹੋਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਜਾ ਬੋਬੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਉਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ, ਭੈਣ ਨਾਨਕੀ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦਾ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਇਆ।

ਉਠ ਮਰਦਾਨਾ ਸ਼ਬਦ ਗਾਵੀਏ ਅਰਸੋਂ ਬਾਣੀ ਆਉਂਦੀ ਪਈ ਏ। ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸਿਫਤ 'ਚ ਜੁੜ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਸਾਰੀ ਗਾਉਂਦੀ ਪਈ ਏ। 'ਸੋ ਦਰ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰ ਕੇਹਾ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੈ ਨਿਰੰਕਾਰ ਵਸੋਦਾ, ਆਪੋ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪੋ ਸਭ ਦੀ ਸਾਰ ਕਰੋਦਾ।

ਭਾਗ ਹੋਆ ਗੁਰ ਸੰਤ ਮਿਲਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰ ਤੱਕਿਆ ਮੇਰੇ ਵੱਲੇ। ਅੱਖੀਆਂ ਛਮ ਛਮ ਵਰਸਣ ਲੱਗੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਨੈਣ ਹੋ ਗਏ ਝੱਲੇ। ਧਾ ਡਿਗੀ ਫਿਰ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਧਰੀਤ ਹੋ ਗਈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਮਿਹਰ ਜਦ ਹੋਈ ਮੁਰਦੇ ਤੋਂ 'ਸੁਰਜੀਤ' ਹੋ ਗਈ।

-ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ

ਹੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ!

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)
ਨਿਤਾਣੇ, ਨਿਮਾਣੇ, ਖੁਦਗਰਜ਼, ਬੇਗੈਰਤ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਗੁੰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਕਲਮ ਦੀ ਕੂਕ, ਫਿਜਾ ਨੂੰ ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਂਦੀ ਏ,
ਹੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ!
ਤੂੰ ਗੁੰਮ ਏਂ
ਸਾਡੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਹਰਫਾਂ ਵਿਚੋਂ
ਅਰਥ-ਅਰਾਧਨਾ ਵਿਚੋਂ
ਸਾਡੀ ਸੋਚ 'ਚੋਂ
ਕਰਮ-ਸਾਧਨਾ ਵਿਚੋਂ
ਤੇ ਧਰਮ-ਆਸਥਾ ਵਿਚੋਂ।
ਤੂੰ ਗੁੰਮ ਏਂ
ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚੋਂ
ਸੁਹਜ-ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਿਚੋਂ
ਤਰਕਸੰਗਤਾ ਵਿਚੋਂ
ਸੰਜੀਦਗੀ ਵਿਚੋਂ
ਤੇ ਸੁਪਨ-ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ।

ਤੂੰ ਤਾਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ
ਜਦ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਭਾਲਦੇ
ਮੁਖੌਟਿਆਂ ਵਿਚ
ਵੇਸਾਂ ਵਿਚ
ਭੇਖਾਂ ਵਿਚ
ਸਤਹੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ
ਤੇ ਸੰਗਮਰਮਰੀ ਅਸਥਾਨਾਂ ਵਿਚ।
ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਚੇਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ
ਕਿ ਤੂੰ ਤਾਂ ਵੱਸਦਾ ਏਂ
ਝੁੰਗੀਆਂ ਵਿਚ
ਚੀਬੜੇ ਲਿਬਾਸ ਵਿਚ
ਖੁਰਦਰੇ ਹੱਥਾਂ 'ਚ
ਬਿਆਈਆਂ ਵਾਲੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ
ਸੱਚ-ਸੰਵੇਦਨਾ 'ਚ
ਹੱਡੀ ਉਕਰੇ ਸੱਚ 'ਚ
ਤੇ ਵੇਈਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ।
ਹੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ!
ਸਾਨੂੰ ਸੁਮੱਤ ਦੇ ਕਿ

ਖੁਦ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਈਏ
ਨਾਨਕ-ਮੱਤ ਨੂੰ ਸੋਚ-ਜੂਹੇ ਲਾ
ਨਾਨਕ-ਸੋਚ ਦਾ ਲੜ ਫੜ
ਨਾਨਕ-ਮਾਰਗੀ ਬਣ
ਅੰਤਰੀਵ ਵਿਚਲੇ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਜਗਾਈਏ।
ਹੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ! ਹਰਫਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਪਏ ਕੁਹਜਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੇ ਸਨਮੁੱਖ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼ਾਇਦ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਤਲਖ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਣਾ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚਲੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਨੂੰ ਸੁਲਘਦਾ ਰੱਖਦਾ। ਆਖਰ ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ਰਾਹਤ ਚਾਹੀਦੀ ਏ। ਇਸ ਲਈ ਮੇਰਾ ਮਨ, ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਫਰੋਲਣ ਦਾ ਸੀ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਤਹਿਆਂ ਫਰੋਲ ਕੇ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ ਏ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅਜੋਕੇ ਕੁਸੈਲੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ, ਮਾਨਵੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਚੰਗੇਰਾ ਕਰਨ, ਜੁਗਤ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਹਰਫਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੂਰੇ ਅਰਥ ਉਗਾਉਣ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਨੂੰ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹੋਗੇ ਤਾਂ ਕਿ ਸੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜਿਉਂਦਾ ਰਹਿਣਾ ਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਲਮ ਇਹ ਕੂਕਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੈ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਪੀਰ, ਆਓ, ਲੱਭੀਏ ਸਭ ਦਾ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਫਕੀਰ?

ਕਾਵਿ ਜਗਤ

ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਚੀਸ

ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ 'ਚ ਕਿਵੇਂ ਬਰਕਤ ਪੈਂਦੀ ਆ ਲੰਘ ਵੇਖ ਕਰਤਾਰਪੁਰੇ, ਕਰ ਅਰਦਾਸਾਂ ਮੰਗੋ ਜੋ ਦਰਸ ਦਿਦਾਰੇ ਲਗਦਾ ਹੁੰਦਾ ਪੂਰਾ ਪਹੁੰਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰੇ।
ਕਰਨੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣੀ ਇਹ ਦੱਸੂ ਕੇਵਲ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦਰ, ਆਪੋ ਫਿਰ ਤੂੰ ਸਮਝ ਹੈ ਲੈਣਾ ਇਹ ਡੇਰੇ ਤੇ ਉਚੇ ਮੰਦਿਰ ਵਿਹਲਤਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੈਤਾਨਾਂ ਦੇ ਘਰ। ਮੈਂ ਮੈਂ ਛੱਡ ਕੇ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਕਹਿਣਾ ਬਾਬੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੰਗਤਾਂ ਤਾਈਂ ਰਟਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਪੰਥ ਤੇ ਮੇਰੀ ਸੰਗਤ ਕਹਿ ਕਹਿ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਪੱਠੇ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਪੰਜ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਧਰਮ ਲੁਟੇਰੇ ਅੱਜ ਵੀ ਦਨ ਦਨਾਉਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਧਰਮੀ ਕਿਰਤੀ ਮਾਨਵ ਦਰਦੀ ਪੱਤ ਦੀ ਖਾਤਰ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰ ਲਕੋਈ ਫਿਰਦੇ ਨੇ। ਪ੍ਰਚਾਰ ਬਹਾਨੇ ਲਾਉਂਦੇ ਚਿੱਟਾ ਪੱਥਰ ਮੜ੍ਹਦੇ ਸੋਨਾ ਇਹ ਬਣ ਗਏ ਵਪਾਰ ਦੇ ਘਰ, ਅੰਦਰ ਰੱਬ ਲੁਕਾਇਆ ਤੂੰ ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਭਾਵੇਂ ਫੋਲੀ ਜਾ ਖੜਾਵਾਂ ਚੋਲੇ ਤੇ ਭੇਰੇ ਦਿਨ ਭਰ।
ਬਿਖੜਾ ਪੈਂਡਾ ਰੱਬ ਮਿਲਣ ਦਾ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਤੂੰ ਸੀ ਕਰ'ਤਾ ਸੋਖਾ, ਪਰ ਅੱਜ ਤੇਰੇ ਘਰ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਰਸਤਾ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਪੰਥ ਦੋਖੀਆਂ ਨੂੰ ਹੈ ਲੱਗਦਾ ਔਖਾ। ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤੇਰੀ ਚਰਨ ਛੋਹ ਧਰਤੀ ਇੰਜ ਲੱਗਦਾ ਇਹ ਡੋਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਭੇਖੀ ਬਣ ਕੇ ਕੁਝ ਟੱਬਰ ਪੰਥ ਨੂੰ ਖਾ ਗਏ ਲੋਕ ਲੁਕਾਈ ਅੱਜ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ।
ਉਲਝੀ ਤਾਣੀ ਜਾਵੇ ਨਿੱਤ ਹੋਰ ਉਲਝਦੀ ਸਾਨੂੰ ਲੱਭਦਾ ਇਸ ਵਿਚ ਰਾਹ ਕੋਈ ਨਾ, 'ਸੋਹਲ' ਸਿੱਖ ਦਾ ਸਿੱਖ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਮੁੱਕਾ ਜੋਤਨ ਵਾਲਾ ਰਹਿਬਰ ਤੇਰੇ ਜਿਹਾ ਦਿਖਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾ।
-ਡਾ. ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੋਹਲ ਸਾਬਕਾ ਸੰਯੁਕਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪੰਜਾਬ।

ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਮੀਆਂ ਕਵਿਤਾ

ਗਿਆਰਾਂ ਜੁਲਾਈ 2019 ਨੂੰ ਆਸਾਮ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਕ ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਤੇ ਦਸ ਜਣਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਦੋਸ਼ ਹੈ: ਆਸਾਮ ਦੀ ਅਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਠੋਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ, ਬਦਅਮਨੀ ਫੈਲਾਉਣਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਠੋਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵੇਲੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਸ ਜਣੇ ਕੌਣ ਹਨ? ਇਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਸਾਮੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਪੂਰਬੀ ਬੰਗਾਲ ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤਰ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵੱਡੇ ਬਰੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਮਿਹਨਤਕਸ਼ ਕਿਸਾਨ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਕਵੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ 'ਮੀਆਂ ਕਵਿਤਾ' ਲਿਖਦੇ ਹਨ।

ਨਵਸ਼ਰਨ ਕੌਰ

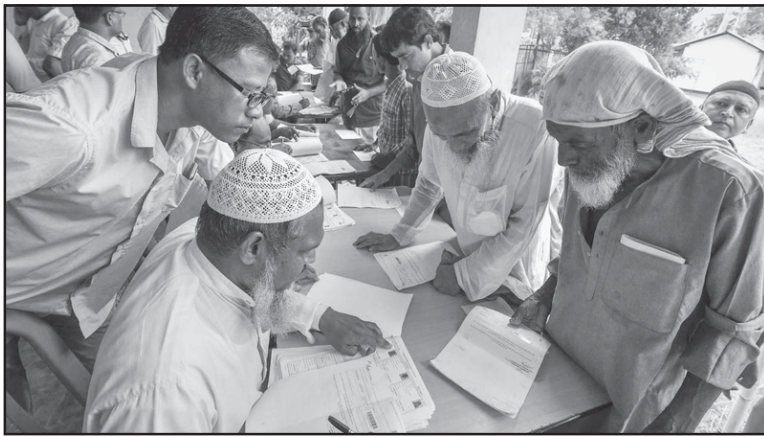
ਮੀਆਂ ਉਰਦੂ ਦਾ ਲਫਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਜਨਾਬ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਸੰਬੋਧਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ

ਹਿੰਦੂਤਵਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਬੁਰਫ਼ਾਗਰਦੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹਰ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਬੋਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਈਚਾਰਾ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਉਤੇ ਹੈ। ਆਸਾਮ ਵਿਚ ਹੜ੍ਹ ਤਾਂ ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਆਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਥੇ ਜੋ ਹੜ੍ਹ ਨਫਰਤ ਦਾ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਨਫਰਤ ਦੇ ਇਸ ਹੜ੍ਹ ਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਵੰਗਾਰਿਆ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਲਿਖੀ ਜਾ ਰਹੀ 'ਮੀਆਂ ਕਵਿਤਾ' ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਦੋ ਲੱਖਾਂ 'ਚ ਨਵਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਅਤੇ ਐਸ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਲੋਕ-ਦੋਖੀ ਪਹੁੰਚ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪੇਸ਼ ਹੈ, ਪਹਿਲਾ ਨਵਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਦਾ ਲੇਖ। ਦੂਜਾ ਐਸ. ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਮੈਂ ਨਤਮਸਤਕ ਹਾਂ ਧਾਨ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਨਤਮਸਤਕ ਹਾਂ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨੂੰ,
ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤ ਹਾਂ...।
ਇਕ ਗੰਦਾ ਮੀਆਂ
ਮਾਮਲਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ,

ਦੀ ਮੰਗ ਨੇ ਘੋਰ ਸੰਕਟ ਵਲ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ।
ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ
ਕਿ ਇਹ ਸੂਚੀ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ
ਨੂੰ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ
ਮਸ਼ਕ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕੋਈ

ਮੈਂ ਵੀਰਾਨ, ਦਲਦਲੀ ਭੋਂ ਨੂੰ
ਧਾਨ ਦੇ ਹਰੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਜਾਉਣ ਲਈ।
ਮੈਂ ਇੰਟਾ ਢੋਈਆਂ
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਉਸਾਰੀਆਂ ਲਈ
ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹਾਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਆਰਾਮ ਲਈ
ਮੈਂ ਗੰਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ
ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਰੋਆ ਰੱਖਣ ਲਈ
ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੋਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ
ਤੁਹਾਡੀ ਚਾਕਰੀ 'ਤੇ
ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਵੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ!
ਦਰਜ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਮੀਆਂ ਹਾਂ
ਜਮਹੂਰੀ, ਧਰਮ ਨਿਰਪੇਖ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ
ਇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਹੱਕਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹੂਣਾ।
(ਤੁਹਾਡੀ ਲਿਸਟ ਵਿਚ)
ਮੇਰੀ ਮਾਂ 'ਸੱਕੀ' ਵੇਟਰ ਹੈ
ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪੇ ਭਾਰਤੀ ਨੇ
ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੋ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਛੱਡੋ
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ 'ਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬੇਦਖਲ ਕਰ ਦਿਓ
ਮੇਰੇ ਹਰਿਆਲੇ ਖੇਤ ਮੈਥੋਂ ਖੋਹ ਲਵੋ
ਬੁਲਡੋਜ਼ਰ ਲਵੋ
ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਫੇਰ ਛੱਡੋ
ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ
ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਵਿੰਨ੍ਹ ਸੁੱਟਣ
ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਕਸੂਰ ਦੇ।
ਦਰਜ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਮੀਆਂ ਹਾਂ
ਬ੍ਰਹਮਪੁੱਤਰ ਦਾ
ਤੁਹਾਡੇ ਤਸੀਹਿਆਂ ਨੇ
ਮੇਰਾ ਪਿੰਡਾ ਸਾੜ ਕੇ

ਕਾਗਜ਼ੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਝੰਬੇ ਮੁਸਲਮਾਨ।

ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹੈ ਖਬੀਰ ਅਹਿਮਦ
ਜਾਂ ਮਿਜਾਨੂਰ ਮੀਆਂ...।
83 ਦੀ ਅੱਗ ਵਰ੍ਹਾਉਂਦੀ ਰਾਤ
ਮੇਰੇ ਲੋਕ ਚੁੱਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਲਦੇ,
ਵਿਰਲਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ
ਮੁਕਾਲਮੁਆ, ਰੂਪੋਹੀ, ਜੁਰੀਆ,
ਸਾਇਆ ਦਾਕਾ, ਪਾਖੀ ਦਾਕਾ
ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ
ਸਿਵਿਆਂ ਵਾਂਗ ਬਲੇ ਮੀਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ।
...

ਐਸੀ ਸੰਧੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ
ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ
ਲੋਕ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ। ਫੇਰ 31 ਜੁਲਾਈ
ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਰਜਿਸਟਰ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਸੂਚੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ
ਜਾਵੇਗੀ ਤਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ
ਕੀ ਹਸਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਕੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ
ਹਿਰਾਸਤੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਸੜਦੇ ਰਹਿਣਗੇ? ਅੱਜ
ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਬੇਵਤਨੇ, ਬੇਘਰੇ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਹੀਣ
ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਮੰਡਰਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

85 ਵਿਚ ਜੁਆਰੀਆਂ ਦੇ ਗਰੋਹ ਨੇ
ਨੀਲਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਮੈਨੂੰ
ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਚਲਦੀ ਸਦਨ ਵਿਚਕਾਰ।
ਬੰਗਾਲੀ ਮੂਲ ਦੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ
ਆਸਾਮ ਦੇ ਹਿਰਾਸਤੀ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਅਣਮਨੁੱਖੀ
ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਲੋਕ
ਹਨ, ਜੋ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼
ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। ਕੌਮੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਰਜਿਸਟਰ
ਦੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ
ਗਹਿਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਆਸਾਮ
ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਬੂਤ ਦੇਣਾ ਹੈ
ਕਿ ਉਹ 24 ਮਾਰਚ 1971 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਸਾਮ
ਦੇ ਵਾਸੀ ਸਨ। ਜੁਲਾਈ 2018 ਨੂੰ ਆਸਾਮ ਰਾਜ
ਨੇ ਆਸਾਮੀ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਕੱਢੀ ਜਿਸ
ਵਿਚ ਆਸਾਮ 'ਚ ਵਸਦੇ ਕਰੀਬ 40 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ
ਦੇ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ
ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ
ਦੀ ਮੋਹਲਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ
40 ਲੱਖ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਬੂਤਾਂ

34 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਆਪਣੀ ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ 17 ਵਾਰ ਉਜਾੜਾ ਹੰਢਾਇਆ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਨਾਲ ਤੇ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਉਹ ਹਰ ਵਾਰ ਨਵੀਂ ਥਾਂ ਵਸੇਬਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਵਿਰਾਸਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਿਤਾ ਆਸਾਮ ਦਾ ਮੂਲ ਵਾਸੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਭਰਾ ਕੋਲ ਕੁਝ ਕਾਗਜ਼ ਹਨ, ਪਰ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਐਸਾ ਕਾਗਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਕੇ।

ਹੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਝੰਬੇ ਲੋਕ ਇਕ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਥਾਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ।

ਇਸੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਮੀਆਂ
ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ, ਹਫੀਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਦੀ
ਕੌਮੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਬਾਰੇ 2016 ਵਿਚ
ਲਿਖੀ ਕਵਿਤਾ 'ਦਰਜ ਕਰੋ ਮੈਂ ਮੀਆਂ ਹਾਂ' ਨਾਲ।
ਇਹ ਰੋਹ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ। ਹਫੀਜ਼ ਅਹਿਮਦ
ਆਪਣੀ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਕੌਮੀ
ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਰਜਿਸਟਰ ਦਾ ਬੇਖੋਫ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ
ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ 'ਮੀਆਂ' (ਜੋ ਗਾਲ਼ ਬਣ
ਚੁਕੀ ਹੈ) ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ
ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:
ਦਰਜ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਮੀਆਂ ਹਾਂ
ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਾਗਰਿਕ ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚ
ਮੇਰਾ ਸੀਰੀਅਲ ਨੰਬਰ ਹੈ 200543
ਮੇਰੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ
ਆਉਂਦੀ ਗਰਮੀਆਂ ਰੁੱਤੇ
ਮੇਰਾ ਇਕ ਹੋਰ ਬਾਲ ਆਉਣਾ ਹੈ
ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਨਫਰਤ ਕਰੋਗੇ
ਜਿੰਨੀ ਮੈਨੂੰ ਕਰਦੇ ਹੋ?
ਦਰਜ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਮੀਆਂ ਹਾਂ

ਸਿਆਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਗ ਦੀ ਰੱਤ ਹੈ
ਖਬਰਦਾਰ!
ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਗੁੱਸੇ ਦੇ ਸਿਵਾਏ
ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ
ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਦੂਰ ਰਹੋ!
ਜਾਂ ਰਾਖ ਹੋ ਜਾਓ।
ਮੀਆਂ ਕਵਿਤਾ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ
ਪਰਾਇਆ/ਦੂਜਾ ਹੋਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ।
ਸ਼ਾਲਿਮ ਹੁਸੈਨ 'ਨਾਨਾ, ਮੈਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ' ਵਿਚ
ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ:
ਨਾਨਾ, ਮੈਂ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ
ਸਹੀ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ
ਨੋਟਰੀ ਤੋਂ ਤਸਦੀਕ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ
ਕਿ ਮੈਂ ਮੀਆਂ ਹਾਂ।
ਹੁਣ ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ ਉਠਦੇ ਨੂੰ
ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚੋਂ
ਪਹਾੜਾਂ ਹੇਠੋਂ ਸਰਕਦੀ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚੋਂ
ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ ਕੂਚ ਕਰਦਿਆਂ

ਰੋਤਿਆਂ, ਬਰੇਤਿਆਂ ਤੋਂ
ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁੱਡਾਂ ਤੋਂ
ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ ਕਹੀ ਨਾਲ ਧਰਤ ਨੂੰ ਚੀਰਦਿਆਂ
ਧਾਨ, ਗੰਨੇ ਤੇ ਦਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸਣੇ
ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਸਰਕਦਿਆਂ
ਪੜ੍ਹ ਲੈ ਮੇਰੀ ਉਲਝਣ।
ਜਦੋਂ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਧੱਕੜ ਮੈਨੂੰ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ੀ
ਤੇ ਮੈਂ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਬਾਗੀ ਦਿਲ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਤੇ ਮੀਆਂ ਹਾਂ।
ਦੇਖ ਮੈਨੂੰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਕਾਪੀ ਵੱਖੀ ਥੱਲੇ
ਤੇ ਉਗਲ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਕੀਤਿਆਂ
ਆਪਣੀ ਸੰਸਦ, ਆਪਣੀ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ
ਆਪਣੇ ਕਨਾਟ ਪਲੇਸ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ
ਤੇ ਦੱਸਦਿਆਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ, ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ
ਤੇ ਜਨਪਥ 'ਤੇ ਟੂਮਾਂ ਵੇਚਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ
ਮੈਂ ਮੀਆਂ ਹਾਂ।

ਕੌਮੀ ਰਜਿਸਟਰ ਦਾ ਅਸਰ ਅਤੇ ਗਰੀਬ
ਲੋਕਾਂ ਉਤੇ ਟੁੱਟੇ ਕਹਿਰ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ
ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਅਸੀਂ 'ਕਾਰਵਾਂ-ਏ-ਮੁਹੱਬਤ'
ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਝ ਸਾਥੀ, ਆਸਾਮ ਗਏ।
ਉਸ ਫੇਰੀ ਦੌਰਾਨ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ
ਮਿਲੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਂ ਜਾਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ
ਸਾਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ, ਬੇਦਖਲੀ, ਹਿਰਾਸਤੀ
ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਦੇ ਡਰ, ਅਤੇ ਰੋਜ਼-ਰੋਜ਼ ਦੀ
ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਹਿੰਦਿਆਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ
ਸੀ। ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਹੀ ਮਹੀਨਿਆਂ
ਵਿਚ 57 ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ
ਚੁਕੇ ਹਨ। ਕੌਮੀ ਰਜਿਸਟਰ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਅਸੀਂ
ਅੱਖੀਂ ਵੇਖੀ-ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਤੇ ਏਜੰਟਾਂ ਦੀ
ਬੇਲਗਾਮ ਲੁੱਟ, ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ
ਨਫਰਤ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕਹਾਉਂਦੇ
ਪ੍ਰਗਤੀਸ਼ੀਲ ਆਸਾਮੀ ਲੇਖਕਾਂ, ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ
ਵੀ ਬੰਗਾਲੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਦਾਸੀਨਤਾ!
ਅਸੀਂ ਬੇਦਖਲੀ ਦਾ ਡਰ, ਬੇਵਤਨੀ ਦਾ ਦਰਦ
ਅਤੇ ਰੋਹ ਵਾਲਾ ਸੁਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਬਰੇਤਿਆਂ
ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੂਲ
ਵਾਸੀਆਂ ਕੋਲ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ
ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਉਜਾੜਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਜੋ
ਦਰਿਆ ਦਾ ਰੁਖ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਵਾਰ-ਵਾਰ
ਉਜੜਦੇ, ਵਸਦੇ ਤੇ ਫਿਰ ਉਜੜਦੇ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ
ਜੋ ਨਿੱਕੀ ਉਮਰੇ ਵਿਆਹੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜੋ ਕਦੀ
ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਗਈਆਂ, ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ
'ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ' ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ
ਬਾਪ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹੋਣ ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼।

34 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਇਜ਼ਹਾਰ ਅਹਿਮਦ ਨੇ

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਜਨਤਕ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਅਰਥਾਤ ਜਨਤਕ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਨਿਹੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਟਾਈਮ' ਰਸਾਲੇ ਨੇ 2017 ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਵਿਚੋਂ 31% ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋਕ ਵੀ ਬੜੇ ਚਿੰਤਿਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ? ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਾਰਥਕ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ, ਟੈਕਸਸ ਅਤੇ ਓਹਾਇਓ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ 32 ਬੰਦੇ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ।

ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਦਾ ਹੱਲ ਵੀ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲੀ ਕਾਰਨ ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਮੰਤਵ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ। ਵੱਡਾ ਅੜਿੱਕਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਵੀ ਖੁਦ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਕਈ ਸਵਾਲ

ਮਝੈਲ ਸਿੰਘ ਸਰਾਂ

ਅਣਸੁਲਝੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਕੁਝ ਕੁ ਫੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਲਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਤੇ ਘਰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੂਟਿੰਗ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਅੰਨੇਵਾਹ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਅਕਸਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਰਾਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਕੋਈ ਮੁਜ਼ਰਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬੜੇ ਮਿਲਣਸਾਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਅਣਹੋਣੀ ਵਾਰਦਾਤ ਨੂੰ ਅੰਜ਼ਾਮ ਦੇਸ਼ੀ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਦਿੰਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਭਿਣਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿੰਦਾ। ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਜਦੋਂ ਉਹਦੇ ਅਤੀਤ ਨੂੰ ਘੋਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਕਿ ਉਹ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਧੌਕੇਸਾਹੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਬੁਲਿੰਗ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਵਕਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਭ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਸਹਿੰਦਾ ਰਿਹਾ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਬਦਲੇ ਦੀ ਇੱਕ ਐਸੀ ਗੰਢ ਬੱਝ ਗਈ, ਜਿਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਣ ਤੋਂ ਕਤਰਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾਕ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਬਲਦੇ ਭਾਂਬੜ ਨਾਲ ਸਭ ਕੁਝ, ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਇਥੋਂ ਦਾ ਗੰਨ ਕਲਚਰ, ਜੋ ਉਹਨੂੰ ਖਤਰਨਾਕ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਹੋਈ ਗੰਨ ਫਾਇਰਿੰਗ ਲਈ ਹਥਿਆਰ ਕਰੀਬ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਹੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।

2012 ਵਿਚ ਸੈਂਡੀ ਗੁੱਕ (ਕਨੈਕਟੀਕਟ) ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਫਾਇਰਿੰਗ, ਜਿਸ ਵਿਚ 28 ਬੱਚੇ ਤੇ ਟੀਚਰ ਮਾਰ ਗਏ ਸਨ, ਦੀ ਤਰਿ ਤੱਕ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਪਿਛੋਂ ਇਹੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬੁਲਿੰਗ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਨਿਆਣਿਆਂ ਤੋਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨੂੰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਹਟਾਉਣਾ ਵੀ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮੁੰਡਾ, ਜਿਹਦਾ ਨਾਂ ਐਡਮ ਸੀ, ਗੁਸਤਾਖ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਗੰਨ ਕਲਚਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਉਲਾਰ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ।

ਠਾਹ ਠਾਹ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀਡੀਓ ਗੇਮਾਂ ਖੇਡਦੇ ਐਡਮ ਨੂੰ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਦੀ ਵੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਸੀ; ਉਹਨੇ ਐਡਮ ਨੂੰ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਵੀ ਦਿਵਾਈ। ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਐਡਮ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ 1999 ਵਿਚ ਕੁਲਨਬੀਨ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੂਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਸੀ। ਬੱਸ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹਦੇ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਜੰਨੂੰਨੀ ਫਤੁਰ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਉਹਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੀ ਹੀ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨ ਚੁੱਕੀ ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੂੰ ਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ, ਤੇ ਫਿਰ ਜਾ ਵਤਿਆ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸਕੂਲ, ਤੇ ਭੁੰਨ ਸੁੱਟੇ

26 ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਬੱਚੇ ਤੇ ਟੀਚਰ। ਫਿਰ ਆਪ ਵੀ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰ ਲਈ।

ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਕੋਲ ਪੰਜ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਵਧੀਆ ਲਾਇਸੈਂਸਸ਼ੁਦਾ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨਾਂ ਸਨ। ਭਲਾ ਐਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਸਵੈ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਦੇਣੇ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸਹੀ ਹੈ!

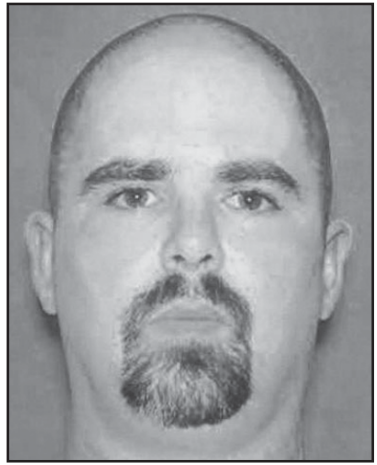
ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਫਲੋਰਿਡਾ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਕੂਲ ਸੂਟਿੰਗ ਵਾਲੇ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨਿਕੋਲਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਵੀ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਵੀ ਬੁਲਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦਾ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਵਰਤਾਓ ਵਿਗੜਦਾ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਾਰਨ ਉਹਨੂੰ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਹਨੇ ਖੁਦ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨ ਖਰੀਦੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਕੁਝ ਦੋਸਤ ਵੀ ਸਨ, ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨ ਸੁੱਟੇ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਬੁਲਿੰਗ ਬੰਦ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸ 'ਤੇ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੋਕ ਲੱਗ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਗਲਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਪਬਲਿਕ ਸੂਟਿੰਗ ਦਾ ਹੈ। ਨਵ-ਨਾਜ਼ੀਵਾਦ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਸਲੀ ਅਤਿਵਾਦ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕੁਝ ਚਿੱਟੀ ਚਮੜੀ ਵਾਲੇ ਇਹ ਭਰਮ ਪਾਲ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਵਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਤੇ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਚ ਵਿਚੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ, ਜੋ ਅੱਗੋਂ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਨਫਰਤ ਨੂੰ। ਅਜੋਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਇਸ ਫਾਸ਼ੀਵਾਦ ਸੋਚ ਦਾ ਜਿੱਤਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਸਿਰ ਫਿਰਿਆ ਹੱਥ ਬੰਦੂਕ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਿਹੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਨਸਲੀ ਵਾਰਦਾਤ ਅਗਸਤ 2012 ਵਿਚ ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਓਕ ਕਰੀਕ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਗੋਰੇ ਨਸਲਪ੍ਰਸਤ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨ ਨਾਲ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ 6 ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗਾਂ ਇਸੇ ਨਫਰਤ ਵਿਚੋਂ ਹੋਈਆਂ।

ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤਿਵਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤਿਵਾਦੀ ਐਕਸ਼ਨ 9/11 ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਸਿੱਧਾ ਇਸਲਾਮਿਕ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਵਾਂਗ ਵੱਖਵਾਦੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਵਾਰਦਾਤ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਕੌਮੀਅਤ ਵਾਲੇ ਇਥੇ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖ ਕਿਸ ਨਾਲੋਂ ਹੋਣਾ? ਇਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਬਲਿਕ ਸੂਟਿੰਗ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਅਤਿਵਾਦ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕੌਮੀਅਤ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਹ ਜੋ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਟੈਕਸਸ ਵਿਚ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਾਲਮਾਰਟ ਅੰਦਰ 20 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਨੇਵਾਹ ਗੋਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ 80 ਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ, ਉਸ ਕਾਤਿਲ ਦਾ ਮਕਸਦ ਮੈਕਸੀਕੋ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਮਾਰੇ ਵੀ ਉਹੀ ਗਏ। ਇਹ ਕਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਕਰੀਬ 1000 ਮੀਲ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਗਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਟਫਟੀਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਕੁਝ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਰਹੀਆਂ, ਪਰ ਅਨੁਭਵ ਇਹੋ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਸੂਟਰ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਇੱਕ ਦਮ ਨਹੀਂ ਬਣੀ, ਇਹਦੇ ਪਿਛੇ ਟਰੰਪ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਮੈਕਸੀਕੋ ਬਾਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਗਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਟੱਪ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਕਸੀਕੋ ਬਾਰਡਰ 'ਤੇ ਕੰਧ ਬਣਾਉਣ ਸਬੰਧੀ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ, ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜ ਵੀ ਠੱਪ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਪੁਲਿਸ ਵਲੋਂ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰਨ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਨੇ ਮੈਕਸੀਕੋ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਨਫਰਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ

ਤੇ ਨਤੀਜਾ ਨਿਕਲਿਆ 20 ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਦਾ ਕਤਲ। ਇਹਨੂੰ ਘਰੇਲੂ ਅਤਿਵਾਦ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਕਈ ਸੂਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸੂਟਰ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਦਿਮਾਗੀ ਸੋਚ ਕਰਕੇ ਹੋਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਟੈਕਸਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਓਹਾਇਓ ਵਿਚ ਬਰੈਟ ਨਾਂ ਦੇ ਸੂਟਰ ਨੇ 9 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਆਪਣੀ ਸਕੀ ਭੈਣ ਵੀ ਸੀ, ਜੋ ਉਸੇ ਸ਼ਾਮ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਫਰ ਕਰਕੇ ਆਈ ਸੀ, ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨ ਸੁੱਟਿਆ। ਉਹਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਇਹੋ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨੇ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਉਹ ਹਿੱਟ ਲਿਸਟਾਂ ਵੀ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਓਕ ਕਰੀਕ ਵਿਚ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਵੇਡ ਮਾਈਕਲ ਪੇਜ

ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਇਕੱਲੇ ਸੂਟਰ ਵਲੋਂ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਦੀ ਘਟਨਾ ਅਕਤੂਬਰ 2017 ਨੂੰ ਲਾਸ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਓਕ ਕਰੀਕ, ਵਿਸਕਾਨਸਿਨ ਵਿਚ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਪਿਛੋਂ ਪਹੁੰਚੀ ਪੁਲਿਸ ਫੋਰਸ

ਵੇਗਸ ਵਿਚ ਹੋਈ, ਜਿਥੇ 58 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤੇ ਕੋਈ 500 ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਹੀ ਵਾਰਦਾਤ ਸੀ। ਇਹਦਾ ਸੂਟਰ 64 ਸਾਲ ਦਾ ਪਕਰੇਤ ਉਮਰ ਦਾ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਘਿਨਾਉਣੀ ਵਾਰਦਾਤ ਨੂੰ ਅੰਜ਼ਾਮ ਦੇਣ ਦਾ ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਸੀ, ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ। ਲਾਸ ਵੇਗਸ ਮੈਦਾਨ 'ਚ ਇੱਕ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਤੇ ਉਸ ਸੂਟਰ ਨੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ 32ਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਕੇ ਕਮਰੇ ਇੱਕਲੇ ਨੇ ਇੱਕ ਹਫਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਏ ਤੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਟੈਚੀ ਭਰ ਭਰ ਕੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕਠੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੋ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨਾਂ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਰਾਤ ਦੇ 10 ਵਜੇ ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਮੇਲਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਆਪਣੇ 32ਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਬਾਰੀ, ਜੋ ਮੇਲੇ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵੱਲ ਖੁਲ੍ਹਦੀ ਸੀ, ਵਿਚੋਂ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨਾਂ ਨਾਲ ਅੰਨੇਵਾਹ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੁਲਿਸ ਭਾਵੇਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਦਮ ਪੁੱਜ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿ ਗੋਲੀ ਆ ਕਿਥੋਂ ਰਹੀ ਹੈ? ਪੁਲਿਸ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹੋਰ ਹੋਟਲਾਂ ਵੱਲ ਭੱਜ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹੇਠਲੀਆਂ

ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਵੱਲ ਵੱਧ ਧਿਆਨ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਹਮਲਾਵਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 15 ਮਿੰਟਾਂ 'ਚ ਹੀ 1100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾਗ ਕੇ ਲੋਥਾਂ ਤੇ ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੇ ਸੱਥਰ ਹੀ ਵਿਛਾ ਦਿੱਤੇ। ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ 32ਵੀਂ ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਉਹਦੇ ਕਮਰੇ ਤੱਕ ਅੱਪੜੀ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਜਿਹੇ ਸਿਰਫਿਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੀ ਮਨਸੂਬਾ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਘਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨਾਂ ਤੱਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਰੋਕੀ ਜਾ ਸਕੇ।

ਇਸ ਸਾਲ ਮਈ ਮਹੀਨੇ ਵਰਜੀਨੀਆ ਬੀਚ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਹੋਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 40 ਸਾਲ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਗੰਨ ਨਾਲ ਅੰਨੇਵਾਹ ਫਾਇਰਿੰਗ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 12 ਜਣਿਆਂ ਸਮੇਤ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਖੁਦ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਲੱਭਾ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਬਰ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸੁਝਾਅ ਭੇਜੇ ਕਿ ਹਰ ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਕਿ ਹਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ 'ਤੇ ਬੜਾ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਇਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹਦੀ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਵਜ੍ਹਾ ਦਬਾਅ ਵਾਲੀ ਨੀਤੀ ਤਿਆਗੀ ਜਾਵੇ।

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇੱਕ ਤਰਕ ਇਹ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿੰਗਲ ਮਾਂ ਤੇ ਸਿੰਗਲ ਬਾਪ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਪਰਿਵਾਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਆਣੇ ਇੱਕ ਐਸੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਪਲਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਪਿਆਰ ਅਧੂਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਮਾਂ ਕੋਲ ਰਹਿ ਕੇ ਵੱਡੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਬਾਪ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਤੋਂ ਕੋਰੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਜੇ ਬਾਪ ਕੋਲ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਮਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਦੇ ਸਮਝ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਅਕਸਰ

ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੀਆਂ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਜੁਰਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੀ ਖਾਤਿਰ ਵੀ ਉਹ ਦਿਲ ਕੰਬਾਉ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੀਡੀਏ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵਾਰਦਾਤ ਨੂੰ ਕਿਹੜੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਮੀਡੀਆ ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾਵੇ, ਜੋ ਅੱਗ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਂਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਕਰੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਸਲਵਾਦ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਇੱਕ ਤਬਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉਲਟਾ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਛੇਤੀ ਕੀਤੇ ਅਜਿਹੇ ਖੁਲਾਸੇ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਪਰ ਮੀਡੀਆ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਕਲ ਤਾਂ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੀਡੀਏ ਦੀਆਂ ਦੋ ਕੁ ਮਿਸਾਲਾਂ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮੀਅਤ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ: ਪਹਿਲੀ ਜਦੋਂ 9/11 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ 'ਤੇ ਉਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਨ ਨੂੰ ਪੱਗ ਵਿਚ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇੱਕ ਦਮ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਦੀ ਨਫਰਤ ਸਿੱਖਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਜਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਇਹ ਵਹਿਮ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਇੱਕ ਵਾਰ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ 'ਤੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦਾ ਅਸਰ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਦੂਜੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ, ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਤਲ ਪਿਛੋਂ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ ਨੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਉਹਦੇ ਦੋ ਸਿੱਖ ਬਾਡੀ ਗਾਰਡਾਂ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਬਸ ਐਨਾ ਸੁਣਨ ਦੀ ਦੇਰੀ ਸੀ, ਹਜ਼ੂਮ ਇੱਕਠੇ ਹੋਏ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਬਾਡੀ ਗਾਰਡ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜੋ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਆਪਾਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਰਵੱਈਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਹਨੂੰ ਕਾਪੀਕੈਟ ਕਰਾਈਮ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਈ ਮਾਸ ਸੂਟਿੰਗ ਦੇ ਕੇਸ ਪਹਿਲੇ ਹੋਏ ਕੇਸਾਂ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਕਈ ਸਿਰ ਫਿਰਿਆਂ ਨੇ ਕੀਤੇ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਘਰੇਲੂ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀਆਂ ਵੱਧ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਕਰਕੇ ਸਰਦਾਰੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣਾ ਰੋਹਬ ਰੱਖਦਾ ਹਰ ਮੁਲਕ 'ਤੇ, ਅੱਖਾਂ ਵੀ ਦਿਖਾਲ ਦਿੰਦਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਟਰੰਪ ਵਰਗਾ ਗੁਸੈਲ ਲਾਲ ਚਿਹਰਾ ਹੋਵੇ, ਫਿਰ ਕੋਣ ਬੋਲਦਾ ਮੋਹਰੇ ਭਲਾ! ਇੱਕ ਕਹਾਵਤ ਹੈ, ਯਥਾ ਰਾਜਾ ਤਥਾ ਪਰਜਾ। ਜਦ ਮੁਲਕ ਦੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਕਰਕੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕੁਦਰਤੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਬਣਨ। ਜਦੋਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਦਬਕੇ ਮਾਰਨ, ਫਿਰ ਪਰਜਾ ਨੇ ਵੀ ਜਲਵਾ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚਣਾ ਕਿ ਗੋਲੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਮੁਕੰਮਲ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ, ਅਜੇ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੈ।

ਹੁਣ ਤੱਕ ਹੋਈਆਂ ਸੂਟਿੰਗ ਦੀਆਂ ਸਭ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਸਟੇਨਗੰਨਾਂ ਵਰਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਇਸੈਂਸ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਸੁਰਖਿਆ ਲਈ ਲਏ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਦੂਜੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਘੱਟ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸੁਰਖਿਆ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ, ਉਲਟਾ ਕਈ ਘਰਾਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਕੁੜਿੱਤਣ ਨੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਹਥਿਆਰਾਂ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਵੱਡੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ; ਦੋਹਾਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਛੱਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਜੇ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰ ਪਿਸਤੌਲ ਵਗੈਰਾ ਨਿੱਜੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵੱਡੀਆਂ ਜਨਤਕ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੁਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਵਿਚ ਵੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਬਦਲਾਓ ਲਿਆਉਣਾ ਪੈਣਾ।

ਹਸਪਤਾਲ ਦਾ ਵਰਾਂਡਾ। ਜਨਵਰੀ ਦੀ ਸਵੇਰ। ਹੱਡ ਚੀਰਦੀ ਸਨਸਨਾਉਂਦੀ ਹਵਾ। ਧੁੱਪ ਏਨੀ ਮੱਧਮ ਕਿ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਵੀ ਸੋਕ ਨਾ ਲੱਗੇ। ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲੰਘਦਿਆਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕੋਲ ਦੇ ਸਟਰੈਚਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਗਿਆ। ਚੀਕ ਹਵਾ ਵਿਚ ਗੂੰਜੀ।

ਉਹ ਚੀਕ ਉਸ ਸਟਰੈਚਰ 'ਤੇ ਪਏ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖਿਆ। ਨੰਗੇ ਠੰਢੇ ਸਟਰੈਚਰ 'ਤੇ ਉਹ ਪਾਟੀ ਨਿੱਕਰ, ਕਮੀਜ਼ ਪਾਈ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਉਪਰ ਲਿਆਂ। ਲੱਤਾਂ ਪਤਲੀਆਂ ਸਾਂਵਲੀਆਂ। ਪੈਰ ਕੋਲੇ ਵਰਗੇ ਕਾਲੇ। ਚਿਹਰਾ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੋਂ ਵੱਢਿਆ ਟੁੱਕਿਆ। ਨੱਕ ਤੋਂ ਹੇਠਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕੁਚਲਿਆ ਹੋਇਆ ਜ਼ਖਮੀ। ਬੁੱਲ੍ਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਾਇਬ।

ਉਹ ਜ਼ਾਰ-ਜ਼ਾਰ ਰੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਸਟਰੈਚਰ ਹਿਲਾਏ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਹ ਚੀਕਿਆ ਸੀ।

ਉਸ ਦਾ ਹੱਥ ਕੂਹਣੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹੱਡੀ ਉਥੋਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਐਕਸਰੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਰਾਜੀ ਸੇਠ

ਅਨੁਵਾਦ: ਭਜਨਬੀਰ ਸਿੰਘ

ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆਏ ਅੱਧਖਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਝਿੜਕਿਆ, “ਕਹਿ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣੇ ਡਾਕਟਰ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੇਖ ਲਵੇਗਾ, ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਜ਼ਲ ਕੰਨ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।” ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਅਣਮੰਨੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ। ਮੁੰਡਾ ਫਿਰ ਤੜਫ ਉਠਿਆ।

ਐਤਵਾਰ ਦੀ ਇਸ ਠੰਢੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਾਰਡ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਛੁੱਟੀ 'ਤੇ ਹੈ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਹਿਮ-ਸਹਿਮ ਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕਾ-ਦੁੱਕਾ ਨਰਸਾਂ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਤੁਰਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਈਆਂ।

ਆਪਣੇ ਫਿਸੇ ਹੋਏ ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਚੀਕ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਧਸਦੀ ਗਈ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਸਿਸਟਰ, ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ?”

ਨਰਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੇਠੋਂ ਉਪਰ ਤਕ ਦੇਖਿਆ, ਫਿਰ ਕੁਰਸੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਖਿਸਕਾ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਤੁਸੀਂ ਬੈਠੋ, ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਖ ਲੈਣਗੇ।”

“ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ”, ਕਹਿਣਾ ਮੈਨੂੰ ਫਜ਼ਲ ਲੱਗਾ। ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਖਿਸਕ ਆਇਆ। ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਚੀਕਣ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਥੇ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੰਬਣੀ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਢੇ ਲੋਹੇ ਨਾਲ ਵਜਾਉਂਦੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਖਮੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮੁੜ ਦਰਦ ਦੀ ਤੜਫ 'ਚ ਲਪੇਟ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਲਗਪਗ ਬਾਰਾਂ-ਤੇਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਕੁੜੀ ਵੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਗੋਰਾ ਗੋਲ ਚਿਹਰਾ ਤੇ ਨਿੱਕੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਅੱਖਾਂ। ਉਹ ਲਾਲ ਸਵੈਟਰ ਤੇ ਸਾਲ ਲਈ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖੀ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ।

ਆਦਮੀ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਉਦਾਸੀਨਤਾ ਨਾਲ ਮੁੰਡੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਖੁਦ ਧੁੱਪ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਉਥੇ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ।

ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਹੜਬੜੀ ਜਿਹੀ ਮੱਚ ਗਈ। ਫੋਨ 'ਤੇ ਨੌਂ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਨ 'ਚ ਭੀੜ ਨੂੰ ਲੰਘ ਕੇ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਜਾਗੀ। ਲੱਗਾ, ਮੈਂ ਸਾਇਦ ਉਸ ਅੱਧਖਤ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜੋ ਅਜੇ ਵੀ ਧੁੱਪ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਉਧਰ ਠੰਢ ਤੇ ਦਰਦ ਨਾ ਸਹਿੰਦੀ ਲਾਚਾਰੀ ਸਟਰੈਚਰ ਤੋਂ ਪਿਸਾਬ ਬਣ ਕੇ ਚੋ ਰਹੀ ਹੈ।

“ਬੋੜ੍ਹਾ ਚਿਰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ...। ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁਣੇ ਡਾਕਟਰ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ... ਆ ਗਿਆ ਹੈ।”

“ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਦਿਓ, ਜਾਓ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦਿਖਾਓ।” ਮੇਰੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਹਿਕਾਰਤ ਭਰੀ ਤਲਖੀ ਝਲਕ ਆਈ ਸੀ। ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਉਸ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਕਹਾਂ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਲੱਗੇ ਪਰ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਸੁੱਝਿਆ। ਬੱਸ, ਦਰਦ ਭਰੀ ਕੰਬਣੀ ਕਲੋਜੇ ਨੂੰ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ।

ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਦੇਖਦਿਆਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਭੀੜ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਈ। ਮੈਂ ਕੁੜੀ ਕੋਲ ਆਇਆ, “ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਹੈ?”

“ਹਾਂ।”
“ਕੀ ਹੋਇਆ ਇਸ ਨੂੰ?”

ਹਿੰਦੀ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਰਾਜੀ ਸੇਠ (ਜਨਮ 1935) ਨੇ ਲਿਖਣਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ 1975 ਵਿਚ ਛਪੀ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ 40 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਕ ਉਸ ਦੇ 13 ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ ਅਤੇ ਦੋ ਨਾਵਲ ਛਪ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਨਾਵਲ ‘ਤਤ-ਸਮ’ (1983) ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਲਾਸਿਕ ਨਾਵਲ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਹਾਸਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਪੁਰਾਤਨਤਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੀ ਗਲਵੱਕੜੀ ਪੁਆਉਂਦਾ ਹੈ। ‘ਡਰ’ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਸੇਠ ਨੇ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਬਾਤ ਪਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ, ਕਿਤੇ ਵੀ ਖੁਦ-ਬਖੁਦ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵੱਲ ਖੁੱਲ੍ਹਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

“ਪਤੰਗ ਉਡਾਉਂਦਾ ਛੱਡ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ।”
“ਉਸ ਦੇ ਉਪਰ ਲੈਣ ਲਈ ਕੋਈ ਚਾਦਰ ਵਗੈਰਾ ਲਿਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਏਨੀ ਠੰਢ ਹੈ।”
ਉਹ ਝਿਜਕ ਗਈ, “ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਮਾਂ ਬਹੁਤ ਡਰ ਗਈ ਸੀ।”

“ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਦੋ ਕੱਪੜੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਜੇਕਰ...।”
ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਚੌਕੰਨੀ ਹੋ ਗਈ। ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸ਼ਾਲ ਲਾਹਿਆ ਅਤੇ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਭਰਾ ਉਪਰ ਦੇਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਲਕੀ ਜਿਹੀ ਛੋਹ ਨਾਲ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਦਰਦ ਤਾਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਚੀਕਿਆ। ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬੁੱਲ੍ਹ ਟੁੱਕ ਕੇ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਤਦ ਉਹ ਅੱਧਖਤ ਆਦਮੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਹਿ ਕੇ ਉਥੋਂ ਖਿਸਕ ਗਿਆ। 10-15 ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪੈਕਟ ਫੜੀ ਮੁੜਿਆ। ਪੈਕਟ ਵਿਚੋਂ ਚੀਕੂ ਕੱਚ ਕੇ ਕੁੜੀ ਵੱਲ ਵਧਾਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਟ ਕੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ। ਚੀਕੂ ਦਾ

ਹੋਣ। ਆਦਮੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਨਹੁੰਆਂ ਨਾਲ ਚੀਕੂ ਛਿੱਲਣ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।
ਐਕਸਰੇ ਲਈ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਨੰਬਰ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਸੀ। ਬੰਦੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਮੈਂ ਸਟਰੈਚਰ ਦੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਟੋਬਲ 'ਤੇ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਦਰਦ ਨਾਲ ਦੂਹਰਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਕਵਾਇਦ ਵਿਚ ਉਹ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੋਇਆ, ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਵੀ ਹੁਬਕੀ ਰੋਣ ਲੱਗੀ; ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਗ ਆਈ ਸੀ।

ਬਾਹਰ ਉਹ ਅੱਧਖਤ ਬੰਦਾ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਚੀਕੂ ਨਿਗਲਣ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। “ਹੋ ਗਿਆ?” ਉਸ ਨੇ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਹਥੇਲੀ ਦੀ ਪਿੱਠ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਪੂੰਝਿਆ।

“ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਅਜੇ ਰੁਕਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਆਈ ਤਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਫੋਟੋ ਲੈਣੀ ਪਵੇਗੀ।”
ਹੁਣ ਗਲਿਆਰੇ ਵਿਚ ਪਏ ਬੈਂਚਾਂ ‘ਤੇ ਲੋਕ ਬਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ, ਅੱਧਖਤ

ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ। ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਲੁਕੇ ਕੇ ਮੈਂ ਡਿਵੈਲਪਿੰਗ ਰੂਮ ਵਿਚ ਵੜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਐਕਸਰੇ ਲੈ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ-ਖੜ੍ਹੇ ਮੈਨੂੰ ਸਟਰੈਚਰ ਦੀ ਖੜ-ਖੜ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਬੰਦਾ ਐਕਸਰੇ ਦੀ ਗਿੱਲੀ ਪਲੇਟ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹਿਚਕੋਲੇ ਖਾ-ਖਾ ਕੇ ਚੀਕਦਾ ਡੁਸਕਦਾ ਮੁੰਡਾ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ।

ਦਿਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਖ ਲਵਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਖੜ੍ਹਾ ਰਿਹਾ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਥੀਏਟਰ ਵਿਚ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਡੱਡੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਿਠਾਈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਸਟਰੈਚਰ ਦੇ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਮੁੜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

“ਸੁਣੋ।” ਕੋਈ ਬੇਹੋਸ਼ ਕਮਜ਼ੋਰ ਪਤਲੀ ਜਿਹੀ ਅਵਾਜ਼ ਪਿੱਛਿਓਂ ਆਉਂਦੀ ਸੁਣੀ। ਉਹ ਕੁੜੀ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਦੌੜੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਰੁਕਦਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਕਾਹਲੀ ਨਾਲ ਬੋਲੀ, “ਤੁਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਵੀਰੇ ਦੇ ਪਲਸਤਰ ਲੱਗਣ ਤਕ?”

“ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਪਿਉ ਹਾਂ?” ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵਾਕ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਿੜਕਿਆ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਲੰਘਦੀ ਪਾਰ ਕਰਦੀ ਆਉਂਦੀ ਉਸ ਬੱਚੀ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ! ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰੋਹ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪੀ ਗਿਆ ਅਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਅਪਰੇਸ਼ਨ ਥੀਏਟਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਥੀਏਟਰ ਦਾ ਬੂਹਾ ਬੰਦ ਸੀ। ਕੁੜੀ ਇਕਦਮ ਗੁੰਮ-ਸੁੰਮ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੀ ਰਹੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੁਪੱਟੇ ਦੇ ਪੱਲੇ ਨੂੰ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਦੱਬਦੀ ਅਤੇ ਉਗਲਾਂ ਟੁਕਦੀ।

“ਤੇਰਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ?”
“ਜਮੀਲਾ।” ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਈ।

ਦੋ-ਚਾਰ ਵਾਰ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੋਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਵੀ ਪਰ ਉਹ ਸਹਿਮੀ ਜਿਹੀ ਖੜ੍ਹੀ ਰਹੀ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਗੱਡੀ। ਸੱਜੇ ਤੋਂ ਖੱਬੇ, ਖੱਬੇ ਤੋਂ ਸੱਜੇ ਪੈਰ ‘ਤੇ ਆਪਣਾ ਭਾਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਥੇ ਖੜ੍ਹਾ ਰਹਿਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਭਰਪੂਰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ।

“ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅੱਬਾ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦੀ ਐ?”
ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਘਸੀਟਣਾ ਚਾਹਿਆ। “ਸਭ ਡਰਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ...।”

“ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਡਰਨ ਲੱਗਾ?” ਮੈਂ ਘਬਰਾ ਗਿਆ। ਉਤੇਜਿਤ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ।

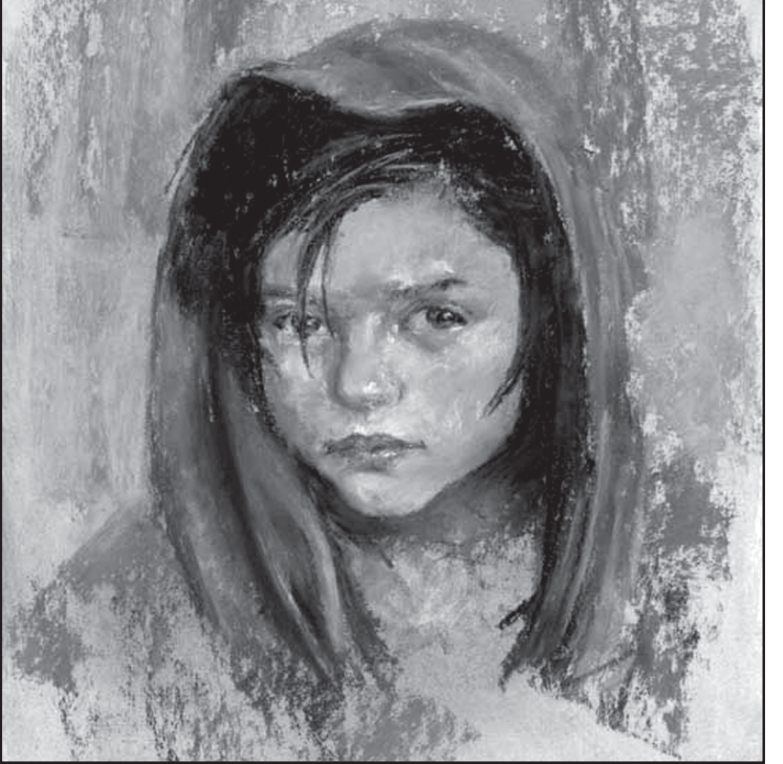
ਉਹ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਤੱਕਦੀ ਫਿਰ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ। ਤਦ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ। ਸਟਰੈਚਰ ‘ਤੇ ਪਿਆ ਮੁੰਡਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਅੱਧਖਤ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਕਾਰਨ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਇਕਦਮ ਸ਼ਾਂਤ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਲਾਗਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਲਿਜਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਅੱਧਖਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਨੇ ਦਿਸਾ ਬਦਲੀ। ਮੈਂ ਗੇਟ ਵੱਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਸੜਕ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਟੋ ਰੋਕਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਸਵਾਰੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਦਿਆਂ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਅੱਧਾ ਸਰੀਰ ਰਿਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਆ-ਜਾ ਰਹੇ ਟਰੈਫਿਕ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਉਹ ਕੁੜੀ ਇਧਰ ਭੱਜੀ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਲਗਪਗ ਬਦਹਵਾਸ, ਬੇਤਹਾਜ਼ਾ।

“ਰੁਕੋ... ਜ਼ਰਾ ਰੁਕੋ... ਸੁਣੋ... ਸੁਣੋ।” ਉਹ ਹੜ ਰਹੀ ਸੀ। “ਸੁਣੋ ਤਾਂ ਸਹੀ... ਡਾਕਟਰ ਕਹਿ ਰਿਹੇ, ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।”

“ਹਾਂ ਹਾਂ! ਫਿਰ?” ਮੇਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਫਿਰ’ ਕਹਿਣ ‘ਤੇ ਉਹ ਅਚਾਨਕ ਰੁਕ ਗਈ। ਕੁਝ ਸੋਚ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਤੁਹਾਡੇ ਕੱਲ੍ਹ ਪੱਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ?”

“ਨਹੀਂ।”
“ਕਦੋਂ ਹੋਣੀ?”

ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹ ‘ਚ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਧੱਕਣ ਲੱਗਾ, “ਲੈ ਖਾ... ਅੱਧਾ ਦਰਦ ਤਾਂ ਢਿੱਡ ਭਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਿਟ ਜਾਉ।”

ਮੁੰਡਾ ਬੇਚੈਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਰੋਣ ਅਤੇ ਇਨਕਾਰ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਲੱਗੇ। ਆਦਮੀ ਚੀਕੂ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਧੱਕਣ ਲਈ ਬਜ਼ਿਦ ਦਿਸਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਅਤੇ ਗਰਜਿਆ, “ਰਹਿਣ ਦਿਓ... ਕੱਚ ਦੇਵੇਗਾ। ਤੇਨੂੰ ਖਵਾਉਣ ਦੀ ਪਈ ਹੈ... ਉਸ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਦੇਖ... ਜਾਹ ਪਹਿਲਾਂ ਐਕਸਰੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲਿਆ।” ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਵਾਰਡ ਬੁਆਏ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ।

ਐਕਸਰੇ ਕੈਬਿਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮੁੰਡਾ ਫਿਰ ਚੀਕਣ ਲੱਗਾ, “ਨਹੀਂ, ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।” ਉਂਜ ਵੀ ਵਾਰਡ ਬੁਆਏ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਾਰਨ ਵਲਾਣ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਸਟਰੈਚਰ ਜਿਸ ਖੂਬੀ ਨਾਲ ਉਤਾਰਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਦਾ ਰੋਸ਼ਾ-ਰੋਸ਼ਾ ਹਿਲਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕਾਫੀ ਸੀ।

“ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ? ਜਾਵੇਗਾ ਕਿੱਦਾਂ ਨਹੀਂ?” ਅੱਧਖਤ ਨੇ ਝਿੜਕਿਆ।
“ਤੂੰ ਕਦੇ ਫੋਟੋ ਖਿਚਵਾਈ ਹੈ ਪੁੱਤਰ। ਐਕਸਰੇ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।” ਮੈਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਦਖਲ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ।

ਉਸ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜਿਸਮ

ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਬੈਠਾ, ਚਾਹੇ ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਇੰਚ ਪਰ੍ਹੇ ਖਿਸਕ ਕੇ ਮੇਰੀ ਸਫੈਦਪੱਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਆਪਣਾ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

“ਵਿਚਾਰੇ ਦੇ ਬੜੀ ਸੱਟ ਲੱਗੀ ਹੈ।” ਮੈਂ ਗੱਲ ਤੋਰੀ। “ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਕੇ ਜਾਉਗੇ?”

“ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ...।” ਉਹ ਤਿੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ। “ਘਰੇ ਠੀਕ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇੰਨੀ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ?”

“ਤੁਹਾਡਾ...।” ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਵਾਕ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

“ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ।” ਉਹ ਰੁੱਖਾ ਜਿਹਾ ਬੋਲਿਆ, “ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਖਾ ਪੀ ਕੇ ਸਭ ਖਿਸਕ ਜਾਣਗੇ... ਮਤਲਬੀ।”

“ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹੋ?”
“ਚਟਾਈਆਂ ਵੇਚਦਾਂ, ਦੱਖਣ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ।”

“ਕਿੰਨੇ ਬੱਚੇ ਤੁਹਾਡੇ?”
“ਹੋਣਗੇ ਕੋਈ ਛੇ ਸੱਤ।”

“ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿਉ, ਜਨਰਲ ਵਾਰਡ ਵਿਚ। ਕੋਈ ਨਾਲ ਨਾ ਵੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਸਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੱਥ ਦੇ ਇਲਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਰਹਿ ਗਈ ਤਾਂ...।”

“ਕਿਉਂ ਜਨਾਬ? ਪਿਉ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ਜਾਂ ਮੈਂ?”
ਉਹ ਤਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। “ਸਵੇਰੇ ਤੋਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਜਾ ਕੇ?”

ਮੈਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਚੌਰਾਹੇ ਵਿਚ ਨੰਗਾ

“ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ।”
“ਉਹੋ!”

ਉਹ ਸੁੰਨ ਜਿਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਫਿਰ ਰੋਣਹਾਕੀ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲੀ, “ਸੁਣੋ... ਤੁਸੀਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੇ? ਅਸੀਂ ਤਿੰਨ ਨੰਬਰ ਵਾਰਡ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਆਇਓ ਨਾ...।” ਉਸ ਨੇ ਲਿਲਕਤੀ ਜਿਹੀ ਕੱਢੀ।

“ਕੀ ਕਰਾਂਗਾ ਆ ਕੇ?” ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸਾਂ, ਉਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਤੀਜੀ ਅੱਖ ਹੈ, ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਅਣਜਾਣ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਨਰਮਾਈ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਅਣਜਾਣ ਵੱਗ ਨਾਲ ਉਥੋਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਬੋਲ ਸਕਦਾ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਬਾਂਹ ਫੜ ਲਈ। “ਦੱਸੋ! ਆਉਗੇ ਨਾ?”

ਉਹ ਹੱਥ ਇਕਦਮ ਠੰਢਾ ਪਰ ਪਕੜ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ। “ਤੇ ਤੇਰੇ ਅੱਬਾ...।” ਮੈਂ ਝਿਜਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

“ਉਹ ਮੇਰੇ ਅੱਬਾ ਨਹੀਂ।” ਉਹ ਬੋਲੀ।
“ਫਿਰ?”

“ਫਿਰ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ... ਮਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ।”

“ਤੇਰੇ ਅੱਬਾ ਕਿੱਥੇ ਨੇ?”
“ਮਰ ਗਏ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ।”

“ਤੇ ਇਹ?”
“ਇਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦੇ ਆ। ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਹਰ ਵੇਲੇ।” ਉਹ ਵਿਚਾਲੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ।

“ਫਿਰ ਇਹ ਤੇਰਾ ਸਕਾ ਭਰਾ?”
“ਹਾਂ, ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਵੀ ਆ।” ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਗਲਾ ਭਰ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਰ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਦੱਬਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਕਿੱਲ ਮੇਰੇ ‘ਤੇ ਗੱਡ ਦਿੱਤੇ।

ਮੈਂ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ, ਉਹ ਭੱਜ ਗਈ।
ਅਗਲਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਮੈਂ ਉਥੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਜਾਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਦੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰੇਗਾ। ਉਂਜ ਵੀ ਇਸ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਜਾਵਾਂ? ਉਥੇ ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦੀ ਟੋਕਰੀ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਮੂਧੀ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਪਰ ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਮੇਰੇ ਇਰਾਦੇ ਦੀ ਫੂਕ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੀ। ਸੜਕ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਤੇਜ਼ ਭੱਜਦੇ ਟਰੈਫਿਕ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ, ਮੇਰੇ ਤਕ ਭੱਜਦੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ, ਬਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕੱਸਦਾ ਠੰਢਾ ਹੱਥ, ਹੰਝੂ ਭਰੀਆਂ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅੱਖਾਂ-ਮੈਨੂੰ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਸ ਪਤਲੀ ਜਿਹੀ ਡੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਖਿੱਚਿਆ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਵਿਅੰਗ
ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਬਣੂ
“ਪੁੱਤ, ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰ। ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਪਾ ਵਾਂਗੂੰ ਅਫਸਰ ਬਣਨੇ।” ਦਾਦੀ ਨੇ ਸਕੂਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੇ ਰਵੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ।
“ਨਹੀਂ ਵੱਡੇ ਮੰਮਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ ਪਾਪਾ ਵਰਗਾ ਅਫਸਰ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਡੇਰੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਵਰਗਾ, ਬਾਬਾ ਬਣੂੰ।” ਰਵੀ ਨੇ ਬੂਟ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।
“ਕਿਉਂ ਪੁੱਤ, ਸੁੱਖ ਨਾਲ ਤੂੰ ਕਿਉਂ...।” ਦਾਦੀ ਇਕਦਮ ਭਮੱਤਰ ਗਈ।
“ਵੇਖੋ ਵੱਡੇ ਮੰਮਾ, ਆਪਾਂ ਜਦੋਂ ਡੇਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਲੋਕ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਨੇ। ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਢੇਰੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਲੇ ਸੇਬ, ਕੋਲੇ, ਬਰਫੀ-ਕਿਨਾ ਕੁੱਝ। ਪਾਪਾ ਕੋਲੋਂ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਮੰਗੋ, ਕਹਿਣਗੇ ਅਜੇ ਤਨਖਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਪਾਪਾ ਦਾ ਸਕੂਟਰ ਖਰਾਬ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ, ਬਾਬੇ ਕੋਲ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕਾਰਾਂ। ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਚੰਗਾ, ਪਾਪਾ ਨਾਲੋਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਬਣੂੰ।” ਰਵੀ ਨੇ ਅਣਭੋਲ ਮਨ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।
-ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮਰਾੜੂ
ਫੋਨ: 91-95014-00397

ਬਹਾਦਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛਪੇ ਲੇਖ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ’ ਵਿਚ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਵਰਤੋਂ ‘ਤੇ ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇ ਨਾਂ ਪਿਛੇ ਲਾਏ ਜਾਂਦੇ ਉਪ ਨਾਂ ‘ਦੇਵ’ ਬਾਰੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖ ਚੁਕਾ ਹਾਂ। ਪੰਜਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਂ ਅਰਜਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕਿਧਰੇ ਸੰਕੇਤ ਮਾਤਰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਫਿਰ ਕਦੇ ਸਹੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੇਵੇਂ, ਸੱਤਵੇਂ ਅਤੇ ਅੱਠਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਹਰਿ’ ਦੇ ਉਚਾਰਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਪ੍ਰੋ. ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪ ਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੁਕਤ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ‘ਬਹਾਦਰ’ ਵਜੋਂ ਲਿਖੇ ਅਤੇ ਉਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ‘ਬਹਾਦੁਰ’ ਵਜੋਂ ਲਿਖਣ ਅਤੇ ਉਚਾਰਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਸਿੰਘ’ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਜੋੜ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਫਾਰਸੀ ਵਲੋਂ ਆਏ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਇਸ ਜ਼ਬਾਨ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ (ਇਹੋ ਜਿਹਾ, ਇਹੋ ਨਹੀਂ) ਉਚਾਰਣ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਬਹਾਦਰ ਵਜੋਂ ਲਿਖਣਾ ਅਤੇ ਬੋਲਣਾ ਕੋਈ ਬੱਜਰ ਗਲਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਵਿਚ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਾਅਦ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਬਹਾਦੁਰ ਦੋਵੇਂ ਲਿਖੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਪੰਜਾਬੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਵਿਚਲੇ ਇਕ ਅੰਗ ਵਜੋਂ ਵੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਵਜੋਂ ਵੀ, ਬਹਾਦਰ ਹੀ ਉਚਾਰਦੇ ਅਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਖੈਰ, ਮੇਰਾ ਸਰੋਕਾਰ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਵਿਚਾਰਨਾ ਹੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੋ. ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, “ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਬਦ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀਆਂ ਦੇਖੋ)। ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਹਾਂ ਬਹਾਦਰ ਨਾਲ ਬਣਦੇ ਹੋਰ ਇੰਦਰਾਜਾਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਕਾਪੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਤੇਗ ਸ਼ਬਦ ਫਾਰਸੀ

ਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ‘ਗ਼’ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਬਹਾਦੁਰ’ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਫਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ। ‘ਬਹਾ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਚਮਕੀਲਾ। ‘ਦੁਰ’ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ-ਮੋੜੀ...ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦੁਰ ਹੀ ਸਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।”

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਨੇ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਬਣਾਇਆ ਹੈ: 1. ਚਮਕੀਲਾ ਮੋੜੀ, 2. ਕੀਮਤੀ ਮੋੜੀ, 3. ਉਤਸ਼ਾਹੀ,

ਪਰਾਕ੍ਰਮੀ, ਸੂਰਵੀਰ...ਚਮਕੀਲਾ ਮੋੜੀ ਦਾ ਕੀਮਤੀ ਮੋੜੀ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਤਾਂ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸੂਰਵੀਰ ਜਿਹਾ ਅਰਥ-ਪਲਟਾ ਕਿਵੇਂ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਆਮ ਕੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦੇ ਸੰਜਮ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹਾ ਵਿਸਥਾਰ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਫਾਰਸੀ ਬਹਾ ਅਤੇ ਦੁਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਦੋਵੇਂ ਮਾਅਨੇ ਤਾਂ ਸਹੀ ਹਨ, ਪਰ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸੰਯੋਜਨ ਨਾਲ ਸੂਰਵੀਰ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ‘ਬਹਾਦੁਰ’ ਸ਼ਬਦ ਬਣਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਕੀਤੀ ਫੋਲਾ-ਫਾਲੀ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਚਮਕੀਲੇ ਮੋੜੀ ਵਾਲਾ ਅਰਥ ਵੀ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਘਾਤ ਹੈ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੀ ਨਕਲ, ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰ ਸੱਜਣ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪਾ ਸਕੇ ਤਾਂ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹੋਵਾਂਗਾ।

ਮੇਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਬਦ

ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਯੁਕਤ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਸੰਪੂਰਨ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਵੀ ਫਾਰਸੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਅੱਗੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਨੌਕਰ, ਚਾਕਰ ਅਤੇ ਖਾਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ ਦੌਰਾਨ ਸਾਡੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਏ, ਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਇਹ ਮੰਗੋਲ-ਤੁਰਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਇਸੇ ਕੋਟੀ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਾਰਸੀ ਵਿਚ ਇਹ ਤੁਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਆਇਆ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਰੂਪ ਮੰਗੋਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਹਨ। ਮੰਗੋਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਬਘਾਤੁਰ ਜਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੱਤਵੀਂ ਸਦੀ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦਰਅਸਲ ਤੁਰਕ-ਮੰਗੋਲ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਭਾਸ਼ਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹੈ। ਮੁਢਲੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਇਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ‘ਚ ਵੱਡੇ ਰੁਤਬੇ, ਸੂਰਬੀਰਤਾ, ਲੜਾਕੂਪਣ, ਜੁਝਾਰੂਪਣ ਦੇ ਭਾਵ ਹਨ। ਮੰਗੋਲ ਸ਼ਾਸਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਮ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੰਗੋਲ ਸਾਮਰਾਜੀ ਯੋਧੇ ਚੰਗੇ ਖਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਯੇਸੂਗੀ ਬਘਾਤੁਰ ਅਤੇ ਦਾਦੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬੈਰਤਾਨ ਬਘਾਤੁਰ ਸੀ। ਤੁਰਕ-ਮੰਗੋਲ ਲੋਕ-ਕਥਾਵਾਂ ‘ਚ ਬਘਾਤੁਰ ਨਾਇਕਾਂ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੇਹੱਦ ਦਲੇਰ, ਨਿਡਰ, ਸੂਰਬੀਰ, ਸਿਰਲੱਥ, ਸਮਝੇ ਅਕਾਸ਼ੋਂ ਉਤਰੇ ਅਵਤਾਰ ਹੀ ਹਨ, ਜੋ ਅਲੌਕਿਕ ਕਾਰਨਾਮੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਲਗਭਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਰ ਕੁਝ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਭੇਦਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਾਰੇ ਮੱਧ ਏਸ਼ੀਆ, ਬੁਲਗਾਰੀਆ ਸਮੇਤ ਪੂਰਬੀ ਸਲਾਵਿਕ, ਰੂਸ ਤੇ ਯੂਰਪ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪੱਛਮੀ ਏਸ਼ੀਆ ਤੇ ਤੀਜੇ ਪਾਸੇ ਜਾਪਾਨ, ਕੋਰੀਆ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਿਆ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਉਜ਼ਬੇਕੀ, ਤਾਤਾਰ ਅਤੇ ਕੁਰਦਿਸ਼ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਰੂਪ ਬਾਤਿਰ; ਬੁਲਗਾਰੀਆ ਵਿਚ ਬਗਾਤੁਰ; ਰੂਸੀ ਵਿਚ ਬੋਗਾਤਿਰ; ਪੋਲੈਂਡ ਵਿਚ ਬਹਾਤੁਰ; ਜਾਰਜਿਆਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਗਾਤੁਰ; ਹੰਗਰੀ ਵਿਚ ਬਤੋਰ; ਫਾਰਸੀ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਬਹਾਦੁਰ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਏ। ਤੁਰਕਿਕ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਰੂਪ ਬਤੋਰ ਤੇ ਮੰਗੋਲ ਵਿਚ ਬਟੋਰ ਵੀ

ਹਨ। ਮੰਗੋਲੀਆ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਉਲਾਨਬਟੋਰ ਵਿਚ ਏਹੀ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ: ਉਲਾਨ=ਘਰ, ਬਟੋਰ=ਬਹਾਦਰ, ਸੋ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦਾ ਘਰ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਰੰਭਲੀ ਧੁਨੀ ‘ਪ’ ਅਤੇ ‘ਮ’ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲ ਗਈ। ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰਪੁਰ ਤੇ ਬਹਾਦਰਗੜ੍ਹ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹੇ ਨਾਂ ਹਨ। ਤੁਰਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਬਹਾਦਿਰ ਸ਼ਬਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਤੁਰਕ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਗਲ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਦਾ ਚੋਖਾ ਹੱਥ ਹੈ। ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੰਗੋਲ ਪਿਛੋਕੜ ਕਾਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰੁਤਬੇ ਅਤੇ ਖਾਸ ਨਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ। ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਂ ਦੇ ਦੋ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹਨ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਨ: ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਖਾਂ (ਸ਼ਾਸਨ 1526-1537), ਅਹਿਮਦਨਗਰ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ ਬਹਾਦੁਰ ਨਿਜ਼ਾਮ ਸ਼ਾਹ (1596-1600), ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ (1785-1794) ਆਦਿ। ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਹੈ। ਧਿਆਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 1708 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਦੱਖਣ ਗਏ। ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਾਧੋ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਬਰਤਾਨਵੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਯੂਰਪੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅੱਗੇ ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਬਦ ਲਾਇਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ; ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਜੇਨਰਲ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵੇਲੇ ਦੂਜੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਅਫਸਰ ‘ਬਹਾਦਰ’ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ‘ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ’ ਕਹਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ‘ਖਾਨ ਬਹਾਦਰ’ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਰਾਇ ਬਹਾਦਰ’ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਈਸਟ ਇੰਡੀਆ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ‘ਕੰਪਨੀ ਬਹਾਦਰ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜੰਗਜ਼ੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਨੇਪਾਲ ਦੇ ਗੋਰਖਿਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤੇ ਮਧਵਰਤੀ

ਸ਼ਬਦ ਝਰੋਖਾ

ਬਲਜੀਤ ਬਾਸੀ

ਫੋਨ: 734-259-9353

ਨਾਂ ਹੀ ਬਹਾਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਗੋਰਖਾ ਅਤੇ ਬਹਾਦਰ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਨਾਰਥਕ ਹੀ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਲਾਲ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੀ, ਮਾਣਿਕ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਸੈਮ ਬਹਾਦਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗਜ਼ੂ, ਲੜਾਕੂ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਵੀਰ ਸੂਰਮੇ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲਾ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਬਦ ਇਥੇ ਖਾਸਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਜਵਾਨ, ਬਹਾਦਰ ਫੌਜ, ਬਹਾਦਰ ਸ਼ੇਰਾ ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜੇ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁਹੰਮਦ ਬਖਸ਼ ਦੇ ਸੈਫ-ਉਲ-ਮਲੂਕ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ,

ਸੱਤ ਹਜ਼ਾਰ ਜਵਾਨ ਬਹਾਦਰ,
ਜੰਗੀ ਲਾਟ ਮਰੀਲੇ।
ਧੱਪਾ ਖਾਇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੱਸਣ,
ਖੂਨੀ ਹਾਥੀ ਫੀਲੇ।
ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਵਜੋਂ
ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੀ ਹੋਣ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਿਧਰੇ
ਕਿਧਰੇ ਬਹਾਦਰ ਕੌਰ ਨਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਮਿਲ
ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਬਹਾਦੁਰ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੁਝ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਗਧਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਬਣਦਾ ਹੈ, ‘ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ’ (ਧਿਆਨ ਦਿਉ ਭਾਗਵਾਨ, ਭਗਵਾਨ ਆਦਿ), ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਜੰਦ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਬਘਪੁਬਰ (ਰੱਬ ਦਾ ਪੁੱਤਰ) ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ। ਬਘ ਅਤੇ ਪੁਬਰ-ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਭਗ ਅਤੇ ਪੁਤ੍ਰ ਦੇ ਸਜਾਤੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਬੇੜਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਕਿ ਵੇਰ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਜਾਂ ਪੁਰਾਣੀ ਫਾਰਸੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮੰਗੋਲ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਪੁੱਜੇ? ਇਹ ਗੱਲ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਬਹਾ (ਚਮਕ) ਅਤੇ ਦੁਰ (ਮੋੜੀ) ਦੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਜੋੜ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ।

ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਬਲੀ ਤੇ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ: ਬਿਪਤਾ ਜਾਂ ਬਰਕਤ

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ 3 ਅਗਸਤ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ ‘ਬੱਕਰੇ ਦੀ ਬਲੀ ਤੇ ਬਲੀ ਦਾ ਬੱਕਰਾ: ਬੁੱਭ ਤੋਂ ਬੁੱਭ ਤੱਕ’ ਬੜੇ ਦਿਲਚਸਪ ਅਤੇ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਬਾਤ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸੁਣਦਿਆਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਹਰਜ ਇੱਕ ਸੋਗ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਦਿਲਚਸਪ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇੱਕ ਚੂਹੇ, ਕਬੂਤਰ, ਮੁਰਗੇ ਅਤੇ ਬੱਕਰੇ ਦੀ ‘ਬਾਤ’ ਬੜੀ ਵਿਅੰਗਾਤਮਕ ਮਿਸਾਲ ਹੈ। ਸੋਗ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ

ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਬਰਨ, ਹਿਊਸਟਨ
ਫੋਨ: 832-766-8742

ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ‘ਮੁਆਫੀ’ ਤੇ ‘ਮੁਆਵਜ਼ੇ’ ‘ਤੇ ਅਟਕ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ‘ਪਿੰਡ ਕੂਚ ਦੀ ਲਹਿਰ’ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦੋਸ਼ ਇੱਕ ਭੋਲੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਗਲ ਜਾ ਲਟਕਾਇਆ।

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ (ਕੈਨੇਡਾ) ਦੀ ਇਸ ਲੇਖ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਚੱਜੀ ਪੜਚੋਲ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਬੋੜਾ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਦਿੱਤਾ।

ਆਓ, ਆਪਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰੀਏ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕੌਣ ਸੀ, ਜਾਂ ਹੈ ਵੀ ਸੀ! ਜਰਾ ਪਿਛੋਕੜ ‘ਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਸ ਮੁਤਾਬਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿਛੋਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ: ਪਹਿਲੀ, ‘ਉਦਯੋਗੀਕਰਨ’ ਅਤੇ ਦੂਜੀ, ‘ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ’। ਇਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਤੱਤ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਏ ‘ਮੰਨੂ’ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਵਿਗਿਆਨ ਵੀ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਵੱਡੇ ਕਾਰਨ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆਏ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਮਾਜਕ ਮਾਹੌਲ

ਹੀ ਬਦਲ ਗਿਆ। ਸਿਰਫ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਦੋ ਇਨਕਲਾਬ ਨਾ ਵਾਪਰਦੇ ਤਾਂ ਭਾਰਤ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਚੰਦਰਨਯਾਨ ਨੂੰ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਤੱਕ ਵੀ ਭੇਜਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਨਾ ਲੈ ਸਕਦਾ।

ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਕਾਰੀਗਰ ਵਰਗ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਛੱਡਣੇ ਪਏ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ‘ਕੁਬੇ ਦੇ ਲੱਤ’ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ। ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੇ ਦਾੜੀਆਂ ਦੇ ਦੰਦੇ ਕੱਢਣ ਜਾਂ ਮੰਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫਾਲਾਂ ਠੋਕਣ ਦੀ ਥਾਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਰੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਪੁਰਜੇ ਜਾਂ ਮੋਜ ਕੁਰਸੀਆਂ ਬਣਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਬਣਾ ਲਏ। ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਵੀ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਗਈਆਂ। ‘ਮੰਨੂ’ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸੋ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਜ਼ਰੂਰ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿਚ। ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਨਾ ਵਿਆਹੇ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਲੱਤ ਨਾਲ ਕੁਝ ਸੁਧਰ ਜਾਂਦਾ। ਹੋ ਸਕਦੈ, ਸ਼ੇਰ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗ ਕੇ ਜੰਗਲ ਛੱਡ ਤੁਰਦਾ।

ਚੱਲੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਵੱਜੀ ਲੱਤ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਈਏ। ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੀ ਇੱਕ ਸਰਾਪ ਹੀ ਸਮਝੋ ਕਿ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਆਨਰਜ਼ ਨਾਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ (Engineering with Honors) ਵਿਚ ਡਿਗਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ। ਉਹ ‘ਮੰਨੂ’ ਤੋਂ ਕੀ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮੰਗੇ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ‘ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ’ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ

ਪਾਇਆ? ਐਵੇਂ ਹੀ ‘ਸ਼ੇਰ, ਬੱਬਰ ਸ਼ੇਰ’ ਦੇ ਫੋਕੇ ਖਿਤਾਬ ਦੇ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਬੱਕਰੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰੋਂ ਪਾਰ ਜਾਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਪਿੰਡ ਨਿਕਾਲਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਹੀ ਮਿਲਿਆ। ਦੱਸੋ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲੇ ਦੀ ਮੁਆਫੀ ਜਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਵਜੂਦਗੀ, ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ (‘ਕੈਕੇਈ’) ਤੋਂ ਮੰਗੋ? ਪਰ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਵੀ ਇੱਕ ‘ਨਵੇਂ ਭੋਸ਼ ਵਿਚ ਬਰਕਤ’ ਹੈ। ਜੇ ਕੈਕੇਈ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਨਾ ਰਮਾਇਣ ਹੁੰਦੀ, ਨਾ ਦੀਵਾਲੀ। ਪੰਜਾਬ (ਭਾਰਤ) ਲਈ ਘਾਟਾ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਲਾਭ ਹੀ ਲਾਭ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਸ ‘ਬਾਤ’ ਦੇ ਕੁਝ ਉਪਦੇਸ਼ ਠੁਕਰਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ:

1. ਜੁਰਮ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤਾ? ਜਾਂ ਇਹ ਕੋਈ ਜੁਰਮ ਵੀ ਸੀ ਜਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਛੁਪੀ ਹੋਈ ਬਰਕਤ ਸੀ?
2. ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਉਂ? ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਜੇ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਸ ਦੇ ਸਿਰ? ਰੱਬ ਦੇ ਘਰ ਦੇਰ ਹੈ, ਅੰਧੇਰ ਨਹੀਂ (God sees the truth but he is seldom punctual). ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿਓ: ਕਿਸਾਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਹਾਰੀ ਜਦ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਪੈਂਤੀ ਕਰੋੜ ਸੀ ਕੁੱਲ ਅਹਾਰੇ। ਅੱਜ ਇਹ ਇਕ ਸੌ ਪੈਂਤੀ ਹੋਏ ਇਕ ਅਰਬ ਨਵੇਂ ਢਿੱਡ ਪਧਾਰੇ।

ਦੋਹਾਂ ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਹਲ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਕਦਮ ਵਧਾਇਆ। ਜੇ ਜਵਾਨ ਔਰ ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਦਾ

ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਨੇ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ।

ਨਵੇਂ ਢਿੱਡਾਂ ਦੀਆਂ ਭੁੱਖਾਂ ਭਰਦੀ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਆਈ ਰੱਖਣਹਾਰੀ। ਟਰੈਕਟਰ ਬਿਜਲੀ ਪਾਣੀ ਨਹਿਰੀ ਕਣਕ ਅਮਰੀਕੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ।

ਸਿਆਸਤੀਆਂ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵੰਡੇ ਬਿਜਲੀ ਤੇਲ ਨਾ ਰਿਹਾ ਭਰੋਸਾ। ਜੇ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਠੰਡੇ ਭੁੱਖੀ ਦੁਨੀਆਂ ਜੱਟ ‘ਤੇ ਰੋਸਾ।

ਬਿਜਲੀ ਖਾ ਗਏ ਕਾਰਖਾਨੇ ਸ਼ੇਰ ਪਿਆ ਘੂਕੇ ਵੱਟ ਸਰਾਹਣੇ। ਖੇਤੀ ਮਿੱਠਣ ਅਨਾਥ ਗਏ ਸੁੱਕੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਝਾੜਨ ਦਾਣੇ।

ਧਰਤੀ ਭੁੱਖੀ ਫਸਲ ਪਿਆਸੀ ਖਾਦ ਬਿਨਾ ਨਾ ਆਲੂ ਵੱਟ ‘ਤੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀਰੀ ਪਾਣੀ ਪਲੀਤੇ ਦੋਸ਼ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਜੜਿਆ ਜੱਟ ‘ਤੇ।

ਡੋਢ ਅਰਬ ਦੀਆਂ ਭਾਰੀ ਭੁੱਖਾਂ ਜੇ ਨਾ ਯੂਰੀਆ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ। ਲੜ ਭਿੜ ਜਾਂਦੇ ਮਰ ਚਿਰੋਕੇ ਜੇ ਨਾ ਖਾਦ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ।

ਆਲੂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਇੱਕ ਰੁਪਏ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਮਨਮਰਜੀ ਬੋਲੀ। ਦਸ ਰੁਪਏ ਨੂੰ ਰੇਹੜੀ ਵੇਚਣ ਉਹ ਵੀ ਜਰਾ ਘਟਾ ਕੇ ਤੋਲੀ।

ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ

ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਦੇਖੇ ਸਫਾਈ। ਅੰਨਦਾਤੇ ਨੂੰ ਦਾਤ ਕੀ ਦੇਣੀ ਇਹ ਵੀ ਕਮਰ ਜੱਟ ਦਾ ਭਾਈ?

ਸੜਕਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਤੁਰੀਆਂ ਨਵੇਂ ਦੌਰ ਵਿਚ ਤਾਂਗੇ ਖੜ੍ਹ ਗਏ। ਉਦਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚੱਲੀ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਲੋਕ ਬੱਸਾਂ ਚੜ੍ਹ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ ਕਾਰੀਗਰ ਨਾ ਚੋਕੇ ਜੱਟਾਂ ਨੇ ਨਾ ਹਾਸੀਆਂ ਭਰੀਆਂ। ਕਾਰੀਗਰ ਕਾਰਖਾਨੀ ਹਰਸਿਤ ਭੱਜ ਤੁਰੇ ਦੇਖ ਚਰਾਂਦਾ ਹਰੀਆਂ।

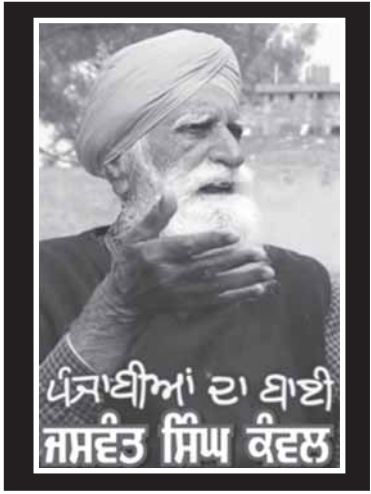
ਨੰਦੀ ਬਲਦ ਦੇ ਦੁੱਖ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਚਾੜ੍ਹਕ ਜੱਟ ਨੂੰ ਭੰਡਿਆ। ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਜੇ ਕੰਨ੍ਹੇ ਜੁੜਿਆ ਦੁੱਖ ਉਸ ਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਵੰਡਿਆ।

ਕਿਉਂ ਤੇ ਕੌਣ ਹੁਣ ਮੰਗੇ ਮਾਫੀ? ਕੀ ਜੁਰਮ ਅਤੇ ਕੌਣ ਅਪਰਾਧੀ? ਕਿਸ ਬਲਦ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਬੋਝਾ? ਕਿਸ ਉਪਜਾਈ ਕਿਸ ਨੇ ਖਾਧੀ?

ਜਮਦੂਤ ਬੈਕ ਜੇ ਫੜਨ ਦੇਵਤੇ ਆ ਵੀ ਗਈ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ। ਕਿਸਾਨ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੇਲ ਸਦੀਵੀ ਕਿਸਾਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਹਾਰੀ!

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਦਾ ਮੁਹੱਬਤਨਾਮਾ

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ ਸੌ ਸਾਲ ਜਿਉਣ ਤੇ ਅੱਸੀ ਸਾਲ ਲਗਾਤਾਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਦਸਵੀਂ 'ਚੋਂ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ, ਕਲਰਕੀ, ਕਿਸਾਨੀ, ਸਰਪੰਚੀ, ਸਾਹਿਤਕਾਰੀ, ਕੇਂਦਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਸਕੱਤਰੀ, ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ, ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ/ਕਨਵੈਨਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਕਨਵੀਨਰੀ, ਸਾਹਿਤ ਟਰਸਟ ਢੁੱਡੀਕੇ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁਹੱਬਤ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਉਹਦੇ ਕਰੀਬੀ ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ 'ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਬਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ' 'ਚੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਕੰਵਲ ਦਾ ਮੁਹੱਬਤਨਾਮੇ ਵਾਲਾ ਕਾਂਡ।

ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਗੋਇਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਮੁਹੱਬਤਨਾਮਾ' ਦੇ ਕਵਰ ਉੱਤੇ 'ਓਸੋ' ਦਾ ਇਹ ਕਥਨ ਛਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, "ਕਵੀਆਂ, ਚਿੰਤਕਾਰਾਂ, ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਏਨੇ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਦੋਹ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਜਿਹਨੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਜ਼ੁਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਉਸ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੀ ਜਿਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਸੋਚਦੇ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਦਿਲ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ...।"

ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 905-799-1661

ਕਵੀ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰ ਤਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਹੀ ਪਿਆਰ 'ਚ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਗੁਲਾਬ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਹਿਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ।"

'ਮੁਹੱਬਤਨਾਮਾ' ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕਾਂ, ਵਿਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਕਵੀਆਂ-ਗੁਰੂਦੇਵ ਰਾਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ, ਬਾਲਗਾਏ, ਤੁਰਗਨੇਵ, ਦੋਸਤੋਵਸਕੀ, ਨੀਤਸ਼ੇ, ਖਲੀਲ ਜਿਬਰਾਨ, ਸਾਰਤਰ, ਮਿਰਚਾ ਇਲਾਫੀ ਅਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਡਿੱਠੇ-ਅਣਡਿੱਠੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਸੰਗ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ-ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਉਦਾਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਾਲ ਕੇ ਬੇਮਿਸਾਲ ਕਲਾ-ਕਿਰਤਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਨਾਯਾਬ ਪਾਤਰ ਸਿਰਜੇ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਿੰਜੇ ਗੀਤ ਗਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਮਾਂ ਦੀ ਕੁੜਿਤਣ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਜਾਮ ਨੂੰ ਹੱਸਦਿਆਂ ਹੱਸਦਿਆਂ ਪੀ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਕ ਦੀ ਬੂੰਦ ਰਲ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ:

ਰਲ ਗਈ ਸੀ ਏਸ ਵਿਚ ਇਕ ਬੂੰਦ ਤੇ ਤੇ ਇਸ਼ਕ ਦੀ,

ਏਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕੁੜਿਤਣ ਪੀ ਲਈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਚੋਂ ਗੁਜਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂਦੇਵ ਟੈਗੋਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸਾਰਥਕ ਜਾਪਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂ ਕਿਵੇਂ ਲੱਭ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਮੁਹੱਬਤ ਲਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਿੰਨੀ ਛੋਟੀ ਹੈ।

ਹੋ ਸਕਦੇ ਜੰਗ ਬਹਾਦਰ ਗੋਇਲ ਕਦੇ ਕੰਵਲ ਦਾ ਮੁਹੱਬਤਨਾਮਾ ਵੀ ਲਿਖੇ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਗਲੇਰੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੇ।

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਨੇ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਪੁੱਜ ਕੇ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਸਬੰਧ ਕਈ ਸਾਲ ਲੁਕੇਈ ਵੀ ਰੱਖਿਆ। ਕੰਵਲ ਘਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤਾ ਪਤਾ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਜਿਹੇ ਜੋ ਤੀਹ ਸਾਲ ਢੁੱਡੀਕੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਿਆਂ ਆਥਣ-ਸਵੇਰ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਭੇਤ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਜਾਣ ਨਾ ਸਕੇ। ਢੁੱਡੀਕੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਹ ਭੇਤ ਉਦੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਜਦੋਂ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਸੂਰਜਪੁਰ ਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਢੁੱਡੀਕੇ ਆ ਬੈਠੀ, ਪਰ ਪੂਰਾ ਭੇਤ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੁੱਲ੍ਹਿਆ ਕਿ ਕੰਵਲ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਬਣ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਕੰਵਲ ਨੇ ਇਹ ਭੇਤ ਜੱਗ ਜਾਹਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖੁਦ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਲਿਖ ਦੇ

ਜਸਵੰਤ ਮੇਰੀ ਦੂਜੀ ਪਤਨੀ ਹੈ।"

1960 ਵਿਚ ਛਪੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਭਾਵਨਾ' ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਨੇ ਜਿਸ ਪਾਰਵਤੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਹੀ ਸੀ। ਬਕੋਲ ਕੰਵਲ, "ਜਸਵੰਤ ਦੀਆਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਵਾਰਤਕ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ। ਉਹਦੀਆਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਵਿਚ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਜਾਨ ਵੇਖ ਕੇ, ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਤਕ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਭਾਵਨਾ' ਦੇ ਮੁਖ ਬੰਦ ਲਈ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਦੀਆਂ ਚਿੰਠੀਆਂ ਛਾਪਣ ਲਈ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਗਦਗਦ ਹੋ ਗਈ।

"ਮਨੁੱਖ! ਤੇਰੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਬੁਹਾ ਮੈਂ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹਾਂਗੀ। 'ਭਾਵਨਾ' ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਹੈ।" ਉਦੋਂ ਤਕ ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਤੋਂ ਲੁਕੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਪਾਰਵਤੀ' ਜੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਰਵਤੀ ਲੱਭਣ ਲਈ ਪਾਠਕਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਰੌਲਾ ਪਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਆਪ ਕਵਿਤਾ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੀ। ਐਨੀ ਰਸਭਿੰਨੀ ਵਾਰਤਕ ਲਿਖੀ ਜਾਣੀ, ਜਣੀ ਖਣੀ ਦੇ ਵੱਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। 'ਪਾਰਵਤੀ' ਦੀ ਪੁੱਛ ਡੁਮਣਾ ਮੱਖੀਆਂ ਵਾਂਗ ਮੈਨੂੰ ਆ ਚੁੱਬਤੀ। ਮੈਂ ਟਾਲਾ ਮਾਰ ਛੱਡਦਾ "ਹੈਰੀ ਆ ਯਾਰ, ਦਿੱਲੀ ਇਕ ਪੁੱਛੈਸਰ। ਇਕ ਦੋਸਤ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ।"

ਪਰ ਤੇਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਖੁਦ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਾਂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਾ।

ਇਹ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾਤਾ ਉਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚੋਲਾ ਸੀ।

ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੇ ਘਰੋਗੀ ਸਤਿਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਲੁਕਾਅ ਰੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੇਵਲ ਦਿੱਲੀ ਵਾਲੇ ਚੰਨੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੀ ਮਿਲਣੀ ਵੇਲੇ ਕੰਵਲ ਚੰਨੀ ਨਾਲ ਦਾਤੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਚਾਅ ਚਾਅ ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਵੀ ਚੰਨੀ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਮੱਸਿਆ ਦਾ ਨੂਰਾ ਬਣੀ ਰਹੀ ਸੀ।

ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਜਾਂ ਪਾਠਕ ਅਸਲੀ ਪਾਰਵਤੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੁੱਝ ਸਕਿਆ। ਹਾਂ, ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਜ਼ਰੂਰ ਲੱਗਦੇ ਰਹੇ, ਪਈ ਇਹ ਪਾਰਵਤੀ ਕੌਣ ਹੋਈ? ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੰਵਲ ਨੇ ਖੁਦ ਦੋ ਕਿਤਾਬਾਂ 'ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚਾਨਣ' ਤੇ 'ਧੁਰ ਦਰਗਾਹ' ਆਪਣੇ ਮੁਹੱਬਤਨਾਮੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਲਿਖੀਆਂ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਫਸੀਲ ਨਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਉਹਲਾ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ। ਉਂਜ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰ ਕੰਵਲ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨਭਾਉਂਦੇ ਲੇਖਕ ਬਾਈ ਕੰਵਲ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਮੁਹੱਬਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਹੋਣ ਦੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਚਾਹਤ ਰਹੀ। ਕਈ ਐਵੇਂ ਹੀ ਕਿਆਸ ਅਰਾਈਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਗਲਤ ਮਲਤ ਅਫਵਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ।

ਕਿਆਸ ਅਰਾਈਆਂ ਲਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਕੰਵਲ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ 'ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚਾਨਣ' ਦਾ ਸੰਖੇਪਸਾਰ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਕੰਵਲ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੇ ਜੀਵਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਕੁਝ ਵੇਰਵੇ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਸਬੰਧ ਕਰਿ ਲਓ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ, ਕੰਵਲ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਨਾਂ ਜਸਵੰਤ ਹੈ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਜਸਵੰਤ। ਦੋਵੇਂ ਜੱਟ ਸਿੱਖ ਹਨ ਤੇ ਗੋਤ ਵੀ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਗਿੱਲ ਹੈ। ਡਾ. ਆਤਮ ਹਮਰਾਹੀ ਨੇ ਜਾਤਾਂ ਗੋਤਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਲਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨੰਬਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਚਾਰਯਾਰੀ ਵਿਚ ਚਹਿਕਦਾ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਗਿੱਲਾਂ ਦੇ ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਬਣ ਜਾਣ ਨੂੰ ਗਿੱਲੋ-

ਗਿੱਲ ਰਲ ਜਾਣ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ!

ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦਾ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਲੁਧਿਆਣੇ ਕੋਲ ਗਿੱਲ ਸੀ। ਇਸੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜਮੀਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੇ ਪਿਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਬਾਉ ਜੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਮੈਡੀਕਲ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਟਰੀ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੇ ਜਨਮ ਵੇਲੇ ਬਾਉ ਜੀ ਦੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕੋਇਟੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਜਸਵੰਤ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਕੋਇਟੇ ਤੇ ਫਿਰ ਪੋਠੋਹਾਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਬਾਉ ਜੀ ਦੀ ਬਦਲੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਉਥੇ ਉਥੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦਿਵਾਈ। ਤਿੰਨੋਂ ਪੁੱਤਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਚੰਗੀਆਂ ਨੌਕਰੀਆਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਧੀ ਵੀ ਮੈਡੀਕਲ ਡਾਕਟਰ ਬਣ ਗਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ 'ਚ

ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਜੰਮੀ, ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਜੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਉਚ ਵਿਦਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਵਾਈ ਜਾਂਦੀ। ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬਿਗਾਨਾ ਧਨ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅਸ਼ਕੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਉ ਜੀ ਦੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਪਾਲਿਆ ਤੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਐਮ. ਬੀ. ਬੀ. ਐਸ. ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਕਰਵਾਈ। ਉਦੋਂ ਆਮ ਜੱਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਪਾਸ ਹੋਣਾ ਹੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾ ਲਾਓ ਕਿ 1940ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਬਣੀ, ਬਣਦੀ ਫਥਦੀ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕਿੰਨੇ ਯੋਗ ਵਰ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣਗੇ? ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਿਲਟਰੀ ਅਫਸਰ ਜਾਂ ਬਿਊਰੋਕਰੈਟ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਸੀ; ਪਰ ਹੋਣੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ।

1947 ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਪਿੱਛੋਂ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਸੂਰਜਪੁਰ ਦੀ ਸੀਮੈਂਟ ਫੈਕਟਰੀ ਵਿਚ ਮੈਡੀਕਲ ਡਾਕਟਰ ਲੱਗ ਗਈ। ਇਕ ਭਰਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰੈਸ ਮੈਨੇਜਰ ਬਣ ਗਿਆ, ਦੂਜਾ ਭਰਾ ਫੌਜ ਵਿਚ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਭਰਾ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਪੁਰ ਨੇੜੇ ਇਕ ਫਾਰਮ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਤੱਤਾ ਸੁਭਾਅ ਬਾਉ ਜੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਂਦਾ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਅਣਬਣ ਰਹਿੰਦੀ। ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਧੀ ਕੋਲ ਸੂਰਜਪੁਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਕੰਵਲ 'ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚਾਨਣ' ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਕੁਝ ਵਿਸਥਾਰ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

...ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ, ਆਪਾਂ ਯੂ. ਪੀ. ਨੂੰ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤਣੀਆਂ ਏ; ਜਲਦੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਓ। ਗੋਲੀ ਕੀਹਦੀ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਕੀਹਦੇ। ਬੱਸ ਫੜੀ ਤੇ ਨੂਹ ਸੂਰਜਪੁਰ।

"ਮਨੁੱਖ! ਆਪਾਂ ਫਾਰਮ 'ਤੇ ਚੱਲਣਾ ਏ, ਬਾਉ ਜੀ ਨੇ ਸੱਦਿਆ ਏ।" ਮੈਂ ਵੀ ਬਾਉ ਜੀ ਉਚਾਰਨ ਅਪਨਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਵਰਗੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਆਤਮਾ ਸਨ।

ਪਹਿਲੋਂ ਦਿੱਲੀ, ਮੁੜ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨਪੁਰ ਜਾ ਉਤਰੇ। ਉਥੋਂ ਰੇਲ ਫੜ ਕੇ ਗੰਨੇ ਵਾਲੀ ਮਿੱਲ ਦੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਆ ਉਤਰੇ। ਫਿਰ ਬਾਉ ਜੀ ਦੇ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਖਾਲੀ ਟਰੱਕ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਮੱਲ ਲਈਆਂ...।

ਮੈਂ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਦੇਖੋ ਬਾਉ ਜੀ, ਪੁਰਾਣੇ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਵਾਂਗ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਮੰਗਲ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਐ।"

"ਹਾਂ, ਮੰਗਲ ਤਾਂ ਲਾਈ ਬੈਠੇ ਐ; ਪਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਤੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਅਵੇਸਲੇ ਆਂ। ਉਸ ਦਮ ਸਾਧ ਕੇ ਮੁੜ ਕਿਹਾ, "ਬਾਉ ਜੀ ਨੇ ਨੇਕ ਕਮਾਈ ਨਾਲ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਮਾਇਆ ਤੇ ਸਵਾਰਿਆ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਰੁੱਝੇ ਖਿਲਰੇ ਪਏ ਆਂ।" ਜਸਵੰਤ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਦੱਸ ਕੇ ਉਦਾਸ ਪੈ

ਗਈ, "ਵੱਡੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਇਹ ਐ, ਬਾਉ ਜੀ ਬੇ ਜੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ। ਬਾਉ ਜੀ ਵਰਗਾ ਧਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲ ਕਿਸੇ ਹੋਣਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬੇ ਜੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਹੁਦਰੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਉ ਜੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਣੀ।" ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਗੁੰਗਾਰਾ ਨਾ ਭਰਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਕੂਹਣੀ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਗੱਲ ਮਨੁੱਖਾ ਚੁੱਪ ਸਾਧ ਲਈ?"

"ਮੈਨੂੰ ਏਥੇ ਬਾਉ ਜੀ ਦੀ ਵਸਾਈ ਦੁਨੀਆਂ ਚੰਗੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਐ। ਜਿਵੇਂ ਦੂਜਾ ਆਦਮ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਣ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।" ਮੈਂ ਬਾਉ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਸਾਂ।

"ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਲੋਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ?"

"ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਐ; ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਗਲਾ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਆਂ।"

"ਨਿਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ? ਦੋਖਦੇ ਨਹੀਂ, ਹਲ ਜੋੜੇ ਬਲਦ ਵਾਂਗ ਤੁਸਾਂ ਸਭ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਹਿਆ ਏ। ਹੁਣ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜੰਗਲ 'ਚ ਇੱਕਲਾ ਬੈਠਾ ਹੈ; ਜਿਥੇ ਸ਼ੇਰ ਬਘੇਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।"

"ਪਰ ਸਾਰੇ ਥਾਓਂ ਥਾਈਂ ਮਜਬੂਰੀ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਪਏ ਐ।" ਉਸ ਹਉਕੇ ਵਰਗਾ ਸਾਹ ਭਰਿਆ।

"ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦੇ?" ਮੈਂ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

"ਓਹੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ, ਬੇ ਜੀ ਤੇ ਇਹ-ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ।"

"ਇਸ ਉਮਰ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਾਂਝ ਵਧਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।"

"ਇਹ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੇ ਵੀ ਆਪੋ ਵਿਚ ਝਗੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਐ। ਬਾਉ ਜੀ ਨੇ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਕੇ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਸਾ ਲਈ ਹੈ।"

ਕਰ ਸਕਿਆ। ਉਹ ਵਿਚਾਰ ਮੈਂ ਜਸਵੰਤ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ। ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੀ ਬੇ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਜਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਪਾਸ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣੀ ਧੀ ਪਾਸ ਸੂਰਜਪੁਰ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ ਸੀ। ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਓ ਕਿ ਧੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲੈ ਆਈ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਹਾਲਾਤ ਅਜਿਹੇ ਬਣ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦਾ ਵਿਆਹ ਪਿੱਛੇ ਹੀ ਪਿੱਛੇ ਪੈਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਕੰਵਲ ਦੇ ਸਵਾਲ "ਤੂੰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ?" ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ "ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ; ਜੇ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਕਰਵਾ ਲੈਣਾ ਸੀ।" ਕਹਿ ਕੇ ਟਾਲ ਗਈ ਸੀ।

ਜਿਸ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਤੇ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਮਿਲੇ ਸਨ, ਜੇ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਕੁਆਰੇ ਜਾਂ ਤਲਾਕਸ਼ੁਦਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ 'ਚ ਕੋਈ ਅੜਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣਾ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਵਾਜਿਆਂ ਗਾਜਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨਾਈ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਸ਼ਰੀਕੇ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਦਾ ਕੱਦ ਹੋਰ ਵਧਣਾ ਸੀ, ਬਈ ਆਪ ਭਾਵੇਂ ਦਸਵੀਂ ਫੇਲ੍ਹ ਸੀ ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਕੁੜੀ ਵਿਆਹ ਲਿਆਇਆ! ਖੁੱਬ ਚਰਚਾ ਸਿਰਫ ਏਨੀ ਕੁ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਗਿੱਲਾਂ ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਗਿੱਲਾਂ ਦੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ! ਪਰ ਇਹ ਚਰਚਾ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੁਰਨੀ ਕਿਉਂਕਿ ਕਈ ਥਾਈਂ ਸਿੱਧੂ-ਸਿੱਧੂ, ਢਿੱਲੋਂ-ਢਿੱਲੋਂ, ਗਰੇਵਾਲ-ਗਰੇਵਾਲ ਤੇ ਹੋਰ ਗੋਤੀਆਂ ਦੇ ਇਕੋ ਗੋਤ 'ਚ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਸਨ। ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਕੈਰੋਂ ਪਰਿਵਾਰ-ਦੋਵਾਂ ਦਾ ਗੋਤ ਢਿੱਲੋਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਇਕੋ ਗੋਤ 'ਚ ਵਿਆਹ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਥੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਹਨ, ਜੋ ਗੋਤ ਦੀ ਨਿੰਦ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕੰਵਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਧੀ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਕੰਵਲ ਵਿਆਹਿਆ ਤੇ ਬਾਲ ਬੱਚੇਦਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੋਚ ਬੋਚ ਕੇ ਕਦਮ ਪੁੱਟਣਾ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਬਣ ਗਈ। ਕੰਵਲ ਦਾ ਬਿੰਬ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇੱਜਤਦਾਰ ਕਬੀਲਦਾਰ ਦਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਵੀ ਮੰਨੇ ਦੰਨੇ ਖਾਨਦਾਨ ਦੀ ਇੱਜਤਦਾਰ ਲੜਕੀ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀਆਂ ਮਨੋਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਬਾਇਸ ਬਣ ਸਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਭੇਤ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਹੀ ਭਲਾ ਸਮਝਿਆ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ ਨੇ ਕੰਵਲ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ 'ਦੇ ਬੇਤੀਆਂ ਦਾ ਸਫਲ ਸਵਾਰ' ਵਿਚ ਇੰਜ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, "ਚਾਰ ਧੀਆਂ ਦਾ ਕਬੀਲਦਾਰ ਬਾਪ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਵਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਆਗੂ ਵੀ ਸੀ। ਜੇ ਉਸ ਦਾ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਨਸ਼ਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਰਿਸ਼ਤਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ 'ਨਾਜਾਇਜ਼ ਸਬੰਧ' ਵਜੋਂ ਹੀ ਰਤਕਣਾ ਸੀ। ਕੰਵਲ ਭਾਵੇਂ ਸਾਹਿਤਕ ਭੁੱਖ ਦੀ ਲੱਖ ਦੁਹਾਈ ਦੇਈ ਜਾਂਦਾ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੁਰ ਦੁਰ ਕਰਨੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੰਵਲ ਨੇ ਇਸ ਬੁੱਕਲ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਦੜ ਵੱਟ ਲਈ ਸੀ। ਉਹ ਹੀਰ ਦਾ ਆਸ਼ਕ ਸੀ, ਲੰਮੀ ਹੋਕ ਨਾਲ ਹੀਰ ਪੜ੍ਹਨੀ ਉਸ ਦਾ ਮਨਪਸੰਦ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੁੱਚ ਹੀ ਅਕਲ ਦਾ ਕੋਟ ਜਾਪਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਰਸ ਦੀ ਸਮਝੌਤੀ ਪੀਡੀ ਗੰਢ ਮਾਰ ਕੇ ਲੜ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈ: ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ ਨਾ ਭੇਤ ਸੰਦੂਕ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਭਾਵੇਂ ਜਾਨ ਦਾ ਜੰਦਰਾ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ।

ਕੰਵਲ ਨੇ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਅਤਿ ਨੇਤਲਿਆਂ ਕੋਲ ਵੀ ਭਾਫ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢੀ। ਇਥੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੱਟ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਉਲਟ ਬਿਲਕੁਲ ਮਹਾਜਨੀ ਮੱਤ ਵਰਤੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੱਟ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਚਾਂਡ ਚਾਂਡ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੱਜਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਫੰਡੇਰਾ ਪਿੱਟਦੇ ਫਿਰਨਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ 'ਮਾੜੇ ਜੱਟ ਕਟੋਰਾ ਲੱਭਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਪੀ ਆਫਰਿਆ।' ਕੰਵਲ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮੱਲ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਸਿਖਰ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਾਕਟਰਨੀ ਪੱਟ ਕੇ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਪਿੜ ਵਿਚ ਝੰਡੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।"

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਕੰਵਲ ਤੇ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਦੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਪਹਿਲੀ ਮਿਲਣੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਿੰਨੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਅਭਿਕਠਾ ਮਝਿਕਠਾ' ਅੱਗੇ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਉਹ ਗਾਹੇ ਬਗਾਹੇ ਸੂਰਜਪੁਰ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੇ ਜੀ ਨਾਲ ਇਹ ਦੱਸ ਕੇ ਮਿਲਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕੰਵਲ ਜੀ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਨਾਵਲ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਕੰਵਲ ਨੇ ਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ। ਮਾਈ ਨੇ 'ਬੇਟਾ, ਜਿਉਂਦਾ ਵਸਦਾ ਰਹੁ' ਦੀ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ।

ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਦਿਆਂ ਕੰਵਲ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਸਬੰਧ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਲਿਖਦਾ ਹੈ: ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਚ ਆਈ ਮੇਰੀ ਆਸ਼ਾ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨੇ ਫੜ ਲਿਆ। ਤੂੰ ਬੰਦਿਆ, ਬੰਦਿਆਂ ਵਾਲਾ, ਇਕ ਕੁਆਰੀ ਡਾਕਟਰ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਮਿੱਕ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਕ ਸਾਦਾ ਈਮਾਨ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਨਾਲ ਸੁਗਲ ਵਜੋਂ ਮਿਲਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਧੋਖੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਨਹੀਂ?... ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪੈਰ ਗੱਡ ਲਏ: ਭਲਾ ਦੋਸਤੀ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਐ? ਕੁੜੀ-ਮੁੰਡੇ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਕਮਲੇ ਰਾਹ ਪਾ ਸਕਦੀ ਐ। ਜਦ ਮਿਲਣ ਘਟਾ ਚੜ੍ਹੇਗੀ ਤਾਂ ਬਾਰਸ਼ ਵੀ ਆਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਹੋਰ ਹੋਰ ਨਤੀਜੇ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਗੇ। ਤੂੰ ਵਿਗੜਦੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਹਾਲੇ ਤੇਲ ਵੇਖੋ, ਤੇਲ ਦੀ ਧਾਰ ਤੱਕੋ। ਕਮਲੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਮਾਰੋ ਤੇ ਜ਼ਬਤ ਦਾ ਪੱਲਾ ਲੱਕ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਕੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਿਚ ਹੀ ਦਾਨਾਈ ਤੇ ਭਲਾਈ ਐ।"

ਆਖਰ ਮਿਲਣ ਘਟਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਦਾਅ ਲੱਗਦਾ ਕੰਵਲ ਸੂਰਜਪੁਰ ਨੂੰ ਬੱਸ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ। ਟੂਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣ ਜਾਂਦੇ। ਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾਲ ਲਿਜਾਏ, ਪਰ ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਾ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਦਿਲੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚਾਹੁੰਦੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਕੰਵਲ ਨਾਲ ਮੇਲ ਮਿਲਾਪ ਵਧੇ। ਕੰਵਲ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਰਤਕਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਏ। ਉਥੇ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਨੇੜਤਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਈ। 'ਰਾਤ ਬਾਕੀ ਹੈ' ਨਾਵਲ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਚਿੰਨੀ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਦਾ ਸਬੰਧ ਬਣਿਆ। ਕਸ਼ਮੀਰ ਬੇ ਜੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਉਥੇ ਉਥੇ ਰਹੇ। ਕੰਵਲ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਤੇ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

ਸੂਰਜਪੁਰ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਸਮੇਂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਸਨ; ਪਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਆ ਕੇ ਨਾਮਨੂੰ ਬਣ ਗਏ। ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਬੇ ਜੀ ਦੇ ਰਵੱਈਏ ਕਾਰਨ ਮੁਰਝਾਈ ਪਈ ਸੀ। ਕੰਵਲ ਲਿਖਦੇ, "ਮੈਂ ਮਾਂ ਧੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪੈਂਦੀ ਸਾਂ। ਅਸਲ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮੈਂ ਹੀ ਸਾਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਮੈਂ ਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਬੇ ਜੀ, ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਆਉਣਾ ਬੋਝ ਪਾਉਂਦਾ ਏ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਵਾਂਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਨਾਲ ਖੰਡ ਖੀਰ ਰਹੋ। ਮਨ ਨੂੰ ਕਲਪਾਓ ਨਾ।"

ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਜਸਵੰਤ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਸਾਂ; ਪਰ ਮਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਾਤਾ ਕਿਵੇਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਪਰ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਵੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਿਆਂ ਫੜਿਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਗਲ ਘੁੱਟ ਜਾਓ!"

ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰਾ ਗਲ ਘੁੱਟਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅੜੀ, ਝਿਜਕ ਤੇ ਨਾਂਹ ਬੇ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲੋਂ ਆਖਰੀ ਦਮ ਤਕ ਨਾ ਗਈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਛੜਾਵੇ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਸਾਂ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲਣਾ, ਅਸਲੋਂ ਗਲਤ ਐ। ਜਦ ਜਸਵੰਤ ਦੇ ਉਤਰੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖਦਾ, ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦਾ। ਜਸਵੰਤ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵੇਖਦਾ, ਕੁਲੁਝੀ ਦੇ ਗੰਨੇ ਵਾਂਗ ਪੀੜਿਆ ਜਾਂਦਾ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਚੁਕਾ ਸਾਂ।

ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ, "ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਤੇ ਪੂਰੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਆਂ, ਪਰ ਬੇ ਜੀ ਦੀ ਨਾਮਨੂੰ ਗੰਢ ਹੋਰ ਪੀੜੀ ਹੋਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।" ਉਸ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, "ਹੋਰ ਕੋਈ ਭਰਾ ਭਾਈ ਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਾਣੀ ਐ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਨਹੀਂ; ਮੇਰੀ ਵੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ।" ਉਸ ਅਗਾਂਹ ਗੱਲ ਸੰਕੋਚ ਲਈ।

ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੇ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ

ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਉਹਦਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਸੀ। ਉਹ ਬਿਹਾਰ ਵਿਚ ਕੋਲੇ ਦੀਆਂ ਖਾਨਾਂ 'ਚ ਮੈਨੇਜਰ ਸੀ।" ਉਸ ਹਉਕਾ ਭਰਿਆ, "ਉਸ ਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ।" "ਹਾਇ! ਬੇਹੱਦ ਅਫਸੋਸ!" ਮੈਂ ਥਾਏ ਹਉਕਾ ਭਰ ਗਿਆ। ਜਸਵੰਤ ਨੇ ਭਰੇ ਗੱਲੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰੀ, "ਉਸ ਦੀਆਂ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਲੜਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਮੈਨੂੰ ਖਰਚ ਝੱਲ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਰਥਕ ਪੱਖੋਂ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਕਰਨਾ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ; ਮੇਰਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਫਰਜ਼ ਐ।"

"ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਐ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਖਲੋਵਾਂਗਾ।" ਮੈਂ ਬਾਬਤ ਕੇ ਹਾਮੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ।

"ਗੱਲ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਆਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਪੁਆਤਾ ਵੀ ਵੱਡਾ ਏ।" ਉਹਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਕਿੱਲ ਵਾਂਗ ਮੇਰੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਕੰਵਲ ਨੇ ਡਾ. ਗਿੱਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਾਰੇ ਅਤਿ ਨੇੜਲਿਆਂ ਕੋਲ ਵੀ ਭਾਫ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੱਢੀ। ਇਥੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੱਟ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਉਲਟ ਬਿਲਕੁਲ ਮਹਾਜਨੀ ਮੱਤ ਵਰਤੀ ਸੀ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਜੱਟ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਚਾਂਡ ਚਾਂਡ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੱਜਰੇ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਢੰਡੋਰਾ ਪਿੱਟਦੇ ਫਿਰਨਾ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ 'ਮਾੜੇ ਜੱਟ ਕਟੋਰਾ ਲੱਭਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਪੀ ਆਫਰਿਆ।' ਕੰਵਲ ਨੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਮੱਲ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸੂਝ ਬੂਝ ਨਾਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਸਿਖਰ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਡਾਕਟਰਨੀ ਪੱਟ ਕੇ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਪਿੜ ਵਿਚ ਝੰਡੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।"

"ਤੂੰ ਔਖ ਕਿਉਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਏਂ? ਦੱਸ ਤਾਂ ਸਹੀ।" ਮੈਂ ਉਹਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਤੋੜਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ।

"ਪੰਜ ਸਾਲ ਹੋਰ ਮੇਰੀ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏਂ?" ਮੇਰੇ ਉਤਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤਲੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉੱਗਲ ਧਰੀ ਬੈਠੀ ਸੀ।

"ਉਮਰ ਭਰ ਤੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾਂ।" ਸੁਣਨ ਸਾਰ ਉਸ ਮੇਰਾ ਹੱਥ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਘੁੱਟ ਲਿਆ।

"ਜਿੰਦ ਹਾਜ਼ਰ ਐ ਚੰਨੋ।" ਕਿਸੇ ਦਿਲ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਭਾਵੇਂ ਵੇਚ ਲੈ ਹੱਟ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮੈਨੂੰ।"

"ਬੱਸ ਹਾਣੀਆਂ! ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਸਰਬਗਾਹਾ ਬਣੇਗਾ।"

ਪਰ ਸਥਿਤੀ ਏਨੀ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭਵਸਾਗਰ ਤਰਨਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਕੰਵਲ ਅਜੀਤਵਾਲ ਜਿਸ ਘਰ ਵਿਆਹਿਆ ਸੀ, ਕਿੱਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਤਕਤਾ ਸੀ। ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਬੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਚਾਰ ਧੀਆਂ ਦਾ ਬਾਪ ਬਣ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਪੈਂਤੀ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਉਮਰ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਮੋਹਤਬਰ ਸੀ। ਘਰਾਂ ਦੇ ਝਗੜਿਆਂ ਝੋੜਿਆਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਬਿਨਾ ਸ਼ੱਕ ਇਸ਼ਕ ਸੱਚਾ ਸੀ। ਸੀ ਪਰ ਲੁਕ ਛਿਪ ਕੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਤੇ ਕੀਤਾ ਵੀ ਕਈ ਸਾਲ ਇੰਜ ਹੀ। ਪਰ ਆਖਰ ਤਾਂ ਢੇਲ ਵੱਜਣੇ ਈ ਸਨ।

ਕੰਵਲ ਭਾਵੇਂ ਜਸਵੰਤ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਾਉਣੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੂਰਜਪੁਰ ਨੇੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਾਭਾ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਗਈ। ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾ ਕੇ ਕੋਲ ਇਕਰਾਰ ਕਰ ਲਏ ਕਿ ਜੀਵਨ ਭਰ ਸਾਥੀ ਰਹਾਂਗੇ। ਪਤੀ-ਪਤਨੀ ਬਣਨ ਦੀ ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਤੀਜਾ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਰਜਿਸਟਰ, ਨਾ ਗਵਾਹੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਕੰਵਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਵਿਚ ਇੰਜ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਜਸਵੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਚਲ ਤੁਰ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ।"

ਉਸ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਨੋਂ ਫੜ ਕੇ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਲਿਆ। ਮੈਂ ਹਾਲੇ ਵੀ ਖਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ; ਪਰ ਉਹ ਸ਼ੇਰ ਦੀ ਬੱਚੀ ਅਸਲੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਸੀ।

ਅਸਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ, ਹੱਥ ਜੋੜ, ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਬਰਾਬਰ ਮੱਥਾ ਜਾ ਟੇਕਿਆ। ਮੇਰੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, "ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ! ਸਾਡੀ ਲਾਜ ਰੱਖੀ, ਤੇਰੇ ਭਟਕੇ ਬੱਚੇ ਆਂ।"

ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਥ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ।

"ਅੱਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਪਾ ਕੇ ਬੇਹੱਦ

ਖੁਸ਼ ਆਂ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਝਿਜਕਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਈ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ।" ਉਹਦੀ ਮੁਸਕਾਨ ਮਹਿਕਾਂ ਖਿਲਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। "ਤੂੰ ਮਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ? ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਾਂ, ਸੋਨਾ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੈ, ਪਰ ਭਖਾਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਏਂ।"

"ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਭਖਾਰੇ ਤਾਂ ਚੜ੍ਹ ਹੀ ਗਿਆ; ਪੁੱਠਾ ਸਿੱਧਾ ਪਕਾਈ ਚੱਲੀ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਆਂ।" ਉਹ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਧੜਕ ਧੜਕ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦਿਲ ਦੇ ਅੱਧ ਨਹੋਰੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, "ਮੇਰਾ ਕੱਚ ਪਿੱਲ ਭਖਾਰੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਨਖਾਰ ਲਵੇਂਗੀ?"

"ਮੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਿਉਂ? ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਆਖਦਾ?" ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਮੇਰੀ ਸਵਾਰੀ ਕਰ ਰਹੀ ਐ।

"ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਵਚਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੱਥ 'ਤੇ ਅੰਗੂਠਾ ਲਾ ਦਿੱਤਾ; ਬਾਕੀ ਕੀ ਰਹਿ ਗਿਆ? ਪਰ ਮੈਂ ਹਾਲਾਤ ਵੱਲੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਮੂਝ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਸ਼ਮ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ: ਤੈਨੂੰ

ਹੁਸਨ ਖਰਾਬ ਕਰੇਂਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਸਤਾਇਆ।" ਕੰਵਲ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਕੋਲ ਦਲੀਲਾਂ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੂਹ ਦੇ ਹਾਣੀ ਚੁਣੇ ਹਨ। ਕੰਵਲ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਚੰਗਾ ਸਾਹਿਤ ਰਚਣ ਲਈ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਹਾਣੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਗੱਲ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਅਜੇ ਏਨੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿੰਦਾ। ਜੰਗ ਬਹਾਦੁਰ ਗੋਇਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਮੁਹੱਬਤਨਾਮ' ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਵਧੇਰੇ ਕਰ ਕੇ ਪੱਛਮੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਨ। ਕੇਵਲ ਰਾਬਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਹੀ ਭਾਰਤੀ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਕਈ ਆਲੋਚਕ ਪੁਣੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਹਦੀ ਹਰ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਪਤੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਛੱਡਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅਪਨਾਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮਰਦ ਦੇ ਦੁਜੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਤਾਂ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ। ਕੰਵਲ ਦੇ ਕੇਸ 'ਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਢੁੱਕਦੀ।

ਕੰਵਲ ਨੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਿਆ। 2011 ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੰਵਲ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਧਾ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ, "ਕੰਵਲ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ 'ਤੇ ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਪਤਨੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ?" ਕੰਵਲ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਜਵਾਬ ਸੀ, "ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ ਰੱਖੀ। ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਮਝਾਇਆ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਫਰਕ ਵੀ ਪਏ ਰਹੇ। ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਮਰੀਜ਼ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਕਿਤੋਂ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਪੱਕੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੀ ਮੌਤ ਸਤੰਬਰ 1997 ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਦੀ ਮੌਤ ਨਵੰਬਰ 2008 ਵਿਚ ਹੋਈ ਸੀ।

ਦੁਜਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, "ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦਾ ਕੀ ਕੀਤਾ?"

ਕੰਵਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ, "ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਉਸੇ ਨੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਬੈਲੈਂਸ ਉਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਬੀਮਾਰ ਰਹੀ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਉਸ ਦੇ ਇਲਾਜ 'ਤੇ ਖਰਚ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਸੈਰਾਂ ਵੀ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀਆਂ।"

ਕੰਵਲ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਮੰਗਣੀ, ਲਾਗਲੇ ਪਿੰਡ ਅਜੀਤਵਾਲ ਦੀ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ

ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਵਾਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸਮਾਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਾਲੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਹਾਲਾਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੰਨ 1942 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਆਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਵਿਆਹ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਕੰਵਲ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਬਾਂ ਤੋਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਵਿਆਹ ਮਜਬੂਰੀ ਦਾ ਸੀ।

ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੱਗ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ, "ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚ ਚੌਰਸ ਕਿੱਲ ਬਣੇ ਕਿਸੇ ਤੀਜੇ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨਾ ਐਨਾ ਸੌਖਾ ਤੇ ਸਰਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕੰਵਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਜੀਵਨੀ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਲੇਖਕ ਸਾਹਮਣੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵੰਗਾਰ ਬਣ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ। ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਹੈ? ਜੱਟ ਕਿਸਾਨੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਰਥਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਧਰਾਤਲਾਂ ਦੀ ਚੀਰ ਫਾੜ ਕਰਿਆ ਇਸ ਦਾ ਮੋਟਾ ਜਿਹਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਚਾਰ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮ ਪੈਣ ਨਾਲ ਕਿਸਾਨੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਹੈਸੀਅਤ ਦਾ ਪਤਲਾ ਪੈ ਜਾਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਝ ਤਾਂ ਹੁਣ ਬਣੀ ਹੈ ਕਿ ਕੁੜੀ ਜਾਂ ਮੁੰਡਾ ਜੰਮਣਾ ਔਰਤ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮਰਦ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ (1950ਵਿਆਂ) ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮਣ ਲਈ ਸਿਰਫ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੇਂਡੂ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਕੁੜੀਆਂ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮਣ ਵਾਲੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਤੀਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਨਹਿਸ਼ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਰਾਨ ਸਾਰਥਾਂ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸਿਰਫ ਕੁੜੀਆਂ ਹੀ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮਦੀਆਂ ਹੋਣ, ਪਾਸੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਨਵਜੰਮੇ ਮੁੰਡਿਆਂ 'ਤੇ ਪਰਛਾਵਾਂ ਪੈਣ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹਿਸ਼ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੱਬੀਆਂ ਸੱਸਾਂ ਅਤੇ ਦਰਾਣੇ-ਜਠਾਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਚੀਰਦੇ ਤਾਅਨਿਆਂ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਜੇ ਘਰ ਵਾਲਾ ਵੀ ਕਲੋਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਘੁੰਮਨ ਦੇ ਕੇ ਰੋਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬਚਦਾ। ਤੇ ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਬਰ ਦਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ 'ਮੇਰੇ ਤੱਤੜੀ ਦੇ ਕਰਮ ਹੀ ਮਾੜੇ ਹਨ।'

ਜਦ ਉਪਰੋਕਤ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮਦੀਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਵਾਰਸ ਦਾ ਫਿਕਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜੱਟ

ਕਿਸਾਨੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਤਾਂ ਵਾਰਸ ਬਿਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਸੋ ਇਸ ਹਾਲਤ 'ਚ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ, ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਮਰਦ 'ਤੇ ਦੁਜਾ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਦਬਾਅ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਪਤਨੀ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕੁਆਰੀ ਭੈਣ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਤੋਂ ਕਾਫੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਦਾ ਸਾਕ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।"

ਰਾਹੀ ਦੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰਕ ਵੀ ਸੀ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੰਵਲ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਰਦਾ ਪੁੰਜਦਾ ਜਿਮੀਦਾਰ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਤੇ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਸੀ। ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਮੰਨਿਆ ਦੰਨਿਆ ਮੋਹਤਬਰ ਸੀ। ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਪਤੀ ਮਾੜੀ ਮੋਟੀ ਵਧੀਕੀ ਪੁਗਾਉਣ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਵਿਚ ਸੀ। ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਵਧੀਕੀ ਵੀ ਸਹਿ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪਤਨੀ ਸੀ। ਅਜਿਹੀ ਸਹਿਨਸੀਲਤਾ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਲਾਹਿਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਖਾਵੰਦ ਦੇ ਪਰਦੇ ਢਕੇ, ਉਹ ਸਚਿਆਰੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਢੁੰਡੀਕੇ ਰਿਹਾਂ, ਪਰ ਕਦੇ ਮੁਖਤਿਆਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਉਚੀ ਬੋਲਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਝਗੜਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ। ਉਹਦੀ ਸਹਿਨਸੀਲਤਾ ਵੀ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਸਹਿ ਸੀ ਕਿ ਬਾਹਰ ਜੋ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਰੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਣ ਦੇਵੇ। ਬੇਸ਼ਕ ਬਾਹਰ ਬਾਹਰ ਕੰਵਲ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੇ 'ਵਿਆਹ' ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ। ਪਤਾ ਤਾਂ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਦੀ ਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਗਾ। ਏਧਰ ਢੁੰਡੀਕੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ?

ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਸੀ। ਕੰਵਲ ਨੇ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਆਹੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ। ਜੇ ਉਹਦੇ ਬਾਹਰੀ ਪਿਆਰ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪੋਲ ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਤਾਂ ਬਦਨਾਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਰਿਸ਼ਤੇ ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਘਨ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬੇ ਜੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਸੀ ਤੇ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਧੀਆਂ ਦਾ ਫਿਕਰ ਸੀ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚ ਬਚਾਅ ਕੇ ਹੀ ਚੱਲਣਾ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਕੋਈ ਪੱਛਮੀ ਮੁਲਕ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਇਸ਼ਕ ਕਰੀ ਚੱਲੇ ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਆਹ ਤੇ ਤਲਾਕ ਕਰੀ ਚੱਲੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਇਸ਼ਕ ਫੁਰਮਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਕਰ ਸਕੇ ਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚੇ ਰਹੇ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਲਾਕਾਰੀ ਹੈ!

ਜਦੋਂ ਤਕ ਧੀਆਂ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨਾ ਕਰ ਲਏ, ਕੰਵਲ ਨੇ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੂੰ ਢੁੰਡੀਕੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵਸਾਇਆ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਏ ਜਸਵੰਤ ਗਿੱਲ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਢੁੰਡੀਕੇ ਵਸਣਾ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਿਆ। (ਚਲਦਾ)

‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ?’

ਸੰਪਾਦਕ ਜੀ,
‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੇ 17 ਅਗਸਤ ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੇਖ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ?’ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, “ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਈਂ ‘ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਉ ਗੁਰਾ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ। (ਵਾਰ 3, ਪਉੜੀ 12)
ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਆਦੇਸ ਹੈ ਅਬਿਨਾਸੀ ਅਤਿ ਅਛਲ ਅਛੇਉ।

ਸੰਪਾਦਕ ਦੀ ਡਾਕ

ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ‘ਦੇਵ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ।” ਮੈਂ ਲੇਖਕ ਦਾ ਧਿਆਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਵੱਲ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ,
ਜਪੁਉ ਜਿਨ੍ਹ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਗੁਰੂ ਫਿਰਿ ਸੋਕਟ ਜੋਨਿ ਗਰਭ ਨਾ ਆਯਉ॥

ਜਗਤੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ। (ਵਾਰ 14, ਪਉੜੀ 2)
ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਾਹਿਤ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ’ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇੰਦਰਾਜ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ‘ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰੂ’ ਹੈ।

ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ’ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਭਾਵੇਂ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ’ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ‘ਦੇਵ’ ਜਾਂ ‘ਸਾਹਿਬ’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।
(ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਤਥਾ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ 1, ਸਲੋਕ ਮ: 2, ਪੰਨਾ 150)
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ

ਜਗਤੁ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਉ। (ਵਾਰ 14, ਪਉੜੀ 2)
ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਨੂੰ ਲੇਖਕ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਾਹਿਤ ਮੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ‘ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼’ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇੰਦਰਾਜ ਵਿਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ’ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਇੰਦਰਾਜ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ‘ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਸਤਿਗੁਰੂ’ ਹੈ।
ਮੇਰਾ ਨਿਜੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ’ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਭਾਵੇਂ ‘ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ’ ਕਹਿ ਲਵੋ, ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ‘ਦੇਵ’ ਜਾਂ ‘ਸਾਹਿਬ’ ਸ਼ਬਦਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹਨ।
(ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਤਥਾ ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ 1, ਸਲੋਕ ਮ: 2, ਪੰਨਾ 150)
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ

ਵਧਦੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਬਚਿਆ ਜਾਵੇ?

25 ਜੁਲਾਈ 2019 ਨੂੰ ਯੂਰਪ ਦੇ ਕਈ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਥਾਂਈਂ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਟੁੱਟ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ। ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਪੈਰਿਸ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ 72 ਸਾਲ ਦੀ ਔਸਤ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜਦਾ 40.6 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਤੱਕ ਜਾ ਪੁੱਜਾ, ਸਗੋਂ ਬੈਲਜੀਅਮ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਲੀਇਨ ਬਰੋਜ ਵਿਚ 1833 ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਾਪਮਾਨ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੰਗਲੈਂਡ, ਫਰਾਂਸ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ, ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ, ਫਿਨਲੈਂਡ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਥਾਂਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਰਕਟਿਕ ਧਰੁਵ ਤੱਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ 25 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ ਸਾਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਟੁੱਟ ਗਏ। ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਧਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਗਰਮ ਹਵਾਵਾਂ ਚੱਲਣ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ
ਫੋਨ: 408-493-9776

ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ 2 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਦਾ ਵਾਧਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਨੌਆ ਏਜੰਸੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਸਾਲ ਦੱਖਣੀ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਤਾਪਮਾਨ ਔਸਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਖੇਤਰ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਆਏ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ 6 ਵਿਅਕਤੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ। ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੰਡੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਮਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਤਾਂ ਗਰਮ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ? ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਉਣਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਹਨੇਰਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਾਰਨ ਆਈ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਥਾਂਵਾਂ 'ਤੇ ਗਰਮ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਟੀਫਨ ਲੋਹ ਦੀ 16 ਜੁਲਾਈ 2019 ਨੂੰ ਛਪੀ ਇਕ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਗਰਮੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਅਮਰੀਕਨ ਬਾਸਿੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਰਬਨ ਨਿਕਾਸੀ ਹੁਣ ਵਾਲੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਰੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ 52.7 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਤੱਕ ਵਧ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਟੀਫਨ ਲੋਹ ਨੇ ਤਾਪਮਾਨ ਅਤੇ ਨਮੀ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦਾ ਕਾਉਂਟੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇੰਕਸਾਫ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ 2050 ਤੱਕ ਮੁਲਕ ਦੇ ਉਤਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦੱਖਣ ਤੱਕ ਵੱਸੇ ਲਗਭਗ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅੱਤ ਦੀ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਾਧਾ (9 ਦਿਨਾਂ ਦਾ) ਸਿਆਟਲ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਮੁਲਕ ਦੇ ਉਤਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਪਰ ਉਤਰ ਤੋਂ ਦੱਖਣੀ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਗਰਮੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਦੀ ਹੋਈ ਮਿਥੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਿਆਮੀ ਵਿਚ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਕੇ 178 ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 60 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਇਕ-ਤਿਹਾਈ ਆਬਾਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਖਤਰਨਾਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਡਬਲਿਊ. ਐਮ. ਓ. ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ 2019 ਦੇ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਭਾਰਤ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਮੱਧ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਸਾਲ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਝੱਲੀ ਹੈ। ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਅਤੇ ਜੂਨ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ 50 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। 2 ਅਤੇ 3 ਜੂਨ ਨੂੰ ਤਾਂ ਮੌਸਮ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਐਲਡਰਾਡੋ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ 15 ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚੋਂ 11 ਭਾਰਤ, 2 ਚੀਨ ਅਤੇ 2 ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸਨ।

ਦੱਖਣੀ ਰਾਜ ਕੇਰਲ, ਤੇਲੰਗਾਨਾ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਤਾਂ ਫਰਵਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰਚ ਵਿਚ ਹੀ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆਏ ਸਨ।

ਆਰਕਟਿਕ ਧਰੁਵ ਉੱਤੇ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਤੋਂ ਦੁੱਗਣੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਆਰਕਟਿਕ ਧਰੁਵ ਉੱਤੇ ਤਾਪਮਾਨ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਨਾਲੋਂ 2.3 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਵਧ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਆਰਕਟਿਕ ਧਰੁਵ ਦੇ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਮੌਸਮੀ ਚੱਕ ਉੱਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਭਾਵ ਗਰਮੀ ਤੇ ਸਰਦੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਤੇ ਘਾਟੇ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਅਤੇ ਘਣਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮੀਂਹ ਤੇ ਬਰਫ ਪੈਣ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 'ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਲ ਆਰਕਟਿਕ ਧਰੁਵ ਉੱਤੇ ਬਰਫੀਲਾ ਖੇਤਰ 1981-2010 ਦੀ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ 10.5 ਫੀਸਦ ਅਤੇ ਅਨਟਾਰਟਿਕ ਉੱਤੇ 8.5 ਫੀਸਦ ਘੱਟ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਸੀ. ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇ ਆਰਕਟਿਕ ਧਰੁਵ ਤੋਂ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਬਰਫ ਪਿਘਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਮਾਰ ਹੁਣ ਨਾਲੋਂ 10 ਗੁਣਾ ਵਧ ਜਾਵੇਗੀ।

ਨੌਆ ਦੀ 19 ਜੁਲਾਈ 2019 ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ 140 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ 2019 ਦਾ ਜੂਨ ਮਹੀਨਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਜੂਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਰਿਹਾ ਹੈ।

20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ (15.5 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ) ਤੋਂ ਇਹ ਤਾਪਮਾਨ 0.95 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ (1.71 ਡਿਗਰੀ ਫਾਰਨਹਾਈਟ) ਵੱਧ ਆਂਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

2015 ਤੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਗਰਮ ਹਵਾਵਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ 4 ਸਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਸਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2018 ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਸਾਲ ਭਾਵੇਂ 2016 ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੌਆ ਅਨੁਸਾਰ 2019 ਦਾ ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ ਜੂਨ ਤੱਕ ਦਾ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ 2016 ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਔਸਤ ਤਾਪਮਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਡਬਲਿਊ. ਐਮ. ਓ. ਅਨੁਸਾਰ 2019 ਦਾ ਸਾਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਸਾਲ ਅਤੇ 2015-2019 ਤੱਕ ਦੇ 5 ਸਾਲ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਨੁਸਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਸਭ ਤੋਂ ਗਰਮ ਸਾਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕਾਰਬਨਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 415 ਪਾਰਟਸ ਪ੍ਰਤੀ ਮਿਲੀਅਨ ਹੈ, ਜੋ 3 ਮਿਲੀਅਨ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

ਤਾਪਮਾਨ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧਣਾ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਚੁਣੌਤੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੌਸਮੀ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਗਰਮੀ ਦੀ ਮਾਰੂ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਭਾਰੀ ਬਰਫਬਾਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਾਰੀ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਕਈ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਸੋਕਾ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਕਮੀ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਸੀ. ਦੀ ਸਾਲ 2014 ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਮੌਸਮ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਤੱਥ ਪੇਸ਼

ਕਰਦਿਆਂ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਗਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਠੋਸ ਕਦਮ ਨਾ ਚੁਕੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਲਕ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ

ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵਧਦਾ ਤਾਪਮਾਨ ਛੋਟੇ ਟਾਪੂਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਦੀਪਾਂ ਤੱਕ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਤੇ ਅਮੀਰ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖਿੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਰ ਵਿਚ ਲੈ ਚੁਕਾ ਹੈ।

ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਸੀ. ਨੇ ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਵਿਚ ਰਿਲੀਜ਼ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਤਾਪਮਾਨ 1.5 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਤੱਕ ਦਾ ਵਾਧਾ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਿਰਫ 12 ਸਾਲ ਹਨ, ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ (ਅੱਧਾ ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ) ਵਾਧਾ ਵੀ ਮਾਰੂ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹੜ੍ਹ, ਸੋਕਾ, ਅੱਤ ਦੀ ਗਰਮੀ ਅਤੇ ਠੰਡ ਮਨੁੱਖਾਂ ਸਮੇਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਲਈ ਮਾਰੂ ਸਾਬਤ ਹੋਣਗੇ। ਇਸੇ ਸਾਲ ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਗਲੋਬਲ ਇਨਵਾਇਰਨਮੈਂਟਲ ਆਊਟਲੁਕ ਦੀ 'ਸਿਹਤਮੰਦ ਗ੍ਰਿਹ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਲੋਕ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਛਪੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵੀ ਮਨੁੱਖੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਕਾਰਨ ਆ ਰਹੀਆਂ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਗਾੜਾਂ ਬਾਰੇ ਗੰਭੀਰ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਲਈ ਛੇਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ ਜਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਰਲਮਿਲ ਕੇ ਕੌਮੀ ਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਸਾਲ 2014 ਦੀ ਆਈ.ਪੀ.ਸੀ.ਸੀ. ਦੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪਿੱਛੋਂ ਭਾਵੇਂ ਪੈਰਿਸ ਮੌਸਮੀ ਸੰਧੀ 'ਚ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਉਲੀਕੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 2017 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸੰਧੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੇ ਹਿੱਤ 'ਚ ਨਹੀਂ।

2018 ਵਿਚ ਆਈ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਅਮਰੀਕਾ, ਸਾਉਦੀ ਅਰਬ, ਕੁਵੈਤ ਅਤੇ ਰੂਸ ਨੇ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਪੋਲੈਂਡ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਕਾਟੋਵਿਸ ਵਿਚ 2018 ਵਿਚ ਹੋਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਪੈਰਿਸ ਮੌਸਮੀ ਸੰਧੀ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤਾਪਮਾਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਹੱਦ 1.5 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਤੱਕ ਰੋਕਣ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਫੈਸਲਾ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਜੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਉੱਤੇ ਲਗਾਮ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਫੇਲੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸ 'ਤੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਅਣਕਿਆਸੇ ਮੌਸਮੀ ਵਿਗਾੜਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਝੱਲਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਵਿਗਾੜਾਂ ਤੋਂ ਨਿਜਾਤ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਕੌਮੀ, ਖੇਤਰੀ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਇਸੇ ਸਾਲ 23 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਜਨਰਲ ਐਨਟੋਨੀਓ ਗੁਟਰਸ ਨੇ

ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਵਿਚ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਕਲਾਈਮੇਟ ਸੰਮੇਲਨ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਉਹ ਹੀ ਮੁਲਕ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਗੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ 'ਚ ਕਾਰਬਨ ਨਿਕਾਸੀ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਚੰਗੀਆਂ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ/ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਹਨ।

ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਚਿੱਲੀ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸੈਨਤਿਆਗੋ ਵਿਚ ਸੀ. ਓ. ਪੀ. 25 ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਕੇ 2020 ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ. ਓ. ਪੀ. 26 ਲਈ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ 2020 ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੀ. ਓ. ਪੀ. 26 ਵਿਚ ਕਾਰਬਨ ਨਿਕਾਸੀ ਦੀ ਕਟੌਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਨਾਲ ਅੰਤਿਮ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੇ ਵਾਧੇ ਨੂੰ 1.5 ਡਿਗਰੀ ਸੈਲੀਅਸ ਤੱਕ ਰੋਕਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬਰਤਾਨੀਆ, ਆਇਰਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ

ਵਰਗੇ ਕੁਝ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਮੌਸਮੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਨੀਅਤ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਇਕ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਹੈ। ਗਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਨੂੰ ਘੱਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੇਲ, ਕੋਇਲੇ ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘਟਾ ਕੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਭਾਵ ਹਵਾ, ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜੀ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਉਰਜਾ ਪੈਦਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੁੱਖ ਗਰੀਨਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਜਜ਼ਬ

ਅਪਾਹਜ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ

ਖੋਹ ਲਏ ਅੰਗ ਤੂੰ ਵੈਰੀ ਬਣ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਮਰ ਲਈ। ਰੁਹ ਸਾਡੀ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਖਮੀ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰ ਲਈ।

ਜਦ ਘੁਰਕੀ ਤੇਰੀ ਮੰਨਣੋਂ ਹਟ ਗਏ ਮਰਜੀ ਤੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਕਰ ਲਈ। ਜੱਲਾਦਾਂ ਵਾਲੀ ਸਜ਼ਾ ਵੀ ਤੇਰੀ ਬਿਨ ਹੰਝੂ ਅਸੀਂ ਸੁੱਟੇ ਜਰ ਲਈ।

ਕਈ ਮੌਤਾਂ ਦੇ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਕਈਆਂ ਮੰਜੇ ਬਹਿ ਚੌਕੀ ਭਰ ਲਈ। ਸਾਡੀ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਸਮਝ ਗਏ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਗੰਗਾ ਤਰ ਲਈ।

ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਜੰਗਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਵਧਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਫਸਲਾਂ ਜਾਂ ਵਪਾਰਕ ਰੁੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਜਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਇਕ ਫੀਸਦ ਰਕਬਾ ਵਧਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਚੋਂ 82 ਫੀਸਦ ਰਕਬਾ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਜਦਕਿ ਸਿਰਫ 4.4 ਫੀਸਦ ਜੰਗਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯੂਰਪ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁਲਕਾਂ ਜਿਵੇਂ ਸਵੀਡਨ, ਫਿਨਲੈਂਡ, ਸਪੇਨ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸ ਵਿਚ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਰਕਬਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਵਾਧਾ 1990-2015 ਦੌਰਾਨ ਲਗਭਗ 90,000 ਵਰਗ ਮੀਟਰ ਆਂਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਵਾਧਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਲਕੜੀ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਉਸ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਨੂੰ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਜ਼ਬ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹਰ ਇਕ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਜਨਤਕ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਚੁਸਤ-ਦਰੁਸਤ ਬਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ ਨਿੱਜੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਤਿਆਗ ਦੇਣ। ਹਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਦਰਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਉਰਜਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧਨ ਜਿਵੇਂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਲਾਈਟ, ਪੱਖੇ, ਏ. ਸੀ., ਟੀ. ਵੀ. ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਘੱਟ ਕਰਕੇ ਗਰੀਨ ਹਾਊਸ ਗੈਸਾਂ ਦੀ ਨਿਕਾਸੀ ਘੱਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਵੀਡਨ ਦੀ 16 ਸਾਲਾ ਲੜਕੀ ਗਰੀਟਾ ਥੁਨਬਰਗ, ਜਿਸ ਨੇ 'ਫਰਾਈਡੇਅ ਫਾਰ ਫਿਊਚਰ' ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਖਸਤਾ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਫਰਾਈਡੇਅ (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ) ਨੂੰ ਸਕੂਲ ਨਾ ਜਾ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਖਾਸ ਥਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਵਕ ਰੋਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ

ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਰਥਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਲਈ ਸਿਹਤਮੰਦ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਪਰਾਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਸਾਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਬਿਨਾ ਦੇਰੀ ਕੀਤੇ ਮੌਸਮੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੀ ਭਿਆਨਕ ਮਾਰ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਤੂੰ ਮੌਤੇ ਕਿਉਂ ਕਾਹਲੀ ਪਾਈ? ਸਬਰ ਨਾਲ ਜਰਾ ਠਹਿਰ ਕੇ ਮਰ ਲਈ। ਕਰੂੰ ਉਡੀਕ ਸਿਵਿਆਂ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਬਲਦੀ ਅੰਗ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਧਰ ਲਈ।

ਸਾਡੇ ਦਈਂ ਸਾਡੇ ਤਨ ਦੇ ਚੰਮ ਨੂੰ ਮੁੱਠ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰ ਲਈ। ਸਵਾਹ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡ-ਪੁਡ ਜਾਣੀ ਪਿੱਛੋਂ ਮੰਤਰ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹ ਲਈ।

ਕੁਝ ਹੰਝੂ ਹੋਣਗੇ ਮੇਰੇ ਵਿਛੜਨ ਦੇ ਕਈ ਕਿਰਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਦੇ ਡਰ ਲਈ। ਚੰਦ ਕੁ ਹੂਕਾਂ ਗਮ ਦੀਆਂ ਕਈਆਂ ਉੱਚੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਲਈ।

-ਪਰਦੀਪ ਠੱਕਰਵਾਲ
ਸੈਨ ਹੋਜੇ, ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਮੁਕ-ਮੌਤ ਵੱਲ ਤੋਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਐਮੇਜ਼ੋਨ

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਲਾਤੀਨੀ (ਦੱਖਣੀ) ਅਮਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਜੰਗਲ ਹੈ, ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਵਿਰਸਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਦਰਿਆ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਦੋ ਜਨਮ-ਸੋਮੇ ਹਨ, ਗਲੇਸ਼ੀਅਰ (ਬਰਫੀਲੇ ਪਹਾੜ) ਅਤੇ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ। ਜਿਥੇ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦਰਿਆ ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦਰਿਆ ਵੀ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲ ਦਾ ਪੂਰਕ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕਿਆਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਹੋਣੀ ਵੀ, ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਓਨਾ ਹੀ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਵੀ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਿਵੇਂ ਰੁੱਖ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹੋਣੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਖਿੱਤੇ ਕੋਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਿਹਤਰੀਨ ਰੁੱਖਾਂ ਦਾ ਅਮੀਰ ਜ਼ਖੀਰਾ ਹੈ। ਅਫਰੀਕੀ ਕਾਂਗੋ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਹਰਿਆਲੀ ਵਿਚ ਮਾਣਮੱਤਾ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ,

ਵਿਜੇ ਬੰਬੇਲੀ
ਫੋਨ: +91-94634-39075

ਪਰ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਇਸ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਖਿੱਤੇ ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰ ਵਰਖਾ ਵਾਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਉਤਮ ਨਮੂਨੇ ਹਨ। ਜੰਗਲ ਵੀ ਵਰਖਾ ਦੇ ਜਨਮਦਾਤਾ ਹਨ ਅਤੇ ਵਰਖਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਸੋਮਾ ਹੈ।

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੁਆਲੇ ਜੰਗਲੀ ਖੇਤਰ ਦਾ ਰਕਬਾ 53,61,300 ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ (8.15 ਕਰੋੜ ਏਕੜ) ਹੈ, ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ 90 ਫੀਸਦੀ ਖੇਤਰਫਲ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 9 ਦੇਸ਼ ਹਨ- ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ, ਬੋਲੀਵੀਆ, ਪੇਰੂ, ਇਕੁਆਡੋਰ, ਕੋਲੰਬੀਆ, ਵੈਨਜ਼ੂਏਲਾ, ਗੁਆਨਾ, ਸੁਰੀਨਾਮ ਅਤੇ ਫ੍ਰੈਂਚ ਗਿਆਨਾ, ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਦਾ ਹੈ; ਇਸੇ ਲਈ ਕਈ ਵਾਰ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰਲਗੱਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਸਿਰਫ ਸੂਕਦਾ ਹੋਇਆ ਦਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਾਡੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ 'ਤੇ ਸੰਘਣੀ ਹਰਿਆਲੀ ਦਾ ਉਹ ਛਤਰ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਮਾਰੂ ਤਪਸ ਤੋਂ ਬਚਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦਰਿਆ ਦੀਆਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਹਨ ਤੇ ਇਹ 6400 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਮਾਰਦਾ, ਵਲ-ਵਲੇਵੇਂ ਖਾਂਦਾ ਅੰਧ-ਮਹਾਂਸਾਗਰ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲਦਾ ਹੈ। ਲੰਬਾਈ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਨੀਲ ਨਦੀ (6600 ਕਿਲੋਮੀਟਰ) ਹੀ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੈ ਤੇ ਗੰਗਾ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਛੋਟੀ ਪਰ ਜਲਮਾਤਰਾ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਹਰ ਘੰਟੇ ਕਰੀਬ 170 ਅਰਬ ਗੈਲਨ ਪਾਣੀ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਜਾ ਰਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਤਰਾ ਨੀਲ ਨਦੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਨਾਲੋਂ 60 ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਾੜਾ? ਖਹਿਣ-ਦੱਸਣ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਦਰਿਆ ਦੇ ਦਹਾਨੇ ਤੋਂ ਇਕ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਉਪਰ ਵੱਲ ਵੀ ਇਕ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਦੂਜੇ ਕੰਢੇ ਦੀ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ।

...ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜੰਗਲ? ਹਾਂ, ਜੰਗਲ ਇੰਨੇ ਸੰਘਣੇ ਹਨ ਕਿ ਸਿਰਫ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਨੇ ਸੰਘਣੇ ਹਨ ਕਿ ਕਈ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੀ। ਟਾਹਣ ਇੰਨੇ ਉੱਚੇ ਹਨ ਕਿ ਬਾਲਿਆਂ 'ਤੇ ਸਾਵੀਂ ਛੱਤ ਪਈ ਭਾਸਦੀ ਹੈ। ਟਾਹਣਿਆਂ ਦੇ ਗਲ ਲੱਗੀਆਂ ਵੇਲਾਂ ਦੂਰ ਉਪਰ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਵੜਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪਿੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਇਸ ਛਤਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਸੰਘਣਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਮਾਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵੀ ਅਜੇ ਤਕ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੇ। 1982 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕੌਮੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: "ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੇ ਦਸ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ 750, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ 125, ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ 400 ਅਤੇ ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕ ਸੈਂਕੜੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਹਰ ਰੁੱਖ ਉਪਰ ਖੋੜਾਂ ਅਤੇ ਘੁਰਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਕੀੜਿਆਂ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੌ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਨਸਲਾਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਜਲ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਠ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਢਾਈ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ

ਲਾਤੀਨੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਸਾਂਝੇ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਵਸੋਬਾ ਹੈ, ਪਰ ਆਧੁਨਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੇ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਲਈ ਖਤਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਜੰਗਲ ਲੋਪ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੋਂ ਉਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੁਲਾਸਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਾਰੇ ਅਕਸਰ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਿਜੇ ਬੰਬੇਲੀ ਨੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਖ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰੀ ਗਈ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ।" ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਘਾਟੀ ਵਿਚ ਪੌਦਿਆਂ ਦੀਆਂ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਿਣਸਾਂ ਗਿਣੀਆ ਜਾ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਪੌਦੇ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਅਤੇ ਪੰਥੋਰੂ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਵਰਗੇ ਹੀ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਲਿਲੀ ਦਾ ਫੁੱਲ ਇਕ ਮੀਟਰ ਚੌੜਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੰਭੜੀਆਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਖੰਭ 20 ਸੈਂਟੀਮੀਟਰ ਤੱਕ ਲੰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਿਰਾਰਕੂ ਮੱਛੀ ਦੇ ਮੀਟਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਅਜਿਹੇ ਪੌਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਗਲੇ-ਸਤੋਂ ਮਾਸ ਦੀ ਸਤ੍ਹਿਆਂਦ ਮਾਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਜੀਵ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਜੀਅ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਰ ਇਕ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤ ਮਾਂ ਨੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਚੱਜ ਦਾ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਸਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ ਕੋਲ ਪ੍ਰਾਣੀ-ਮੰਡਲ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਭੇਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਅਜੇ ਤਕ ਰਸਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ। ਰਸਾਇਣ ਵਿਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬਨਸਪਤੀਆਂ ਦਾ ਖਜਾਨਾ ਅਤੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ ਇਥੇ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਰੁੱਖ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀ ਸੁਗੰਧੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੱਤੇ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਕੀੜੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਖੋੜੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਛਿੜਕ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਜ਼ਹਿਰ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੌਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਮਾਰੂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਵਧ-ਲਗੂ ਦਬਾਅ ਵਰਗੇ ਰੋਗਾਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਈ ਜਤੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਕਾਰਗਰ ਸਿੱਧ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਗੱਲ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੀ ਲੱਗੇਗੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹਰ ਚਾਰ ਫਾਰਮੋਸੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਹ ਤਪਤ-ਖੰਡੀ ਸੰਘਣੇ ਜੰਗਲ ਹਨ। ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਥੇ 1400 ਅਜਿਹੇ ਪੌਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕੈਂਸਰ ਰੋਗ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤੀ ਗੁਣ ਹਨ। ਇਸ ਜੀਵ ਰਸਾਇਣੀ ਗੁਦਾਮ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਪੌਦਿਆਂ ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ। ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਦੁਖਾਂਤ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਨਸਲ ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੋਮੇ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਜੰਗਲੀ ਰਕਬਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਅਣਗਿਣਤ ਜੀਵ-ਨਸਲਾਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮਾਹਿਰ ਪੀਟਰ ਐਚ. ਰਾਵੇਨ ਪਿਛਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕਲਪ ਉਠਿਆ ਸੀ, "ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹ ਦਿਸਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਂਦੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਹਾਕੇ ਤੱਕ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਦਸ ਲੱਖ ਜਿਣਸਾਂ ਮੁੱਕ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜੇ ਜੰਗਲੀ ਵਸੋਬੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁੱਕਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਇੱਕੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੀਕ ਕੁਲ ਜਿਣਸਾਂ ਦਾ ਅੱਧ ਤਬਾਹ

ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੇ ਜੰਗਲ ਕੇਵਲ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੁਦਰਤੀ ਕਾਰਖਾਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਨਮੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗੋੜ ਵਿਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਛੱਤ ਦੇ ਉਪਰੋਂ ਪੱਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਅਥਾਹ ਮਿਕਦਾਰ

ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਰਵੇਖਣ ਅਨੁਸਾਰ "ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਤਿਹਾਈ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਿਣਸਾਂ ਇਥੇ ਰਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਾਂ ਧਰ ਕੇ ਸੁਚੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਜੇ ਨਾਂ-ਮਾਤਰ ਹੀ ਹਨ।

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲ ਅਤੇ ਦਰਿਆ ਦਾ ਅੰਬਰੀ ਨਜ਼ਾਰਾ।

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੇ ਦਸ ਵਰਗ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਰਕਬੇ ਵਿਚ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ 750, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ 125, ਪੰਛੀਆਂ ਦੀਆਂ 400 ਅਤੇ ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਇਕ ਸੈਂਕੜੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ। ਹਰ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਖੋੜਾਂ ਅਤੇ ਘੁਰਨਿਆਂ ਅੰਦਰ ਕੀੜਿਆਂ-ਮਕੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਸੌ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਨਸਲਾਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਜਲ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਠ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਢਾਈ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਵਿਚ ਨਮੀ ਨਿਕਲ-ਨਿਕਲ ਕੇ ਪੌਣਾਂ ਵਿਚ ਰਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਨਮੀ ਲੋਢੇ ਵੇਲੇ ਤੀਕ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਮੋਹਲੇਧਾਰ ਵਰਖਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਲਗਾਤਾਰ, ਆਦਿ-ਜੁਗਾਦ ਤੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਕਿਆਫਾ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਲ ਰਹੇ ਜਲ-ਵਾਸ਼ਪ ਦੀ ਮਾਤਰਾ 20 ਫੀਸਦੀ ਘੱਟ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਨਮੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦਾ ਹਰਾ-ਕੱਜਣ ਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੀਵਤ-ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਚੂਸਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵੀ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਆਕਸੀਜਨ ਉਤਪਾਦਨ 'ਤੇ ਵੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗੋੜ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਢਿੱਲਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਨਾਇਟਰੇਟ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਾਰਨ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਵੰਨ-ਸਵੰਨਤਾ 'ਤੇ ਮਾਰੂ

ਐਮੇਜ਼ੋਨੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੱਧੇ ਹੈਕਟੇਅਰ ਵਿਚ ਸਮਸ਼ੀਤ ਉਸਵੀ ਜੰਗਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਦਸ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਵੰਨਗੀ ਭਰਪੂਰ ਬਨਸਪਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਕਾਰਖਾਨਾ ਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖੀ ਹਵਾਸ ਅਤੇ ਧਨ-ਕੁਬੋਰ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੈ। ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਪਤ-ਖੰਡੀ ਵਰਖੀਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ 75 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਜੰਗਲ ਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲ ਲੋਪ ਹੋਣ ਦੀ ਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜਾਹ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। 'ਸੰਸਾਰ ਜੰਗਲੀ-ਜੀਵ ਫੰਡ' ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਟਾਈ 10 ਤੋਂ 20 ਹੈਕਟੇਅਰ ਪ੍ਰਤੀ ਮਿੰਟ ਹੈ। 1980 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕੌਮੀ ਵਿਗਿਆਨ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਜੋ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਦਰ ਦੋ ਕਰੋੜ ਹੈਕਟੇਅਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਹੈ।

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲ ਮੁੱਕਣ ਨਾਲ ਸਿਰਫ

ਦੱਖਣੀ ਅਮਰੀਕਾ 'ਤੇ ਹੀ ਕਹਿਰ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟੇਗਾ ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਹੋਣੀ ਇਸ ਆਫ਼ਤ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ। ਜੇ ਇਹ ਜੰਗਲ ਘਟ ਗਏ ਤਾਂ ਦਸ ਲੱਖ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਵੰਸ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੁੱਕ ਜਾਣੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਅਮੁੱਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇੰਨੀ ਲੱਕੜੀ ਸੜਨ ਨਾਲ ਜਿਹੜੀ ਜਲਣ ਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਨਾਲ ਇਸ ਸਾਵੇ ਘਰ ਦੇ ਹੋਰ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਪਤ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਭੈਅ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੰਗਲ ਲੱਕੜ, ਖਣਿਜਾਂ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਲਈ ਖਤਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਮਾਰੂ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਹੈ।

ਜਾਰਜ ਮੈਸਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ (ਫੇਅਰਫੈਕਸ, ਵਰਜੀਨੀਆ) ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਥਾਮਸ ਲਵਜੂਆਏ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਸਿਰਫ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਅਮੀਰ-ਤਰੀਨ ਪੁਸਤਕਾਲਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਲੋਬ ਉਪਰਲੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦਾ ਧੁਰਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।"

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲਾਂ ਦਾ ਵਿਗੜਦਾ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉਪਰਲੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਵਿਗੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਹ ਜੰਗਲ ਜਿਥੇ ਵਾਯੂ ਤਪਸ ਚੂਸ ਕੇ ਤਾਪਮਾਨ ਦੀ ਵੰਡ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਜੈਨਰੇਟਰ ਵਾਂਗ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤੇਜਿਤ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਪਿਆ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਘਨ ਸਾਡੇ ਜਲਵਾਯੂ 'ਤੇ ਅਣਕਿਆਸਿਆ, ਅਣਡਿੱਠਾ ਅਤੇ ਅਕੱਥ ਵਿਗੜ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੀ ਲੱਕੜੀ ਵਿਚ 75 ਬਿਲੀਅਨ ਘਣ ਕਾਰਬਨ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਹਵਾਸ ਕਾਰਨ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿਆਸ ਕਰੋ, ਕਿੰਨੀ ਹੋਰ ਕਾਰਬਨ ਡਾਇਆਕਸਾਈਡ ਸਾਡੇ ਵਾਯੂਮੰਡਲ ਵਿਚ ਰਲ ਜਾਏਗੀ। ਇਹ ਪੌਦੇ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਗੈਸ ਦੀ ਵਧਦੀ ਮਾਤਰਾ ਕਰ ਕੇ ਹੁੰਮਸ ਵਾਲੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਧਰਵੀ ਬਰਫਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਕੇ ਜਲਵਾਯੂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਤੇ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਹੀ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਜੰਗਲ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਭਿਆਨਕ ਹੈ, ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਜੋ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਮੁੱਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਾਪਰ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ; ਉਹ ਹੈ ਜਲਵਾਯੂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਨਾਟਕੀ ਤਬਦੀਲੀ। ਜਲਵਾਯੂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਪੌਦਿਆਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਵਿਨਾਸ਼ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਸਰਵ-ਵਿਆਪੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਸੂਚਕ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੱਖਣੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਇਕ ਦਰਿਆ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਸਾਹਰਗ ਵਾਂਗ ਹੈ।

ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣੀ ਮਰਜੀਵਤਿਆਂ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ ਹੈ, "ਆਓ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਤਿ ਕੀਮਤੀ ਵਰਖੀਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾ ਲਈਏ", "ਜੰਗਲਾਂ ਨਾਲ ਧਰੋਹ ਨਾ ਕਰੋ", "ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਰੁੱਖ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਵਿਰਾਸਤ ਹੈ।"

###

(ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ) ਐਮੇਜ਼ੋਨ ਜੰਗਲ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤਣੇ।

ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ

ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ

ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬਾ

1480 N. State Road 1, Cambridge City, IN 47327

ਕੈਬਰਿਜ ਸਿਟੀ (ਇੰਡੀਆਨਾ) ਵਿਚ
ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬੇ ਲਈ

**ਡਿਸ਼ਵਾਸ਼ਰ, ਹੈਲਪਰ, ਵੇਟਰ
ਅਤੇ ਕੁਕ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ**

ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ, ਖਾਣਾ ਮੁਫਤ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਮਨਜੀਤ ਨਾਗਰਾ

ਫੋਨ: 317-750-1900

B.T.S CARRIER INC.

BTS Truck Shop Major & Minor Work
@ 39115 Maple Ave., Wayne, MI 48184

Hiring Owner operator & Drivers

Long and local route

Driver rate 45 to 55 cents per mile

Owner operator (Own truck/trailer & insurance) will be paid 92% after 8% dispatch. If company trailer used then will 80% gross.

Fuel discount: Pilot, Fly J, TA and Petro will pay 25 to 40 cents per gallon.

Direct deposit also available.

For more information please contacts:

Rusty Singh 734-233-8464

Dave Aujla 734-419-1408

Indianapolis, Indiana ਵਿਚ ਬਣਾਓ ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਘਰ

One of the Fastest Growing City in America and Best School System...

Manjit Singh Nagra

Realtor/Broker

Cell: 317-750-1900

6979 Hillside Court
Indianapolis, Indiana 46250

- ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਘਰਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ \$200,000 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ
- 1500 ਵਰਗ ਗਜ ਤੋਂ 5000 ਵਰਗ ਗਜ ਦੇ ਘਰ
- 4-6 ਬੈਡ ਰੂਮ, 3-4 ਬਾਥ ਰੂਮ
- ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਬੜੇ ਵਧੀਆ ਸਕੂਲ, ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ
- ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਸਸਤੀ

ਅਸੀਂ ਘਰਾਂ ਅਤੇ ਬਿਜਨਸ ਲਈ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਨ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ (Approval) ਉਸੇ ਦਿਨ

Gurdeep (Garry) Chhokar

Realtor/Broker

Cell: 317-500-1247

We do all type of Home and Commercial Loan. Same day loan approval...